



**T.C.**  
**NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ**  
**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**  
**TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI**

***GÜN DOĞUŞU* MECMUASININ ÇEVİRİ YAZISI VE EDEBÎ METİNLERİN  
İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Semra ÖZEN

Danışman  
Prof. Dr. H. Abdullah ŞENGÜL

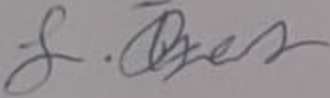
Nevşehir  
Ağustos, 2020

## BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğinin beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

**Tezi Hazırlayan**

Semra ÖZEN



## TEŞEKKÜR

Eđitim hayatım boyunca maddi manevi her tŸrlŸ koŐulda desteğini esirgemeyip arkamda duran sevgili aileme; bugŸnlere gelmemi sağlayan eğitim hayatımda emeği olan ve yŸreklendiren tŸm değerli hocalarıma; yŸksek lisans sŸrecince bana gŸvenip gece gŸndŸz demeyip sabırla dinleyen her koŐulda destek veren sevgili kuzenim ve arkadaşlarıma; akademik hayatımın Ÿkillenmesinde engin bilgi birikimi ve tecrŸbesiyle ufkumu ačan hem yŸksek lisans hem de tez çalıŐmasında her zaman bir baba gibi yol gŸsteren eksiklerimi gŸrmemi sağlayan sŸzleriyle çalıŐma azmimi perçinleyen saygıdeğer ve kıymetli danıŐmanım Prof. Dr. Abdullah ŸENGŸL'e teŐekkŸrŸ borç bilirim.

# **GÜN DOĞUŞU MECMUASININ ÇEVİRİ YAZISI VE EDEBÎ METİNLERİN İNCELENMESİ**

**Semra ÖZEN**

**Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü**

**Türk Dili ve Edebiyatı, Yüksek Lisans, 2020**

**Danışman: Prof. Dr. H. Abdullah ŞENGÜL**

## **ÖZET**

Çağdaşlaşma olgusu içerisinde süreli yayınlar, dönemlerine ayna tutan önemli arşiv belgeleridir. Çağdaşlaşma bağlamından hareketle yayımlandıkları dönemin tarihini, siyasi yapısını, toplumsal dönüşümlerini, edebî ve düşünsel yapılarını yansıttığını söylemek yerinde bir tespit olacaktır. Burada kitleleri bilinçlendirme noktasında etkili bir güce sahip olan edebî içerikli süreli yayınlara ayrı bir parantez açmak gerekmektedir. Tanzimat'la beraber toplumu bilinçlendirme ve eğitime gayesinde olan Osmanlı aydınlarının bu emellerine kısmi de olsa edebî metinler aracılığıyla ulaşıldığı söylenilebilir. Bu metinlerin topluma ulaşması da ancak süreli yayınlarla mümkündür. Şu hâlde sözü geçen metinlerin aydınlanma hareketlerine lokomotif olduğu düşünülebilir.

Çalışmaya 1919 yılında yayımlanan *Gün Doğuşu* dergisinin elde olan sekiz nüshasının tamamının eski harflerden günümüz harflerine aktarımı ile başlanmıştır. Ardından söz konusu dergide yer alan metinler şekil ve tür özelliklerine göre sınıflandırılarak muhtevaları edebî açıdan değerlendirilmiştir. “Giriş” ve “Sonuç” bölümleri haricinde üç bölümden oluşan çalışmanın “Giriş” bölümünde Türk basın tarihinin gelişim safhaları hakkında bilgilere yer verilmiştir. Birinci bölümde ise derginin ismi, yayın hikâyesi, şekil ve tür özellikleri, kurmaca ve kurmaca dışı metinlerin sınıflandırılması, şair ve yazar kadrosu, görsel malzemeler, ilanlar ve reklamlar başlıkları altında inceleme genişletilmiştir. İkinci bölümde türlerine göre ayrılan metinlerin dönemine etkisi araştırılmıştır. Üçüncü ve son bölümde söz konusu dergideki metinlerin çeviri yazısına yer verilmiştir. Sonuç bölümünde çalışmanın asıl konusu olan metinleri edebî değerlendirme süzgecine alarak buradan elde edilen çıktılar yorumlanmıştır.

*Gün Doğuşu* Meşrutiyet Dönemi dergilerinden farklı olarak belirli bir görüş ve düşünce etkisi altında kendisini sınırlamamış olup yayınladığı bilimsel ve edebi metinlerle öğretici bir nitelik arz etmektedir. Böylelikle içeriğinde yer verdiği geniş kapsamlı metinler üzerinden dönemin izlerini yansıtmıştır. Ayrıca çağdaş ve öğretici kimliğiyle dikkat çeken dergi bir kütüphane kurma girişiminde bulunmuş fakat Kurtuluş Savaşı'nın başlaması nedeniyle bu emeline ulaşmamıştır. Tüm bu özellikleriyle çalışmaya konu olan dergi edebiyat tarihinin aydınlatılması bakımından değerli bir kaynaktır.

**Anahtar Kelimeler:** *Gün Doğuşu*, süreli yayın, Türk edebiyatı, yirminci yüzyıl, çeviri yazı.

# THE TRANSLATION ARTICLE OF THE MAGAZINE *GÜN DOĞUŞU* AND LITERARY TEXTS ANALYSIS

Semra ÖZEN

Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Institute of Social Sciences

Turkish Language and Literature, Master, June 2020

Supervisor: Prof. Dr. H. Abdullah ŞENGÜL

## ABSTRACT

Periodicals in the concept of modernization are important archive documents mirroring their periods. Based on the context of the modernization, it would be appropriate to state that they shed light on the history, political structure, social transformations, literary and intellectual structures of the period they were published. Hereby, it is necessary to open a separate parenthesis for literary content periodicals, which have an effective power to raise the awareness of the masses. It can be stated that Ottoman intellectuals, who aim to raise awareness and educate the society with Tanzimat, have achieved their ambitions through literary texts, albeit partially. The Access of these texts to the society can only be possible through periodical publications. In this case, it can be thought that the said texts are the engines of enlightenment.

The study is started with the transfer of all eight copies of *Gün DoğuŖu* magazine published in 1919 from old letters to today's letters. Afterward, the content of texts in the aforesaid magazine were evaluated in a literary sense by classifying according to their shapes and type characteristics. Apart from the introduction and conclusion chapter, the information on the development stages of the Turkish press history is included in the introduction section of the study. In the first part, the review is expanded under the titles of the journal, its story, form and genre features, classification of fictional and nonfictional texts, poet and writer staff, visual materials and advertisements. In the second part, the effects of the texts separated by their types on the period were investigated. In the third and last section, the translation of the texts in the magazine in question is included. In the conclusion section, the main texts of the study are included in the literary evaluation filter and the outputs obtained from it are interpreted.

Unlike the Constitutional Period journals, *Gün DoğuŖu* did not limit itself under the influence of a certain opinion and thought, and it presents a didactic quality with the published scientific and literary texts. Herewith, it has reflected the signs of the period through the broad texts included its content. In addition, the magazine, which draws attention with its contemporary and instructive identity, attempted to establish a library, but did not reach this goal due to the start of the War of Independence. With all these features, the journal is a valuable resource in terms of illuminating the history of literature.

**Keywords:** *Gün DoğuŖu*, periodical, Turkish literature, twentieth century, translation article.

## İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK.....	ii
TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK .....	iii
KABUL VE ONAY SAYFASI.....	iv
TEŞEKKÜR .....	v
ÖZET.....	vi
ABSTRACT .....	vii
İÇİNDEKİLER .....	viii
KISALTMALAR .....	x
YY : YÜZYIL.....	x
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xi
TABLolar LİSTESİ.....	xii
GİRİŞ .....	1

## BİRİNCİ BÖLÜM GÜN DOĞUŞU MECMUASI

1.1. Mecmuanın İsmi.....	8
1.2. <i>Gün Doğuşu</i> Mecmuasının Yayın Tarihleri.....	9
1.3. <i>Gün Doğuşu</i> 'nun Şekil Özellikleri.....	9
1.4. <i>Gün Doğuşu</i> 'nda Yer Alan Kurmaca Metinler .....	12
1.5. <i>Gün Doğuşu</i> 'nda Yer Alan Kurmaca Dışı Edebî Metinler .....	13
1.6. <i>Gün Doğuşu</i> Mecmuasının Şair ve Yazar Kadrosu .....	16
1.7. <i>Gün Doğuşu</i> 'nda Yer Verilen Görsel Malzemeler .....	17
1.8. <i>Gün Doğuşu</i> 'nda Yer Alan İlan ve Reklamlar .....	19

## İKİNCİ BÖLÜM

### GÜN DOĞUŞU'NDA YER ALAN EDEBÎ METİNLERİN İNCELENMESİ

2.1. Kurmaca Metinler.....	23
2.1.1. Şiir.....	23
2.1.2. Hikâye .....	30
2.1.3. Tiyatro.....	32

2.1.4. Masal (Çeviri) .....	34
2.1.5. Fıkra .....	35
<b>2.2. Kurmaca Dışı Metinler .....</b>	<b>36</b>
2.2.1. Makale.....	36
2.2.2. Sohbet.....	46
2.2.3. Tenkit .....	52
2.2.4. Deneme .....	57
2.2.5. Gezi Yazısı .....	59

## ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

### **GÜN DOĞUŞU'NDA YER ALAN METİNLERİN ÇEVİRİ YAZISI**

<b>3.1. Birinci Sayı.....</b>	<b>61</b>
<b>3.2. İkinci Sayı .....</b>	<b>94</b>
<b>3.3. Üçüncü Sayı .....</b>	<b>123</b>
<b>3.4. Dördüncü Sayı.....</b>	<b>157</b>
<b>3.5. Beşinci Sayı .....</b>	<b>190</b>
<b>3.6. Altıncı Sayı.....</b>	<b>222</b>
<b>3.7. Yedinci Sayı .....</b>	<b>252</b>
<b>3.8. Sekizinci Sayı .....</b>	<b>285</b>
<b>SONUÇ.....</b>	<b>323</b>
<b>KAYNAKÇA .....</b>	<b>325</b>
<b>EKLER.....</b>	<b>327</b>
<b>ÖZ GEÇMİŞ.....</b>	<b>335</b>

## KISALTMALAR

İBB	: İstanbul Büyük Şehir Belediyesi
İSAM	: İslam Araştırmalar Merkezi
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
TDEA	: Türk Dili ve Edebiyat Ansiklopedisi
tdk	: Türk Dil Kurumu
S.	: Sayı
s.	: Sayfa Sayısı
yy	: Yüzyıl





## ŞEKİLLER LİSTESİ

ŞEKİL 1.1. <i>Gün Doğuşu</i> Dergisi 8 Mayıs 1919 Tarihli 6. Sayı .....	10
ŞEKİL 1.2. <i>Gün Doğuşu</i> Dergisi 1 Nisan 1919 Tarihli Nüshanın İlk Sayfası.....	11
ŞEKİL 1.3. Dergide Yer Alan İlk Görsel Malzeme.....	17
ŞEKİL 1.4. Ali Şükrü Bey'in Londra Başlıklı Metninde Verilen Görseller.....	18
ŞEKİL 1.5. Yıldız Pazar Başlıklı Kirtasiye İlanı .....	19
ŞEKİL 1.6. Kitapçılık Kesimi Başlığıyla Tanıtılan Kitapların İlanı.....	20
ŞEKİL 1.7. Derginin Arka Kapak Sayfasında Yer Alan Fiyat Duyurusu.....	20
ŞEKİL 1.8. Cep Takvimi Başlıklı İlan Metni .....	21
ŞEKİL 1.9. "İki Hatırât Üç Şahsiyet" Kitabının Reklam Metni .....	21
ŞEKİL 1.10. ....	22

## TABLULAR LİSTESİ

<b>TABLO 1.1.</b> <i>Gün Doğuşu</i> Dergisinin Yayınlandığı Tarih Ve Basım Yeri .....	<b>9</b>
<b>TABLO 1.2.</b> <i>Gün Doğuşu</i> 'nda Yer Alan Kurmaca Metinler .....	<b>12</b>
<b>TABLO 1.3.</b> <i>Gün Doğuşu</i> 'nda Yer Alan Kurmaca Dışı Metinler .....	<b>14</b>
<b>TABLO 1.4.</b> <i>Gün Doğuşu</i> Dergisi'nin Yazar Ve Şair Kadrosu .....	<b>16</b>
<b>TABLO 2.1.</b> Temalarına Göre Şiir Metinlerinin Dağılımı.....	<b>23</b>
<b>TABLO 2.2.</b> Konularına Göre Hikâye Metinlerinin Dağılımı .....	<b>30</b>
<b>TABLO 2.3.</b> Tiyatro Metninin Tablo Gösterimi .....	<b>33</b>
<b>TABLO 2.4.</b> Masal Metninin Tablo Gösterimi .....	<b>34</b>
<b>TABLO 2.5.</b> Konularına Göre Fıkra Metinlerinin Dağılımı .....	<b>35</b>
<b>TABLO 2.6.</b> Konularına Göre Makale Metinlerinin Dağılımı.....	<b>37</b>
<b>TABLO 2.7.</b> Konularına Göre Sohbet Metinlerinin Dağılımı .....	<b>46</b>
<b>TABLO 2.8.</b> Konularına Göre Tenkit Metinlerinin Dağılımı .....	<b>53</b>
<b>TABLO 2.9.</b> Konularına Göre Deneme Metinlerinin Dağılımı .....	<b>57</b>
<b>TABLO 2.10.</b> Gezi Yazısı Metninin Tablo Gösterimi .....	<b>59</b>

## GİRİŞ

Osmanlı Devleti'nin basın tarihini ele almadan önce ilk olarak matbaanın ne olduğunu bilmek gerekir. Matbaa; yazı, resim veya şekilleri, kâğıt, deri, kumaş gibi malzemeler üzerine basılması suretiyle birden çok nüsha haline getirilmesini sağlayan makine veya sistemin adıdır. Baskı makinesi diye de bilinen matbaa, Arapça asıllı bir kelimedir. Basım evi, basım yeri, baskı aleti gibi anlamlarda kullanılmaktadır. Bugünkü anlamıyla matbaanın icadı, 1450'de basım sanatının merkezi olarak kabul edilen Almanya'nın Mainz kentinde doğan ve modern basımın temelini atmış olan alman Johannes Gutenberg'e aittir (Begtimur, 2018: 161). Bu gelişme ışığında Avrupa'da matbaa tam manasıyla ivmesini kitap kültürü üzerinde gerçekleştirecektir. Kitap kültürünün gelişmesi ile de toplumsal gelişim anlamında Avrupa'da ne büyük bir aşama kaydetmiş etmiş olduğu da bilinen bir gerçektir. Basım evinin ilk iki yüz yılında Avrupa'daki deneyim, daha çok kitap üretimiyle Rönesans'ı hızlandıran, Reform'u hazırlayan bir süreç olmuştur (Koloğlu, 2010: 1). Osmanlı'nın matbaa ile tanışması ise Batı'dan ancak 300 yıl kadar sonra gerçekleşecektir. Fakat matbaanın öneminin farkına varılması için daha uzun yıllar geçeceği de aşikârdır.

Osmanlı da matbaa kullanımını ilk olarak azınlıklar tarafından gerçekleştirilir. 1729'daki İbrahim Müteferrika'nın girişiminin, Avrupa'dakine benzer şekilde kitap kültürü üretecek bir nitelikte başlatıldı. Yayımladığı 17 kitabın da bilimsel nitelik taşıdığı bilinir. Sınırlı bir kesim üzerinde etkili olduğu da inkâr edilemez bir ölçüde Tanzimat'a yönelik ilk girişim olduğu kesindir (Koloğlu, 2010: 2). Tanzimat'ta belirli kitap kültürü oluşmasını takiben meşrutiyet dönemine geçildiğinde koşulların zaman içinde olgunlaşmasıyla kitap kültürü büyük bir ivme kazanmış olup devamında ilk gazeteler çıkarılmaya başlanmıştır.

Osmanlı'da ilk gazeteler azınlıklar tarafından çıkarılır ve yabancı dilde yayımlanır. Fransızlar tarafından çıkarılan ilk gazete, *Bulletin des Nouvelles* (Haberler Bülteni)dir. Osmanlı sınırları içerisinde ilk Türkçe-Arapça gazete, Osmanlı'nın Mısır valisi Mehmet Ali Paşa tarafından çıkarılır. Mehmet Ali Paşa, Fransızlardan esinlenerek kurduğu Curnal Divanı ve sahibi olduğu Bulak Matbaası'ndan yararlanarak 1828'de Kahire'de *Vakâyi-i Mısriye*'yi çıkarır. *Vakâyi-i Mısriye*,

düzenli olarak her gün çıkarılmasa da haftada bir dört sayfa olarak yayımlanır (Koloğlu, 2010: 5).

Tamamı Türkçe olarak basılan ilk gazete ise dönemine göre radikal kararlar almış olması ve bilinen II. Mahmud'un çabası ile 11 Kasım 1831'de yayım hayatına başlayan *Takvim-i Vakayi*'dir. *Takvim-i Vakayi* Fransızca olarak da 'Le Moniteur Otoman' adıyla yayımlanmıştır (Topuz, 1996: 8). 1860'a gelindiğinde resmî bir hüviyet alan gazete devlet güdümlü bir yayım hayatı geçirmiş olup çeşitli sebeplerle birkaç defa kapatılır. Tarihler 4 Kasım'ı gösterdiğinde ise tamamen yayım hayatına son vermiştir. 1 Ağustos 1840 yılına gelindiğinde ilk başta özel sermaye ile William Churchill tarafından çıkarılan *Ceride-i Havadis* gazetesi bir müddet sonra devlet desteğinden yararlanmasından ötürü ilk yarı resmi gazete olarak bilinir.

1860'da gazetecilik tarihimiz açısından mihenk taşı olarak tabir edebileceğimiz bir gelişme yaşanır. İlk kez devlet desteği olmaksızın özel bir girişimle Şinasi ve Agâh Efendi tarafından *Tercüman-ı Ahval* gazetesi yayımlanır. Basın tarihimizde ilk tefrika *Tercüman-ı Ahval*'de basıldı. Şinasi'nin 'Şair Evlenmesi' adlı manzum oyunu gazetenin ikinci sayfasında yayımlanmaya başladı (Topuz, 1996: 10).

Fikir gazeteciliğinde çığır açan ve kadrosunda ünlü edebiyatçıları barındıran gazetenin yayım hayatına girdiği dönemde ülkede siyasi olaylar bakımından çok hareketli günler yaşanmaktadır. Bu nedenle *Tercüman-ı Ahval*, fikir gazeteciliği niteliğiyle okurlardan yoğun ilgi görür. Gazetede Şinasi, Ahmet Vefik Paşa ve Namık Kemal'in makaleleri yayımlanır (MEB, 2011: 10). *Tercüman-ı Ahval* ile birlikte gerçek anlamda bir basın lisansı oluşur. Ancak bir süre sonra Şinasi ve Agâh Efendi arasında fikir ayrılıklarının ortaya çıkması sebebiyle gücünü kaybeden gazete 11 Mart 1866'da yayım hayatına son verir.

1862'de Şinasi tarafından *Tasvir-i Efkâr* gazetesi çıkarılır. 27 Haziran 1862'de çıkan ilk sayıda yayımlanan önsözde belirtildiğine göre gazetenin amacı havadis vermek, halka kendi yararlarına düşünmeyi ve kendi sorunları üzerinde durmayı öğretmektir. Bu yazıda Şinasi her hükümetin halkın yararına çalışmakla kuvvetlenebileceğini belirtiyordu (Topuz, 1996: 12). Bir süre sonra Şinasi'nin yurt dışına çıkması sebebiyle gazetenin başına Namık Kemal geçer, gazete düşünce özgürlüğü kavramını yoğun bir şekilde işlemesi dolayısıyla ülkemizde yayımlanan ilk düşünce gazetesi

olarak da bilinir. Gazete kesintilerle devam eden yayım hayatına 1949 yılına gelindiğinde son verir.

1 Ocak 1867’de Filip Şahinyan tarafından İstanbul’da çıkarılan bir diğer fikir gazetesi de *Muhbir*’dir. Başyazarlığını Ali Suavi’nin üstlendiği *Muhbir*, Tanzimat Döneminin ileri görüşlü fikir yazılarını yayımlar. Ali Suavi’nin sivri dili ve hükümeti dış politikalarını yeren yazıları sonucu kapatılan gazete yurt dışında Genç Osmanlılar Cemiyeti’nin yayım organı olarak Londra’da çıkarılmaya devam eder. Bu özelliği ile de yurt dışında yayım yapan ilk Türkçe gazete olma unvanını taşır. Demokrasi, hürriyet, inkılâp ve meclis kavramlarını odağına alan bir yayım hayatı sürdüren gazete kısa bir süre sonra 3 Kasım 1868’de kapanır.

1870 yılında *Basiret Gazetesi* yayım hayatına başlar. İmtiyaz sahipliğini Ali Bey’in üstlendiği gazete devlet desteğini arkasına alarak yüksek tirajlara ulaşır. *Basiret* küçük boyda 4 sayfadır. Dış haberler oldukça önem veriyordu. Gazete önceleri Vezir Hanın’da, eski bir basımevinde basılıyordu. Sonra Asmaaltı’nda, Papazyan basımevinde basılmaya başlanır. Fiyatı 40 paradır. 1871’de baskı sayısı 10.000’e yükseldi (Topuz, 1996: 17). Ali Suavi’nin gazetede kaleme aldığı bir yazısında kullandığı ifadelerle Çırağan Baskını’nı şifreli bir şekilde haber verdiği gerekçesi sonucu kapatılan gazete daha sonra tekrar yayıma başlasa da eski çekiciliğini kaybederek 1876’da tamamen kapanır.

1870’de çıkmaya başlayan *İbret* gazetesinin kurucusu ve sahibi Aleksan Sarrafyan olsa da gazete gerçek gücüne 1872’de Ahmet Mithat’ın imtiyaz sahipliğinde ulaşır. 13 Haziran 1872’de yeni kadrosuyla çıkmaya başladı. Başyazıları Namık Kemal yazar. Ebüzziya Tevfik, Reşat ve Nuri Beyler de gazeteye girerler. *İbret* İstanbul basınına olgun ve kaliteli bir hava getirdi (Topuz 1996: 15). Özellikle Namık Kemal’in yazıları oldukça etkili olur ve gazete kamuoyunda ilgi odağı hâline gelir. Gazete sadece ülkedeki sorunları haber ve eleştiri konusu yapmakla kalmaz aynı zamanda Avrupa gazetelerinden tespit edebilen fikirleri ayrıntılı olarak kamuoyu nezdinde tartışır. Namık Kemal yazılarında İslam birliğini savunur ve diğer milletlere Türklerin liderliğinde bir araya gelme çağrısı yapar (Tokmakçioğlu, 2011: 51). Gazetenin kamuoyunda gittikçe artan etkisi bir anlamda gazetenin sonunun gelmesine de zemin hazırlar. Namık Kemal’in Ocak ve Şubat 1873’te çıkan birkaç yazısından dolayı *İbret* yeniden bir ay kapatıldı. O sıralarda Namık Kemal “Vatan

yahut Silistre”yi yazmıştı. *İbret*'te bu oyun ile ilgili bir yazı yayınlandı. Bunun üzerine 5 Nisan 1873'te *İbret* büsbütün kapatıldı. Yazarları tutuklandılar ve birkaç gün sonra sürgüne gönderildiler. Gazete ancak 132 sayı yayınlanabildi (Topuz, 1996: 16).

Basında siyaset yasağının bulunduğu II. Abdülhamid döneminde gazetecilik ikinci planda kalmış, Ahmed Midhat Efendi tarafından 1878'de çıkarılmaya başlanan ve ansiklopedik gazeteciliği ilke edinen *Tercümân-ı Hakikat*, dönemin uzun süre yüksek satış rakamlarına da ulaşan tek gazetesi olarak kalmıştır. Bu dönemde ayrıca; *Mümeyyiz* (1869), *Kevkeb-i Şarkî* (1869), *Hakâyiku'l-Vekâyi* (1870), *Asır* (1870), *Devir* (1870), *Hadîka* (1870), ilk mizah gazetesi olan *Diyojen* (1870), *Hulâsatü'l-Vekâyi* (1870), *Medeniyet* (1874), *Sadâkat* (1875), *İstikbal* (1875), *Vakit* (1875) ve *Sabah* (1876) yayımlanmıştır (Kahraman, 2003: 123).

Osmanlı'da gazetecilik bu şekilde gelişirken dergilerde basın tarihimizdeki yerine almaya başlar. Batı'da 17. yy'da başlayan dergicilik faaliyetleri ülkemizde ise yaklaşık olarak iki yüzyıl kadar gecikmeyle ancak 19.yy'da faaliyetlerine başlayacaktır. Bu gecikmenin yanı sıra yine Batı'dan farklı olmak üzere özel teşebbüs sonucu değil resmî makam ve kurumların teşvikiyle gerçekleşecektir. Dergiler ilk olarak Batı'da olduğu gibi ülkemizde de bilimsel nitelik arz etmektedir. Türk basın tarihinde süreli yayın organlarından biri olan dergilerin ilk örneklerinden bahsetmeden önce dergi tanımı üzerinde durmak gerekir. Düzenli aralıklarla yayımlanan, farklı ilgi alanlarına ilişkin haber, makale, deneme, inceleme, araştırma ve eleştiri yazıları ya da belirli konulara yönelik derlemeleri içeren süreli yayıma dergi denir (TDEA, 1994: 144).

Bir süreli yayının dergi olarak algılanabilmesi için beş temel özelliği barındırması gerekir: 1. Düzenli bir yayım aralığında olması, 2. İçinde okunacak metinlerin bulunması, 3. Okurlar tarafından talep edilerek bir ücret karşılığında satın alınması, 4. Herhangi bir süreli yayından bağımsız olarak çıkması, 5. Ciltli olması (Yapar, 2000: 68-69).

Gazete ve dergiler toplumu bilgilendirme amacı ortak olsa da ikisi arasında yöntemsel zamansal olarak çeşitli farklılıklar mevcuttur. Kitap, uzun süreli bir okumayı gerektirmekte, gazete ise konuyu ana hatları ile vermekte ve kısa sürede bitmektedir. Oysa dergi, konuları ayrıntılı olarak okurlarına sunmaktadır (Gönenç,

2006: 5). Osmanlı Dönemi'nde yayımlanan ilk dergi *Vakayi-i Tıbbiye* isminde bir tıp dergisidir. 26 Mart 1849-1851 yılları arasında çıkan ilk Türkçe bilimsel nitelikli olma özelliği taşıyan dergi 28 sayı olarak neşredilmiş. Fransızca nüshası da olan tıp dergisi 2-4 sayfa arasında çıkar. Dergide yayımlanan yazılar imzasız olarak yer almıştır (Gönenç, 2007: 64).

Münif Paşa tarafından çıkarılan *Mecmua-ı Fünun* 1862-1869 yılları arasında neşredilir. Cemiyet-i İlmîyeyi Osmaniye derneğinin yayım organı olarak çıkan dergide Tanzimat sanatçıları seslerini duyururlar. Dergide fizik, kimya, felsefe, ruh bilim, toplum bilim, tarih ve coğrafya gibi bilim dallarının tanıtımı yapılmıştır. Batı dünyasındaki gelişmelere yer veren bilimsel bir dergi olma özelliği taşır. Cemiyet-i İlmîyeyi Osmaniye'nin 1869'da kapatılmasıyla dergide kapatılmıştır (Gönenç, 2007: 64).

*Mecmua-ı Fünun*'un ardından düzenli bir şekilde çıkarılan bir diğer dergide Ali Haydar Bey eğitime katkı sunmayı amaçladığı *Mecmua-ı İber-i İntibah* olur. Resimli ilk Türk dergisi *Mirat Mecmuası*'dır. Mustafa Refik tarafından neşredilen dergi üç sayı olarak çıkar (Gönenç, 2007: 64). *Terakki* gazetesinin haftalık eki olarak çıkan *Mümeyyiz* ilk çocuk dergisidir. 1869 yılında neşredilen dergi toplamda kırk dokuz sayı çıkmıştır. Dergide küçük hikâyeler, eğitici yazılar, çeşitli okullardan haberler, okuyucu mektupları gibi konular yer almıştır (Demir, 2016: 79).

1870 senesinde yayımlanan diğer dergi örnekleri ise şunlardır: *Ravzat'ül Maarif*, (1870-1871), *Nevadir-ül Asar* (1873), *Revnak* (1873), *Medeniyet* (1874), *Geveze* (1875), *Keşkül* (1875), *Mir'at-ı İber* (1876), *Çaylak* (1876), *Bahçe* (1878), *Derme-Çatma* (1878), *Yadigar* (1878), *Mecmua-ı Ulum* (1879).

Dönemin önemli şahsiyetlerinden Ebüzziyâ Mehmed Tevfik'in öncülük yapmasıyla hem içerik hem kâğıt ve baskı kalitesi bakımından büyük bir atılım yapılmış, özellikle 1880'li yılların ilk yarısı Türk dergiciliği için altın dönem olmuştur. Önceki dönemin *Dağarcık* (1872), *Kırkanbar* (1873), *Dolap* (1873) gibi dergilerinin ardından *Mecmûa-i Ebüzziyâ* (1880), *Hazîne-i Evrâk* (1881), *Hafta* (1881), *Mir'ât-ı Âlem* (1881), *Âfâk* (1882), *Mecmûa-i Âsâr* (1882), *Güneş* (1884), *Gayret* (1886), *Berk* (1886), *Teâvün-i Aklâm* (1886), *Manzara* (1887), *Nilüfer* (1887) gibi dergiler yayın hayatına girmiştir. 1890'lı yıllara hem teknik mükemmellik hem de içeriğiyle damgasını vuran dergi Ahmed İhsan'ın (Tokgöz) çıkardığı, çıkışından bir süre sonra

Edebiyat-ı Cedide hareketinin kaynağı ve odağı durumuna gelen *Servet-i Fünûn* olur (1891). Ayrıca *Maârif* (1891), *Resimli Gazete* (1891), *Mekteb* (1891), *Malûmât* (1895) gibi dergiler yayımlanır (Kahraman, 2003: 123).

II. Meşrutiyet'in ilanı ile kendini hissettirmeye başlayan özgürlük ortamı dergilerin sayısında önemli bir artışa sebep olur. Bu dönemde yoğun bir şekilde ivme kazanan Batılılaşma olgusunun etkisiyle bütün düşünce akımları kendi yayın organlarını çıkarmaya başlar ve böylelikle fikir dergiciliğinin de önü açılır. Dönemin fikir dergileri şunlardır: *İctihad*, *Bağçe*, *Mekteb-i Mülkiye*, *Yeni Mecmua*, *Felsefe Mecmuası*, *Milli Tetebbular Mecmuası*, *Resimli Kitab*, *Serbest Fikir*, *Genç Kalemler*, *Türk Yurdu*, *Halka Doğru*, *Küçük Mecmua*, *Sırat-ı Müstakim*, *Beyanü-l Hak*, *İştirak*, *İdrak*.

Ayrıca bu dönemde mizah, çocuk, kadın, sanat, eğlence, iktisat hatta müzik dergileri yayımlanmaya başlamıştır. Bunlar arasında mizahta; *Kalem*, *Davul*, *Âlem ve Cem*, kadınlara yönelik; *Demet*, *Kadınlar Dünyası*, *Musavver Kadın*, çocuklara yönelik; *Musavver Küçük Osmanlı*, *Arkadaş*, *Çocuklar Âlemi*, *Çocuk Dünyası*, iktisatta; *Ulum-u İktisadiye* ve *İçtimaiye Mecmuası* gibi dergilerde yayımlanmaya başlar.

Bu çalışmaya konu olan *Gün Doğuşu* dergisi, yirminci asrın önemli süreli yayınları arasında yerini almıştır. Yapılan kaynak tarama çalışmaları sonucunda *Gün Doğuşu* mecmuası ile ilgili olarak kapsamlı bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Çeşitli makalelerde birkaç satırdan meydana gelen açıklamalar dışında detaylı bir çalışma yapılmamış olduğu sonucuna varılmıştır. Var olan bu kaynaklarında eksik ve birbirleriyle çelişkili olduğu görülmüştür. Bundan dolayıdır ki mecmua gün ışığına çıkarılıp günümüz harflerine aktarılıp eksik bilgileri tamamlayıp kapsamlı bir çalışmayla Türk Edebiyatına kazandırmak için tahlil ve tasnif çalışması yapıldı. Bu tasnif çalışması sonucunda derginin sekiz sayısında yer alan edebî metinler yakın okuma yöntemiyle incelenip yorumlandı. Böylelikle tezin günümüz Türkçesine çevrilip metinlerin incelenmesi yirminci yüzyıl Türk edebiyatının ve süreli yayınlarının daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

*Gün Doğuşu*'nun yayımlanan sekiz nüshası ISAM Kütüphanesi'nde D01836 demirbaş numarasıyla; İBB Atatürk Kitaplığı'nda 0/3224 demirbaş numarasıyla; Milli Kütüphane'de 1956 SA 228 yer numarasıyla *Gün Doğuşu* başlığı altında kayıtlıdır. Mecmuanın nüshalarına Milli Kütüphane'nin internet sitesinden ulaşmak



mümkündür. Mecmuanın sekiz sayısı Milli Kütüphane'nin arşivinden ulaşılarak değerlendirilmeye alınmıştır.

Derginin çevirisi yazısı yapılırken günümüz imlası kullanılmıştır. Metinlerin aktarımı esnasında İsmail Parlatır'ın *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü* ve dijital ortamdaki [www.tdk.gov.tr](http://www.tdk.gov.tr), [www.lugatim.com](http://www.lugatim.com), [www.osmanlicaturkce.com](http://www.osmanlicaturkce.com), [www.kamusiturki.com](http://www.kamusiturki.com) sözlüklerinden sıklıkla yararlanılmıştır. Günümüzde kullanılmayan kelimeler için ise sözlüklerden faydalanılmış ve aslına uygun biçimde yazılmıştır. Yabancı isim veya yer adları metnin orijinal haline bağlı kalınarak çevirisi verilmiştir. Nüshaya bağlı olarak okunamayan silik ve yırtık yerlerdeki kelimeler parantez içi üç nokta ile gösterilmiştir. Metinlerde yer alan noktalama işaretleri, yazarına sadık kalınarak aynen alınmıştır.

Çalışma ana hatlarıyla üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde Türk basın tarihi hakkında bilgi verilmiştir. Tezin amacı ve yapılan çalışma, giriş bölümü başlığı altında bahsedilmiştir. Birinci bölümde derginin ismi, yayın tarihleri, şekil özellikleri, mecmuada yer alan kurmaca ve kurmaca dışı metinlerin tasnifi, yazar ve şair kadrosu, görsel malzemeler, ilan ve reklamlarla ilgili bilgiler yer almaktadır. İkinci bölümde kurmaca ve kurmaca dışı metinler sınıflandırılarak değerlendirilmiştir. Şiir, hikâye, tiyatro, fıkra ve masal (çeviri) kurmaca; makale, sohbet, tenkit, deneme ve gezi yazısı kurmaca dışı olarak incelenmiştir. Üçüncü bölümde mecmuanın kronolojik sıraya göre sekiz nüshasının dergi kapaklarıyla birlikte çeviri yazısı yapılmıştır. Sonuç bölümünde *Gün Doğuşu*'nun Türk dergiciliği içerisindeki yeri belirtilerek edebî metinlerin önemi vurgulanmıştır.

# BİRİNCİ BÖLÜM

## GÜN DOĞUŞU MECMUASI

### 1.1. Mecmuanın İsmi

Güncel konulara değinen ve okurlarını aydınlatma gayesiyle yayın hayatına başlayan derginin isminin ortaya çıkışı ile ilgili kesin bir hikâye olmamakla beraber derginin ilk sayısında yer alan şu cümleler üzerinden çıkarımda bulunabilir:

“Bir de şu ciheti arz edelim ki biz bir müşküle tesadüf eden yahut bir şey öğrenmek isteyen zatlar ile o müşkülü halletmiş veya o şeyi öğrenmiş zatlar beyninde vesile-i maarife olmak isteriz. Bu emelimiz tayin ve takip ettiğimiz maksadın asla haricinde değildir. Bunun için bir şey okurken, bir iş yaparken yahut umumi olarak düşünürken kendi kendine bir sual tevcih edip de cevabını veremeyen zatlar tenezzülen o suali bize gönderirler. Biz onu risale ile neşrederiz ve cevabını verebilirsek hemen veririz; veremezsek karilerimizin (okurlar) içinde bilenler, görenler bize yazıp gönderirler; neşr ederiz ve hakk-ı tahririni de kendi hesabımıza takdim ederiz. Bu suretle birbirimizi terbiye ve tenvire (aydınlatma) el birliğiyle çalışmış oluruz ki muvaffakiyet de ancak böyle müesser olur...” (s.3).

Dergiye Gün Doğuşu isminin, her kesimden bireylere ulaşıp onlarla birlikte toplumun ufku genişletmek ve aydınlatmak gayesiyle verildiğini çıkarımını yapmak mümkündür.

*Gün Doğuşu* dergisinin birinci sayısının ilk sayfasında yer alan “Mukaddime”de derginin yayımlanma gayesi izah edilerek okuyucuya bilgi verilmiştir:

“Ya’nî suret-i umûmiyyede terbiye-i nefse ve tenvir-i fikre hizmet etmektir... Bir müşküle tesadüf iden yahut bir şey’i öğrenmek isteyen zatlar ile o müşkili halletmiş veya o şeyi öğrenmiş zatlar beyninde vesile-i mu’ârefe olmak isteriz” (s.3).

Bu alıntıdan yola çıkılarak derginin amacı şöyle özetlenebilir: Nefsin terbiye edilmesine ve fikirlerin yayılmasına hizmet etmek ve bir şeyi öğrenmek isteyenler ile öğrenmişler arasında tanışmaya vesilesi olmaktır.

## 1.2. *Gün Doğuğu* Mecmuasının Yayın Tarihleri

*Gün Doğuğu* dergisinin ilk sayısı, 1 Nisan 1919 Salı tarihinde yayımlanmış olup dergi 22 Mayıs 1919 Perşembe yayım hayatına son vermiştir. Haftalık olarak çıkan dergi toplamda sekiz sayıya sahiptir. Derginin yayım tarihleri aşığıda yer alan tabloda daha net görölür:

**Tablo 1.1.** *Gün Doğuğu* Dergisinin Yayınlandığı Tarih ve Basım Yeri

Sayı	Tarih	Gün	Basım Yeri
Birinci Sayı	1 Nisan 1919	Salı	Ali Şükrü Matbaası
İkinci Sayı	10 Nisan 1919	Perşembe	Ali Şükrü Matbaası
Üçüncü Sayı	17 Nisan 1919	Perşembe	Ali Şükrü Matbaası
Dördüncü Sayı	24 Nisan 1919	Perşembe	Ali Şükrü Matbaası
Beşinci Sayı	1 Mayıs 1919	Perşembe	Ali Şükrü Matbaası
Altıncı Sayı	8 Mayıs 1919	Perşembe	Ali Şükrü Matbaası
Yedinci Sayı	15 Mayıs 1919	Perşembe	Ali Şükrü Matbaası
Sekizinci Sayı	22 Mayıs 1919	Perşembe	Ali Şükrü Matbaası

Tabloda görüldüğü gibi ilk olarak salı günü çıkan dergi daha sonraları perşembe günleri neşredilmeye başlanmıştır.

## 1.3. *Gün Doğuğu*'nun Şekil Özellikleri

Derginin boyutu 25x18 cm olup saman rengi kâğıt üzerine basılmıştır. Dergi bir dış bir de iç kapağı vardır. *Gün Doğuğu* mecmuasının özgün hâlimden alınmış kapak sayfası şu şekildedir:



Şekil 1.1. *Gün Doğuşu* Dergisi 8 Mayıs 1919 Tarihli 6. Sayı

Derginin dış kapağında denizin üzerinde iki kayık ve bir geminin bulunduğu gün doğuşunu betimleyen manzara, güneşi ve ışıkları temsil eden bir daire içerisinde verilmiştir. Manzara resminin altında kare içerisinde dergi içeriği yer almaktadır. Dairenin sağ ve sol üst kenarında dünya gezegeni ve yıldızlar gibi çeşitli küçük resimler bulunmaktadır. Derginin ismi ise manzara resminin en üst kısmında sarmaşık motifleriyle bezenmiş, eski yazıyla kırmızı renkte *Gün Doğuşu* olarak yazılmıştır. Dış kapağın en altının ortasında “Dersaadet Ali Şükrü Matbaası 1335” şeklinde derginin nerede çıktığı ve yılı mevcuttur.

Derginin iç kapağında bir dikdörtgen içerisinde derginin fiyatı ve abonelik şartları ile ilgili şu bilgilere yer verilmiştir: “*Gün Doğuşu Mecmuası, Abone Şeraiti: 47. Nüsha itibariyle bir seneliği 200 kuruş, altı aylığı 155 kuruş, bayilere yüzde yirmi tenzilat yapılır.*” “Abone Şeriatı”nde görülüyor ki aslında mecmuanın uzun ömürlü olması tasarlanarak neşriyata başlanmıştır. İlanlara da yer veren dergide bu hususla ilgili ise şu ifadeler kullanılmıştır: “*İlan Şeriatı: İçin ilanât müdürümüzle görüşmek lazımdır. Bu hususta idarehaneye kadar ihtiyar-ı zahmet olmayıp yalnız bir kartla beyan-ı keyfiyet edilmesi kâfidir. Memurumuz her halde gelir, sizi bulur*” (s.2). Ayrıca derginin ikinci sayfasında “*Müdürümüzün ansızın hastalanması, mecmuanın istenilen şekil ve nefasette çıkmasına mâni olmuştur. Mahaza bundan sonra çıkacak nüshalarda telafi-i mafate çalışacağımızı arz ederiz*” (s.2) şeklinde ilan bulunmaktadır. Derginin ilk sayfası aşağıdaki gibidir:



Şekil 1.2. *Gün Doğuşu* Dergisi 1 Nisan 1919 Tarihli Nüshanın İlk Sayfası

Derginin ilk sayfasında en üstte güneşin doğuşunu resmeden resimle üzerinde kırmızı renkle “*Gün Doğuşu*” yazısı yer almaktadır. Yazının üstünde “Cilt:1, 1 Nisan 1335, numara:1” şeklinde cilt, tarih ve numara bulunmaktadır. Başlığın altında

ise “Haftalık edebî ve ilmî mecmua” ibaresi bulunarak mecmuanın haftalık yayımlandığı bilgisi verilir. *Gün Doğuşu* dergisinin dış ve iç kapağında bulunan yazılar sekiz sayıda da tekrarlanmış bulunmakla birlikte derginin bir nüshası 28 sayfadan oluşmaktadır. Dergi, sekiz sayısının kapak kısımları dâhil toplam 224 sayfadan oluşmaktadır. Derginin sayfaları önceki nüshanın sayfa sayısından devam ediyor. Derginin son sayfasında mecmuanın fiyatının yedi buçuk kuruş olduğu ifadesi bulunur.

Dergi görsel içerik bakımından yayımlandığı dönem dergilerine göre oldukça zengin malzeme sunmaktadır. Örneğin derginin ikinci sayısının 39. sayfalarında Londra ile ilgili yazısında şehrin önemli mekânlarından görseller yer almaktadır. Bunun yanı sıra dergide yer alan yazılar görsellerle bolca desteklenmiştir.

#### 1.4. *Gün Doğuşu*’nda Yer Alan Kurmaca Metinler

*Gün Doğuşu* mecmuası kurmaca metinler yönünden bol malzeme sunar. Mecmuada yer alan yazılar tasnif edilirken mısralarla oluşan metinlere “şiiir”, kurmaca özelliği gösteren metinlere “hikâye”, diyaloglarla yazılmış metinlere “tiyatro”, güldürü ögesi taşıyan kısa metinlere “fıkra”, olağanüstü durum ve olayları anlatan halk hikâyelerine “masal” vb. tanımlaması uygun görülmüştür. *Gün Doğuşu* mecmuasındaki kurmaca metinlerin listesi şöyledir:

**Tablo 1.2.** *Gün Doğuşu*’nda Yer Alan Kurmaca Metinler

Yazarı	Yazının Başlığı	Tür	Sayı	Sayfa
İbrahim Aşkî	Yıldız	Şiiir	1	13
Belirtilmemiş	Nedir Sebep?	Şiiir	1	20
Belirtilmemiş	Papatya	Şiiir	2	30
Belirtilmemiş	Hürriyet ve Ehl-i Kalem	Şiiir	3	55
Ali Rıza Seyfi	Tarih-i Tekâmülden Yaprak	Hikâye	3	56-59
Halil Necati	Sahaflar Çarşısında	Şiiir	3	59
İbrahim Aşkî	Bahar	Şiiir	3	63
Ali Rıza Seyfi	Bir Gecenin Hataları	Tiyatro	3	67-72
Halil Necati	Türk Nezlesi	Fıkra	4	79
Cevdetî	Gönül Kitabından	Şiiir	4	80
Aka Gündüz	İman-ı Kâmil	Hikâye	4	85-88
Belirtilmemiş	Hürriyet ve Ehl-i Kalem	Şiiir	4	93

İbrahim Aşkî	Âhu	Şiir	4	93
Ali Rıza Seyfi	Bir Gecenin Hataları	Tiyatro	4	94-96
İbrahim Aşkî	Gözleri	Şiir	5	100
Halil Necati	Tuba	Fıkra	5	108
Cevdetî	Deniz Şiirleri	Şiir	5	117
Ali Rıza Seyfi	Bir Gecenin Hataları	Tiyatro	5	118-120
Cevdetî	Genç Gemicilere	Şiir	6	127
Ali Rıza Seyfi	Bir Gecenin Hataları	Tiyatro	6	142-144
Belirtilmemiş	Tolstoy'un Masallarından	Çeviri (Masal)	7	151-154
Hasan Ali Bey	Babamın Oğluna	Şiir	7	163
Ali Rıza Seyfi	Bir Gecenin Hataları	Tiyatro	7	164-168
Halil Necati	Hülasa-ı Müterbid	Şiir	8	177
Aka Gündüz	Zabit Varakaları	Hikâye	8	178-182
İbrahim Aşkî	Yıldızlı Gece	Şiir	8	184
Ali Rıza Seyfi	Bir Gecenin Hataları	Tiyatro	8	188-192

Dergide kurmaca metinlerden 14 şiir, 3 hikâye, 1 tiyatro, 2 fıkra, 1 çeviri masal yer alır. Aka Gündüz, 2 hikâyesiyle dergide yer alan yazardır. Yazarın hikâyeleri Millî Edebiyatın dil ve konu anlayışını sürdürmesi bakımından dikkat çeker. Mecmuada yer alan şiirlerin sayısı diğer kurmaca metinlere göre fazladır. Mecmuada, telif metinlerin yanı sıra Tolstoy'un masallarından çeviri yapıldığı görülür. Derginin üçüncü nüshasında neşredilmeye başlayan ve derginin son sayısına kadar devam eden bir tiyatro eseri bulunur. Alaturka – alafrağa konusu ele alan piyes hem olayların İstanbul dışında geçmesi hem de dönemine ayna tutması bakımından önem arz eder. Derginin kısa soluklu olmasıyla tiyatro metni yarım kalmıştır.

### 1.5. *Gün Doğuşu*'nda Yer Alan Kurmaca Dışı Edebî Metinler

Mecmuadaki metinler tasnif edilirken, kurmaca metinler için uygulanan yöntem ele alınmıştır. Böylelikle bilimsel konularda bilgi veren yazıları “makale”, herhangi bir konu hakkında karşısındakiyle konuşuyormuş gibi yazılan yazılara “sohbet/söyleşi”, bir olay veya kişiye yönelik eleştirel bir tutumla neşredilen yazılara “tenkit”, kanıtlamaya kalkmadan herhangi bir konuda yazılan düşünce yazılarına “deneme”, farklı şehir veya ülkelere gidilip gezilen ve o yerle ilgili bilgi, gözlem, izlenimlerini edebi anlatımla kaleme alınmasına “gezi yazısı” vb. tanımlamalarla ifade edilmiştir.

*Gün Doğuşu'* daki kurmaca dışı metinlerin listesi şu şekildedir:

**Tablo 1.3.** *Gün Doğuşu'*nda Yer Alan Kurmaca Dışı Metinler

Yazarı	Yazının Başlığı	Tür	Sayı	Sayfa
Belirtilmemiş	Mukaddime	Önsöz	1	1
Belirtilmemiş	Mutalaa	Deneme	1	2-3
Ali Şükrü	Beşerin Atisi	Sohbet	1	4-13
İbrahim Aşkî	Nejad Ekrem	Tenkit	1	14-18
Belirtilmemiş	Çocuklarımızı Nasıl Terbiye Edelim?	Sohbet	1	18-20
Burhâneddin	Biraz Fotoğrafiya	Sohbet	1	21-22
İbrahim Aşkî	Rıza Tevfik Bey ve Edebiyatımız	Tenkit	1	23-24
Belirtilmemiş	Hafta Muhasebesi	Haftalık Değerlendirme Yazısı	2	25-26
Abdurrahman Şeref	Makâmât-ı Mübâreke Meselesi	Makale	2	27-30
Belirtilmemiş	Çocuk Kimdir?	Sohbet	2	31-33
Immanuel Kant	Sulh-u Ebedî	Sohbet	2	34-38
Ali Şükrü	Londra	Gezi Yazısı	2	39-40
Ali Rıza Seyfî	Terbiye-i Bedeniye Nedir?	Makale	2	41-43
Cevad Rüşdî	İlkbahar Ziraiyâtı	Makale	2	44-46
İbrahim Aşkî	Tenkit	Tenkit	2	46-48
Belirtilmemiş	Hafta Muhasebesi	Haftalık Değerlendirme Yazısı	3	49-51
Ali Şükrü	Büyük Mecmua	Tenkit	3	51-52
Ali Şükrü	Kızlarımız ve Maarif	Tenkit	3	53-55
İbrahim Aşkî	Edebiyatta Tenkid	Tenkit	3	60-63
Immanuel Kant	Sulh-u Ebedî	Sohbet	3	64-66
Belirtilmemiş	Hafta Muhasebesi	Haftalık Değerlendirme Yazısı	4	73-75
Roosevelt	Beşer Kaç Yaşındadır?	Makale	4	76-79
Hâzık	Vücut ve Müdafaası	Makale	4	81-82
Ali Şükrü	Evet ve Hayır	Makale	4	83-84
İbrahim Aşkî	Tenkitte Maksat	Tenkit	4	89-93
Belirtilmemiş	Hafta Muhasebesi	Haftalık Değerlendirme Yazısı	5	97-100
Roosevelt	Beşer Kaç Yaşındadır?	Makale	5	101-105
İbrahim Aşkî	Tenkid-i Edebî	Tenkit	5	105-108
K.Emir	Âlemi Fotoğrafyadan	Makale	5	109-110



Hâzık	Vücut ve Müdafaası	Makale	5	110-114
Immanuel Kant	Sulh-u Ebedî	Sohbet	5	115-117
Belirtilmemiş	Hafta Muhasebesi	Haftalık Değerlendirme Yazısı	6	121-124
Belirtilmemiş	Sineklere Karşı	Makale	6	125-127
Hâzık	Vücut ve Müdafaası	Makale	6	127-129
İbrahim Aşkî	Tenkid-i Edebî	Tenkit	6	130-132
Halil Necati	İstediklerim	Deneme	6	133
Ali Safî	Terbiye-i Harekiye	Makale	6	134-136
K. Emir	Âlemi Fotoğrafyadan	Makale	6	137
Belirtilmemiş	Mütenevvia	Sohbet	6	138-139
Belirtilmemiş	Suallerimizden	Sohbet	6	139-14
Belirtilmemiş	Hafta Muhasebesi	Haftalık Değerlendirme Yazısı	7	145-148
Belirtilmemiş	Yine Sineklere Dair	Makale	7	149-150
İbrahim Aşkî	Çocuğun Mertebesi ve Hakkı	Makale	7	154-157
Halil Necati	Haftanın Dertleri	Sohbet	7	158
Belirtilmemiş	Kuşların Seferberliği	Sohbet	7	159-161
K.Emir	Âlemi Fotoğrafyadan	Makale	7	162
Belirtilmemiş	Mütenevvia	Sohbet	7	163
Belirtilmemiş	Hafta Muhasebesi	Haftalık Değerlendirme Yazısı	8	169-171
Belirtilmemiş	Deniz Altında Sinema	Makale	8	172-174
İbrahim Aşkî	Tenkid-i Edebî	Tenkit	8	175-177
K.Emir	Âlemi Fotoğrafyadan	Makale	8	183
Belirtilmemiş	Mütenevvia	Sohbet	8	185-187

Mecmuada kurmaca dışı metinlerden 11 makale, 11 sohbet, 5 tenkit, 2 deneme, 1 gezi yazısı kurmaca dışı metin olarak değerlendirilmiştir. Buna göre dergide makale ve sohbet metinlerin diğer metinlere göre sayısal olarak fazladır. Böylece derginin “edebî ve ilmi mecmua” olma amacı hakkında yorum yapılmasına olanak sağlar. Mecmuada yer alan metinler, genellikle sosyal, sağlık, edebî, sanat ve felsefi muhtevaya sahip oldukları söylenebilir. Toplum bilgilendirmek, okuru aydınlatmak, ufuklarını genişletmek bu metinlerin ortak amaçları olarak düşünülebilir. Dergide yer alan tenkit metinleri, özellikle tenkidin anlamına ilişkin konularda yazılar kaleme alınması edebî açıdan önemli yere sahiptir. Ayrıca metinler neşredilirken objektifliğin sınırları içinde kalmaya çalışılmıştır.

## 1.6. *Gün Doğuşu* Mecmuasının Şair ve Yazar Kadrosu

Mecmuada yazarların yazdıkları yazının hangi nüshada bulunduğu bilgisiyle ve toplam neşrettiği yazı adetleriyle beraber aşağıdaki tabloda gösterilmiştir. Tablonun en sonunda imzasız yazılar, yazıların bulunduğu nüshalar ve kaç adet yazının olduğu gösterilmiştir.

**Tablo 1.4.** *Gün Doğuşu* Dergisi'nin Yazar ve Şair Kadrosu

Şair ve Yazarlar	Yazının Bulunduğu Yazı	Adet
İbrahim Aşkî	1-2-3-4-5-6-7-8	15
Halil Necati	3-4-5-6-7-8	6
Ali Şükrü	1-2-3-4	5
Cevdetî	4-5-6	3
Ali Safî	2-6	2
Ali Rıza Seyfî	3-4-5-6-7-8	2
Aka Gündüz	4-8	2
K. Emir	5-6-7-8	1
Hâzık	4-5-6	1
Burhâneddin	1	1
Abdurrahman Şeref	2	1
Cevad Rüşdî	2	1
Hasan Ali Bey	7	1
İsimsizler	1-2-3-4-6-7-8	17
<b>Toplam</b>		<b>58</b>

Mecmuada en dikkat çeken isim 15 yazısıyla İbrahim Aşkî (Tanık) dir. İbrahim Aşkî (1873-1977), Heybeliada Bahriye Mektebinde Necip Fazıl Kısakürek ve Nazım Hikmet Ran'ın edebiyat derslerine girerek hocalığını yapmıştır. Uzun yıllar öğretmenlik yaptığı için yazarın eserleri genellikle eğitim alanıyla ilgili olup öğretici yönü ağır basar. İbrahim Aşkî hem Batı hem de Doğu kültürüne vakıf bir şahsiyet olmasının yanı sıra tasavvuf edebiyatıyla ilgili eserleriyle bilinir (Günaydın, 2013:68). Halil Necati toplamda 6 yazı kaleme alır. Dikkat çeken bir diğer isim derginin imtiyaz sahibi Ali Şükrü Bey'in imzası bulunan iki metin haricinde üç imsasız metnin de yazara ait olduğunu tespit edilerek toplamda 5 yazısının bulunmasıdır. Cevdetî genellikle şiirleriyle dergide yerini alırken Ali Safî ise

makaleleriyle dergiye katkıda bulunur. Ali Rıza Seyfi bir hikâye ve derginin üçüncü nüshasında başlayıp sekizinci nüshasına kadar kesintisiz şekilde devam eden “Bir Gecenin Hataları” tiyatro metniyle ilgi çeken yazarlardandır. Aka Gündüz toplamda 2 hikâye metni kaleme almasıyla dergide hikâye yazan iki yazardan biridir. K. Emir beşinci sayıdan sekizinci sayıya kadar kesintisiz ve genellikle tek sayfa olacak şekilde devam eden yazı dizisi “Âlemi Fotoğrafyadan”, yazarının dergi için taşıdığı ehemmiyeti gösterir. Hâzık üç nüshada devam eden sağlık konulu yazı dizisi makalesiyle dergide yer almaktadır. Dergide dikkat çeken bir diğer önemli husus genç talebelerden Hasan Ali Bey’in bir şiir metniyle dergide yer almasıdır. Burhâneddin sanat konulu yazıyla, Cevad Rüşdî doğa konulu bir metniyle dergide yer alırken son Osmanlı vakanüvisi ve devlet adamı Abdurrahman Şeref’in kutsal yerler konulu bir yazısıyla derginin yazar kadrosunda yerini almıştır.

### 1.7. *Gün Doğuşu*’nda Yer Verilen Görsel Malzemeler

Mecmuanın birinci nüshasının yedinci sayfasında neşredilen “Beşerin Atısı” başlıklı makalede ilk görsel malzeme şu şekilde bulunur;



Şekil 1.3. Dergide Yer Alan İlk Görsel Malzeme

*“İskeme birkaç kıdem gittikten sonra duruyor; sonra tekrar hareket ediyor”* (s.7).

Makalede yer alan bu resmin ardında yazının içeriğiyle alakalı iki resim daha art arda

verilmiştir. Mecmuanın ikinci nüshasında “*Ayan-ı kiramdan ustad-ı muhterem Abdurrahman Bey Efendi*” sözleriyle Abdurrahman Efendinin potresine yer verilir. Aynı sayının devamında Ali Şükrü Bey’in kaleme aldığı “Londra” başlıklı gezi yazısından Londra’ya dair dört fotoğraf verilmiştir.



Şekil 1.4. Ali Şükrü Bey’in Londra Başlıklı Metninde Verilen Görseller

Bu fotoğraflar sırasıyla; İngiltere Bankası, Parlamento Dairesi, Trafalgar Meydanı ile Nelson Abidesi ve “*Feliyet-i Setri Londra’nın Babialı Caddesi gazete idarehaneleri ekseriyetle bu caddededir*” (s.43) ibaresiyle o dönemin Londra’ya ait fotoğrafları bulunur. Mecmuanın üçüncü nüshasında “Yirmi Milyon Senelik Bir Hikâye-i Tabiat” isimli hikâyede “*Kanat Parmaklı artık uçuyordu!*” (s.57) ifadesiyle hikâye kahramanının uçma aşamalarını resmeden görseller kullanılarak hikâye görsel açıdan zenginleştirilmiştir. Nüshanın devamında “*Validesini beraber çekerek dışarı çıkarlar*” (s. 68) ifadesiyle Ali Rıza Seyfi’nin kaleme almış olduğu tiyatro metninden ilk görsel paylaşılır. Tiyatro metninde verilen görsellerle oyunda yer alan karakterlerin okuyucuların zihninde canlandırılması amaçlanmıştır. Dördüncü nüshada Roosevelt’ten çeviri olan “Beşer Kaç Yaşındadır” başlıklı makalede ilk insana ait görsel ve insan kafatası resmedilmiştir. Yazının devamının bulunduğu beşinci sayıda mağarada yaşayan iki insan karikatürü çizilmiştir. Hazık’ın kaleme aldığı “Vücut ve Müdafaası” başlıklı yazı dizisinde insan kemiklerinin nasıl büyüdüğü, mektebe giden çocukların sıralarda nasıl oturulması gerektiği, yeni doğan çocukların anne kucağında nasıl tutulması gerektiği, tarlada çalışan, bisiklet süren kişilerin sırt kemiklerindeki eğrilik gibi insanların doğru ve yanlış duruşlarını, oturuşlarını resmedilerek dikkat çekilmiştir. Altıncı nüshada halkın belalısı olan

sinek ve sineklerden bulaşan hastalıkların anlatıldığı “Sineklere Dair” yazı dizisinde kocaman iki sinek karikatürize edilerek dikkatlere sunulur. Yedinci nüshada “*Saatte (420) kilometre süratle diyarları aşan kırlangıç sürüleri*” (s.160) ifadesiyle “Kuşların Seferberliği” metnine ait deniz üzerinde uçan kırlangıç sürüleri resmi görülür. “Deniz Altında Sinema” başlıklı metinde Nassau Limanı’nda dokuz kulaç derinlikte bulunan gemi enkazı ve bu fotoğrafların nasıl çekildiği, deniz altı atölyesinin nasıl kurulduğuna dair görseller bulunmaktadır.

### 1.8. Gün Doğuşu’nda Yer Alan İlan ve Reklamlar

Mecmuanın birinci nüshasının iç kapağında “İlan Şeriatı” başlıklı duyurudan sonra, ilk ilan yine aynı sayfanın altında bulunan “*Müdürümüzün ansızın hastalanması, mecmuanın istenilen şekil ve nefasette çıkmasına mâni olmuştur. Mahaza bundan sonra çıkacak nüshalarda telafi-i mafata çalışacağımızı arz ederiz*” şeklinde verilir. Bu ilan ilk iki nüshada bulunmaktadır. İlan ve reklamlar derginin içerisinde bulunmayıp derginin kapak bölümlerinde verilir. Bu düzen derginin neşredilen tüm sayılarında görülür. Derginin birinci nüshasının son sayfasında ilk olarak “Yıldız Pazar” başlıklı kırtasiye reklamı yer alır.

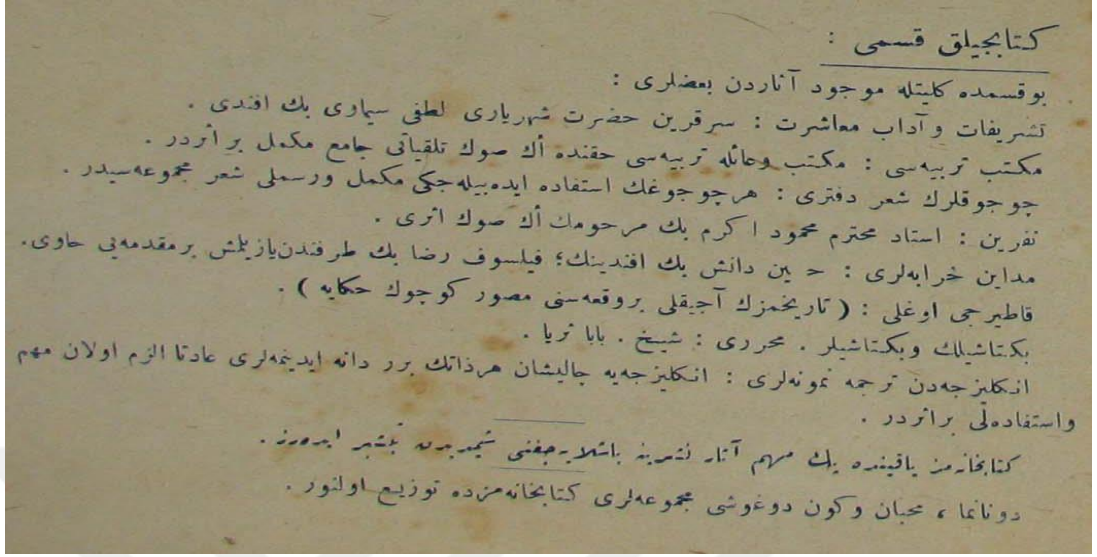


Şekil 1.5. Yıldız Pazar Başlıklı Kırtasiye İlanı

Reklamda her türlü kırtasiye ihtiyaçlarının bulunduğunu, tek çizgili defter, çift çizgili defter, kare defter, renkli levhalar, cep defteri, kâğıt ve tarifler mevcut olduğu

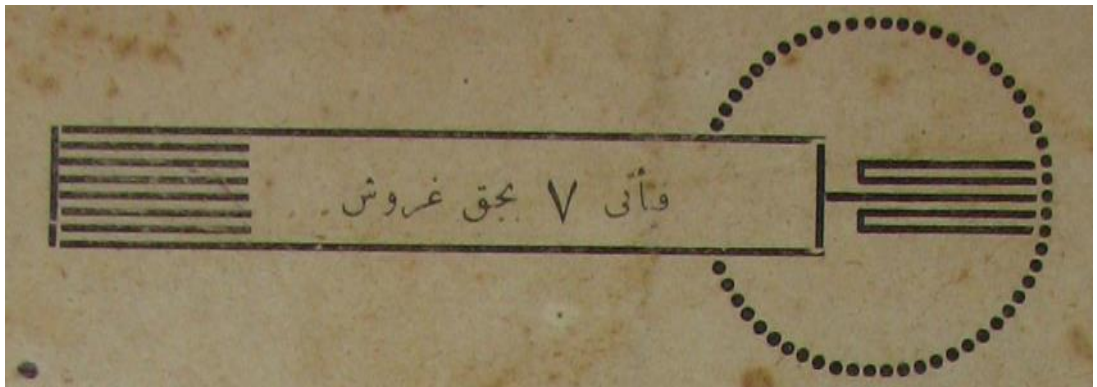


bilgisini verir. Bu ilanın altında “Kitapçılık Kesimi” başlıklı reklam çıkar. Bu bölümde kaliteli eserlerden bazıları tanıtılmıştır. İlan şu şekildedir:



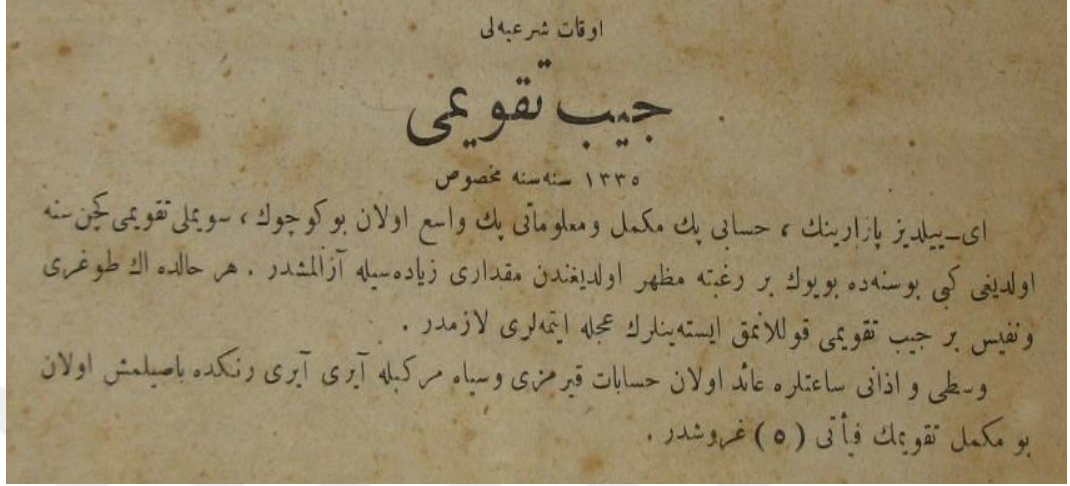
Şekil 1.6. Kitapçılık Kesimi Başlığıyla Tanıtılan Kitapların İlanı

Tanıtılan eserler: *Neşriyat-u Adab-ı Muasheret*, *Mektep Terbiyesi*, *Çocukların Şiir Defteri*, *Nefrin*, *Medain Harabeleri*, *Katırcı Oğlu*, *Bektâşilik ve Bektâşiler Muharriri*, *İngilizceden Tercüme Numuneleri* isimli kitapların reklamı yapılmıştır. Sayfanın devamında yakında kütüphanelerinde mühim eserler neşredileceği bilgisi verildikten sonra “*Donanma, Mihbân ve Gün Doğuşu mecmuaları kütüphanemizde tevzi olunur*” duyurusu bulunur. Derginin arka kapak bölümünün en üstünde dergi fiyatının “yedi buçuk kuruş” olduğu duyurusu şu şekildedir:



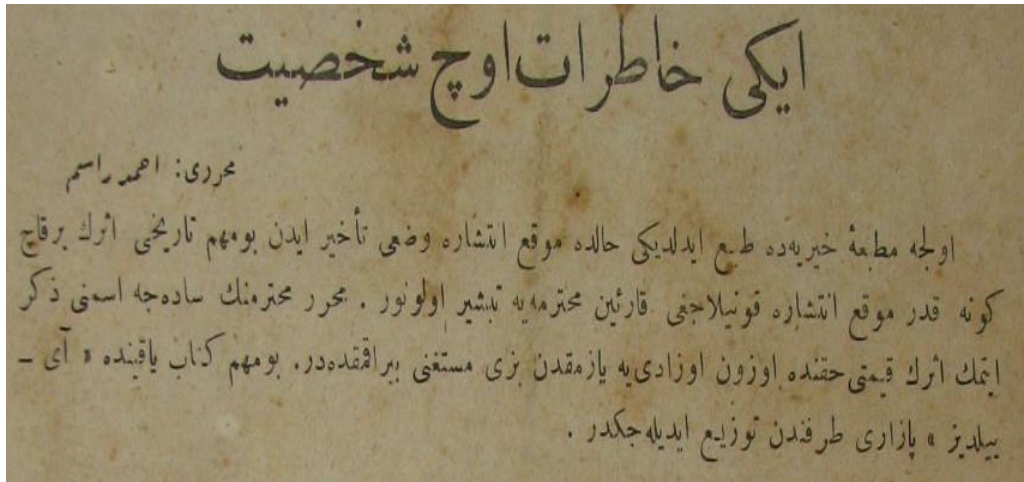
Şekil 1.7. Derginin Arka Kapak Sayfasında Yer Alan Fiyat Duyurusu

Fiyat duyurusunun altında Ay Yıldız Pazarı'nda bulunan cep takvimine rağbet olduğundan dolayı azaldığını eğer almak isteyenler olursa acele etmeleri gerektiği bilgisi şu şekildedir:



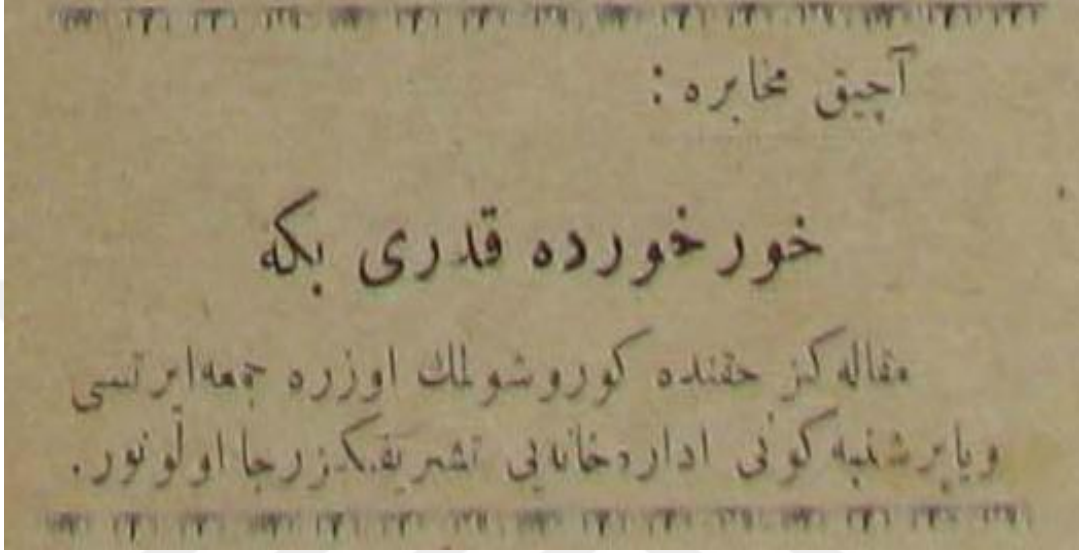
Şekil 1.8. Cep Takvimi Başlıklı İlan Metni

Ayrıca takvimin fiyatının da “beş kuruş” olduğu bilgisi de yer alır. Sayfanın devamında “Takvimli Akıl Defteri” reklamı bulunur. Defter Ay Yıldız Pazarı'nda bulunduğunu fiyatını ciltlilerde 35 kuruş, kâğıt kaplı olanlarda ise 25 kuruş olduğu bilgisi verilmektedir. Bu reklamlar derginin tüm nüshalarının kapak bölümlerinde aynen tekrarlanmaktadır. Mecmuanın yedinci ve sekizinci sayısında diğer reklamlarla birlikte Ahmet Rasim'in eseri olan “İki Hatırat Üç Şahsiyet” kitabının reklam ilan şu şekildedir:



Şekil 1.9. “İki Hatırat Üç Şahsiyet” Kitabının Reklam Metni

Reklamda kitabın Matbaa-ı Hayriye’de basıldığıının bilgisi verilip yazarının bile zikredilmesi eserin kıymetini ortaya koyduğunu söyleyerek bu mühim kitabın yakında Ay Yıldız Pazarı tarafından tevzi edileceği duyurulur. Yedinci nüshada Kadri Bey’in göndermiş olduğu makale hakkında görüşüleceğini bu nedenle idarehaneyi ziyaret etmelerini “Açık Muhabere” başlığı altında şu şekildedir:



Şekil 1.10.

#### “Açık Muhabere:

#### Horhor’da Kadri Bey’e

*Makaleniz hakkında görüşülmek üzere cumartesi veya perşembe günü idarehaneyi teşrifiniz rica olunur” (S.7, s.168).*

Duyurudan sonra çıkan sekizinci sayıda muharebeyle ilgili herhangi bir makale yahut bu muharebeye yönelik bir cevap yayımlanmaz.



## İKİNCİ BÖLÜM

### GÜN DOĞUŞU'NDA YER ALAN EDEBÎ METİNLERİN İNCELENMESİ

#### 2.1. Kurmaca Metinler

##### 2.1.1. Şiir

*Gün Doğuşu* Mecmuası'nda her sayıda şiirler bulunur. Mecmuada toplamda on dört şiir görülür. Şiirlerin temalarına göre dağılım tablosu aşağıdaki gibidir:

**Tablo 2.1.** Temalarına Göre Şiir Metinlerinin Dağılımı

Şiir	Şair	Tema	Sayı	Sayfa	Adet
Yıldız	İbrahim Aşkî	Doğa sevgisi	1-2-3	13	4
Nedir Sebep?	Belirtilmemiş			20	
Papatya	Belirtilmemiş			30	
Bahar	İbrahim Aşkî			63	
Hürriyet ve Ehl-i Kalem	Belirtilmemiş	Özgürlük(Hürriyet)	3		2
Gönül Kitabından	Cevdetî	Aşk	4-5	80	3
Ahu	İbrahim Aşkî			93	
Gözleri	İbrahim Aşkî			100	
Deniz Şiirleri	Cevdetî	Ayrılık	5	117	1
Genç Gemicilere	Cevdetî	Yakarış	6	127	1
Babamın Oğluna	Hasan Ali Bey	Öğüt	7	163	1
Hülasa-ı Müterbid	Halil Necati	Yakınma	8	177	1
Yıldızlı Gece	İbrahim Aşkî	Ölüm	8	184	1
<b>Toplam</b>					<b>14</b>

Tabloda görüldüğü üzere doğa sevgisi temasının işlendiği dört şiir yer alır. Bu temanın yoğun bir şekilde işlendiği “Yıldız” ve “Bahar” isimli iki şiirin yazarı İbrahim Aşkî iken “Nedir Sebep” ve “Papatya” isimli diğer iki şiirin kim tarafından kaleme alındığını belirten bir emare bulunmamaktadır. Sırasıyla bu şiirlerin iç ve dış yapılarına bakılacak olunursa İbrahim Aşkî'nin müellifliğini üstlendiği “Yıldız” adlı şiirinde şair yıldızla olan sevgisini ve kendisini yalnız bıraktığı her gecenin onun üzerindeki etkisine değinir. Şair yıldızı hep özlemle beklemekte olup yıldızsız olacak gecenin muhabbetsiz geçeceğini düşünmektedir. Şair yıldızla olan sevgisini dile getirirken insan duygusundaki sonsuzluğu kullanır. Aruzun mefâ'ilün fe'ilâtün kalıbıyla yazılan şiirde redifler; -ar evvela ve -âr olurken -öyle, -ansın, -aim zengin

kafiyeyi -en, -la, -ek, -iz ise tam kafiyeyi oluşturduğu gözlemlenir. Şairin yıldıza olan sevgisinin anlatıldığı “Yıldız” şiirinin bir dörtlüğü şu şekildedir:

*“Gözüm nuru sen insansın*

*“Deyim lakin ne canansın!*

*“Ne şefkatli nıgehbânsın!*

*“Gurûb etme, vefadâr ol!” (S.1, s.12)*

Doğa sevgisi temasın işlendiği ve İbrahim Aşki'nin kaleme aldığı “Bahar” isimli şiir, baharın gelişini sevgilinin cennetten gelişine benzetilir. Şair, sevgilinin ay yüzünü ve vücudunu birkaç bölümünü bahara benzetmesi göze çarpmaktadır. Şiirin son kıtasında divan şairlerinden Nesimi ve Firâki'nin şiir üslubuna yer vererek telmih sanatından yararlandığı görülür. Şiir aruzun mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün kalıbıyla oluşturulur. Şiirin kafiye ve redifleri incelendiğinde -etmesiyle, -ten, -i var redifi; -essüm, -âb zengin kafiyeyi; -ek, -er ise tam kafiyeyi oluşturduğu gözlemlenir. Aşağıda bir bölümü verilen şiirde kafiye ve redifler görülür:

*“Sevilmez mi? Bakın yıldızlı, mehtâb,*

*“Doyulmaz bir semâ-yı esmeri var.*

*“Uyanmış uykudan sabah sefâyâb*

*“Tecelli-i cemâl dilberi var” (S.3, s.63).*

Kim tarafından kaleme alındığı belirtilmeyen “Papatya” isimli şiirde şair papatyanın güzelliği karşısında büyülediğini ve papatyanın doğayı güzelleştirdiğini ifade eder. Şair papatyaları bitkilerin çocuğu olarak görür ve onları yeni doğan bebek edasıyla sever. Şiir altı dörtlükten ve hece sisteminin 4+4 kalıbıyla oluşur. Doğa sevgisi teması çerçevesinde yazılan şiirin her dörtlüğün sonunda yer alan -leri redif; -eş, -if, -ek, -ir tam kafiye; -unu zengin kafiye olduğu görülür.

*“Suyu ve toprağı latif*

*“Hava ile verip hafif*

*“Yetiştirir bütün zarif*

*“Ve misk gibi öbekleri” (S.2. s.30).*

Doğa sevgisi teması etrafında yazılan son şiirimiz ise “Nedir Sebep?” isimli olup şairi belirtilmemiştir. Şair şiirde güneşin doğmasıyla içine umutlar dolduğunu, kötü düşüncelerin yok olduğunu ifade eder. Şiirde cihanı saran güneşin gönülleri sardığını ve güneşin cihanı kucakladığı ifadelerine yer vererek kişileştirme sanatından yararlandığını söylemek mümkündür. Şiir aruzun mefâ’îlün mefâ’îlün mefâ’îlün mefâ’îlün kalıbıyla yazılmıştır. Şiirin içyapısı incelendiğinde şairin güneşe göstermiş olduğu sevgiyi sorular yönelterek ve sorulara verdiği cevaplarla anlatma yolunu tercih eder.

*“Gözümde hep tavaf eder güzelliğin güneşleri,*

*“Güneş dolar şu gönüllere, güneş tutar bütün yeri.*

*“Bu nur içinde göz yuman karaltılar yaşar mı hiç?*

*“Güneş gibi kucaklayan bütün cihanı var mı hiç?” (S.1, s.20)*

Dergide özgürlük teması etrafında şekillenen ve kim tarafından kaleme alındığı belirtilmemiş “Hürriyet ve Ehl-i Kalem” isminde bir şiir yer alır. Şiirde kalem ehlinin edebî eserlerini oluştururken baskıcı ve zorba bir dönemden geçtikleri ve bu duruma alet oldukları serzenişinde bulunur. Şair şiirde ‘hürriyet’ tabiriyle edebiyatta fikirlerin herhangi bir yöneten veya zümreden baskı gelir kaygısı taşımaksızın özgür bir biçimde insanlık yararına ifade edilmesi gerektiğini dile getirir. Derginin üçüncü ve dördüncü sayılarında aynı isimle yer alan bu şiir, üçüncü sayıda on iki mısra dördüncü sayıda ise şiirin sonuna iki mısra eklenerek on dört mısra olarak tekrar verildiği görülür. Aruzun fe’ilâtün fe’ilâtün fe’ilâtün fâ’lün kalıbıyla yazılan şiirin dış yapısı incelenildiğinde -te, -ane, -e redifi; -m yarım kafiyeyi; -et tam kafiyeyi; -âr, dâr zengin kafiyeyi oluşturduğu görülür.

*“Bizim öğrendiğimiz şöyle ki her millette*

*“Üdebâ ve şuârâ gazve-i hürriyette” (S.4, s.55).*

Dergide aşk teması üzerine şekillenen üç şiir yer alır. “Gözleri” ve “Ahu” şiiri İbrahim Aşkî tarafından kaleme alınıp beşeri aşkı anlatırken; “Gönül Kitabından” isimli şiir Cevdetî tarafından kaleme alınıp vatana olan aşkı dile getirir. İbrahim Aşkî “Gözleri” şiirinde sevgilisine cihanım, cennetim, baharım, devletim gibi ifadelerini kullanarak ona olan aşkın ne denli yüce olduğunu ifade eder. Şair “Gözleri” isimli şiirin üç mısrasını aruzun mefâ’îlün mefâ’îlün mefâ’îlün mefâ’îlün

kalıbıyla icra ederken her bendin son iki mısrasını mefâ'îlün mefâ'îlün kalıbıyla oluşturduğu gözlemlenir.

*“Koyu, ela, iri, güzel, sevimli, canlı gözleri*

*“Bedr tutulmuş ay gibi, güneş gibiydi, sözleri*

*“Güneş ve ay ve yıldızı sual olurdu ekseri*

*“Enis ve hiddetim idi*

*“Peri-i şefikem idi” (S.5, s.100).*

Şairin bir diğer aşk temasının işlendiği “Âhu” şiirinde ise ölmüş sevgilisine olan aşkı anlattığı görülür. Şiirde sevgiliyle her gün neşe içinde oldukları, gözlerin ikiz bir meşale gibi yandığını ve kendilerinde ne bir elem ne bir gözyaşının olmadığını dile getirir. İlk kendisinin hastalandığını daha sonra sevgilisinin hastalandığını, her geçen gün neşelerinin azaldığını ve en sonunda ecelin kendisinden kopardığını söyler. Şair gönlünün hep onu sevmek için tıpkı bir memur gibi görevlendirildiğini ifade ederek benzetme sanatından yararlanmıştı. Aruzun mef'ûlü fâ'ilatün fe'ûl/ fâ kalıbıyla yazılan şiirin her bendi beş mısradan oluşmak üzere yedi bentten meydana getirilmiştir. Şiirde -idi, -mı, -ile, -iken redifi oluştururken -le, -ni, -ar, -al, -ek tam kafiyeyi; -evk ise zengin kafiyeyi oluşturduğu gözlemlenir.

*“Altı sene hep yâr iken*

*“Bir gül ve bir gülizar iken*

*“Bir dîde, bir didâr iken*

*“Eyyah firâk oldu sonu*

*“Kaptı ecel benden onu” (S.4, s.93).*

Cevdetî tarafından kaleme alınan “Gönül Kitabından” isimli şiirde vatana olan aşk dile getirilir. Şair vatani bir sevgili gibi görüp sevmektedir. Şiir de eğer bu yerlerden ayrılmak zorunda kalıp cenneti vereceklerini dahi söyleseler istemeyeceğini son nefesine kadar direnip vatanını istediğini söylemektedir. Şair mısralarında bir sevgiliye seslenir gibi güneşin, sevdanın, şafakların maşukun olduğu ifade ederek kişileştirme sanatından yararlanarak şiire güzellik katmıştır. Aruzun “mefâ'îlün mefâ'îlün fe'ûlün” kalıbıyla icra edilen şiirin her bendi altı mısradan oluşup şiirin

tamamı dört bentten meydana gelir. Şiir incelendiğinde -de, -dır, -mış, -dık, -da direnir redifi oluştururken -an, -in, -en, -ar tam kafiyeyi; -erin, -ağır ise zengin kafiyeyi oluşturduğu görülür.

*“Güneşler sevdanın, aylar divânen*

*“Seherler, şafaklar mâşukusun sen*

*“Bu güzel yerlerden ayrılсан? Gitsen*

*“Sorsan cenneti ister miyim ben*

*“Sen dalgalara illa da direnir?”*

*“Hicranın son defa bir âhda direnir”* (S.4, s.80).

Ayrılık temasının işlendiği “Deniz Şiirleri” Cevdetî tarafından kaleme alınmış olup şiir dergide deniz manzarası resmi altında verilir. Şair kıyıdan ayrılınca denizlerin durgun ve üzerinde uçan kuşların yorgun olduğu ifadeleriyle ayrılığın ona vermiş olduğu hüznü duygusunu yansıtır. Hece vezninin yedili kalıbıyla meydana getirilen şiir dört kıtadan oluşur. Şiirin kafiye ve redifleri incelendiğinde -durgun durgun kelimeleri tekrarlanarak redifi; -r yarım kafiyeyi; -ül, -an tam kafiyeyi; -rgun zengin kafiyeyi oluşturduğu görülür.

*“Sahiller bir taze tûl*

*“Ağlıyor melül melül*

*“Gözünde öbür nisyan*

*“Gönlünde solgun eylül”* (S.5, s.117).

Yakarış temasının işlendiği “Genç Gemicilere” isimli şiir Cevdetî tarafından kaleme alınır. Cevdetî şiirde genç gemicilere zafer ruhu aşlamak için seslenir. Onlara iman, güç ve aklın her türlü savaşta galip gelip zafere ulaşacağını söyler. Şair şiirin ilk iki bendi dörder mısradan oluşturulurken son iki bent ise üçer mısradan meydana getirilir. Şiirde -tur redifi; -an, -ın, -ci, -aş tam kafiyeyi oluşturduğu görülür.

*“İsterim bînihaye bir aman:*

*“Yıldırımlarla arş yırtulsın,*

*“Dalgalar dehşet avur tufan,*

*“Hür ahval cınlasın, kızgın!”* (S.6, s.127)

Öğüt temasının işlendiği “Babamın Oğluna” isimli şiir Hasan Ali Bey tarafından kaleme alınır. Başlığın altında “Küçük filozof için” yazılı mısra yer alır. Şair küçük filozofun babası Rıza’ya çektiğini küçük yaşta çok fazla okumaması gerektiğini ve saçına nazar boncuğu takmasını aksi takdirde nazara geleceğini ifade eder. Şiirin son dördlüğünde babasına inanmaması gerektiğini, şeyhülislamın kendisindeki cevheri görmemesi gerektiğinin öğüdünü de ilave eder. Ayrıca şair “Akıl yaşta değil baştadır” atasözüne şiirinde yer vererek irsal-i mesel sanatından yararlanarak şiiri anlam yönünden zenginleştirmiştir. Aruzun fe’ilâtün fe’ilâtün fe’ülün kalıbıyla icra edilen şiir üç kıtadan meydana gelir. Şiirde -sın, -ta redifi; -an tam kafiyeyi; -cuk, -ana zengin kafiyeyi oluşturduğu görülür.

*“Rıza’nın oğlusun, ondan yamansın,*

*“Soyuna çekmişsin, küçük şeytansın,*

*“Görsün de zekânı (dehâ) utansın,*

*“Ne yavuz er çıktın sen bu savaşa”* (S.7, s.163).

Yakınma temasının işlendiği “Hülâsa-ı Müterbid” isimli şiir Halil Necati tarafından kaleme alınır. Millî mücadeleye adım adım ilerleyen süreçte şair şiirinde o dönemin tarihinden bahseder. Şiirde dönemin salgın hastalığı hâline gelen koleraya değinilmiş. Üç dördlükten meydana getirilen şiirin kafiye ve rediflere bakıldığında -tiler redifi; -üne, -man, -ile zengin kafiyeyi oluşturduğu görülür.

*“Tam beş senedir, günü gününe*

*“Dünyayı bize zindan ettiler*

*“Bu kadar bekanın derdin üstüne*

*“İâşe diyerek bir nevi diktiler”* (S.8, s.177).

Ölüm temasının işlendiği “Yıldızlı Gece” isimli şiirin kim tarafından kaleme alındığı belirtilmemekle birlikte şiirde yer alan yıldız, gece, karanlık ve doğaya ait imgelerin yer alması şiirin İbrahim Aşkî’ye ait olduğuna dair izler taşımaktadır. Şair şiirde altı yaşında olan evladını kaybetmiş bir annenin evladına olan hasretini dile getirir. Şiirde evladını fidana, güle, güneşe, meleğe, yıldıza, gözbebeğine benzetmesi ve “Ey sevimli gece gözet onu” mısrasında geceye insan özellikleri atfederek kişileştirme

sanatından yararlandığı görülür. Aruzun fe'ilâtün fe'ilâtün fâ'lün kalıbıyla icra edilen şiir beş bentten oluşmakla birlikte her bent on bir mısradan meydana getirilir. Şiir incelendiğinde -yavrum, -evladım, -hürmet et, -i, -im, -di, -ır redifi; -ar, -an, -ek, -er, -ur, -az, -eğ, -al, -na tam kafiye; -zel, -ân, -ibe, -eni zengin kafiye oluşturduğu görülür.

*“Benziyordu sana o esmerdi,*

*“Ey gidi yüzü, gözü perker.*

*“Hem uzun hem siyah o kirpikler*

*“O elâ gözleri gözetlerdi.*

*“Kıyamazdım severken öpmeye ah*

*“Gül gibi ya güneş gibiydi o nur.*

*“Nevbaharın şukûfesiydi fahûr,*

*“Her gün gözlere verirdi surûr,*

*“Parlamıştı onunla baht-ı siyah,*

*“Gecenin yıldızıydı hep meleğim,*

*“Gündüzümde güneşti gözbebeğim” (S.8, s.184).*

Şiir türü bakımından zengin olan *Gün Doğuşu* dergisindeki şiirler incelendiğinde dört şiirin imzasız olarak yayımlandığı görülmektedir. Mecmuada yer alan şiirlere bakıldığında özellikle İbrahim Aşkî'nin şiirleri başta olmak üzere saf şiir anlayışının devam edildiği görülür. Aşkî tıpkı Yahya Kemal Beyatlı ve Ahmet Haşim gibi şiirlerini neşrederken aruz ölçüsünü kullanarak geleneği sürdürür. Derginin her sayısında şiir bulunmakla birlikte Darülfünun öğrencilerinden Hasan Ali Bey'in şiirine yer vererek genç şairlere destek olunduğu söylenilebilir. Şiirlerin dil ve üslup özelliklerine bakıldığında şairin şiirde hissettirmek istediği duyguları imgeler, söz sanatları ve konuşma dilinin söz varlıklarından yararlandığı görülür. Özellikle doğa ve deniz üzerine yazılan şiirlerde mesleği itibariyle denizde bulunan şairlerin kaleminden çıktığını söylemek mümkün. Şiirlerde ahenk, kafiye, redif, aliterasyon ve asonansla; ritim ise hece ve aruz ölçüsüyle sağlanır. Şiirler de aruz vezninin sık kullanılması dönemin estetik zevkini yansıttığını göstermektedir.

### 2.1.2. Hikâye

*Gün Doğuşu* dergisi hikâye metinleri incelendiğinde “Tarih-i Tekâmülden Yaprak”, “İman-ı Kâmil” ve “Zabit Varakaları” isimli üç hikâye eserinin yer aldığı görülür. Dergide yer alan diğer metinlerin aksine hikâye metninin yazarı veya çevireni bellidir. Hikâye türünde yazılan metinlerin konularına göre dağılım tablosu aşağıdaki gibidir.

**Tablo 2.2.** Konularına Göre Hikâye Metinlerinin Dağılımı

Metin	Yazar	Konu	Sayı	Sayfa	Adet
Yirmi Milyon Senelik Bir Hikâye-i Tabiat	Ali Rıza Seyfi	Kertenkelenin Kuş Olma Serüveni	3	56-59	1
İman-ı Kâmil	Aka Gündüz	Vatan	4	85-88	1
Zabit Varakaları	Aka Gündüz	Kadınların Kurgusal Yaşamı	8	178-182	1
<b>Toplam</b>					<b>3</b>

Derginin üçüncü sayısında Ali Rıza Seyfi tarafından kaleme alınan “Yirmi Milyon Senelik Bir Hikâye-i Tabiat” başlıklı hikâye “Tarih-i Tekâmülden Yaprak” ismiyle verilir. Hikâye, yazarın Avrupa’da yer alan müzelerde sergilenen hayvan kemiklerini görünce şu an yaşayan hayvanların cisim olarak çok küçük olduğunu belirtmesiyle başlar. Hikâye kahramanlarının tamamı hayvanlardan oluşur. Bu tarz hikâyelere genelde bazı düşüncelerinin izahını yapmak için başvurulur. Yazar da kemiklerden yola çıkarak ‘Peterodaktıl’ bir diğer isimle ‘kanat parmaklı’ olarak tabir edilen kertenkelenin kuş olma serüvenini hikâye eder.

Vatanı İngiltere olan karı koca iki kertenkelenin bir bebekleri olur. Bu bebek kertenkelenin diğer doğan kertenkelelerden farklı bir yapıya sahip olması anne babayı korkutur. *“İki uzun kollarının altından sarkmış ve ince bacaklarına kadar uzanmış birer ince deri vardı, ki: bunların kenarı yarım ay şeklinde maktû idi; Bundan başka kuyruğunun iki tarafı da yine böyle ince bir deri ile vücuda bağlanmıştı. Ana ile baba bu derilerle bebeğin ne münâsebeti olduğunu mukarrerem ve uzun, uzun düşündülerse de hiçbir şey anlayamadılar. Evvla bu hadise zavallı, zevc ve zevceyi haylice korkutmadı değil. Mini mini kertenkelenin kusurlu doğmuş*



*olmasından endişe etmişlerdi” (S.3, s.57). Anne ve baba kertenkele, bebeklerine ‘kanat parmaklı’ lakabını verirler.*

Kanat Parmaklı büyür, Yeşil Renkli isimli kız kertenkeleye âşık olur ve aşkını itiraf eder. Yeşil Renkli, Kanat Parmaklı’nın derilerini görünce ondan nadir görülen büyük bir iş yapmasını ister ve eğer yaparsa aşkına cevap vereceğini söyler. Kanat Parmaklı bir gün kendisinden büyük canavarlarla karşılaşır tam yem olacakken kanatlarını kaldırıp bir hışımla uçar ve bunu gören canavarlar korkup kaçar. Bunu gören diğer kertenkeleler çok şaşırırlar ve gururlanırlar. Kanat Parmaklı kollarındaki derileri sayesinde sevgilisine kavuşup evlenir. Bu evlilikten üç bebekleri olur ve bebeklerin babaları gibi kollarının altında ince derileri vardır. Bu hikâyenin anlatılmasının nedeni metnin sonunda şu şekilde verilir: *“Kanat Parmaklı’nın velâdetinden sonra geçen yirmi milyon sene zarfında nâmütenâhi kanatlı hayvanlar doğmakta devam ettiği gibi günlerden bir gün bunlardan biri de kollarının üzerinde deri yerine bir takım tüyler olduğu halde doğuyordu ve buna ‘kuş’ tesmiye olundu, ki: milyonlarca ve birbirine benzemez kuşların cedd-i ecdi budur” (S.3, s.59).*

Sonuç olarak hikâyede yazar kuş olma yolculuğunun nasıl başladığını ve bu yolculukta hangi aşamalardan geçip kuş ismini aldığını hikâyeleştirerek anlatır. Bu kuşların birbirine benzememelerinin de kertenkelelerin tüylerinden ve derilerinden oluştuğunu yazar.

Derginin dördüncü sayısındaki “İman-ı Kâmil” başlıklı metinde vatan konusu işlenir. Aka Gündüz tarafında kaleme alınan ve Çanakkale Savaşı zamanlarını anlatan bu hikâyede askerler için halktan gömlekler ve donlar dikilmesi isteniyor. Halk bu istek karşısında; bazıları kumaşları almadan gömlek ve don diker bazıları kumaşları alıp dikmesine karşın Hacı Rahman Gaffar Efendi hoca ise buna karşı çıkar ve dikmek istemediği şu şekilde ifade edilir: *“Allahtan korkun, peygamberden utanın. Milleti soydunuz, şimdi de işinden gücünden alıkoyacaksınız. İbâdullaha yazıktır. Beş vakit namaz da eda edemiyorum, bu işleri kim... Tövbe estağfurullah... Tövbe yarabbi! Ama haklı değil miyim binbaşı efendi” (S.4, s.86). Metin, Çanakkale’de kasığından iki kurşun ve kolundan süngü yemiş zayıf, sıska, hasta olan Mehmet’in öksüre öksüre başına toplanmış insanlara anlattıklarıyla devam eder. Hikâye’nin ismi Mehmet’in vatanını savunmak için yaşadıklarına rağmen yine de savaş meydanında bulunup meydanı düşmana vermemek üzerine şu ifadelerle değinir: *“Onda tevekkül**

*ve sarsmaz bir iman vardı. Ve sözlerinde hiç cem-i mütekellim kullanmıyordu. Hep ben, ben, ben diyordu. Kanaatinde Çanakkale o demektir. İsterse hiç kimse olmasın. Tek başına olsun, yine tabii, mutî ve mümin... Oracıkta duracak ve atacaktı. Bu his, bu kanaat, bu iman nereden gelmişti, nereden doğmuştu” (S.4, s.87-88).*

Derginin sekizinci sayısında yer alan “Zabit Varakaları” başlıklı metinde kadınların kurgusal yaşamları ele alınır. Aka Gündüz’ün kaleminden çıkan “Zabit Varakaları” başlıklı hikâyeye iki arkadaşın bir bahar günü parkta gezinirken kadınların kurduğu Hüsnuân Şirketi hakkında konuşmalarıyla başlar. Hikâyeye şirketten çıkan kadınların gururdan çok kararlı ve alaylı hallerinin olmasının erkeklerle dokunduğu şu şekilde ifade edilir: *“Burnunun ucu ve gözlerinin kırılmasıyla sol tarafımızdan geçen beş altı şık, genç ve güzel kadını gösterdi. Geçerlerken bizi şöyle, kuş bakışı süzdüler. Hepsinde de gururdan ziyade azimete, istiğnâya, istihzâya benzer bir hal vardı. Benim de bilmukabele kibrime dokundu” (S.8, s.178).*

Parktan geçen Sarı Sakallı Efendiye bir kadının sözlü tacizi üzerine adam polise şikâyet eder ve olay karakola ifadeye vermeye kadar gidilir. Adamın ifadesi üzerine tutulan zabıt adam karakoldan çıkınca yırtılıp atılır çünkü komiser ciddiye almadığı gibi yaşanan olaya kendini tutamayıp bolca güler. Hüsnuân Şirketine mensup kadınlar erkekleri böyle münasebetsiz bir halde gördükleri takdirde zabıt varakası tutarlar ve bu varakayla kocalarının maddi manevi zarara uğrattıkları. Bu nedenle erkekler böyle bir münasebete girmek için sözlü taciz de olsa hemen polise şikâyetinde bulunurlar. Böylelikle erkeklerin evliliklerini ve mallarını bu yöntemle korudukları görülür.

### **2.1.3. Tiyatro**

*Gün Doğuşu* Mecmuası’nda bir de tiyatro eseri yer alır. Derginin üçüncü sayısında Ali Rıza Seyfi tarafından kaleme alınan “Bir Gecenin Hataları” adlı tiyatro eseri son sayıya kadar devam eder. Tiyatro türünde yazılan metnin tablo olarak gösterimi aşağıdaki gibidir:

**Tablo 2.3.** Tiyatro Metninin Tablo Gösterimi

Metnin Adı	Yazarı	Konusu	Sayı	Sayfa	Adet
Bir Gecenin Hataları	Ali Rıza Seyfi	Alaturka- Alafranga	3,4, 5,6, 7,8	67-72,94-96,118-120, 142-144, 164-168, 188-192	1
<b>Toplam</b>					<b>1</b>

Dergide yer alan “Bir Gecenin Hataları” isimli tiyatro eseri derginin kesintiye uğramasıyla yarıda kalır. Üç perdeden meydana gelen oyunun sadece iki faslı yayımlanır. Olay Adapazarı’nda; Nafi Bey, Nebil Bey, Sadi Bey, Said Bey, Şadan Bey, Pervin Hanım, Güzin Hanım, Sabiha Hanım, Kezban Hanım, Nazım Bey, Fehmi, Ziya Efendi, meyhaneci ve bir hizmetçi kız etrafında geçer. Derginin üçüncü sayısında neşredilmeye başlayan eserde ilk olarak kişiler tanıtılır ve ardından birinci perdede Nafi Bey’in konuşmalarıyla oyun başlar. Nafi Bey alaturkayı seven ve alaturka bir yaşam sürmenin aksine eşi Pervin Hanım ise yeniliğe açık ve alafranga tarzından hoşlanır.

Derginin üçüncü sayısında yer alan metnin birinci perdesinde, Nafi Bey kızı Güzin’i Mısır’da yaşayan kardeşinin oğlu Sadi ile evlendirmek istemesi yer alır. Sadi Avrupa’da tahsil görmüş alafranga bir tiptir. Derginin dördüncü sayısında yer alan metnin ikinci perdesinde, Nafi Bey’in üvey oğlu Şadan’ın kurduğu oyun anlatılır. Şadan babasının mirasına erkenden sahip olmak ister. Bu nedenle arkadaşlarıyla gazinoda eğlenirken tesadüfen adres sormaya gelen amcasının oğullarına Nafi Bey’i tanıdığını ifade eder ve babası Nafi Bey’i şu şekilde tanıtır: “*Bu sizin aradığınız Nafi Bey eski zaman kafasında, kaba saba, çirkin yüzlü, tuhaf bir ihtiyar değil mi? Hani bir çirkin kızı, bir de pek güzel ve yakışıklı oğlu var?*” (S.4, s.95). Daha sonra Şadan kuzenlerine gidecekleri yerin çok uzak kaldığını bu nedenle bir gecelik kalabilecekleri yer tarif eder. Otel olarak tarif ettiği yer ise babasının çiftliğidir. Eserin ismi Şadan’ın gece gazinoda eğlenirken kuzenlerine oynadığı oyundan aldığını söylemek mümkündür. Derginin beşinci sayısında yer alan üçüncü perdede ise Said ile Sadi çiftliği bulması ve Nafi Bey’i otel sahibi zannedip yaşanan olaylara yer verilir. Nafi Bey yeğenlerini ilk defa görür ve yeğenlerinin davranışlarından haz etmez. Said salondan çıkarken tesadüfen teyzesini kızı Sabiha ile karşılaşır ve aslında

otel değil geldikleri yerin amcasının çiftliği olduğunu anlar. Fakat Said gerçekleri Sadi'ye söylemeyip Sabiha ile birlikte oyuna devam ederler. Sadi'nin Nafi Bey'in gerçek amcası olduğunu öğrenip öğrenmediği ve Sadi'nin damat olarak kabul edilip edilmediği eser yarıda kaldığı için anlaşılmaz.

#### 2.1.4. Masal (Çeviri)

*Gün Doğuşu* dergisinin kurmaca metinlerinden olan masal türü ile pek ilgilenilmediği görülür. Dergide sadece bir tane masala yer verilir. “Tolstoy’un Masallarından” başlığıyla verilen metin “Küçük Şeytan Çaldığı Ekmek Kabuğunu Nasıl Hak Etti” isimli masaldır. Çevirmeni belli olmayan bu masal derginin yedinci nüshasında bulunur. Masal metninin tablo olarak gösterimi aşağıdaki gibidir:

**Tablo 2.4.** Masal Metninin Tablo Gösterimi

Metin	Yazar	Konu	Sayı	Sayfa	Adet
Küçük Şeytan Çaldığı Ekmek Kabuğunu Nasıl Hak Etti	Belirtilmemiş	Kötülük	7	151-154	1
<b>Toplam</b>					<b>1</b>

Tolstoy’dan çeviri olan bu metinde fakir bir çiftçi ve onu kızdırmaya, kötülük yapmaya iten küçük şeytani konu edinir. Bir gün çiftçi tarlasını sürmeye gittiğinde yemek olarak yanına ekmek kabuğunu alır. Ekmek kabuğunu tarlada çalıların içerisine gizler. Şeytan ise ekmek kabuğunu çalıların arasından bulup alır. Böylelikle yemeğinin çalındığını anlayan çiftçiye kötü sözler söyleyip günaha sokmayı bekler. Çiftçi yorulduğu zaman ekmeğinin olmadığını görünce şunu söyler: “*Zarar yok! Herhalde benden ziyade ihtiyacı olan biri almış olmalı. Yesin! Afiyet olsun*” (S.7, s.151). Küçük şeytan baş şeytana gidip olanları anlatır ve baş şeytan çiftçiyi günaha sokması için üç yıl mühlet verir. Bu üç yılda küçük şeytan insan kılığına girer ve çiftçiye fikirler verip çiftçinin zengin olmasını sağlar. Zengin olan çiftçi komşularını yemeğe davet edip içki dağıtır. Çiftçinin kendisinde içki içer ve içtikçe karısına bağırır, azarlar. Her içtiği kadehte biraz daha günaha bulaşır. Böylelikle küçük şeytan istediğini çiftçiye yaptırdığı için baş şeytan tarafından mükâfatlandırılır.

Metinde kendini geçindirecek kadar ekmeği olanların kanaatkâr olduğu ve sadece geçimi düşündükleri ifade edilir. İhtiyacından fazla ekmeği olanların ise geçim derdi gibi dertleri olmadığından kendilerini eğlendirecek yollar aradığı verilir. Küçük şeytan eğlence yolu olarak onlara içkiyi öğretir. Masalda içkinin her türlü kötülüğü yaptırabileceği belirtilir. Bu metnin tercüme edilişinin nedeni de yazının başına eklenen küçük bir paragrafla şu şekilde açıklanır:

*“İşte size küçük bir masal. Fakat dünyanın en büyük adamlarından birinin yani meşhur Rus hâkimi Tolstoy’un kaleminden çıkma. Çok defa işitiriz: ‘Filancı, rütbesi veya mevkii küçük iken yahut fakir veya orta halli iken çok mükemmel ve faziletlidir. Vatanperver bir kimse idi... Fakat rütbesi büyüyünce veya mevkii yükselince veyahut zenginleşince...’ işte birçok kimseyi şaşkırtan bu şayan-ı hayret tebdilin sebebinin şu küçük masalı okuyup bitirdiğiniz zaman aynen göreceksiniz ve son senelerin birçok muamelelerini halletmiş bulunacaksınız”* (S.7, s.151).

### 2.1.5. Fıkra

*Gün Doğuşu* dergisinde fıkra türünde kaleme alınmış iki metin yer alır. Bu metinlerden ilki derginin dördüncü sayısında bulunan “Türk Nezlesi”, ikincisi ise derginin beşinci sayısında bulunan “Tuba” başlığı altında verilir. Halil Necati imzası taşıyan bu iki metnin tablo olarak gösterimi şu şekildedir:

**Tablo 2.5.** Konularına Göre Fıkra Metinlerinin Dağılımı

Metin	Yazar	Konu	Sayı	Sayfa	Adet
Türk Nezlesi	Halil Necati	Güldürü	4	79	1
Tuba	Halil Necati	Alay	5	108	1
<b>Toplam</b>					<b>2</b>

Halil Necati tarafından kaleme alınan “Türk Nezlesi” başlıklı yazı güldürü konusunun işlendiği kısa bir metindir. Fıkroda doktor ve hastanın karşılıklı konuşmaları yer alır. Hasta bir türlü geçiremediği nezlesi için doktora gider ve ilaç ister. Doktor ise gayet sakin bir şekilde hastanın “*Ne alayım aspirin mi*” (S.4, s.79) sorusuna “*Hayır, büyük bir mendil*” (S.4, s.79) diye cevap verir.

“Tuba” başlıklı metin yazarın kaleme aldığı fıkra türünde son eseridir. Derginin beşinci sayısında yer alan bu fıkra bir mektepte geçer. Fıkroda şakadan hoşlanmayan huysuz bir öğretmene öğrencileri tarafından yapılan şaka yer alır. Bir gün öğrenciler sınıfa yeni gelen Hrant’a bir şaka yapmak isterler. Ona öğretmenlerinin sinirli, aksi biri olduğunu söylerler. Eğer hoca tahtaya kaldırırsa “*Eşkâli resmedin baş aşağı, aman çalış, bunu talime şimdiden, zira gelince, en yeni şakirdi kaldırır mutlak, başın belaya girer sonra duymadım deme ha*” (S.5, s.108) diye de tembih ederler. Öğretmen derste Hrant’ı tahtaya kaldırır ve meşelik yapmasını ister lakin çocuk, arkadaşlarının dediği gibi baş aşağı resim çizer. Öğretmen bu resme sinirlenir ve resmi bozup bir ağaç çizmesini ister. Ne yapacağını bilmeyen Hrant ön sıradaki öğrencileri dinler ve tekrar resmi ters çizer. Bunu gören öğretmen sinirli bir şekilde öğrenciye şu şekilde hesap sorar:

“-*Bu yaptığın acaba, ne ağacıdır be adam, böyle ters ağaç?*”

-*Tuba*

-*Nasıl, nasıl, ne dedin?*

-*Arkadaşlar öyle diyor.*

-*Bakındı bir kere, çılgın benimle eğleniyor deyip o koskoca lastiğini çekti, fırlattı.*

*Hrant o gün bu kadarla belayı atlattı*” (S.5, s.108).

Farklı konularda kaleme alınan bu fıkralar içerisinde taşıdığı mizahi unsurlarıyla dergiye renk kattığını söylenilebilir. Halil Necati’nin bu metinlerde kullandığı dil sade, açık ve anlaşılır. Fıkra türünde metinlerin varlığı dergiye edebî açıdan bir zenginlik katar.

## **2.2. Kurmaca Dışı Metinler**

### **2.2.1. Makale**

*Gün Doğuşu* dergisinde yer alan kurmaca dışı metinlerden toplamda on bir tane makale metni bulunur. Bu metinlerin çeşitli konularda kaleme alındığı görülür. Dergide yer alan makale metinlerinin konularına göre dağılımı aşağıdaki tabloda net bir şekilde yer almaktadır:

**Tablo 2.6.** Konularına Göre Makale Metinlerinin Dağılımı

Metin	Yazar	Konu	Sayı	Sayfa	Adet
Makamat-ı Mübarek Meselesi	Abdurrahman Şeref	Kutsal Yerler	2	27-30	1
Evet ve Hayır	Ali Şükrü	Sosyal	4	83-84	1
İlkbahar Ziraiyatı	Cevad Rüşdi	Doğa	2	44-46	1
Beşer Kaç Yaşındadır?	Belirtilmemiş	İnsan	4-5	76-79-101-105	2
Çocuğun Mertebesi ve Hakkı	İbrahim Aşki		7	154-157	
Terbiye-i Bedeniyye Nedir?	Ali Safi	Sağlık	2-4-5-6-7	41-43	4
Terbiye-i Harekiye	Hazık			134-136	
Vücut ve Müdafaası	Belirtilmemiş			81-82-110-114-127-129	
Sineklere Karşı				125-127-149-150	
Âlemi Fotoğrafyadan	K. Emir	Sanat	5-6-7-8	109-110, 137,162, 183	2
Deniz Altında Sinema	Belirtilmemiş		172-174		
<b>Toplam</b>					<b>11</b>

Derginin ikinci sayısında “Tarih Sahifeleri” bölümünde Osmanlı Devleti’nde vakanüvislik görevini icra eden Abdurrahman Şeref Bey’in “I Makamat-ı Mübarek Meselesi” başlığıyla bir makale neşrettiği görülür. Bu makalede kutsal yerler sorununun Küçük Kaynarca Antlaşması’na eklenen “*Hükümet-i seniyye Hristiyan diyaneti ve kiliseleri hakkında himaye-i mütemadiye vaad eder ve on dördüncü madde de muharrer kiliseye ve hıdemasına dair Rusya devlet-i fehimesi elçisine serdi müddeiyata müsaade eyler*” (S.2, s.27) maddeleri Rusya’nın Ortodoksların koruyuculuğuna soyunması ve İstanbul’da elçilik elde etmesi ve dahi devamındaki siyasetiyle Fransa ile karşı karşıya gelmesini konu edinen yazar, Osmanlı’nın durumun vehametinin farkında olduğunu dile getirir. Yazının devamında Latin ve Rum papazlar arasında yıllardan beri süre gelen sürtüşmelere şu sözlerle değinir:

*“Kudüs-ü Şerif”de ve Arz-ı Filistin’de kalan makâmât-ı İsevinin muhafaza ve hizmeti canib-ü hükümet-i seniyyeden kadim ve müteaddid fermanlarla kısmen Latin*

ve kısmen Ortodoks ruhbanına terk olunmuştu. Bu iki mezheb rahipleri yekdiğerinin hukukuna tecavüzden farîğ olmayıp sık sık nizâ çıkarırlar ve nizâyı muzarebe ve mücarehe derecesine vardırırlar ve hükümet-i mahalliyeyi kuvve-i müselleha ile müdahaleye mecbur edeler idi. Mesela bir makamın silinip süpürülmesi Latin papazlarına mevdû iken ziyarete giden Rum papası iki gözün arasında cüppesinin eteğiyle pencere içinin tevziini alır ve diğeri tarafından görülünce bir kıyamettir kopar idi” (S.28, s.2).

Kutsal Yerler Meselesinin Osmanlı Devleti üzerindeki etkisini irdelemekte olan yazar makalesini “Gelecek makalemizde meselenin kesb ettiği vehameti ve nihayet Rusya’nın dilhâhı vechile harbe vesile verdiği nakil ve beyan olunacaktır” (S.2, s.30) sözleri ile bitirir. Ancak dergi incelendiğinde hem başka bir tarihî makaleye rastlanılmadığı hem de Abdurrahman Şeref tarafından herhangi bir metin neşredilmediği görülür.

Derginin dördüncü sayısında yer alan “Evet ve Hayır” başlıklı makale metni Ali Şükrü tarafından neşredilir. Yazar makalesinde millî hâkimiyetin bulunduğu toplumlarda evet ve hayır kelimesinin yerinde kullanıldığını, içinde bulunduğumuz toplumda ise durumun farklı olduğunu şu şekilde ele alır:

*“Her şeye seciye itibariyle pek ziyade zayıftırlar. Bu gibiler, bir defa her şeye ‘evet’ demeyi huy edinince, kendilerine ne gibi bir iş teklif edilirse edilsin imâl-i fikre lüzum görmeksizin adeta zât-ü-l hareke bir makine gibi derhal cevâb-ı muvafakât verirler. Çünkü onların artık ‘şahsiyet’leri ve hususi bir ‘irade’leri kalmamış ‘hayır’ diyebilmek kuvvetini kaybetmişlerdir. Mâhaza, daima ‘hayır’ demek de doğru değildir. Eğer bunu da huy ve adet edinecek olursak, muannid oluruz ve düşünüp etrafıyla ihâtaya meydan bulamadan birçok iyi ve hayırlı işler hakkında da ‘hayır’ deriz” (S.4, s.83).*

Ali Şükrü, sosyal içerikli bu makalesinde özellikle çocuklarımıza “evet” ve “hayır” kelimelerini doğru bir şekilde öğretmemiz gerektiği üzerinde durur.

Derginin ikinci sayısında yer alan “İlkbahar Ziraiyâtı” başlıklı makale metni Cevad Rüşdî tarafından kaleme alınır. “Ziraat Hayatında” üst başlığıyla verilen doğa konulu metin çiçek sembolü ile görsel sunarak neşredilir. Makalede, yazar mart ayının tarihçesinden bahsederek ziraat için mart ayının mühim bir ay olduğunu örneklerle ifade eder. Mart ayında çiçeklerin canlandığını, rüzgârların ekinleri vurduğunu ve



bahçıvanların bahçelerine uygun çiçekler dikmek için uğraşacağı bir ay olduğunu belirtir. Yazarın bu çiçeklerden Hüsn-ü Yusuf çiçeği ve nergis için beyit neşrettiği görülür. Ayrıca yazar diğer aylarda da açmak üzere toprağa hangi çiçeklerin dikilmesi gerektiğine dair bilgiler vermeye başlar. Cevad Rüşdî makalesinde toprağın sürülmesi, gübrelenmesi gibi toprak ve çiftçiliğe dair bilgiler verir. Metnin sonuna doğru yazar Mart ayında tarlaya ekilmesi gerekenler hakkında şu bilgilere yer verdiği görülür:

*“Sıcak yerlerde bu ayın sonlarında mısır buğdayı (lazvit, gogoroz?), darı, kavun, karpuz, hıyar, fasulye, pancar, ay çiçeği, keten, kenevir ekilir ve don korkusu olmayan yerlerde keza bu ayın sonlarına doğru yerli pamuk tohumu tarlaya ekilmekle kışa kalan Amerika pamuk tohumu bu ayda yastıklara ekilir. Nihayet on beş gün sonra tarlaya kaldırılır. Sulak tarlalarda bataklık yerlerde derin hendekler açılarak sular akıtılır. Dondan korkulmayan yerlerde çayırılık için bırakılacak tarlalara lüzum görülürse su salıverilir” (S.2, s.46).*

Yazar makalenin sonuna metin devamı gelecek şekilde “bitmedi” ibaresine yer verir. Lakin *Gün Doğuşu* dergisinin sekiz sayısı da incelendiğinde bu makalenin devamı olmadığı görülür. Hatta dergide Cevad Rüşdî imzası taşıyan herhangi bir metin yer almaz.

Derginin dördüncü ve beşinci sayılarında Amerika başkanı Roosevelt’e ait makalenin çevirisi yer alır. “Beşer Kaç Yaşındadır?” başlığıyla verilen makalenin kim tarafından çevrildiğine dair bilgi bulunur. Dördüncü sayıda çevirmen makalesine hilkat-i âlem (âlemin yaratılışı) ve hübut-u âdem (Hz. Âdem’in dünyaya inmesi) ile ilgili birçok takvim olduğu bilgisini verir. Yazının devamında ise çevirmen, âlem ve Âdem’in yaratılış takvimlerinde birçok farklı tarihler olduğunu görünce gerçeğin yalnızca Allah’ın bildiğini şu sözleriyle ifade eder: *“Bu tarihlerdeki ihtilâflara bakınca hakikati Allah’tan başka kimsenin bilmediğine bir daha iman etmek icâb ediyor. Bu tarihler hep tahminâta müstenittir. Binaenaleyh hiçbirisi şayan-ı itimat değildir. ‘Fen’de bu hususta katî bir şey söyleyemiyor. Fennin hilkat-i âleme dair söyledikleri de tahminden ibarettir” (S.4, s.76).* Bilimin dünyaya dair söyledikleri tahminden ibaret olduğunu belirterek bu nedenle konuyla ilgili son yıllarda Amerika Başkanı Roosevelt’in yazmış olduğu bilimsel makaleyi naklettiğini bildirir.

Roosevelt, makalesinde insanlık tarihinden kısaca söz ederek kıtaların hareketlerini ve insan yaratılışının ilk safhalarını şu şekilde ifade eder:

*“Bu devreye, ilk safhalarda pek münasip olarak ‘at, aslan ve fil devresi’ denilebilir. Çünkü bu hayvanlar birçok şekilde olarak Avustralya’dan maada dünyanın her kıtasında kesretle mevcut bulunuyordu. Fakat beşer, bu uzun devre esnasında tedrici tekâmül ile yarı insan halinden hakiki insan haline giriyordu ki bu devrenin nihayet bulmasıyla hakiki insan devresi başlamıştır denilebilir” (S.4, s.77).*

Derginin dördüncü sayısında bulunan makalenin sonunda metin bitmedi, devam edecek anlamında “mabadi var” ibaresi yer alır. Roosevelt metnin devamında dünyanın geçirmiş olduğu devirlerden bahseder. Buz devrinde alçak alınlı, çenesiz insanların mağaralarda hayvanlarla boğuştuğunu; soğuk, kuru iklim devresinde büyük cüsseli hayvanların yeryüzünde kaybolduğunu ve insana benzer mahlûkların hayvanlardan ayrılmış olsalar da hakiki insan olmadığını ifade eder. Makalenin devamında ise insanın geçirdiği devirler verilerek metin sona erer.

İnsanı konu alan bir diğer makale ise “Çocuğun Mertebesi ve Hakkı” başlıklı metindir. İbrahim Aşkî tarafından kaleme alınan makale derginin yedinci sayısında yer alır. Yazar makalesinde çocuğun anne karnına düşmesinden büyümesine kadar ebeveynlerine görevler düştüğünü bildirir. Çocuğu fidana, ebeveynleri ise bahçivana benzeterek fidanın büyümesi için gerekli olan zengin toprak, su, güneş ve böceklerden koruma ihtiyacı gibi bahçivanın ne yapması gerekiyorsa ebeveynlerin de bu titizlikle çocuklara davranması gerektiğini düşünür. Buna ilaveten çocuğa bilmediklerinin öğretilmesi gerektiğini, bunun çocuğun hakkı olduğunu ve bunu yaparken aciz davranılmaması gerektiğini şu sözlerle ifade eder:

*“Çocuğun cehlini bilfiil anladığı ve ilme ihtiyacını gerçekten duyduğu ve binaenaleyh âciz ve zayıf etrafına bakıştığı vakit ona muhtaç olduğu ilmi en tabii, en güzel en makbul bir surette yetiştirmeli; bu zamanı geçirirsek bir vazifeyi terk, bir hakkı iptal etmiş oluruz. Eğer çocuğa bilmediğini, isteyerek severek öğretmek üzere öğretmezsek âciz veya nâhil olduğumuzu itiraf etmeliyiz. Çünkü çocuğun öğrenmekten âciz olduğuna hükmedilmezden evvel bizim öğretmekten âciz olduğumuz tezahür eder” (S.7, s.155-56).*

İbrahim Aşkî makalesini, ebeveynlerin daima çocukları sinirlendikçe onları yumuşatmaları gerektiğini, ebeveynler çocuklara gücenip darılsa bile, onlar gülerek

yaklaştıklarında her şeyin unutulmasını, onlara nasihat etmek veya emir vermek yerine istirham etmek gibi davranışlarda bulunulmasının fedakârlık olup olmadığını sorarak sonlandırır.

Dergide sağlık konusu ile ilgili beş makale var. Bu makaleler, Ali Safi tarafından kaleme alınan “Terbiye-i Bedeniye Nedir?”, “Terbiye-i Harekiye”; Hazık tarafından kaleme alınan “Vücut ve Müdafaası”; kim tarafından yazıldığı belirtilmemiş “Sineklere Karşı” ve “Yine Sineklere Dair” başlıklı metinlerdir. Derginin ikinci sayısında yer alan “Terbiye-i Bedeniye Nedir?” makalesinde yazar insanın hayvanlardan ayırının “dimağ” olduğunu söyler. Bu dimağla birlikte insanın kendi vücudu ve sağlığı için ne yapılması gerektiğini bildiğini söylemektedir. Yazar bedenın sıhhati için beden eğitimi ve jimnastik yapılmasının önemini şu sözleriyle ifade etmektedir:

*“Terbiye-i bedeniye, sıhhatte yaşamak için tâbi olmak mecburiyetinde bulunduğumuz bütün takdirât-i sıhhiyeyi gösterir; bedenimizi takviye, asabımızı terbiye, kabiliyet-i fikriyemizi tezyid etmek, fikren, beden en daha muntazam, daha çok çalışmak ve daha geç yorulmak için ne yolda hareket edeceğimizi, neler yapacağımızı bildirir. Terbiye-i bedeniyenin bu cihetini ‘jimnastik’ yani ‘terbiye-i harekiye’ temin eder” (S.2, s.42).*

Ali Safi jimnastiğın öneminin hâlen anlaşılmadığını bunun bir nevi aletler üzerinde güç yapılacak hünerler gibi cambazlıkla karıştırıldığını ifade eder. Bu cambazlıkların kalp, ciğer gibi bedenın sıhhatini kötü etkilediğinin bilgisini verir. Makalenin sonunda “*Terbiye-i Bedeniye Mütahhasısı Ali Safi*” (S.2, s.43) imzası yer alarak konunun uzmanı olduğu anlaşılır. Konu bulunulan dönem için önem arz etmiş olmalı ki altınca sayıda “Terbiye-i Harekiye” başlıklı bir makale daha neşrettiği görülür. “Terbiye-i Harekiye” makalesinde yazar insanın ne kadar uğraşırlarsa uğraşsın bir fil kadar kuvvetli olup dağ deviremeyecekleri için vücudu zorlamadan insanın fitratına uygun hareketlerin yapılması gerektiği vurgulanır. Makalenin devamında Ali Safi, askerlerden örnek vererek onlardan “*Otuz sekizlik bir mermiyi hasır çubuğu gibi oynatacak bir kuvvet lazım*” (S.6, s.136) olmadığını askerler için önemli olanın sağlık olduğunu vurgular. Ayrıca askerlerin iyi yol yürümesi önemini vurgulayarak bunun için de midesinin kuvvetli olması gerektiği üzerinde durur. Çünkü yazar insanın bacağıyla değil midesiyle yürüdüğünü, ciğerleriyle koştuğu, kalbiyle

yarıştığı, dimağıyla hedefe ulaştığını ifade eder. Ali Safi'nin bu iki makalesi de incelendiğinde, "sağlam kafa sağlam vücutta bulunur" atasözünün öneminden bahsettiği sonucuna varılabilir.

Sağlık konulu makalelerden bir diğeri Hazık tarafından kaleme alınan "Vücut ve Müdafaası" başlıklı metindir. Yazar bu makaleyi yazı dizisi olarak derginin dördüncü, beşinci ve altıncı sayılarında neşrettiği görülür. Dördüncü sayıda "Vücut ve Müdafaası I" başlığın altında "Kemik ve Uzlet Ölçüleri" alt başlığı yer alır. Yazar bu metinde her insanın kemik ölçülerinin farklı olduğunu ve özellikle yirmi iki yaşından sonra kemiklerin uzamadığını ifade eder. Bu bilgilerle daha önce sabıkası olan birinin müdüriyetteki kayıtlarına bakılarak bir fotoğraftan daha rahat anlaşılacağı bilgisini verir. Metnin devamında yeni doğan bebeklerin kemiklerinin kıkırdak şeklinde olduğunu bu nedenle kıkırdaklı dokuya zarar verilmemesi için dikkatli tutulması gerektiğini vurgular. Hazık yazısında, kemiklerin büyümesi için şu iki önemli noktanın göz ardı edilmemesi gerektiğini vurgulanır: "*1- Çocuk büyürken birçok kemikler bu cihete veya şu cihete doğru eğilmek veya bükülmek kabiliyetini haizdir. 2- Yirmi yaşından sonra hiçbir kemik bu veya şu cihete doğru ve katıyen bükülemez*" (S.4, s.82). Yazar bu metinde, vücut kemiklerinin ve uzuvlarının hangi yaşta nasıl şekil alacağını kişinin yapacağı hareketlerle ilgili olduğunu ifade eder.

Hazık beşinci sayıda "Mektep Sıralarının Müceb Olabileceği Zararlar" alt başlığıyla yazı dizisini neşreder. Makale de yazar vücudun nasıl doğru durması gerektiği ile ilgili çeşitli sorular sorarak izah eder. Bu sorulara başarılı cevaplar veriliyorsa korkulacak bir durumun olmadığı eğer başarılı cevaplar verilmiyorsa şunların yapılmasını ister: "*Her iki ayak yerde, vücudun sıkletini muntazaman yüklenmiş olduğu halde durmalı. Dizler dik; her iki omuz düz ve bir hizada olmalı. Bu vaziyette iken çeneyi, alt tarafı yakaya temas edecek vechle içeri çekmeli ve göğsü tamamıyla şişirecek vechle derin bir nefes almalı. İşte bu zaman sîret doğru vaziyetini almış demektir*" (S.5, s.111). Yazar metnin devamında kişinin ayakta duruşu, yerde ve iskemlede oturuşun doğru ve yanlış vaziyetlerinin nasıl olması gerektiğini çeşitli görseller kullanarak açıklama yoluna gittiği görülür. Yazar, bir Alman doktorunun mektepte muayene etmiş olduğu kızların bel kemiklerindeki eğrilik bulmasını metne aktarır. Hazık'ın vermiş olduğu bu bilimsel araştırmadan sonra mektebe giden

öğrencilerin göz önünde bulundurması gereken dört önemli maddeyi vererek makalesini bitirir.

Yazı dizisinin son makalesi ise derginin altıncı sayısında yer alır. Hazık son makalesinde çeşitli işlerde çalışan insanların maruz kaldıkları işlere göre vücutlarının şekil almasından bahseder. Yazar vücut ve uzuvların aldıkları şekilden bir dereceye kadar kurtulmanın mümkün olduğunu söyleyerek şu tavsiyeyi verir: *“Bu hakikatlerden tezahür eder ki her gün birkaç dakika bir takım uzlelerle yapılacak şiddetlice idmanlar diğer bir takım uzlelerle uzun müddet çalışmaktan tahsil edecek zararı telafi eder”* (S.6, s.129). Yazar göre, şiddetli bir şekilde yapılan hareketler vücudun da o şekli almasına sebep olmaktadır.

Sağlık konusunda yazılan son makaleler derginin altıncı ve yedinci sayılarında yer almaktadır. *“Sineklere Karşı”* ve *“Yine Sineklere Dair”* başlıklarını taşıyan makalelerin yazarı belli değildir. Yazar *“Sineklere Karşı”* metninde son yıllarda Amerika, Avrupa ve memlekette birçok hastalığın sebebi olarak gösterilen sinekleri ele alır. Küçük ve zararsız olarak görülen bu sinekler aslında birçok hastalığı insanlara nakleden katiller olarak görülmesi gerekmektedir. Bu nedenle yazar sineklere karşı birçok ülkede olduğu gibi önlem alınması gerektiğini şu sözleriyle ifade ederek makalesini bitirir: *“Buraya kadar muhtasaran mahiyet-i katliyesini izah ettiğimiz sineklere karşı ilan-ı harp zamanı çoktan gelip geçmiştir. Ümit ederiz ki bizim bu ikazımız bu hususta bir başlangıç makamına geçer”* (S.6, s.127).

Konu içinde bulunulan dönem için önem arz etmiş olmalı ki *“Yine Sineklere Dair”* başlığıyla derginin yedinci sayısında yerini alır. Metinde sineklerden kurtulmanın tek yolunun onları öldürmekten ziyade üremesini teshil eden pisliklerin ortadan kaldırılması gerektiği öne sürülür. Yazar bu mücadele de hem hükümete hem de ferde görevler düştüğünü belirterek ferde düşen görevleri şu şekilde ifade eder:

*“Bu hususta efrada düşen vazife de mücemmil bir ifade ile ‘ferdî temizlik’ dir. Bundan maksadımız sadece beden temizliği değildir. Asıl iş, sinekler için bir men-i gıda ve tesir olabilecek hiçbir şeyi meydana bırakmamaktır. Ferd bir defa bunu vazife bilir ve huy edinirse, bu huy, sâri bir surette komşularına da geçebilir. Herkes içinde yaşadığı cemiyetin sıhhat ve saadetinden mesuldür”* (S.7, s.150).

Metnin sonunda yazarın, hastalıkların sebebi olarak görülen sineklerin hangi aylarda yumurtladığına ve çoğaldığına dair bilgi vererek halkı aydınlattığı görülmektedir.

Dergide sanat konusu ile ilgili iki makale metni yer almaktadır. Bu makalelerden “Âlemi Fotoğrafyadan” başlıklı metin K. Emir imzasını taşır. Yazar makalesini yazı dizisi olarak derginin beşinci, altıncı, yedinci ve sekizinci sayılarında neşreder. Beşinci sayıda Emir, “Doğrudan Doğruya Müspet Bir Resim Almak” alt başlığıyla yazı dizisinin ilk metnine yer vermektedir. Metinde yazar, çekilen bir resmin fotoğraf hâline nasıl geldiğini ve resimlerin ne derece nasıl banyo yapıldığını aktarır. Metnin devamında yazar panayır yerlerinde çekilen resimlerden bahseder. Bir resmin çabucak alınabilmesi için ise prizmalı objektiflerin kullanılması gerektiğini şöyle ifade eder: “Çabucak resim alanların kullandığı bir ve mûr darjan ile hislendirilmiş siyah tenekelerin esası da böyle ise de bunlar için hayali âyineden geçirmek yani prizmalı objektifler kullanmak lazımdır” (S.5, s.110). Emir, çabucak çekilen fotoğrafların tıpkı bir aynaya bakılır gibi sağın sola, solun sağa geçmiş bir şekilde çıktığını aktararak metni bitirir.

Derginin altıncı sayısında yazar “Arzu Edilen Kâğdın Üzerine Resim Çekmek” alt başlığıyla yazı dizisinin ikinci metnine yer vermektedir. Emir metinde, istenilen bir kâğdın örneğin kartpostal, kartvizit, mektup veya diğer kâğıtların üzerine nasıl resim yapılacağına dair bilgi vermektedir. Yazar resim için kullanılacak malzemelerin miktarlarını verdikten sonra hislendirme işlemi için dikkat edilmesi gerekenleri şu şekilde vurgular: “Karanlık laboratuarda kırmızı ziya altında kâğdın makbul iki köşelerinden tutarak ve kâğıtla mahlûl arasında hava habbeleri kalmamasına dikkat ederek yavaş yavaş bırakıp poz vererek hislendirilmeli ve karanlıkta kurutulmalıdır” (S.6, s.137). Hislendirme işlemi yapılmadan önce asit sitrik solüsyonla resim yapılacak kâğıtlar yüzdürülürse resimlerin ömürleri uzayacağı belirtilerek metin sonlandırılır.

Yazı dizisinin üçüncü makalesi, derginin yedinci sayısında yer alır. “Keten vesair Kumaşlar Üzerine Resim Almak” alt başlığıyla neşredilen metinde yazar, kumaş gibi parçaların üzerine resim yapmak için ilk olarak malzemelere sıcak iken kumaşların daldırılıp asılması gerektiğini vurgulayarak kullanılacak malzemelerin listesini verir. Kumaşların bir laboratuvar ortamında banyolarının yapılması ve kumaşların kurutulması gerektiğini de şu sözleriyle ifade eder: “Kumaşı bu banyoda bir dakika bulundurmalı ve bu ameliyatı yukarıda gösterildiği gibi sarı ziyalı laboratuvar da yapmalıdır. Yine orada kurutulur” (S.7, s.162). Kurutulan kumaşların beş, altı kere

yıkayıp telvin ve tessebbüt edildikten sonra iki sünger kâğıdı arasında ütülenmesi gerektiği bilgisini vererek metni bitirir.

K.Emir'in "Âlemi Fotoğrafyadan" başlıklı yazı dizisinin son makalesi derginin sekizinci sayısında yer alır. Yazar "İpek Kumaş Üzerine Fotoğraf Yapmak" ve "Tahta Üzerine Fotoğraf Yapmak" alt başlıklarıyla metnini neşreder. İpek kumaşa fotoğraf yapılmadan önce ilk olarak kumaşın ılık suda yıkayıp ve kurutulması daha sonra listesi verilen malzemelerle resme banyo yaptırılır. Banyodan sonra ise ipek kumaşın karanlık yerde kurutulması gerektiğini vurgular. Emir tahta üzerine fotoğraf için öncelikle miktarları verilen su ve şapla tahtayı iyice yedirilip kurutulması gerektiği söylenir. Kuruyan tahtayı metinde verilen malzemelerle tekrar işlemden geçirildikten sonra ikinci kurutma işlemindeki adımları şu şekilde ifade eder: "*Karanlıktan kurutmalı ve aydınlıkta tab etmelidir. Lüzumu kadar tab olunup olunmadığını muayene için bu gibi sert maddelere mahsus olan şasipers kullanılmalı*" (S.8, s.183). K. Emir fotoğraf sanatına dair bilimsel bilgiler verdikten sonra kâğıt, keten, kumaş, ipek ve tahta gibi malzemelerin üzerine fotoğrafın nasıl ve hangi malzemelerle banyosunun yapıldığını açıklar. Bu makaleyle hem fotoğraf sanatına ilgisi olanları bilgilendirir hem de dergiye fotoğraf bilimiyle ilgili zenginlik katar.

Sanat konulu ikinci makale "Deniz Altında Sinema" başlığını taşır. Kimin neşrettiği belli olmayan makale derginin sekizinci sayısında yer alır. Yazar makalede bir Amerikalının deniz altında fotoğraf alacak aletleri oluşturduğundan bahsederek şimdiye kadar alınan fotoğraflarla deniz altı atölyesinin oluştuğunu bildirir. Metnin devamında yazar Bahama Adaları'nın Nassau limanında sinema yapıldığını ve denizin yirmi bin metre altından resimler alındığını gösterir. Bu resimlerin tıpkı Jules Verne'nin *Deniz Altında Yirmi Bin Fersah* romanını hatırlattığını da ifade eder. Yazar ayrıca denizin altında bir dalgıcın fotoğrafını çekmenin mümkün olduğunu şu şekilde aktarır: "*Hatta bırak bir günde süratle hareket eden mevâdin mesela bir dalgıcın fotoğrafını almak mümkün olmuştur ki böyle bir müteharrik-i maddenin fotoğrafını alabilmek için poz müddeti saniyenin binde biri olmak lazımdır*" (S.8, s.174).

Makale türü bakımından dolu bir muhteviyata sahip dergide sağlık ve sosyal konulu metinlerle hem okuyucuyu bilgilendirdiği hem de dönemine ayna tuttuğunu

söylemek mümkündür. Makalelerin dil ve üslup özelliklerine bakıldığında sanat konulu makalelerde bilimsel terimlerin kullanıldığı gözlemlenir. Derginin sahibi olan Ali Şükrü'nün neşrettiği makaleler konu ve içerik bakımından önemlidir. *Gün Doğuşu* dergisinde yer alan makalelerin görsellerle desteklenmiş olması da ayrıca dergiye zenginlik katar.

### 2.2.2. Sohbet

*Gün Doğuşu* dergisinde sohbet türünde yazılan on bir metin bulunur. Sohbet türü yönünden zengin olan derginin beşinci sayısı hariç her sayıda sohbet metninin yer aldığı görülür. Konu yelpazesi geniş olan bu metinlerin çoğunun kimin tarafından kaleme alındığı belirtilmemiştir. Metinlerin konularına göre tablo olarak gösterimi ise şu şekildedir:

**Tablo2.7.** Konularına Göre Sohbet Metninin Dağılımı

Metnin	Yazar	Konu	Sayı	Sayfa	Adet
Beşerin Atisi	Ali Şükrü	Medeniyet	1	4-13	1
Çocuklarımızı Nasıl Terbiye Edelim?	Belirtilmemiş	Çocuk Eğitimi	1	18-20	1
Biraz Fotoğrafiya	Burhâneddin	Sanat	1	21-22	1
Çocuk Kimdir?	Belirtilmemiş	Çocuk	2	31-33	1
Sulh-u Ebedî	Belirtilmemiş	Barış	2-3-4	34-38, 64-66, 115-117	1
Mütenevvia	Belirtilmemiş	Günlük Olaylar	6-7-8	138-139, 163, 185-187	3
Suallerimizden	Belirtilmemiş	Kitaplar	6	139-141	1
Haftanın Dertleri	Halil Necati	Gazetecilik	7	158	1
Kuşların Seferberliği	Belirtilmemiş	Kuşlar	7	159-161	1
<b>Toplam</b>					<b>11</b>

Derginin birinci sayısında medeniyetlerin ilerlemesi karşısında insanların acizliğini ifade eden “Beşerin Atisi” başlıklı yazı Ali Şükrü tarafından kaleme alınır. Yazar metinde ilim ve bilimin hızlı bir şekilde ilerlediğini ve ilerlemenin insanları



aydınlıktan uzaklaştırdığını şu sözleriyle dile getirir: *“Hevesât ve ihtirasâtımızın tevellüt ettiği kasırga içinde muttasıl ileriyeye, daha fazla ilme, daha vasî-i hürriyete, daha çok servete doğru yuvarlanıp gidiyoruz. Ne kadar ilerlersek, aydınlıktan da o nispette uzaklaşıyoruz”* (S.1, s.6). Yazının devamında yazar, zengin olan insanların büyük şehirlere yerleşip akıl ve uzuvlarını kullanmadan zevk dünyalarına girdiğini dile getirerek bu ilerlemenin karşısında insanların, toplumların kalplerini, ruhlarını körelttiklerini akıl ile kuvvetlerini ise para için kullandıklarını ifade eder.

Derginin birinci sayısında yer alan *“Çocuklarımızı Nasıl Terbiye Edelim?”* başlıklı sohbet yazısı isimsiz olarak yayınlanır. Konusu çocuk eğitimi olan metinde çocuklarımızı terbiye etmek için ilk olarak onları iyi tanımak gerektiğinin üzerinde durulur. *“Çünkü kitap yahut hitap bir tercüme, bir nakilden ibarettir ki asli, mevzu bahs olan şeydir; mesela terbiye-i etfal kitabının mevzuu çocuktur, müellif çocuğu okumuş, bize naklediyor. Söylediğini iyi anlamak için çocuğu biz de doğrudan doğruya okumalıyız”* (S.1, s.19). Çocuğu terbiye etmeden önce ise terbiyenin ne olduğu iyi bilmek gerektiğini ifade eder. Aksi takdirde terbiyenin ne olduğu iyi bilinmezse çocukların istenildiği gibi terbiye edilmediğini şu sözleriyle destekler: *“Hâlbuki cahilane müdahale ediyor; çocuğa daima mürebbi olacağına bazen dost, bazen düşman, bazen zalim, bazen yabancı, bazen sert, bazen yumuşak olur”* (S.1, s.19).

Birinci sayıda yer alan diğer metin ise Burhâneddin tarafından kaleme alınan *“Biraz Fotoğrafıya”* başlıklı sanat konulu yazıdır. Metinde yazar memlekette fotoğraf sanatının öğretimi yapılmadığından şu şekilde yakınır: *“Ben, bu sanatın ciddi bir heveskârı ve sanatın takdirkârı olduğum için onun memlekette yalnız bir zevk, balık tutma, kuş tutma, gibi bir vakit geçirme vesilesi telakki edilmesini şiddetle arzu eder ve bu yolda bir alâmet intibah beklerdim”* (S.1, s.21). Fotoğraf sanatının yarım saatte öğrenilecek bir sanat olmadığını ve hikmet ve kimya gibi ilimlerle doğrudan ilgili olduğu bilgisini verir. Metinde yazar ayrıca bir fotoğrafın nasıl meydana geldiğini de aşamalarla anlatır.

Çocuklar üzerine yazılan bir diğer sohbet metni derginin ikinci sayısında bulunur. Konusu çocuk olan *“Çocuk Kimdir?”* başlıklı metnin yazarı hakkında bilgi yer almaz. Bu metnin başlığından da anlaşılacağı gibi yazar metne çocuk kimdir sorusu sorarak cevap vermeye çalışır. *“Vakıa çocuğun yani şu zahirdeki insan yavrusunun*

*evvel ve ahirini bilmek, nereden gelip nereye gideceğini görmek bizim için mümkün değildir”* (S.2, s.31). Alıntıda da anlaşıldığı üzere yazar felsefi bir bakış açısıyla çocuğun kim olduğuna dair sorular sormaktadır. Metinde yaprak örneğini veren yazar, bir yaprağın şeklinin, faydasının, kimyasının, renginin gibi birçok özelliğini bilmek için çiçeğin ve kökünün ne olduğuna bakmak gerektiğini vurgular. Çünkü yazara göre bu bitki bir tohumda yer alır ve yine aynı şekilde tohum verir. Çocuğun da bir tohum gibi anne ve babasından vücuda geldiği benzetmesini yapar. Buna ilaveten çocuğun bedeni ile ruhunun birlikte ele alınması gerektiği ifadesine de yer verir. Çocuğu yine çocuktan öğrenilmesini vurgulayarak yazısını bitirir.

Derginin ikinci, üçüncü ve beşinci sayılarında “Sulh-u Ebedî” başlıklı çeviri metin yer alır. Kimin tarafından çevrildiği hakkında bilgi bulunmayan barış konulu metin Alman filozof Immanuel Kant’a aittir. Immanuel Kant 1795 yılında “*Edebî Barış Üzerine Felsefî Deneme*” ismiyle bir kitap yayınladı. Kant kitapta ebedî barışın sağlanması için altı madde ve bu maddelere ilaveten üç nihai madde ortaya koyar. Bu maddeler bir nevi Kant’a göre edebi barışın anahtarıdır. Çevirmen bulunduğu dönem içinde barıştan bahsedildiğinden eğer Kant’ın yazdığı makaleyi görmeyenler varsa onların okuması için dergide verdiğini şu şekilde ifade eder: “*Harp ile sulh beyrinde bulunduğumuz ve uzun bir sulha nail olmak emeliyle yaşadığımız şu günlerde sulhtan alehusus sulh-u ebediden bahsedilirse hep dinlemek isteriz zannederim. Bunun için (Immanuel Kant) ın bu unvan ile yazdığı büyük makaleyi yahut küçük risaleyi görmemiş olan karilerimize okutmak istedik*” (S.2, s.34). Yazının devamında makalenin bölümlerinden kısa şekilde bahsedildikten sonra birinci fasıl başlığı altında altı maddenin çeviri metni yer alır.

Çevirmen üçüncü sayıda ikinci fasıl başlığı altında üç nihai maddenin birinci maddesini verir. Birinci nihai maddede Kant, her devletin esas teşkilatı cumhuriyetçi olmasını ve cumhuriyet rejimini benimsemesi gerektiğini: “*Her bir devletin mülkü kanun-ı esaslı yahut esası tertib ve idare-i mülkiyesi cumhurî olmalıdır*” (S.3, s.64) şeklinde ifade eder. Derginin beşinci sayısında ise çevirmen Kant’ın ikinci ve üçüncü nihai maddesini vererek metni bitirir. Özellikle “*Kürre-i arzın sakinleri sıfatıyla ben-i âdemin hukuk-u umumi misafirperverlik içinde mahdud olmalıdır*” (S.5, s.117) şeklinde belirten Kant’ın dünyanın tamamen insanların vatanı olduğunun kabul

edilmesi gerektiğini vurgulaması da güncelliğini koruyan dikkat çekici maddelerindedir.

*Gün Doğuşu* dergisinin altı, yedi ve sekizinci sayılarında yer alan “Mütenevvia” başlıklı metnin yazarı belli değildir. Metin, başlıktan da belli olacağı gibi gündemde yer alan çeşitli konular üzerine kaleme alınır. Altıncı sayıda üç ayrı konu birbirinden paragraf olacak şekilde ayrılır. Yer alan konulardan ikisi İngiltere Parlamentosu’nda alınan kararlarla ilgilidir. Kararlardan birinde köpeklerin deney olarak kullanılması yasaklanır. Bunun üzerine fizyoloji muallimi *Times* gazetesine bir mektup yazar ve mektupta fizyoloji ilminin tecrübeyle yapıldığını belirtir. Tecrübenin köpekler üzerinde yapılacak tetkiklerle olacağını başka bir canlı veya insan üzerine yapılamayacağına yer verir. Aksi takdirde “*Köpekler üzerinde tecrübe ve müşahede yapmaktan men olunduğu hâlde tababet ve müdavenetin terakkiden mahrum kalacağını*” (S.6, s.138) ifade eder. Parlamentodan alınan bir diğer karar ise kadınların mülk, memuriyet ve oy hakkına sahip olmaları hakkındaki konuların müzakeresi yapılırken 21-30 yaş arası kadınların müstesna tutulmasının teklif edildiğinden bahsetmektedir. Bunun üzerine ise Şarkta bile kadınların esaretten kurtulmasına dair büyük bir adım atıldığını belirterek eğlence yerlerinden müzakere salonlarına kadar kadınların yer aldığını ifade eder. Üçüncü konuda ise William Crookes’in (4 Nisan 1919) vefatı sebebiyle kısaca hayatından bahseder. Crookes’in kimya mektebinde okuduğu, radyometre aletini tertip edip yeni hakikatler bulduğu, tecrübelerinin mekteplerde kullanıldığı, azotun kolay ve ucuz nasıl temin edileceğine dair kitap yazdığı, basmaya dair kitaplarının olduğu gibi birçok icat ve kitaplarından bahsedilir.

Yedinci sayıda da aynı başlık altında üç konu üzerinde durulur. Yazılardan birinin konusu Rıza Tevfik’in sadrazam paşa için yapmış olduğu nutuk üzerinedir. Yazar vapurda giderken Rıza Tevfik’in nutkunu okuyanların yapmış olduğu konuşmaya şahit olur. Rıza Tevfik’in nutku okuyanlar tarafından takdir edildikten sonra bazı yönlerinin ise eleştirildiği yazılır. Özellikle, tıraşlı ve orta yaşlı bir zatın “*Asıl kendi namına ve kendi hesabına söylediği sözleri seçip onlara bakmalı*” demesiyle Rıza Tevfik’in ilmin hiçbir din ile alakası olmadığı ve ahlâkı dinden ayrılması görüşünü örnek gösterir. Orta yaşlı zat bu sözlerin aksine dinin bir ilim olduğu ve ahlakın ise ilim ile bilindiğini ifade eder. Konulardan ikincisi ise *Gün Doğuşu* dergisine karşı

gösterilen ilgiden bahsedilir. Yazar dergi için yapılan “inci” benzetmesine teşekkür ettikten sonra dergiye karşı kadınlardan gördükleri ilgiyi erkeklerden görmedikleri için de ayrıca hayıflandığı görülür. Üçüncü konu ise dönemin gençlerinden Hasan Ali Bey’in yazmış olduğu manzumenin zekânın örneği olarak görülmesi gerektiğine dair tavsiyesi edilmesidir. Dergide “Babamın Oğluna” başlığı altında “Küçük Filozof İçin” yazılı notuyla verilen manzume şu şekildedir:

*“Rıza ’nın oğlusun, ondan yamansın,*

*Soyuna çekmişsin, küçük şeytansın,*

*Görsün de zekânı, (daha) utansın,*

*Ne yavuz er çıktın sen bu savaştta*

*Gözleri (velfecrî) okuyan çocuk*

*Bu kadar çalışma, benzin pek uçuk.*

*Saçına iliştir bir maî boncuk.*

*Nazara uğrarsın sonra bu yaşta*

*Şeyhülislam duymasın, (mehdi) der sana*

*İnanma herkese, hatta babana...*

*Ne olur sen bize (hoca) olsana*

*Akıl yaşta değil, baştadır başta” (S.7, s.163).*

Sekizinci sayıda “Mütenevvia” başlığı altında yer alan sohbet metinlerinin ilki “Konuşan Hayvanlar”dır. Metinde kuzu, kedi, kuzgun, baykuş, tavuk, horoz ve maymunların lisanı ve muhaveresinden örnekler verilir. Özellikle maymunların insanları anladığını ve maymunların kullandığı birçok kelimenin insanlar tarafından anlaşıldığı belirtilir. İkinci metin ise “Bütün Cemaat De Kayıp Olurmuş!” başlığıyla bir grubun nasıl kaybolduğu anlatılır. Bir Rus grubunun yurtlarını terk ederek gittikleri yerden hiçbir haber alınamaması üzerine bir İsveçli tarafından araştırma yapılır. Araştırma yaparken bir ihtiyara rastlar ve ihtiyar, kaybolan grubun 1827 tarihinde Korla’dan Gonca Derya’ya vardıklarını anlatır. Daha sonra Gobi sahrasına

giden gruptan hiçbir iz kalmadığı söylenir. Bunun gibi birkaç grubun daha kaybolduğu örneği verilir. İlk kaybolan grubun “Dağ Merasimi” denilen dar bir vadide avcılar tarafından kemiklerinin bulunması ile birlikte bir grubun esrarengiz şekilde kaybolmasının nihayete erdiği ifade edilir. Dokuz asır önce Grönland’ta kaybolan grubun ise muhtemelen cesetlerinin karların altında olduğunu şu şekilde ifade eder: “*Bu buz sahralarının altında bir yerde bütün müsta’mere halkının, çoluğu, çocuğu, evi, mabedi ile birlikte son uzun uykularını uyumakta oldukları şüpheden varestedir*” (S.8, s.187). Böylelikle grupların esrarengiz bir şekilde kaybolmalarının ya onların başka kabileler tarafından katledildiğine ya da doğa koşullarının grupları etkilemesinden dolayı haber alınmadığını belirtir.

Derginin altıncı sayısında yer alan “Suallerimizden” başlıklı sohbet yazısının yazarı belli değildir. Metinde, derginin maksadının bilenler ile bilmeyip öğrenmek isteyenler arasında aracılığa vesile olmak olduğu belirtilerek, “*Sualimiz şudur: insan tabiata, nefesine, aslında ve akıbetine derece-i kafiyyede matlû olmak için hangi kitapları okumalı*” (S.6, s.139) sorusu ve cevabına yer verilir. Örnek olarak bir kişinin hayatında her konuyla ilgili okuyabileceği çeşitli kitapları ayırmak istediğini söyler. Ayırdıkları kitapları adedi, ismi ve sınıflarına göre tayin edilebileceğini ifade eder. Okurlarına bunu yapmasını ve ayıracakları kitapların ilim kitapları olması beklenmektedir. Bu kitapların dilinin ise illa Türkçe olacak diye bir kaide olmadığı da eklenir.

Derginin yedinci sayısında Halil Necati tarafından kaleme alınan “Haftanın Dertleri” başlıklı sohbet metni yer alır. Metinde yazar jeoloji uzmanlarının arzın çekirdeğine taş, tunç, demir türleri diye birer isim verdiklerini böyle giderse belki birkaç bin yıl sonra yirminci asra da kâğıt devri diyeceklerini düşünür. Yazar bu düşüncesini kâğıdın görmediği iş yoktur diyerek özellikle de gazetecilerin “*Nüşasını utana, sıkıla iki köşe sattıkları gazetenin, on paraya satıldığı zamanlardan az temettü bıraktığını yana yakıla anlatıyor*” (S.7, s.158) olmasını eleştirmektedir. Yazara göre gazetecilik mesleği böyle giderse karın doyuracak meslek arasında olacağını düşünür. Çünkü gazetelerin sadece okuma bilenler değil aynı zamanda pek az okuyanlar ile hiç okumayanların da alacağı ifade edilir.

Yedinci sayıda yer alan bir diğer sohbet metni “Kuşların Seferberliği” ismini taşır. Konusu kuşların göç etmesi olan metni kimin yazdığı belirtilmez. Mart ayında

leyleklerle karşılaşan yazarın altı ay sonra tekrar karşılaşması üzerine “*Acaba bunlar niçin gider ve nereye gider ve sonra yine niçin gelir*” (S.7, s.159) sorusu gelir ve bu sorunun cevabını metinde vermeye çalışır. Yazar birçok kuş türünü sayar ve bu kuş türlerinin göç mevsimleri geldiğinde kuzeyden güneye, Afrika’dan Avrupa’ya, Anadolu’dan Arabistan’a, soğuk memlekette sıcak memlekete göç ettiklerini yazar. Yaz kış memlekette ayrılmayan kuşlara serçe, kumru türünü örnek verir. Kuş türlerinin göçleri takvimlere de yansıdığını belirtir. Göçlerin sürü şeklinde olduğunu ve neden bir kılavuza ihtiyaç duyduğunu ise şu şekilde ifade eder: “*Kuşların sürü ile ve bir kılavuz idaresinde sefer etmesi ve engin denizlerin, büyük kıtaların üzerinden geçip daima seyrini, yurdunu bulması, sefer vakti geldiğini bilmesidir*” (S.7, s.159). Tıpkı arı, karınca ve kuşların bir kılavuza tabi olmasından insanların ders çıkarması gerektiğini ifade eder. Buna ilaveten yazar deniz gibi iz bırakmayan havalarda gidiş ve gelişlerde yollarını nasıl bulduklarının da ayrıca düşünülmesi gereken bir mesele olduğunu söyler. Çünkü leylek ve turna gibi bazı kuşların çok yüksekte uçtukları için yeryüzünde göze çarpacak aksaklıkların seçilemeyeceği belirtilir.

Çeşitli konularda yazılan bu metinlerin daha çok okuyucuyu bilgilendirmek amacıyla kaleme alındığı söylenilebilir. Çeviri metinlerin de yer aldığı on metnin dili yalın, akıcı bir üslup ve anlaşılır bir biçimde kaleme alınmıştır. Sohbet metinlerinde Immanuel Kant’ın düşüncelerine ve William Crookes’in vefatının ardından buluşlarına da yer vermesi, derginin etkileyici yönünü ortaya koyar. Bu dönem şairlerinden Hasan Ali Bey’in yazmış olduğu şiir dönemin edebî zevkinin yansıtılması açısından önemlidir.

### **2.2.3. Tenkit**

*Gün Doğuşu* dergisinin kurmaca dışı metinlerinden olan tenkit türünde beş adet metne yer verilir. Tenkit türünde zengin içeriğe sahip olan derginin yedinci sayısı hariç her sayısında tenkit metni ile karşılaşılır. Metinlerin üçü İbrahim Aşkî tarafından kaleme alınırken son iki metin Ali Şükrü tarafından yazılmıştır. İbrahim Aşkî derginin ikinci sayısından itibaren “Tenkid-i Edebî” başlıklı yazı dizisini neşreder. Konusu edebiyat olan metinlerin tablo olarak gösterimi şu şekildedir:

**Tablo 2.8.** Konularına Göre Tenkit Metinlerinin Dağılımı

Metin	Yazar	Konu	Sayı	Sayfa	Adet
Nijad Ekrem	İbrahim Aşkî	Edebiyat	1	14-18	1
Rıza Tefvik ve Edebiyatımız	İbrahim Aşkî	Edebiyat	1	23-24	1
Tenkid (I-II-III-IV-V)	İbrahim Aşkî	Edebiyat	2-3-4-5-6-8	46-48, 60-63, 89-93, 105-108, 130-132, 175-177	1
Büyük Mecmua	Ali Şükrü	Din	3	51-52	1
Kızlarımız ve Maarif	Ali Şükrü	Sosyal	3	53-55	1
<b>Toplam</b>					<b>5</b>

Derginin birinci sayısında iki adet tenkit metni yer alır. İlki İbrahim Aşkî tarafından kaleme alınan “Nijad Ekrem” başlıklı tenkit yazısıdır. İbrahim Aşkî bu yazıda Recaizade Mahmut Ekrem’in oğlu Nijad Ekrem için yazdığı iki ciltlik kitabının birinci cildini “recce-i edebî” ve “recce-i felsefî” şeklinde iki yönüyle inceleyip tenkit eder. Yazar eserde yazılanları tenkit ederken bunları beğenmek veya kınamak olmadığını eseri tenkit ederken sadece eserde yazılanları görmek ve göstermek olacağını şu şekilde ifade eder: “İklim-i edebinin şu yoksun günlerinde sonbahar güneşinin renk vermeye çalıştığı bir çiçek gibi arz-ı endam eden Nijad Ekrem’i müतालaa ve tenkid ediyoruz. Tenkid-i edebi ne tahsine ne de muâheze-i münhasır olmayıp eser-i kelâmı görmek ve göstermekten ibarettir. Binaenaleyh görmek ve göstermekte vuku-u melhuz yanlışlar teşekkür ve istifa ile tashih edileceği için kendimizi şimdiden mazur görebiliriz” (S.1, s.13). İbrahim Aşkî, Ekrem’in öteden beri nesirde kullandığı muhteşem üslubunu bu kitapta terk ettiğini, *Talim-i Edebiyat*, *Pejmurde*, *Tefekkür* eserlerine nazaran *Nijad Ekrem* kitabında sadeliğe gittiğini ifade eder. Ayrıca kitapta yazarın evladına ait anılarının sadece hatıra olarak işlendiğini de yazar.

Birinci sayıda yer alan ikinci metin ise “Rıza Tefvik ve Edebiyatımız” başlığını taşır. İmzasız olarak yayınlanan metnin İbrahim Aşkî’nin kaleminden çıktığını söylemek

mümkündür. Yazar metinde Feylesof Rıza Tevfik'in Abdülhak Hâmid için yazmış olduğu kitapta üç mesele üzerinde durur.

*“Birinci mesele-i imân ve itikadın ilme, talim ve taallüme yabancı olduğu devasıdır. İkincisi bizde sufiyûn denilen âlimân-ı dinin ârifânlarını garbdan, Mısır veya Hind'den yani din-i Muhammed'inin haricinden ihzâ ettikleri ve tasavvufun da nev Felâtuni mezhebinden ibaret olduğu davasıdır ki bu dava evvela dahi müteaddid zaman ve mekânda tekrar edilmiş idi. Üçüncüsü de bizim eski dediğimiz edebiyat ile edebâ ve şiirimiz hakkında verilen nefy-i müebbed yahut idam hükmüdür”* (S.1, s.22).

Yazar Rıza Tevfik Bey'in bu üç meselelerden ikincisinin *Mektep Terbiyesi* kitabında deliller göstererek tenkit edildiği bildirir. Fakat yazarın uzun zamandır tenkitlere cevap vermemesinin ya tenkide ya da tenkiti yapandan kaynaklandığının olabileceğini düşünür. Bundan dolayı yazarı münazaraya davet etmekten ziyade “Abdülhak Hâmid” kitabında eski edebiyat ve şiir hakkında yapacağı tenkidi kitaptan alıntılar yaparak okurlarına göstereceğini vurgular.

İbrahim Aşkî derginin ikinci sayısında ilk olarak “Tenkid” başlığıyla kaleme aldığı metinde tenkidin ne olduğu hakkında bilgi verir. Yazının devamında yazar tenkidin Avrupa'da bir ilim olarak görüldüğünü fakat Osmanlı'da tenkidin bir ilim olarak ele alınmadığından yakınır. *“Tenkid Avrupa'da elyevm bir ilm-i mahsus makamındadır. Usulü ve kavâidi cem' ve tertib ve enzâr-ı umumiyeye vazh edilmiştir. Biz tenkid ile pek ziyade meşgul olduğumuz halde bunu bir ilim olarak tedvîn edememiştir ve lisanımızda böyle eser var mı yok mu bilmiyoruz. Keşke kütüphanelerimizde bizim bilmediğimiz böyle eserler bulunsa da bilâhâre haberdar edilerek müstefid olsak”* (S.2, s.48).

Derginin üçüncü sayısında yazar “I Edebiyatta Tenkid” başlıklı yazı dizisinde tenkidin ilk olarak şairlerin hicviyeleriyle ortaya çıktığını ifade eder. Ve bazılarının da Nef'î gibi hicivleri yüzünden katledildiği örneğini verir. *“Burada hicvin edebiyatımızdaki kıymet ve keyfiyetini tayin etmeye çalışmıyoruz. Asıl maksadımız hiciv üstatların, dâhilerin de temayül ettiğini ve bir de üstat kaleminden sard olan hicivlerin hedeflerine pek ziyade işlediğini söylemektir”* (S.3, s.60). Yazının sonralarına doğru ise Fransız Edebiyatı'nda tenkidin sevilen bir tür olduğunu ifade ederek garp edebiyatından örnekler verir.



Dördüncü sayıda yer alan “II Tenkidde Maksat” başlıklı metinde yazar, tenkitte kıyasın kullanılmasının ona kıymet verdiğini ifade eder. *“Bütün muhakeme ve tenkid kıyas ile yürütüldüğü gibi insanda ahiri nefsiyle ve bir şeye misliyle kıyas etmek bir kabiliyet-i fitri, bir kuvve-i zihniye olduğundan şu münasebetle kıyas yahut mukayese hakkında bir iki söz söylemek ve dinlemek muvafıktır”* (S.4, s.91).

Derginin beşinci sayısında “III Tenkide Muteber Mikyas” başlığıyla yazar edebiyatta yapılacak olan tenkidin ölçülerinin neye göre ve nasıl olması gerektiğine yer verir. *“Umum münekkitlerce müttefik âliye kanun yahut kaideler olmazlarsa tenkid sebh ve muteber bir ilim olmaz. Bunun için tenkitte umumen kabul edilmiş mikyas (vezin, miyâr, muhik) makamında numuneler gösterip sâlim ve mensuf zihinlere kanaat verecek surette izah ve tebyid etmek lazımdır”* (S.5, s.105).

Altıncı sayıda yer alan “IV Tenkidde Muteber Mikyaslar” başlıklı metinde yazar, tenkit yapacak kişinin tenkit edeceği eseri ilk olarak çok iyi anlaması gerektiğini ifade eder. Ve delillerle tenkit edeceği eseri güçlendirmelidir. *“Kıyas için intihâb edilecek numunelerde vuzuh-u nazar, vuzuh-u ifade, hakikilik, sanat, üslup, gibi sıfat ver mezîyetler göze çarpmalıdır ve böyle yüksek numuneler mutlaka hakiki üstatların en güzel eserlerinden seçilmelidir ki her münekkide hüküm itâsında delil olsun”* (S.6, s.132).

İbrahim Aşkî derginin son sayısında ise “V Tenkidde Mikyas Numuneleri” başlığıyla bir eseri tenkit ederken kıyas yapacağı eserin de aynı düzeyde ve ölçüde eser olması gerektiğini vurgular. *“Daha doğrusunu hatta en doğrusunu söylemek lazım gelirse diyebiliriz ki terbiye ve talimde her ferde istidâdına ve haline göre muamele etmek icap ettiği gibi tenkitte de her eseri haddi zatıyla görüp aynı sınıftan eserler ile yahut kendisiyle mukayese etmek iktiza eder”* (S.8, s.175). Yazar, yazının sonuna doğru ise üslup, tarih, şahıs ve konu gözetmeksizin şairlerden örnekler vererek bitirir.

İbrahim Aşkî dergide tenkit türü hakkında bilgi vererek tenkidin nasıl yapılması gerektiği, ölçülerinin ne olduğunu ve edebiyatta nasıl olması gerektiğine değinir. Özellikle tenkitte kıyasın kullanılmasını, tenkit edilecek eser veya şairin aynı düzeyde olmasını vurgular. Yazar Batı edebiyatına göre Osmanlı edebiyatında tenkidin neden geç geldiğini ve kütüphanelerde önemli tenkit eserlerinin yokluğunu da ayrıca eleştirmektedir.

Derginin üçüncü sayısında “Büyük Mecmua” ve “Kızlarımız ve Maarif” başlıklı tenkit yazıları yer alır. Bu tenkit yazıları *Gün Doğuşu* dergisiyle aynı dönemde çıkan *Büyük Mecmua* dergisinin 4. nüshasında M. Zekeriya'nın kaleme aldığı “Asri Cemiyetlerde Dinin Mevkii” ve Sabiha Zekeriya'nın kaleme aldığı “Türk Feminizm” başlıklı makalelerine yapıldığı görülür. Tenkit yazılarının kimin tarafından kaleme alındığı belirtilmemekle birlikte metin incelendiğinde Ali Şükrü Bey'in kaleminden çıktığını söylemek mümkündür. Yazarın, M. Zekeriya'nın makalesini tenkit ettiğini şu sözleriyle anlaşılr: “*‘Asri Cemiyetlerde Dinin Mevkii’ makalesinde deniliyor ki: Din üç esaslı devir geçirir, iktisadi, hukuki, bedi’i. Birincisi ibtidaî zamanlar, ikincisi Hıristiyanlıktan sonra, üçüncüsü son zamanlar... Bizde din henüz: Üçüncü devreye girememiştir... Şimdi bu satırlar üzerinde biraz düşünelim*” (S.3, s.51). Ali Şükrü yazısını birçok suallerle destekleyerek M. Zekeriya'nın ifade ettiği dinin geçirdiği üç esaslı devir için şunları söyler: “*(1) vaktiyle celb-i menfaat ve def’-i mâzeret için alet idiye de şimdi de öyle olduğu gayrı vâki değildir. ‘2’ adalet ve hukuk fikirlerini doğurmuş idiye şimdi de doğuruyor. Ve daha evvelce de doğurmuştur. ‘3’ en sonra dinin vazifesi artık fertlere bedii bir zevk vermekten ibaret ise eski zamanlarda da o vazifeyi yapmamış değildir*”

Ali Şükrü'nün “Kızlarımız ve Maarif” başlıklı metni Sabiha Zekeriya tarafından kaleme alınan “Türk Feminizm” makalesi üzerine neşredildiği görülür. Yazar Türk Feminizm makalesinde yer alan kız öğrencilere erkek öğrencilere gösterileceği derslerin verilmesini takdir ettiğini, kız öğrencilerin erkek öğrencilerle birlikte ders görmeyip ayrı mekân ve zamanlarda ders görmesini ise mantıksız bulması üzerinde durur. Ali Şükrü ilk olarak makalenin yayımlandığı *Büyük Mecmua*'nın lisanına bu düşünceyi yakıştırmadığını şu sözleriyle tenkit ettiği görülür:

*“Hâlbuki biz evvela şu birinci kararın tasvib edilişini, ‘edebî ve ilmî’ bir mecmuanın lisanına pek muvafık bulamadık. Kızlara ayrı bir binada, ayrı ve nispeten mûtedil bir ahsil-i âli gösterilmesi ‘garip, manasız’ irticaî hareket, köhne telakki, cahilâne taassup addedivermek ilmî ve edebî bir hüküm olamaz. Çünkü delilsiz dava, lisan-ı ilim ve edepten sadr olmayacağı gibi olsa da kabul ve icra edilemez”* (S.3, s.53).

Yazar metnin devamında da tenkit ettiği makaleden örnekler alarak bunların açıklamasını yapar. Bu açıklamalardan biri de haremlik ve selamlığın arasındaki

diyarın ebediyen yıkılmış olması söylemine karşı oluşudur. Karşı oluşunu Londra gezisinde ziyaret ettiği bir mektepte kız tarafında erkek öğrenci olmadığı erkek tarafında da kız öğrenci olmadığı izlenimini aktararak belirtir. Yazara göre kızlar haremlik selamlık şeklinde eğitim almalı ve eğitimin içeriği ahlaka yönelik olmalıdır. Ali Şükrü kızların yüksek tahsilli olmasından ziyade yüksek ahlaklı olmasının hem kendileri için hem de cemiyet için kıymetli olduğu düşüncesi şu paragrafta net olarak anlaşılır:

*“Hanım kızlar bir gün ana olacak ve milletine en büyük hizmeti o vakit yapacak. Her memleketin mütefekkirleri bu babda müttefiktir. Kızların tahsil ve terbiyesi behemâhal aile hayatına, analık vazifesine müteveccih ve münhasır olmalıdır. Zira bir millette yüksek tahsil görmüş kadınlar lazımsa sıhhatli, kuvvetli evlat lazımdır. Kezalik kadınların yüksek tahsilli olmasından ziyade yüksek ahlaklı olması hem kendileri için hem cemiyet için daha kıymetlidir”* (S.3, s.54).

Ali Şükrü ayrıca *Büyük Mecmua*'da yer alan bu iki metindeki görüşleri tasdik etmeyip tenkit edeceğini derginin ikinci sayısında bildirir.

#### 2.2.4. Deneme

*Gün Doğuşu* dergisi incelendiğinde kurmaca dışı metinlerden olan deneme türü ile pek ilgilenilmediği görülmektedir. Dergide sadece iki adet deneme metni yer alır. Bu metinlerden “Mütalaa” başlıklı metnin yazarı belirtilmemekle birlikte “İstediklerim” başlığıyla verilen metin ise Halil Necati tarafından kaleme alınır. Derginin birinci ve altıncı sayılarında yer alan metinlerin tablosu şu şekildedir:

**Tablo 2.9.** Konularına Göre Deneme Metinlerinin Dağılımı

Metnin Adı	Yazarı	Konusu	Sayfa	Sayfa	Adet
Mütalaa	Belirtilmemiş	Kendini Geliştirme	1	2-3	1
İstediklerim	Halil Necati	Arzu	6	133	1
<b>Toplam</b>					<b>2</b>

Derginin birinci sayısında yer alan “Mütalaa” başlıklı deneme metninin yazarı belirtilmemiştir. Mütalaanın önemi üzerine kaleme alınan metinde yazar bir kişinin kendisini geliştirmesi için bir kişiden veya bir kitaptan görüş aldığını ifade eder. Bu

edindiği görüşlerin noksanı yoksa kişi için iyi tecrübe olacağını eğer noksanı varsa bu görüşlerden uzak durması gerektiğini şu sözleriyle vurgular: “*Mütalaa yolunda iyi rehberler arkasından gidilirse ve bu yolda hayli yol alınrsa husule gelecek vukuf ve tecrübe o mani bir taraf eder. Bu âlemde her şeyin bir gerçeği bir de yalancısı olduğu gibi muharrir, şair, edip, yani ehl-i kalem veya ehl-i lisanın da hakikaten ehil olanı vardır, mukallid ve na ehil olanı da vardır*” (S.1, s.1). Yazar ayrıca mütalaadan hiçbir zaman kurtulamayacağını bu nedenle onunla hoş vakitler geçirmenin yolunu bulunması gerektiği ve ondan azami derece istifade edilmesini önererek yazısını sonlandırır.

*Gün Doğuşu* dergisinin son denemesi olan “İstediklerim” başlıklı metin altıncı sayıda yer alır. Hail Necati yazısına akıllı, terbiyeli, zarif ve münevver bir anne babası olduğunu anlatarak başlar. Yazar kendisinin ise şımarık, cahil ve haylaz olarak tasvir edip ailesine layık bir çocuk olmadığını ifade eder. Layık olamamasının sebebini de sadece kendisinde değil komşuları, aile dostları ve akrabalarının kendisine yüz verdiklerine, şımartıklarına bağlar. Ailesinin tek çocuğu olduğu için ailesinden kalan bütün serveti harcadığını ve bu nedenle beş parasız kaldığını atlatır. Koca servetten geriye ise İstanbul Haliç’in kuytu sahilinde bir kulübe, kulübenin köşesinde jimnastik aleti, telleri kopmuş bir rebap, sayfaları yırtılmış kitaplar ve bir de guguklu saat kaldığını yazar. Yazar kendisini arzularını yerini getiremediği için hayata küskün ve sefil bir hâlde olduğunu şu şekilde tarif eder:

“*Bugün, tıpkı iâşe ambarı gibi boş bir mâda ve medyunların vadi mütezemmin tezkireleriyle mali bir alacaklı kasası gibi aile dostlarımın; yalnız ümit ve cüret tavsiye eden mektuplarıyla dolu cüzdanımla iki elim böğrümde, en ufak arzumu tatmin edemedikten kuduran bir infiâl içinde asabi, hayata küskün... Hülâsa, sefil bir haldeyim*” (S.6, s.133).

Yazar içinde bulunduğu sefaletin üç beş kuruşla ufak bir mülke sahip olsa bile kendisine yetmeyeceğini dile getirir. Halil Necati tüm komşuların servetini, meskenlerini ele geçirmek, dünyada hoşuna giden yerde çiftlik ve saraylar inşa etmek, Karadeniz, Akdeniz sahillerindeki toprakları ele geçirmek, İstanbul’u kendisine mal etmek kısaca her şeyin kendisinin olması hayalini kurduğunu ifade ederek yazısına son verir. Deneme metninin başlığından da belli olacağı üzere yazar

tüm servetini kaybettikten sonra elinde olanlarla yetinmeyip aslında hiç ulaşamayacağı hayaller kurduğu görülür.

### 2.2.5. Gezi Yazısı

Döneminin gezi yazıları genelde Osmanlı Devleti'nin Avrupa'ya askeri ve politik amaçlarla görevlendirdiği çeşitli görevlerdeki memurlar tarafından yazıldığı görülür. Dönemin Avrupa şehirlerinin konu edinildiği gezi yazılarına bakılacak olursa oryantalist ve oksidentalit olmak üzere iki bakış açısı olmakla birlikte modernizasyon açısından bir Doğu-Batı sorunsalının hâkim olduğunu görmek mümkündür. Ali Şükrü Bey askeri bir görevlendirmeye Osmanlı Donanması adına İngiltere'de bulunduğu sıradaki gözlemlerinden faydalanarak sahibi olduğu Gün Doğu dergisinde Londra başlığıyla bir metin kaleme almıştır. Gezi yazısı türünde yazılan metin aynı zamanda derginin de sahibi olan Ali Şükrü'nün kaleminden çıkmakla beraber dergide bu türde yazılmış tek metin olma özelliğini de taşımaktadır. Bu yönüyle de önem arz eden gezi yazısının tablosu şu şekildedir:

**Tablo 2.10.** Gezi Yazısı Metninin Tablo Gösterimi

Metnin Adı	Yazarı	Konusu	Sayı	Sayfa	Adet
Londra	Ali Şükrü	Londra Şehri	2	39-40	1
<b>Toplam</b>					<b>1</b>

Konusu Londra şehri olan metin derginin ikinci sayısında bulunur. Yazar'a göre bizim sadece Londra dediğimiz şehir; Romalıların, Shakespeare'in, kulüplerin ve fabrikaların dimağlarında farklı anlamları ihtiva eden muazzam bir şehirdir. Yazının devamında Ali Şükrü; Avrupa Londra'dan eski başkentler olsa daha büyüğünün olmadığını, şehrin asıl tarihinin Romalılarla başladığını o dönemdeki adının 'Lotatya' olduğunu ve önemli bir ticaret merkezi olma özelliği taşıdığı bilgisini aktarır. Yazar, Sen Nehri üzerinde kurulu olan şehrin nüfusu ve coğrafyası ile ilgili şu bilgilere yer verir;

*“Gündüzün buranın halkı 300.000 kişidir. Geceleyin bu miktarın ancak on ikide biri burada uyur. Çünkü burada arazi-i ikametgâh inşa edilemeyecek derecede kıymetdârdır. Buranın kapılarından günde birçok milyon âdem geçer. Bunun çevresi ile nehrin öte yakasında bulunan beş milyon halkı havi 'Büyük Londra' 130 mil murabba vüsatında bir saha işgal eder. Bu 'Büyük Londra'nın ötesinde payitaht ve*

*şehir polis idaresinde bulunan (700) mil murabbalık bir sahada ise 7 milyon nüfus mevcuttur” (S.2, s.39-40).*

Metinde şehrin doğu ve batı olarak iki kısımdan olduğunu belirten yazar şehrin demografik yapısıyla ilgili ise de şu notlara yer verir:

*“Londra’da mevcut 250 bin binanın (500)ü hoteldir. Hâl-i sulh da bir sene zarfında bu hotellerde yalnız (100) bin Amerikalı sakin olur. Meşhur meseldir: ‘Londra’da Dublin’dekinden ziyade İrlandalı, Filistin’dekinden ziyade Yahudi vardır.’ ‘East...’ denilen ve siti ile Londra Kalesi’nin haricinde bulunan şark kısmı sanayi mahalidir. Bu havalide en ziyade Yahudiler sakindir. ‘West ...’ denilen garbî Londra kübra yatağıdır” (S.2, s.39-40).*

Yazı bittikten sonra arkasında yer alan Ali Safi’nin kaleme aldığı “Terbiye-i Bedeniye Nedir?” başlıklı makale metninin içerisinde Londra yazısına ait bir paragrafın yer aldığı görülmektedir. Yazı da Londra’ya dair genel bir fikir verdiklerini ifade ederek ayrıca şehrin sanatı, ticareti ve siyaseti gibi konularda da konuşulması gereken önemli bir şehir olduğunu bildirmektedir. Londra’ya dair manzara resimlerinin de göstereceğini ifade ettiği paragraf şu şekildedir:

*“Hâlbuki bu şehir ticaret, sanat, hayat-ı hususiye ve umumiye-i siyaset, idare-i mülki ve sıhhiye vesair nokta-i nazarlardan ayrı ayrı mütalaa ve tetkik edilmeye değer bir kıymeti haizdir. Bunun için tafsilatı atıye talik ederek şimdi bazı umumi manzaranın resimlerini arz etmekle iktifa ediyoruz” (S.2, s.41).*

Metnin kısa olmasının yanı sıra Londra şehrine dair görsellerle desteklenmesi metni, görsel açıdan zenginleştirmiştir.

## ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

### *GÜN DOĞUŞU*'NDA YER ALAN METİNLERİN ÇEVİRİ YAZISI

#### 3.1. Birinci Sayı

#### *GÜN DOĞUŞU*

(Kapak)

#### MÜNDERCAT

Mukaddime

Mütalaa

Beşerin Atisi.... Ali Şükrü

Yıldız (Şiir).... İ.A.

Tenkid: Nejat Ekrem. İbrahim Aşkî

Çocuklarımızı Nasıl Terbiye Edelim?

Biraz Fotoğrafiya... Burhaneddin

Nedir Sebep? .... (Şiir)

Rıza Tevfik Bey ve Edebiyatımız

Dersaadet

Ali Şükrü Matbaası

1335

<b>Gün Doğuşu Dergisi</b>	Abone Şeraiti: 47. Nüsha itibariyle bir seneliği 200 kuruş Altı aylığı 155 kuruş Bayilere yüzde yirmi tenzilat yapılır.
---------------------------	---

İlan Şeraiti: İçin ilan at müdürümüzle görüşmek lazımdır. Bu hususta idarehaneye kadar ihtiyar-ı zahmet olmayıp yalnız bir kartla beyan-ı keyfiyet edilmesi kâfidir. Memurumuz her hâlde gelir, sizi bulur.



**İtizar:**

Müdürümüzün ansızın hastalanması, mecmuanın istenilen şekil ve nefasette çıkmasına mani olmuştur. Mahaza bundan sonra çıkacak nüshalarda telafi-i mafata çalışacağımızı arz ederiz.



**GÜN DOĞUŞU****Haftalık Edebî ve İlmî Mecmua****MUKADDİME**

Şimdi böyle bir risale-i muvakkate tertip ve neşr etmekten maksadımız, acimizle makusen mütenasip olacak derecede büyüktür; yani suret-i umumiyede terbiye-i nefse ve tenvir-i fikre hizmet etmektir.

Bu azim ve âli maksada milletin üç beş aciz muharriri değil bütün muktedir büyükleri bizle himmet etmelidir ki muvaffakiyet olsun. Bunun için hâli, vakti müsait olup da bu maksada hizmet edecek neşriyatımıza dair söyleyecek sözü olan zatlar beyan-ı mütalaa etmek lütfunda bulunurlarsa hep müstefid ve müteşekkîr oluruz. Gerek bu suretle ... Ve gerek resen doğrudan doğruya gönderilecek yazılar gözettiğimiz maksada hadim olduğuna göre maatteşekkür kabul ve ber hakk-ı tahrir takdim edilir.

Bir de şu ciheti arz edelim ki biz bir müşküle tesadüf eden yahut bir şey öğrenmek isteyen zatlar ile o müşkülü halletmiş veya o şeyi öğrenmiş zatlar beyninde vesile-i maarife olmak isteriz. Bu emelimiz tayin ve takip ettiğimiz maksadın asla haricinde değildir. Bunun için bir şey okurken, bir iş yaparken yahut umumi olarak düşünürken kendi kendine bir sual tevcih edip de cevabını veremeyen zatlar tenezzülen o suali bize gönderirler. Biz onu risale ile neşr ederiz ve cevabını verebilirsek hemen veririz; veremezsek karilerimizin içinde bilenler, görenler bize yazıp gönderirler; neşr ederiz ve hakk-ı tahririni de kendi hesabımıza takdim ederiz. Bu suretle birbirimizi terbiye ve tenvire el birliğiyle çalışmış oluruz ki muvaffakiyet de ancak böyle müesser olur.

Risalede mevzu-ı bahs ittihaz edeceğimiz maddeler tehdit edilmiş değildir, belki ilmimiz, fikir ve emelimiz derecesinde vasi ve mütenevvardır. İlim, fen, sanat namına zevkimize hizmet edecek her şeyden bahs edebiliriz; hatta en adi görünen bir oyun veya eğlencenin bile ilmi bir vechi ve o yüzden mütalaaaya değeri vardır. Daha ileriye gidip diyebiliriz ki her şeye vücut veren ilimdir ve binaenaleyh her şeyi talep ilim için suret-i mahsusta tetkik olunmağa layık bir eserdir. Bu mülahazaya mebni

saha-i nazarımızdaki her mazlum noktayı tenvir etmeğe ver her vesile ile nefsimizi terbiye ederek müsteid olduğumuz kemalata vasıl olmağa çalışacağız. Ve min Allahi't-tevfik.

## MÜTALAA

Her vakit görüp de dikkatle düşündüğümüz ve bir hisse-i ibret ve hikmet almadığımız neler vardır! Mesela, bir fidan yemiş verinceye kadar topraktan, havadan, sudan ve ziyadan bir düzine gıda alır yani daima yer ve ancak bu suretle ve bundan sonra yemiş verebilir yani yedirir.

Bir çocuğu nazar-ı mütalaaya alalım. İki yaşına ve hatta bazen üç yaşına kadar her gün mütemadiyen dinler, dinler ve sonra söylemeye başlar, hem de az az ve yavaş yavaş.

Böyle misalleri nefsimizde ve tabiatta istersek birçok görebiliriz. Şimdi burada sözü uzatmağa hacet yok. Yalnız netice olarak şu hakikat zahir oluyor ki, söylemezden evvel dinlemek var. Harice gıda verebilmezden evvel hariçten gıda almak var. Fukaranın ihtiyaçlarını tesviye edebilmezden evvel kendimiz ihtiyaçtan müstefid olmalıyız.

Demek ki söylemezden veyahut yazmazdan evvel dinlemek veya okumak lazımdır. Bunun için denilebilir ki insanın ilk ve son vazifesi mütalaadır. Vazife ise hayata merbut olduğu için insan hayatta oldukça mütalaadan bir an fariğ olamaz. Hatta hayatın her zevki ve her acısı mütalaa ile alakadardır.

Yalnız burada dikkat edeceğimiz bir mühim nokta var. Mademki bizim için yazmazdan evvel okumak lazımdır; yazılan yazıların da okumuş ve anlamış kimselerin yazıları olması lazım gelir. Filhakika öyledir. Lakin kimsenin dili veya kalemi zapt edilemez, ancak kendisi tarafından. Lakin bizi de kimse şunu oku, bunu dinle diye icbar edemez. Bunun için hürriyet ve istiklalimizi muhafaza ederek hakk-ı intihabımızı hüsn-i istimal ederiz; okuyacağımız eserleri seçeriz ve dinleyeceğimiz zatlari buluruz. Bu babda bizim için yanılmak vardır; lakin bir defa, beş defa. İlelebet yanılıp gitmemeli. Bir fidan bir yerde besleniyor mu beslenmiyor mu görülür; bir gıda insana yarıyor mu, yaramıyor mu anlaşılır. Bir ilaç bir hastalığı gideriyor mu gidermiyor mu bilinir; yalnız dikkat etmek, mütemadiyen ve muntazaman dikkat

etmek lazımdır. Yani müteyakkız davranmalıyız. Gözümüz açık olursa bizi hiç kimse daima aldatamaz.

Mamafih noksanı veya butlanı olan sözleri ve yazıları mutlaka hiç okumamak icap eder demek istemiyoruz. Vakıa bidâyeten eksik ve yanlış sözler müptediye belki izlal ve tazib eder ve doğru yolda ileri gitmesine hayli mani olur. Lakin bu muvakkattir. Mütalaa yolunda iyi rehberler arkasından gidilirse ve bu yolda hayli yol alınırsa husule gelecek vukuf ve tecrübe o mani bir taraf eder. Bu âlemde her şeyin bir gerçeği bir de yalancısı olduğu gibi muharrir, şair, edip, yani ehl-i kalem veya ehl-i lisanın da hakikaten ehil olanı vardır, mukallid ve na-ehil olanı da vardır. Bu iki sınıfı herkes kendi hesabına tefrik edemez. Hangimiz her alacağımız şeyin sahihini kâzibinden, iyisini kötüsünden, hakikisini sahtesinden ayırabiliriz ve hiçbir alış verişte aldanmayız? Bunun için bilmediğimiz bir şeyi almak için yani aldanmayarak almak için bilenlere sorarız yahut bilenlerden biriyle beraber alırız. İşte mütalaada da tabi ki böyle hareket etmeliyiz. Yani okuyacağımız eserleri ve dinleyeceğimiz zatlara müşavere ve muhakeme ile tetkik ve tahkik ile intihap ve kabul etmeliyiz.

Yukarıda hayatın bütün vazifesi ve zevki mütalaadır demek istedik. Öyle ise mütalaayı yalnız kitap yahut yazı okumaktan ibaret görmedik. Filhakika mütalaa, zihinde gayet vasi ve şamil bir muameledir. Mesela ben onun kalbini okuyordum deriz; mesela ne düşündüğü yüzünden okunuyordu deriz. Demek ki okumanın manası, bir şeyin üzerine yazılan veya hak ve tabi edilen yazıyı gözle görüp dil ile tercüme etmekten ibaret değildir yahut daha doğrusu kitap ve yazı, bildiğimizden ve gördüğümüzden ibaret değildir. Bazen sükût bile gayet vazih ve selis bir söz olur. Ulema bu âlemde ne varsa hepsi bir kitaptır, okumalı diyorlar. Müdekkikler insanın hal ve hareketinden, çehresinden ne fikirde olduğunu anlarlar; isterse o fikrini lisanıyla gizlesin. Heyet-i şans ve rasıd gökyüzünü okur. Tabakât âlimi bir yüzünü mütalaa eder. Kimyager eşyay-ı zahirenin bătınını okumaya çalışır. Gemicici denizi ve havayı okur. Edip ve şair de hayatı tabiatı, akıbeti okumaya çalışır. Hâsılı bu âlemde yüksek ve alçak, bütün hayattakiler bir şey okumakla meşguldür. Seviye yükseldikçe mütalaa edilen eşyanın kıymeti ve keyfiyeti de yükselir ve nihayet hakiki âlemde kemal bulur; yani gerçekten âlem olan zat bütün kitab-ı kâinatı bütün cemiyet ve azimetiyle, bütün giriftliği ve gizliliğiyle okur ve bize okutur.

Binaenaleyh ömrümüz lâ-ilaç mütalaa ile geçecektir, mütalaadan büsbütün fariğ olmanın imkânı yoktur. Yalnız nevanı biraz değiştirebiliriz; yani kitap hayatın sahifelerini bazen biraz çürümeye muktedir ve muvaffak oluruz. Bunun için elinden kurtulmamız mümkün olmayan mütalaa ile hoş geçinmenin yolunu bulmalıyız ve ondan azami istifade etmeye çalışmalıyız. Bugün ilim ve zanaat namına ne varsa hep dikkatle ve muvaffakiyetle mütalaa etmenin mahsulüdür. Bu âlemde efrattan ve akvamdan kimler doğru okuyup anladıysa ve ona göre amel ettiyse o selameti bulmuştur.

### BEŞERİN ÂTİSİ

Bir İngiliz muharrir-i mütefekkeri diyor ki:

Medeniyet-i hazıra bizi nereye götürüyor? Saadet ve kemale doğru mu ilerliyoruz; yoksa kendi icat ettiğimiz makineler bizi yakalamış bir uçuruma mı sürüklüyor? Nesl-i beşerin ruhu değil, maddi istikbali ne olacak?

Fikir sahibi kimselerden birçoğu ara sıra bu sualleri kendi kendine sormuştur. İnsan yalnız, öldükten sonra istikbalinin ne olacağını düşünecek kadar hodendiş olmamalıdır. Gerçi biz sahne-i hayatta hissemize düşen vazifeyi ifâ edip çekiliriz; fakat nesil devam eder.

Neslin sonu ne olacak? Tahsil ve terbiye, makineler, ulûm ve fûnûn gelecek asırlarda nev-i beşere ne gibi bir tesir icra edecek? Medeniyet, hemcinsine iyilik yapmak iddiasında bulunan herkesin medar-ı fahridir. Küçük ve zayıf bir ırmak hâlinde akmaya başlayan cereyan-ı medeniyet gitgide coşup köpüren bir seylâbe halini almıştır; bizi saman çöpü gibi sürükleyip götürüyor. Fakat nereye?

Mâzi - ki dünyanın devre-i sabâvetidir - taşların, denizlerin, çiçeklerin, kuşların ve havanın ve hepsinin bizlerden evvel mevcut olduğundan başka bir şey öğretmiyor. Tarih, karanlık asırlarda dağınık ateşler hâlinde yanıp bilâhare birer, birer sönen muazzam medeniyetlerden bahsediyor.

Asur, Babil, Mısır, Roma, Kartaca, Atina: Birkaç harabe, bir parça edebiyat, bir kaç yontulmuş tasvirden başka ne bıraktı? Bunların kuvvetleri mahvoldu; iftihar ettikleri medeniyetler yanıp kül oldu. Afrika'daki Kâfirler, Amerika'daki kırmızı

Hindiler onların hepsinden büyüktür; çünkü yaşayan bir köpek bir ölü aslandan elbette iyidir.

Fakat medeniyet, bi'n-nihaye gaye-i matlubunu kazanacak gibi görünüyor. Medeniyet artık, büyük bir zulmet içinde yanan o ufak bir lema hâlinde değildir. Belki güneş kadar muhteşem, şiddetli bir ziyâ hâlini almıştır. Roma ve Yunan medeniyetleri gibi ölmeye, sönmeye mahkûm değil gibi görünüyor.

Bugünkü medeniyet, bir medeniyet-i ilmiyedir; mahiyet yazacak, orduları idare edecek muktedir kimseler kalmayınca sanat ve edebiyat asrıyla kuvây-ı askeriye sönüp mahvolmuştur. Fakat ilim asrı bunlara benzemez; çünkü ulûm ve fûnûn mütemadiyen terakki ve teraküm etmektedir.

Bir âdem eğer bütün hem-nevi onun mahsul-ü mesaisini biçer. Cazibe-i kanuniyi keşif için bir “*Niyoton (Newton)*” a ihtiyaç vardı. Fakat bugün en basit dimağlar bile bu kanun-ı mekşûfu kolaylıkla anlıyor ve nesilden nesle devir ne nakil ediyor.

Bir mektep çocuğu, buhar makinelerine ve telgrafa ait her şeyi öğrenebilir; fakat taş yontup “Fidias” gibi bir heykel yapmayı bittabi öğrenemez. İlim, sanattan daha ziyade daimidir.

Binaenaleyh sathi düşünönlere, medeniyet-i ehire asla sönmeyecek gibi gelir. Zannederler ki bu medeniyet, kuvây-ı hariciye ile azalmayacak derecede kuvvetlidir. Bütün dünyaya yayılıyor; büyük mücadelât neticesinde cehli, kademe kademe geri sürüyor; ziyası arzın en karanlık köşelerini tenvir ediyor.

Maahâzâ, daha derin düşünönlör bu müş’âşa nur içinde şimdiden bir gölge, küçük bir bulut görebiliyorlar. Bu küçük buluta yalnız medeniyeti parçalayıp yıkacak değil, belki bütün nev-i beşeri yeryüzünden silip süpürecek bir kasırganın alâmet-i evveliyesi nazarıyla bakıyorlar.

Medeniyetimiz, bir bahâ mukabilinde satın alınıyor. Hâl-i hazırda bu bahayı ödemek iktidarımız dâhilindedir; fakat zaman ilerledikçe bu zalim dâyinin mutâlibini tesviyeye maatteessüf muktedir olamayacağız.

Bedenen, ruhen ve dimağen iflas edeceğiz.

Şimdiden bile- bedenî, ahlaki ve dimağı- alâim-i inhitât ve tefessüh mevcuttur. Gerçi bu alâim büyük ateşin harflerle semaya yazılmış değildir. Fakat gözlerini kapamayanlar tarafından kolaylıkla okunabilecek derecede ayandır.

İdman âleminin mütemadiyen yükselmekte olan “*derecât-ı nihaiye- rekord*” sini; taze hava ve harekât-ı bedeniyeye olan muhabbetimizi göz önünde tutanlar bedenî inhitât hakkındaki iddiaya karşı müstehziyâne gülerler. Onlar istedikleri kadar güle dursunlar; hakikat, yani inhitât yine mevcut ve meydandadır bedenî kuvvet ve tahammülde ileri gidenler, neslin suret-i mahsusada talim görmüş mütehasıslarıdır.

Büyük şehirlerde mütehasıs idmancılardan maada tekmil halk, kuvve-i bedeniyelerini mütemadiyen kaybetmektedir. Şurasını da ilave etmek lazımdır ki medeniyet-i hâzıra icâbâtından olarak dünyanın tekmil ahalisi tedricen şehirlere dolmaktadır.

Bir taraftan fena tagaddi ve mütemadiyen artmakta olan mücadele-i mevcudiyet fukaranın cevher-i hayatını emiyor. Diğer taraftan zenginler ve orta halliler, medeniyetin bahşettiği huzur ve suhulet yüzünden tereddiye düşûr oluyorlar. Bunlar, zevklerinden maada hiçbir şey için uzuvlarını işletmiyorlar. Kendileri için her şey yapıyor, fakat kendileri hiçbir şey yapmıyorlar.

Bedenî inhitât bugün hissedilebilecek bir hâldedir. Çünkü tertibât-ı sıhhiyenin tekâmülü ve malumat-ı tıbbiyenin tezayüdü sayesinde, bir zamanlar medeni nesillerin bel kemiği teşekkülü, o kuvve-i besâtet kaybettiklerini şimdilik telafi ediyor. Fakat inhitât dimağı şimdi bile bîmarhâne cetvellerinden kolaylıkla ölçülebilir. Delilik - sadece serserilik değil - o kadar artıyor ki istikbalde alacağı şekli mahuf karşısında titrememek kabil değildir. Mesela İngiltere’de her üç yüz kişide bir kişi bîmarhânelerde bulunuyor bilaşûphe bir bu kadarı da serbest geziyor.

Hiç kimse şüphe eder mi ki bu feci hâl, ifrâtkar bir medeniyetin mahsul-ı nekbetidir? Asrî hayatın gürültüsü, baş döndürücü sürat ve tazyiki beşerin kuvvâ-yı dimağiyesini fena hâlde yorup bitiriyor. Bugün mevcudiyet için mücadelenin merkez sıkleti bedenden beyne iştilal etmesidir. Evvela bu mücadelede vücut sertleşmiyor ve kuvvet peyda edemiyordu; hâlbuki bugün dimağın nazik ve mahfî teşkilâtı bu müthiş mücadeleye karşı kâfi derecede tahammül gösteremiyor. Derin düşünmek nadiren zararlıdır; asıl, zekânın zekâ ile arzunun arzu ile mücadelesidir ki âlât-ı lâzimeyi kırılacak derecede aşındırıyor.

Ya fazileti, icab-ı hâl ve maslahata tercih manasından alacağımız ahlakîyatımıza ne denilecek?

Aynı zamanda, insanı mevcudiyet-i maneviyesinin mevcudiyet-i maddiyesinden mühim olduğunu görmeye kadar kılan dine -herhangi bir dine- ne denilecek!

Asrî hayatın safahat-ı muhtelifesine şöyle bir göz gezdirmek malumât-ı hayatiyede din ve ahlakın ne kadar az bir rol oynadığını görmek için kifayet eder. Ahlak bir dereceye kadar kanun ile murakebe edebiliyor. Din ise elân ferdin takdir-i vicdaniyesine bırakılıyor.

Hâlbuki ekseriyet halk servet ve şöhret mücadelesine, ihtiyacât-ı maddiyeden başka hiçbir şeyi düşünmeyecek bir derecede dalmıştır.

Süratle para kazanmak- mümkünse istikamet ve sadakat dairesi dâhilinde, mümkün değilse ne pahaya olursa olsun- bugün cihan-ı medeniyetin yegâne dinini teşkil ediyor.

Malları hakiki fiyatından birkaç misli fazlaya satmak, kıymetsiz eşyayı göklere çıkaracak derecede medh etmek, kanuna riayet etmek, fakat kanun-u vicdaniyenin ahkâm-ı gayri mektubesini bilâtereddüt çiğnemek sayıpta bugün ahlakîyatı!

Para! Para! Para! .... Kalb-i beşerin bugünkü feryadı budur ve kimyagerlerin, erbab-ı ulûm ve fûnûnun ihtiraâtı hep bu gayeyi yani fazla altın yığabilmeyi temin edecek surette vaktin tasarrufu içindir.

“Bedenî, fikrî, ahlaki tefessühe ve iflâsa doğru!...” İşte bugün, kalabalık olan şehrah-ı medeniyetin işaret direklerine bu yazı asılı bulunuyor. Beşer bu tarikte boğuşarak, çarpışarak en öne geçmeye çabalıyor. Trenlerinde, motorlarında, hava gemilerinde baş döndürücü bir süratle ilerliyor! Herkes mahdut bir mesafe alıyor, batınlar doğuyor ve ölüyor; fakat nesl-i beşer bu sâri yolda- seneler geçtikçe- daha büyük bir süratle ilerlemeye çalışıyor. Bu yol hiç nihayet bulmayacak derecede uzun görünüyor. Pek geniş ve düz olduğu için seyahat kolay ve hoş görünüyor.

Mahâzâ elbette bu yolun da bir nihyeti olacak. Uzakta, ufkun henüz altında müthiş bir karanlık - meçhuliyet- mevcuttur. Evet, bu yol nihayet bulacak; mücadelât ilânihaye devam etmeyecek, feryatlar sönecek; makinelerin gürültüsü bitecek!

Hutuvât-ı Terakki!..

Terakki-i medeniyet! ... Muhteşem sözler! Fakat anlayanlar için pek acı sözlerdir. Çünkü o hutvalar bizi içinden çıkamayacağımız karanlıktan daha müthiş, daha koyu bir zulmete doğru götürüyor! Biz o makul ve mesut olan hadd-i mütevassıt geçiyoruz, belki de şimdiden geçtik bile!...

İlim ve serbesti istihsal ettik. Fakat kanaat edemiyoruz.

Hevesât ve ihtirasâtımızın tevlit ettiği kasırğa içinde muttasıl ileriye, daha fazla ilme, daha vâsi hürriyete, daha çok servete doğru yuvarlanıp gidiyoruz. Ne kadar ilerlersek, aydınlıktan da o nispette uzaklaşıyoruz. Gözlerimizi yalnız yere, bu uzun yolun sâri zeminine dikmişizdir. Bir defa olsun başımızı kaldırıp semaya bakmıyor, aydınlığın gittikçe azalmakta olduğunu görmüyoruz. Kendi icadımız olan lambalar; ilim, iyi hükümet ve ticaret lambaları yolumuzu tenvir ediyor, bir güneşlik mevcut olduğunu da tamamıyla unuttuk.

Bir gün gelecek ki lambalarımız artık tamamıyla sönecek; fakat o gün biz güneşlik aydınlığından pek uzakta bulunacağız.

O zaman ne olacak? Bu uzun sâri yolun müntehasındaki derin karanlıkta acaba ne vardır? Fert ve millet itibarıyla değil heyet-i umumiyesi itibarıyla bütün ebnây-ı beşer nereye doğru gidiyor?

Zamanın karanlık perdesi üstünde iki hayalin teressüm ettiğini görüyorum.

Bin sene sonraki Londra'yı görüyorum Büyük, muhteşem, hayretengiz bir şehir; ilim asrının şaheseri. Sokakların tarafeynindeki binalar o kadar yüksek ki yukarıya bakıldığı zaman semâ, mavi renkli ince bir şerit gibi görünüyor. Her yerde aydınlık var. Sınai aydınlık, fakat tabi ki güneşin aydınlığı gibi yumuşak ve tabii?

Bu daimi aydınlık şehrinde ne gündüz var ne de gece. Bu şehrin makineleri bilainkita çalışıyor; sessiz sedasız bir çalışış; çünkü şehir halkının pek zayıf olan âsâbı, en hafif bir gürültüye bile tahammül edemiyor. Zaman hiçbir vechle israf edilmiyor, zira zaman paradır. İş lâyenkete devam ediyor, fakat pek sessiz bir surette. İnsanlar çalışıyor, yorulup uyuyor, diğerleri onların yerini alıyor. Fakat makineler hiç bir vakit uyumuyor.



İnsanlar yoruluyor, fakat bedenlen değil; çünkü insan eliyle yani kol kuvvetiyle hiçbir Őey yapılmıyor. İŐi makineler yapıyor. Adalât-ı beŐeriyeye ufak bir manivelayı çekmek veya bir düğmeye basmaktan baŐka hiçbir iŐ dűŐmüyor.

Hatta yazı yazmaya bile ihtiyaç kalmamış; bir mektubun veya kitabın kelimeleri sadece Őyleniyor ve zat-el hareke bir makine vasıtasıyla kâğıdın üzerine tab olunuyor. Ve vücut-ı beşeri yoracak hiçbir iş yok; yalnız dimağ yoruluyor. En mübrem ihtiyaı uyku teşkil ediyor.

Hatta altın yığmaya çalışanlar uykuya bile diŐ biliyorlar. İhtiyac-ı hakikilerinin pek dununda uyuyorlar.

Bu, mabudu mal-ı dünya olan bir Şehirdir. Halk hiçbir din ile mukayyet değil, yalnız servete perestiş ediyor.

En büyük meydanların birisinde sırf altından mamul bir heykel duruyor - kısa boylu, sert yüzlü, küçük gözlü, yüksek ve geniş alınlı bir cücenin heykeli. Heykelin kaidesinde Şu Őözler mahkûk bulunuyor:

Bu makine Şehri; içindeki âdemler yalnız dimağdan ibaret! Asansörler, motorlar, tayyareler, gemiler, döner merdivenler, müteharrik yaya kaldırımları; bunlar ve bunlara benzeyen daha yüzlerce ihtiraât nesl-i beşerin emrine amade bulunuyor. Birçok batınlar nesl-i beşer asla yürümemiŐtir; kollarını ise hemen hiç kullanmamıŐtır. Dimağdan başka bir Şeyi olmayan insan, kuvây-ı dimağiyesini nihayet noktasına kadar yoruyor. Mücadele-i hayat, hâlis bir hırs ve fikir mücadelesinden ibaret! İnsan hiç rahat duramıyor; bir milyon yaptığı zaman, iki milyon istiyor, iki milyon kazanınca on milyon yapmak istiyor.

Bütün gün parayı dűŐünüyor; her gece rüyasında para görüyor!

Vücudu tefessüh etmiştir; çünkü vücudu servet mücadelesinde artık ona hizmet edemiyor! Bunun ne biçim bir mahlûk olduğunu anlamak istesenez işte tayyareden Şehrin büyük binalarının vasatına inen biri erkek, diğeri kadın olan Şu iki mahlûka bakınız. Boyları pek kısa, çehreleri kül gibi beyaz, âdeta bozulmuş mahlûklar. Erkekten daha uzun olan kadının boyu yalnız dört kademe. Yüzü güzel, kıymettar mücevheratının Őikleti altında adeta eksilmiş gibi duruyor.

Bunlar zorlukla tayyareden inip bir asansöre bindiler, o bunları binanın dâhiline götürdü; oradan müteharrik bir döŐeme üstüne ıktılar. Bu döŐeme onları

kendi dairelerine götürüyor. Mutantan, muhteşem bir daire, fakat içinde hiçbir hizmetçi yok.

Her şeyi elektrik yapıyor. Üstü yiyecek ve içeceklerle dolu olan masalar kendi kendilerine zemin katından çıkıp geliyor. Sofrada el ile yapılacak en basit işler bile gayet mükemmel makineler tarafından yapılıyor. Yemekten sonra erkek işine dönüyor ve nısfülleyden sonraya kadar çalışıyor.

Kadın meşhur bir muharririn en son bir eserini okuyor. Kitabın ismi “*Tehlikeye Koymaksızın Parayı Nasıl Nemalandırmalı*”dır. Kitap okumaktan yorulduğu zaman bir ... kataloğunu alıyor ve yatağına girinceye kadar bunu tetkik ediyor.

Alet-i hüzele mesela, bir sinir yığını; âzâsı görmüş, adalâtı gevşemiş, sefahatten ve milyonlar yıgmaktan başka bir düşüncesi yok; düşünmekten başka hiçbir iş yapamayacak derecede zayıf: İşte hayatlarını ben-i nev’ine iyilik yapmakla imrar eden o kahraman muhariplerin, o gürbüz mesai-i erbabın bin sene sonraki ahfâdı!

Resim değişir ve yerine ikinci bir resim kaim olur.

Asırlar geçmiştir. Bu büyük şehir daha ziyade büyümüş, binaları semaya doğru daha fazla yükselmiştir. Fakat artık bir faaliyet şehri değildir. Makineleri düşmüş, her tarafta derin ve mahuf sükûnet hüküm sürmektedir.

Güneş bu metruk şehrin üstünde yine neşr-i enevâr ediyor. Fakat evlerin arasındaki derin uçurumlar, gayet zayıf bir ziya ile donuk bir surette tenvir ediliyor. Sunî aydınlıklar artık sönmüştür.

Bu muazzam şehrin en muhteşem binalarından biri içinde küçük, kurumuş, beyaz yüzlü bir mahlûk, bir deri bir kemikten ibaret olduğu halde bir sandalyede oturuyor, donuk gözleriyle yaldızlı duvarlara ve mefruşata bakıyor, düşünmeye hatırlamaya çalışıyor.

Biraz sonra kara gözlerine bir aydınlık geliyor; titrek eliyle iskemlesinin yanına dokunuyor. İskemle hareket ediyor; birkaç kademe gittikten sonra duruyor; sonra tekrar hareket ediyor. İskemleyi, dehlize açılan büyük kapıya doğru sevk ediyor. Dehlizin döşemesini asansöre doğru hareket etmek lazım, zemin hareket etmiyor. Çünkü dünyanın makineleri tamamıyla durmuştur.

Tekrar iskemlenin kenarına dokunuyor ve asansöre vasıl oluncaya kadar iskemle ile gidiyor iki eliyle kendisini tutmaya çalışarak sürüne, sürüne iskemleden çıkıyor. O kadar zayıftır ki bir müddet duvara yaslanıp dinlenmeye ve geniş nefes almaya çalışıyor... Sonra güç bela asansöre gidiyor.

Tekrar düşünmeye, hatırlamaya çalışıyor. Titrek elini uzatıp düğmeye basıyor. Asansör çıkıp binanın üstünde duruyor. Başını kaldırıp derin, nihayetsiz semaya doğru bakıyor.

Asansörden çıkıyor. Elleri ve dizleri ile sürünerek binanın kenarındaki bir çıkıntıya kadar geliyor. Aşağıya baktığı zaman boş bir sokak, yukarıya baktığı zaman da nihayetsiz bir mavilik görüyor. Ne arzda ne semada hiçbir şey hareket etmiyor, yalnız semada birkaç siyah nokta görüyor; evvela bunları tayyare zannediyorsa da bilâhare kuş olduğunu fark ediyor.

Bulunduğu yerden birkaç adım ötede güzel bir hava gemisi çelik iplerle damdaki iskeleye bağlanmış duruyor. Gemiye bakıp ve “acaba içine gidebilir miyim?.. Girsem acaba makinenin usul-ü taharikini hatırlayabilir miyim?” diye düşünüyor. Binanın kenarından aşağıya, uçuruma doğru bakıyor; bu cesim şehirde kendisi gibi mahpus, fakat kaçmaya gayri muktedir daha başkası olup olmadığını araştırıyor. Düşünüyor, acaba dünyanın tek mil makineleri düşmüş müdür?; bulunduğu yerden birçok mil imtidadında taş binalar görüyor. Kuşlardan mâadâ harekette hiçbir şeyi göremiyor.

Bu hâl, dünyayı ani surette üzen bir felaket değildir. Bu, dimağ-ı beşerin tedrici surette bozulması neticesidir. Asırlar geçtikçe her sene delilik artmış ve bedbaht mecnunlar bimârhânelere tıkmışlardır. Fakat delilerin adedi artıp bimârhânelerin miktarı diğer hanelerden fazla olunca verilen bir karar mucibince mecnunların hepsi ızdırapsız bir surette öldürülmüştür.

Asırlar geçtikçe her sene doğan çocukların adedi azalmış ve delilik ile akâmet gibi iki muharrib kuvvet vazife-i tahribiyelerini sonuna kadar ifâ etmişlerdir.

Şimdi bu adam, sakin ve hareketsiz bir taş âlemine bakıyor. Gözünün görebildiği mesafeye kadar taştan ve yaldızlı kubbelerle damlardan ve bunların üstünde ziya-yı şemsin parıltısından başka hiçbir şey göremiyor. Bir müddet önündeki uçuruma kendisini atmak hissini zebunu oluyor. Fakat yine düşünüyor;

dumanlı beyni, buradan kaçmanın yolunu araştırıyor. Gözü tekrar hava gemisine ilişiyor. Bu geminin kendisini istediği yere götürebileceğini tahattur ediyor; fakat onu nasıl tahrik edeceğini bir türlü hatırlayamıyor.

Damın yaldızlı bakırı üstünde kademe, kademe ağır, ağır ve büyük bir ızdırabla sürünüyor. O hasta değil, ancak asrın hâl-i tabiiyedeki insanıdır!... Hava gemisine yetişiyor ve içine girmeye muvaffak oluyor. Elini alnından geçirir ve düşünmeye çalışır ve gözü manivelaya ilişince hafızası ağır, ağır yerine gelir. Bir düğmeye dokunur; gemi hareket eder ve rüzgârın sevkiyle bir yaprak gibi sallana sallana gitmeye başlar. Diğer bir düğmeye dokunur; makineler işler ve birkaç saniye sonra bu cesim gemiyi idaresi altına alır. Bu bedbaht; bir kere daha dünyanın makinelerini tahrik ve idare kabiliyetini haiz bir dimağ imiş.

Saatte yüz mil süratle hareket eden hava gemisi, az zamanda şehri geride bırakır, yeşil tarlaları ve dar mavi bir kurdela hâlinde bulunan denizi geçer. Hem nevinin izlerini aramak, bulmak ümidiyle gemiyi pek alçaktan seyr ettirir. Fakat hiçbir şey göremez. Tekmil şehir ve kasabalar sükun-u tam içinde. Hiçbir yerde, hiçbir şeyde hareket yok. Dünyanın muazzam makineleri artık tamamıyla durmuştur.

O hâlâ yoluna devam eder. Şehirden şehire, memleketten memlekete, kıtadan kıtaya geçer. Geceyi gündüz, gündüzü gece takip eder. Bir iki tazyik olunmuş, hayatını idame için kifayet ediyor. Fakat onun aradığı hayat değil, hem nevinden hiç olmazsa birinin, yüzünü görmektir.

Seyahatin yedinci günü müthiş bir fırtınanın merkezine dalar. Gök gürültüleri, yıldırımlar arasında bir defa daha kendini yine kaybeder unuttur.

Bu havayı kıyametin fevkine çıkmaya çalışır. Fakat hafızasını tekrar kaybeder ve yumuşak yastıklara kapanarak çocuk gibi ağlamaya başlar.

“Dünyanın sonu olmalı!” diye bağırır. Altında, yıkılan şehirlerin gürültüsünü, coşup kabaran denizlerin iniltisini, yarılp parça parça olan dimağların, tepelerin müthiş sedasını işitiyorum zanneder, sonra sesler zail olur başı döner. Şimdi düşünür, nihayetsiz derinliklere düşüyor.

Aklı başına geldiği zaman, yukarıya bakar ve uzun boylu bir adamın yanında durduğunu görür. Bu sakallı adamı adeta bir dev zanneder. Kendisi bir yağ kandili ile tenvir edilen bir mağaradadır. “Sen kimsin?” diye bağırır ve korkusundan titremeye

başlar. Başı ucunda duran adamın boyu 6 kademedden ziyade, kolları kalın ve adaleli, bakışı sert ve mehuftur.

“Biz Himalaya Dağları’nın tenhalıklarına sürülen adamlarız” diye cevap verir ve devam eder. “Bin sene evvel ölüm tehdidiyle buraya nefyolunan dindar insanlarız.”

“Kaç kişisiniz?” diye milyoner sorar. “Himalaya’nın besleyebileceği birkaç kişiden ibaret; maahâzâ ölümü sizin aranızda düşmeye elan tercih ederiz” der.

Yerdeki sefil mahlûk titrer ve ağlayarak “biz hep öldük; yeryüzünden silinip süpürüldük” der. Ellerini açarak “Yarabbi! Ceberutunun hayranıyım!” der ve o sefile dönerek ilave eder” adalet ilânihaye yerini buldu; kabahatlarınızın günahlarınızın cezasını buldunuz”

-“Allah! Nedir? Anlamıyorum: Bizim kabahatimiz bilhassa benim kabahatim ne ki cezasını çekelim?” der ve düşünmek, hatırlayabilmek için elini alnına koyar.

“Kabahatimiz mi? Cenab-ı hak size akıl ve kuvvet, ruh ve kalp ihsan etti. Siz kalbinizi, ruhunuzu öldürdünüz ve aklınızı, kuvvetinizi yalnız bir gaye- para- için kullandınız! Sizi Allah mahvetti. Kendi kendinize mahvoldunuz!”

-“Anlamıyorum, anlayamıyorum, dünyanın sonu mu geldi?”

-“Evet sizin cinsiniz için dünyanın sonu geldi, kıyamet koptu! Fakat bizim için değil!”

Milyoner mecnunane güler, feryat eder ve abuk sabuk söylenmeye başlar.

**Ali Şükrü**

## **YILDIZ**

Güzel yıldız niçin öyle

Gülersin göz koyup söyle?

Tulû et daima böyle,

Gurup etme sakın var evvela!

Gözüm ayrılmıyor senden,  
Benim kal talihim ol sen.  
Güneş, Ay gökte kayıpken  
Seni sevdim bana yar evvela.

Gözüm nuru, sen insansın  
Deyim lakin ne canansın!  
Ne şefkatli nıgehbanısın!  
Gurup etme, vefâdar ol!

Gözetlersin bizi daim  
Muhabbetle olup kaim,  
Seni gözler, değil nâim,  
Seni özler gönlü var ol!

Sen inmezsın yere asla,  
Ben uçsam göklere alâ;  
İzin verse yüce mevla  
Dese sabit, ya seyyar ol.

Açılmış gül gibi yüksek  
Durursun yerden, öyle pek  
Görünme; var nazar demek  
Aman ağyara ağyar ol!

Güzel yıldız, canım yıldız

Gece sensiz kalır cansız  
Bırakma hiç beni yalnız  
Bana yâr vefakâr ol

Ne sabit ol, ne seyyar ol  
Kara bahtımla hep yâr ol.  
Güzel yıldız vefâdar ol  
Muhabbette hemen var ol!

**İbrahim Aşkî**

9 Mayıs Sene 334

## **TENKİT**

**Nejad Ekrem**

Sonbaharın solmuş bir çiçeğini ibret ve lezzetle mütalaa edemeyen varsa denebilir ki Rebiyülevveli de gerçekten görmemiştir. İşte edebiyatımızın tecdit-i ahiri iptidalarında hizmeti sebkat etmiş bir şairimiz ki rengin bir eser-i nâzeninin kazara zayi ettiğinden dolayı gözyaşı döküyor. Buna lakayıt nazarla bakıp geçemeyiz. Rekik ve şefik bir peder kemâl-i nazar ve niyaz ile yetişen ve bin türlü ihtimam ve iştiyak ile büyüyen yavrusunu göz görecektir fenaya düşürürse elbette cehennem ateşlerinde yanar. Seven ile sevilen arasında ayrılık öyle yakıcı bir ateştir ki ne yanıp biter, ne yakıp bitirir! Böyle yana yakıla perişan olan insan, gözyaşları lisanıyla der ki: Şu ateş bari meçhûliyet ve adem-i mahvetse! Bir azap ki insan seve seve çeker; bir zehrâb ki insan bile bile içer.

Şair, hayatın zevk ve elemelerini en doğru ve en iyi duyan ve bu duygularını da yine en doğru ve en iyi söyleyen olduğu gibi şiir de işte böyle gerçekten his ve yakın ile bilinip güzelce bildirilen hakikatler değil midir? Fıtrat daima hakikate ve letafete doğru fikirleri itilâya teşvik edip durmuyor mu?

\*\*\*\*\*

İklim-i edebinin şu yoksun günlerinde sonbahar güneşinin renk vermeye çalıştığı bir çiçek gibi arz-ı endam eden Nejad Ekrem'i mütalaa ve tenkit ediyoruz. Tenkit-i edebi ne tahsine ne de muahezeye münhasır olmayıp eser-i kelâmı görmek ve göstermekten ibarettir. Binaenaleyh görmek ve göstermekte vuku-u melhuz yanlışlar teşekkür ve istifa ile tashih edileceği için kendimizi şimdiden mazur görebiliriz.

\*\*\*\*\*

Nejad Ekrem mevt gibi ciddi ve ilmi bir mevzuya dair nazım ve nesirden mürekkep bir eser olduğu cihetle evvela suretini, badehu manasını mütalaa ile tenkidimizi edebî ve hükmî iki vecihten icra edeceğiz. Birinci veche-i nazar, şair mevzuunu ne lisan ile beyan etmiş sualinin cevabıdır; ikinci veche-i nazar dahi mevzuuna ne mana vermiş sualine cevaptır.

### **Vech-i Edebi**

Kitap, kırk elli parça nazım ve nesir. Nesirler hep şairin evladıyla maceralarını hikâye ediyor; nazımlar da o maceralara dair olan tahayyülâtını gösteriyor. Ekrem Bey öteden beri nesirde iltizam ettiği mükellef ve muhteşem üslubu burada biraz terk etmişe benzer. Kendisinin naçiz, *Talim-i Edebiyat*, *Tefekkür*, *Pejmürde* kitaplarıyla bazı mensur parçalarını göz önüne getirenler şairin nihayet biraz sadeliğe temayül etmiş olduğunu görürler. Filhakika müşarünileyh kendi hayatında ve hele evladının terbiyesinde ne derece tekellüf ve tasarruf göstermiş ise yazılarında hemen aynen zâhirdir. Edebiyatımızın yenileşmeye çalıştığı son yarım asır zarfında yetişen edip ve şairlerimiz bizde devr-i intibah nazariyesi yapmak üzere maarif-i garbiyeye teveccüh ile en ziyade Fransız Edebiyatını mütalaa ve taklit ederek lafz yığınlarına benzer bazı asar-ı atıkamıza nazaran yeni ve genç fikirlerin şiddet-i incizap ile derâğuş ve perestiş ettiği eserleri vücuda getirmiş ve bu teceddüdün lafzı ve manevî en parlak asarını nazımda Hâmit ve nesirde Kemal Beyler göstermiş idi. Mahmud Ekrem Bey merhum bu kabile-i üdebayı takiben tercüme ve tanzir suretiyle hayli eserler vücuda getirdiyse de bunlardan mesela fen belagati Garptaki şekl-i müdevvini ile bize irâeye çalışan *Talim-i Edebiyat* gibilerinde bile debdebe ve ihtişam ifadeyi gözetmiş ve icap ettiği halde mahv ve ispat suretiyle bu eserine dahi yeni bir hayat vermeye ihtimam etmemiştir. Hâlbuki



Nejad Ekrem'in de bir dereceye kadar olsun sadeliği iltizam ediyor. Bunun sebebi, sanat çağının pek geride kalması ve mevzunun şekilsiz mevcudiyet-i müthişesine her türlü sanat ve zarafetin yabancı kalması olsa gerek. İşte bizim fikrimize göre Ekrem Bey yeni görünen bu eski eserinin nerelerinde mutata olan tasannu vadisine sapmış ise yolunu kaybetmiştir; hatta o kadar diyebiliriz ki sadeliğe dahi bir sanat ibrazı maksadıyla teveccüh ettiği yerlerde feryadı itila değil sukut etmiştir.

Ekrem Bey'in nazım ve nesrinde fesahat-i eda, zarafet-i beyan ahenk-i cereyan gibi muhassenat-ı lafziye böyle müzayede mevcuttur. Lakin akliyat ve tabiiyatı dahi hesap ve tecrübe mizanlarıyla ölçmeye çalışan bu asırda inşa-yı kelâm ve ifade-i meram kavaid-i zahiriyyet ve mekanikiyet vadilerinde incile incele şeffaflıyet kesbetmiş olduğundan güzel sahifelere atf-ı nazar edilince lafzın kendisi billur gibi hiç görünmeyip havi olduğu manayı bütün hakikat ve letafet muvazenesiyle arz eder. Hatta rengin ve müşaşa ifadeler, mevzuun renk ve şaşasıyla yekpare olmadıkça manadan ayrılıp bizzat nazar-ı celp ve tevkif eder ve bazen manayı büsbütün örter. Hâlbuki sözün özü manadır ve lafz meyvenin kabuğu veya ruhun cismi gibidir. Bunun için kelâmın hakikatini lafızdan cem ve kayıt etmeye çalışmak suretperestlik olur. İşte yine bunun içindir ki Nejad Ekrem'in bilhassa nesirlerinden ince nakış işleri, hendesî mimar resimleri gibi görünen mekânîği sıhhat, tenasüp, ahenk vesaire bizi bir andan ziyade tevkif ve işgal edemez ve bu ziynetlerin müstelzim olduğu ve olacağı mesarif, israf sütununa yazılmadan geçilemez.

Filhakika lafız da yalnız başına kemal olamaz. Çünkü kuru bir kıyafet düzgünlüğü gibi sahtekârlık sayılabilir. Biçare acıklı bir peder, vefat eden sevgili evladına ait hatıralarının en adilerini bile cihanlar değerinde kıymetli görebilirse de o maceralardaki manaya hiç iltifat etmez ve hala muhatabı hiç düşünmezse maksadımız veya muhatabımız tekellüm etmiş olur. Nejad Ekrem'in zuhuruna ve hayatına kıymet veren şefkat-ı ubuvvet hakikatte en büyük tekrimelere şayeste bir nur-ı sermedi olmakla beraber ilhamât ve tecelliyatı bir lisan ile beyan edilmedikçe söz söylenilmiş olamaz ve sırr-ı hayat lisan'ül gayb ruhtan nakil olunmadıkça söz söylemek hakkı ve şair veya edip unvanı kazanılamaz. Bir dereceye kadar eserin vech-i felsefisine taalluk eden bu nokta için men gayr-ı had deriz ki Ekrem Bey arkasından koşup makberesine can atacak derede sevdiği evladına müteallik hatıralarını sadece hatıra olarak yazmış ve hacimlerine göre kıymet ve ziynet

vermemiştir. Vakıa (*Pejmürde*)’nin nokta-i nazarına göre fesahat ve hatta belagat var. Lakin işte o kadar. Nedir o İstinye’yi tarif eden kırk elli sahife yazı? Nejad İstinye’yi severmiş ama yalnız yalıyı ve yalıdaki balkonu severmiş. Bu halde İstinye’nin sahil ve dâhilini mühendis haritası gibi uzun uzadıya çizip göstermek burada haşvdır, yani karinin hakkına tecavüzdür diyenlere cevab-ı sükût verilemez gibidir.

Böyle iptila-yı teceddüt ve tasannu eserleri dinlemelidir ki nazım ve nesrin ekser yerlerinde hilaf-ı zevk terkipler ve sanatlar, görülmemiş sevilmez tabirler, galeyan-ı hasret ve iştiyak zamanlarda dahi bir sanatkâr itidal ve ihtimamla ifadeye gösterilen rağbetler, asr-ı hazırın hikâye-nüvislerinde cari itnablar, istitratlar... Hep Nejad Ekrem’i süslemek, beslemek için gösterilen tekâlif ve iğtinâlar gibidir. Bir halde ki kitabın kıtası, kâğıdı, satırları, resimleri ve bütün hutut-ı nefaseti aynı nazariye mahsulüdür; yani Ekrem Bey oğluna hayatında ne yaptıysa vefatında da öyle yapıyor.

### **Vech-i Felsefi**

Şairde mevzuun gerçekliği ve yüksekliği ehl-i mütalaayı zevkiyat ve takdir-hân eder. Kezalik şairin böyle gerçek ve yüksek bir mevzuyu devrin ve billurin nazarıyla renk renk görüp ayan ve pinhan vecihlerini ciddi ve âli bir lisan ile beyan etmesidir ki şiirine büyük, pek büyük bir kıymet verir. Hakikat ve ulviyeti böyle tahlil ve tahayyül ile irae etmek bir sanattan evvel bir hikmet, bir felsefedir ve şair evvel ve ahir hayat, âlem, mevt, ruh... gibi mesail-i sermediye hakkında sadra şifa, ruha gıda verebilecek bir nazar-ı yakın, bir hikmet sahibidir. Sanat ise bu hikmetin tebliğinde ittihaz edilen rengin ve dilnişin üslûplara müteallik bir keyfiyet yahut kendi başına şiire vücut veremeyip ruh-u şiirin temsil edeceği bir güzel suret olabilir.

Hikmet-i şiiriye, arifân-ı şairane ile garbın şimdiki felsefesi bir değildir. Birinde bir noktaya dair belki eski ve yeni feylesoflar adedince muhtelif reyler, muarız itikatlar ve içtihatlar görülür; bu ihtilaf öyle bir mahiyettedir ki hangi iki meslek istikameti üzere mütemediyen terakki etse birbirine takarrüp etmek şöyle dursun bilakis tebâüd eder. Hâlbuki hikmet-i şiiriye ashâbı bütün âlemde müteceli aynı nur hakikati, aynı hüsn-i sermediyi rengarenk suretler ile cazip ve dilfirib lisanlar ile arz ederek yalnız okuma bilenden kendi gibilere kadar bilcümle tabakaları

nasibleri nispetinde dilsir ve neşe-yâb eder ve daima birbirine muvazi gider: Fuzuli ve emsali gibi. Garp şairlerinin şiirlerindeki felsefe dahi her kavmin havas ve avamında hayat, âlem, akıbet gibi meseile dair ne gibi menkûlât ve meksûbât varsa onları mahv ve ispat suretiyle tecdit ve teyit edegeldiğinden suret ve maddelerindeki teşettüt ile beraber daima hüsn-i kabul görmektedir. İşte böyle câmi ve nafiz nazar-ı hikmete malik olmayıp da öyle görünen veya sanatı hikmetine galip olan nazımların eserleri her millette kendileriyle beraber er geç unutulup gider.

Evet, şair hakîm olmak gerek. Lakin hakîmi kim teşhis edecek ve hikmete kim hikmettir diyecek? Bunun en doğru cevabı şudur: Hakîmi hakîm ve hikmeti ehl-i hikmet bilir. Mamafih hikmet-i sahihe bütün hakikatleri câmi ve her bir hayal dahi behemehal bir hakikate müstenit bulunduğu için nakıs bir felsefe, hatalı bir nazar dâhi âlimde itibarınca iltifat görür ve binaenaleyh gerçekten şiir olmayan bir kelamda bir derece itibar bulur. Lakin bu iltifat ve itibar mutlaka öyle bir mertebede bulunanlar tarafından gösterilir ve noksan ve hata şüphesiz elinde miyar kemal olanlar tarafından görülür. Öyle ise her zihayatin bir maişeti ve gıdası olduğu gibi her karinin dahi kendi mertebesine ve talebine göre bir mütalaası ve zevki vardır.

\*\*\*\*

Nejad Ekrem'in mevzuu malum. On beş yaşında bir mahsul-ü ömür elden gidiyor. Bu öyle bir vakiadır ki sergüzeşti olanlar da bilir, olmayanlar da. Demek ki mevzu şefkat, hayat, mevt, firak gibi derin, karanlık, ölçüsüz hakikatlerdir ve bu hakikatler en ciddi ve en âli mesailendir. Mahmud Ekrem Bey rakik ve şefik kalbiyle oğlunu çıldırmasıya sevmekte ne derece naçar ve bahtiyar ise henüz hayata kadem basmış iken sernigûn olması üzerine gözyaşlarıyla ah ve enin etmekte dahi o mertebe çaresizlik içindedir. Niçin öyle büyük bir kitap yazmış? Niçin öyle uzun uzadıya ah vah etmiş? Yollu muaheze asla muhik olamaz. İnsan ister ki muhabbeti ebedî vekili olsun ve terane-i muhabbetini bütün âlem dinlesin. Bu bir iştiyak-ı ezeli ve fitrîdir ki sönmez, solamaz.

Fakat şaire bu vasi hakkı verenler ondan da büyük bir vazife isteseler gerek. Şair ne söylüyor? Yazılarının uzun uzadıya mütalaaya değeri var mı? Mevzuunu nasıl görmüş ve nasıl gösteriyor? İşte hiçbir eser böyle suallere cevap vermekten müstesna kalmaz ve âlemde her şey için bir hikmet vücut olmak zaruri bulunduğu

göre bir şiirin ve bir eser-i edebinin böyle vezin ve ayar edilip damgalanması hükm-i tabiattan hariç sayılamaz.

Ekrem Bey evvela kitabına bînasip oğlunu mevzu-ı ittihaz ederek henüz on beş yaşında bir çocuk için gayri mümkün olan kemâlât iddia ediyor: Mesela

Mahiyet-i evsafı bilinmezse Nejad'ın

Hicriyle yanan Ekrem'in âlâmı bilinmez

On beş yaşında merd-i ademcu idin Nejad

Dehşet resân idi azm-i hilkatın senin

gibi niyetler için kitabında yer olmamalı idi demekten kendimizi alamayız. Her baba, her ana evladını her şeyden ziyade sever ve faziletsiz de olsa kendince güzel, iyi ve sevimli görür. Lakin kendi nazarını âleme işte böyledir diye kabul ettirmeye ve halkın fikir ve nazarına tahakküm etmeye kimse yeltenemez. Binaenaleyh hem bu nokta-i nazardan hem de sevgili Nejad'ın evsaf ve asarından ispat-ı dâvâyeye kâfi emareler gösterilmesi yüzünden hükmedebiliriz ki şu bina-yı edebinin bu ciheti pek zayıf veya münhedimdir. Bu bapta ümidimizin hilafı olarak gördüğümüz halden meyus olmamak için teessürat-ı şefikânenin bazen pek müessir bir lisan ile ifade edilmiş olduğunu görüp müteselli olabiliriz:

-Baharın ibtisâmatında gördüm bir hazin hâlet

Düşündüm: Belki kalmıştır dedim ruh-ı şebâbından

Allah'ı bulup ravza-i ârâmını sorsam!

Kevkebleri, cennetleri seyran edebilsem!

Ey kudretin esrarını mestûr ve pedidâr

Âmak-ı zalamında tutan leyle-i bîdar!

Ey ruhumu lerzende eden mahşer-i encüm!

Mahvoldu o, bir vehm ü hayal oldu değil mi?

Bulmak onu bir emr-i mahal oldu değil mi?

Pek güzel. Şimdi gayeti düşünelim. Ekrem Bey'in bu eseri yazıp neşretmekten garazı yalnız ilan-ı teessür ise şairlik ve şiir bir kenarda kalır. Kitap bir

eser-i edebi ise şairlik ve şiir bir kenarda kalır. Kitap bir eser-i edebi ise kari ve münakkid ister ki şairin inşasına esas olacak hikmet-i şiiriye, marifet-i şairane sahih ve hakiki ve binaenaleyh metin olsun, ancak o vakit binada ikamet, maişet, hayat-ı matlup ve mergup olabilir. Mesela Nejad Ekrem'e veya onu yazan kaleme sual ederiz: insan kimdir? Veladeti nereden, rihleti nereyedir? Şefkat, muhabbet hangi mebadan gelir, hangi mansaba gider? Visaldan ne suretle zevkyâb olmalı; firakta ne suretle tesliyet ve sükûnet bulmalı, bu gözyaşı ne mana ifade eder? Bu ağlayan, bu inleyen kimdir? Musibete sabır ne demektir? Benim akıbetim ne olacak? Sevdiğime ne vakit, nerede kavuşabilirim?

Maateessüf bu suallere kitapta cevap bulamıyoruz. Zira şair de şöyle sualler îrad ediyor ve cevap bulamıyor:

“Nasıl latife-i gabiyedir bu yarabbi?

Benim Nejad'ımı aldın nedir bunun sebebi?

Niçin o gitti de kaldım burada ben meyus

Bu aksi işte ilahî ne hikmet olsa gerek

Geliyor fâniye ukbâdan selam

Ağlasın kalbin, yüzün pür-ibtisam

Al bu suretle ölümden intikam

Bilmezmişim belâ-yı hayatı bugün bana

Öğretti ruhumu yakarak farktan senin

Bilsem ne imiş felsefe-i mevt civanı

Tahsil kimin behre-i irfan edebilsem

Nedir maksat bu varlıktan? Bu yoklukta nedir hikmet?

Bu mebhasta ukulun son cevabı ben de bilmemdir.

Âlemde demek aşk ve vefa hissi oyuncak.”

Görülüyor ki şair mersiyesinde ne kendi elem-i suzanını teskin edebiliyor; ne de karinin hissine veya fikrine bir suretle feyz verebiliyor. Zulmet içinde esaretler! Bir meşale-i irfan yok ki göstereyin! Şiddet-i heyecan ile azab-ı firkattan necat

hareketleri: Her karinin cevabını isteyeceği sualler burada yalnız îrad olunuyor! Mecruh ve müteallim bir kalp feryat ediyor, imdat istiyor; kazazede bir mariz inliyor, inliyor; devadan, şifadan eser yok. Bir nihayeti gelmez buhran ki acımamak mümkün değil.

## 12 Teşrinievvel 1327

\*\*\*\*

Nejad Ekrem'in ikinci cildi badehu neşredildi. Onu da icap ederse ayrıca mütalaa ederiz.

### Çocuklarımızı Nasıl Terbiye Edelim?

Bu suale en iyi cevap verebilecek kimse, bilfiil çocuk terbiye etmeye çalışan ve muvaffak olan zat olabilir ki bu zat evvel emirde kendi ilim ve ahlakını tekâmül etmiş ve çocuk kimdir, terbiye nedir iyice öğrenmiş olur. Zira nefsin terbiye etmeyen ahiri hiç edemez. Zira çocuk kimdir bilmek için insan evvela kendini iyi bilmelidir.

Mürebbi tabip kimdir. Tabip muayene ve teşhis ile ihtiyacı anlayıp ona göre ilaç vereceği gibi mürebbi de çocuğu daima gözetleyip haline ve ihtiyacına göre tedbir-i ittihaz eder. Tabip bedenî ve zihnî ne kadar iyi okur ve anlarsa o kadar iyi ifa-yı vazife eder; mürebbi de çocuğu ne kadar iyi okur anlarsa o kadar iyi terbiye eder. Zira tabibe tedaviyi bizzat mariz göstereceği gibi mürebbiye de terbiyeyi çocuk talim eder. Hâkim, derler ki kendi kendisine hüküm etmez; belki mahkûm, haliyle, ona böyle ve yaşıyla hüküm ver diye ilam eder; yani hâkim, hükmünü, mahkûmdan alıp söyler ve hakikatte hükmü veren hâkim değil mahkûmdur. Hülâsa mürebbiye terbiye için hatt-ı hareket tayin eden çocuktur, çocuğun hal ve şanıdır. Binaenaleyh mürebbi çocuğun hakikatini bilir, mahiyetini görürse terbiyenin yolunu bulur ve o yolda ileri gider.

Her işte muvaffakiyet bilenindir. Harp de hasmın hâlini doğru ve iyi bilen ve ona göre hâlini bildirmeyen muzaffer olur. Keşiflere, icatlara nail olan zatlar, tabiatı ve eşyayı dikkatle okuyup anlamaya çalışanlardır. Deniz, gemi nedir kim iyi bilirse o en iyi gemici olur.

Filhakika hepimiz çocuk kimdir bilmeliyiz. Bilenler demişler ki çocuk bir gonca gibidir ki açılacaktır; tabiatın kucağında tedricen inkişaf edecektir. Burada

bahçıvanın vazifesi ne ise mürebbiyenin de odur. Bahçıvan goncanın açılmasına, meyvenin büyümesine hizmet eder; lakin o fiil-i tabiiye müdahale değil müsaade etmek suretiyle eder. Gonca, meyve, tabiat ve hilkatinin muktezasına tebean açılır, büyür; bahçıvanın nezareti ve hizmetiyle değil. İyi bahçıvan bilir ki gonca, meyve, her şey fitratın emri altındadır; kendi de öyle. Bunun için bahçesindeki şeyler lisan-ı hal ile ona ne söylerse onu yapar.

Yine bilenler demişler ki ana rahminde çocuk nasıl tezahür ve tekâmül ediyorsa ana kucağında, aile ve mürebbi elinde de öyle terbiye görmelidir. Hamile bir kadın yavrusuna iyi gelecek hal ve harekette bulunmaktan ve zarar verecekleri terk etmekten başka bir şey yapamazsa vazifesini hüsn-i îfa etmiş olur. Eğer çocuk doğurduktan sonra da böyle hareket etseydi en iyi mürebbi olurdu. Hâlbuki cahilane müdahale ediyor; çocuğa daima mürebbi olacağına bazen dost, bazen düşman, bazen zalim, bazen yabancı, bazen sert, bazen yumuşak olur. Kâh hâkim kâh mahkûm olur.

Filhakika bu âleme ulema mehd nazarıyla bakarlar; hatta mehd-i tabiat sözü teşbih yani hayal değil hakikattir derler. Çocuk rahm-i mâderde nasıl halk oluna geliyorsa bu âlemde de öyle tasvir ve ikmal oluna gitmektedir. Yalnız musavverin istimal ettiği kalem yahut altınlara ana baba yahut malum ve mürebbiye de dâhil olur. Binaenaleyh mürebbi vazifesini böyle bilip böyle yapmalı ve bunu ne tecavüz edip ileri gitmeli, ne de tecahül edip geri kalmalı.

İnsan kendi nefsinde tecrübe ve müşahede etmedikçe bir şey hakkında küçük bir ilim, bir fikir sahibi olamaz. Leysel-haber ü kel-muayene. Terbiyeye, âleme, tabiat ve hilkate dair ne okursa okusun ne dinlerse dinlesin muktebesât-ı akliye binnefs his, idrak ve müşahede edilmezse insana mal olmaz; hazm olunmayan veya temsil olunamayan tam-ı hayat-ı bedeniye dahil olamayacağı gibi böyle şeylerde hayat-ı fikriyeden hariç kalır. Bina temelli ve ağaç köklü olmalı ki yaşasın. Binaenaleyh talim ve terbiye babında, ne kadar okumuş olursak olalım nefsimizde tahkikat, tatbikat yapmadıkça gördüğümüzü, okuyup dinlediğimizi kendi hayatımızla teşrik ve tevhit etmedikçe bilfiil iş görmek yolunda pek yaya kalırız. Alelhusus ilmin muktezasıyla amel olmakta nâzırı ve ameli bir meleke iktisabı da ayrıca lazımdır. Çünkü kitap yahut hitap bir tercüme, bir nakilden ibarettir ki asli, mevzu-ı bahs olan şeydir; mesela terbiye-i etfal kitabının mevzuu çocuktur, müellif çocuğu okumuş, bize naklediyor. Söylediğini iyi anlamak için çocuğu bizde doğrudan doğruya

okumalıyız. Yoksa o baptaki ilmimiz bir haberden ibaret kalır. Hâsılı terbiyede muvaffakiyet yalnız bilenlerin ve bilmeyenlerin sözlerini dinlemek ve bilmemekle olmaz; harpte muzafferiyet, muharip ve galip olanların sözlerini bilmemekle olmayacağı gibi; kezalik icra-yı tababete salahiyet ve o bapta muvaffakiyet, tabiplerin kitaplarını okumak ve derslerini dinlemekle olamayacağı gibi. Bilakis yalnız kendi tecrübe ve müşahedesine hasr-ı nazar etmekte ifâ-yı vazifeye kifâyet etmez. İnsan bittabii medenidir ve değil kendi gibi insana ben-î âdeme, hatta bütün mahlukât ve cemâdâta biz-zarure muhtaçtır ve bu ihtiyaçtan hiçbir zaman ve mekânda istiğnası olamaz, eğer kemalât görmek ve göstermek istiyorsa. Akıl ve hikmete münâfi olmasındandır ki enâniyet merduttur.

Âlim, ilmin kıymetini ve ilme ihtiyacın zaruretini pekiyi bildiği içindir ki nerede ve kimde bulursa gaibi ve talibi imiş gibi bilâ-ihtiyar ve bilâ-tereddüt alır ve kândan geçince, hayvandan cemaddan Yusuf'unu sual eden Yakup gibi olur. Yine âlem bilir ki insansız alim ve alimsiz insan tasavvuru muhaldir, bâtıldır. Bunun için insan bütün bedeniyle insan olduğu gibi âlem de insanıyla beraber âlemdir. Bunun için hepimiz hayat-ı maddiyemizde olduğu gibi hayat-ı maneviyemizde de bütün ben-î âdeme ve bütün kâinata zaruri ve kati olarak müftekırız.

Şimdi çocuklarımızı nasıl terbiye edelim sualine cevap olarak diyebiliriz ki evvela çocuk kimdir iyi tanınmalıyız ve terbiye nedir iyi bilmeliyiz.

Ve sonra ona göre hareket etmeliyiz. Demek ki ol emirde çocuk nasıl bir mahlûkattır; hilkatı, tabiatı, kabiliyeti nedir? Tam mı yaratılmıştır, eksik mi? Neye muhtaçtır, ihtiyacı ne hadde kadardır? Bize taalluku ve bizim ona karşı vazifemiz ve hakkımız nedir? Gibi suallerin cevabını verebilmeliyiz.

\*\*\*\*\*

### **Nedir Sebep?**

Güneş doğunca neşeler saçar bütün bu âleme

Bu âlem ü âdeme

Ferah verir, açar gözü ve gönlü cisme can verir,

Bütün düşünceler erir.

Sihir midir, hakikaten bu böyle mi? Nedir bu nur?



Ki parlayınca parlatır yüzü, gözü verip sürür,  
Hayatı tathılaştırır,  
Saadete ulaştırır,  
Sabah olup oynadığım vakit güneş açık ise,  
Bütün güzelliği içinde hep açık saçık ise  
Doğar benim de kalbime onun gibi ferahlı gün,  
Hüzün durur, şetâret ü saadet oynasır bütün,  
Güler, uçar ve raks eder  
Ne şevk içinde zerreler!  
Gözümde hep tavaf eder güzelliğin güneşleri,  
Güneş dolar şu gönüllere, güneş tutar bütün yeri.  
Bu nur içinde göz yuman karaltılar yaşar mı hiç?  
Güneş gibi kucaklayan bütün cihanı var mı hiç?  
Ferah verir, açar gözü ve gönlü, cism-i can eder;  
Güneş doğunca neşeler gelir, bütün gider gider.  
Bilir miyiz buna sebep  
Nedir acaba? Nedir acaba?

**Hepkeli? 12 Teşrinievvel 1323**

### **BİRAZ FOTOĞRAFIYA**

[Ne garip tecellidir. Bizim memleketin hiçbir yerinde hiçbir müessesinde “fotoğrafya” ismindeki koca sanat tedris ve talim edilmiyor. Şahsım itibariyle birçok zî-nüfuz zevata müracaat eyledim. Bu noksan onların da nazar-ı dikkatini celp etti. Fakat yapana karşı lüzumsuz bir yalancılık yahut ve adilerini infaza ahvalin mani oluşu bu noksanı izale hakkında verdikleri sözü tatbik ettirmedi. Fotoğrafyanın en ufak saniye kadar yardım etmediği fen ve ilim yoktur. Hiç hatıra gelmedik köşelere kadar girer, fenn-i tıptan ilm-i heyete kadar fünûn-ı tabiyeye, matbaacılık ve

teferruatı gibi sanayi tabiiyeye velhasıl medeniyet-i haziranın uzandığı ve öğrendiği bütün fûnun ve sanayiye fotoğrafya girmiştir. Hem de la-yenfek bir surette bu kadar büyük bir şümule malik aynı zamanda fûnûn-ı asriyeden mâdüt olan fotoğrafya hakkında Türkçede bir layıklı eser mevcut olmadığı gibi esef ki, her gün türlü türlü vahiyatı ve gayri ahlaki eserleri Türkçeye naklederek biraz da noksan'üş-şuur olan gençlerimize hiç de iyi nasihatler vermeyen mütercimlerimizden biri de bu yolda bir eser-i muntazamın Türkçesine tevessül etmemiştir. Ben, bu sanatın ciddi bir heveskârı ve sanatın takdirkârı olduğum için onun memlekette yalnız bir zevk, balık tutma, kuş tutma, gibi bir vakit geçirme vesilesi telakki edilmesini şiddetle arzu eder ve bu yolda bir alâmet-i intibah beklerdim. Ne çare ki hakikatler acı da olsa gayr-ı kabil mukavemettir. Senelerce intizar-ı nihayet beni bir had naşınashğa sevk etti. Ve bu yokluk içinde kendim de bir kıymet-i ilmiyeden ziyade bir cesaret hissettim. Muhtelif yollardan bu geniş saha-i fende yürümeye azmeyledim. Bu meyanda büyücek ve mükemmel bir fotoğrafya telifinin Türkçe'ye tercümesine başladığım gibi "*Gün Doğuşu*"nun aydınlık sahifelerinde de bu fenden ufak bentler ile bahseylemeye niyet ettim. Fotoğrafya mebahisi belki biraz yavan ve kurudur. Ben ona mümkün mertebe bir sanat-ı nefise zevki ve yazılarımı okuyanlara da öyle bedii bir bahsin mütalaası hazzını vermeye çalışacağım. Aynı zamanda benim hatırıma gelmeyip de heveskâr karilerin tesadüf edecekleri fotoğrafya meseleleri üzerine nazar-ı dikkatimi celbe himmet edelerse hem onlara cevap verebilmek için mecbur tettebbu olarak ben, hem de mahsul-ü mütalaamı bu satırlara nakil suretiyle kariler-velev ki naçiz de olsa- istifade edeler]

\*\*\*

Fotoğrafya, alelaide ve hemen herkesin "biliyorum" zanneylediği gibi yarım saatlik bir sanatçı tarifiyle öğrenilir sanat değildir. Hikmet, kimya gibi ilimlerle doğrudan doğruya alakalıdır, hendese, menâzır, resim gibi fûnun ile de tatbikatı itibarıyla münasebetdardır.

Fotoğrafyayı iyi anlamak için ne gibi şeylerin tesirleri birleşerek bir resim meydana geldiğini tetkik lazımdır. Bunun için fotoğrafya ile yapılmış bir resmi ele alalım. Bu bir kâğıttır. Bu kâğıt doğrudan doğruya makine ile elde edilmiş değildir. Bir takım müteakip ameliyat ile vücuda gelmiştir. Böyle bir resim elde etmek için: Bir fotoğraf makinesi, onun için de bir fotoğraf plağı, bu plağın resmini izhara medar

olacak bir takım kimyevi maddeler, sonra da camın resmini müebbet olarak elde etmeye yarayan fotoğraf kâğıdı ile ona ait mualecat lazımdır.

Şu halde fotoğrafıyı iyi mütalaa için fotoğraf makineleri ve teferruatı ile suret-i istimallerini, fotoğraf plakları ve envanı, banyolar ve tertip ve istimallerini, kâğıtlar ve envayıyla bütün bunlara müteallik ameliyatı tetkik icap eder.

Bu itibarla bidayeten fotoğraf makinesi ve teferruatını tetkik etmek iktiza eder. Fakat bundan evvel fotoğrafı sanatın ne gibi bir hadise-i hükmiye üzerine müesses olduğunu tetkik edelim: Fotoğrafya fenni bazı terkiât-ı kimyeviye aydınlıktan müteessir olması hassasından istifade ederek adeseler vasıtasıyla bu gibi mürekkebat-ı kimyeviye ile hislendirilmiş plaklar üzerine menâzır hariciyenin hayallerini aksettirmektedir. Bu hayallerden müteessir olan plaktaki resim de tesirât-ı kimyeviye ile meydana çıkarılır ve tespit olunur. Şu halde ortada bir hadise-i hükmiye vardır ki ziyanın adese vasıtasıyla inikası, bir de hasse-i kimyeviye vardır ki ziyadan hassas plağın müteessir olması ve bazı ameliyat-ı kimyeviye ile üzerindeki resmin izharıdır. Bu malum olduktan sonra şimdi sırasıyla fotoğraf makinesi, adeseler, plaklar ve ameliyat-ı saireyi mütalaa edeceğiz ve bu tertib-i mantiki arasında da her nüshada bir bahs-i ilminin teferruatından bahseyleyeceğiz. Ta ki yazılarımızdan hem müptedi hem de mütetebbi heveskârlar istifade edebilsin.

**Burhaneddin**

### **RIZA TEVFİK BEY VE EDEBİYATIMIZ**

Filozof Rıza Tevfik Bey, Abdülhak Hamid Bey namına yazdığı büyük kitapta saha-i bahsa bazı meseleler vaz etmiştir. Bunlardan ehemmiyetli olanları nazar-ı dikkate alıp karilerimizle ve ehil-i vukuf ve alaka ile musahabe mevzuu ittihaz etmek istiyoruz. Birinci mesele-i iman ve itikadın ilme, talim ve taallüme yabancı olduğu devasıdır. (Sahife 75, 112, 312) ikincisi bizde sufîyûn denilen ulema-yı dinin ifanlarını Garpten, Mısır veya Hint'ten yani Din-i Muhammedi'nin haricinden ahzettikleri ve tasavvufun da nev Felâtuni mezhebinden ibaret olduğu davasıdır ki bu dava evvelce dahi müteaddit zaman ve mekânda tekrar edilmiş idi. (sahife 103, 123, 175, 197, 204, 227, 392, 421) üçüncüsü de bizim eski dediğimiz edebiyat ile üdeba

ve şuaramız hakkında verilen nef-yi müebbed yahut idam hükmüdür (sahife 350, 354, 358, 430, 485, 490...)

Rıza Tevfik Bey kitabında bu meselleri halletmiş yahut hallettiğine kani olmuş görünüyorsa da bizim onun kanaatine iştirak edeceğimize de kani olduğu pek belli değil. Lakin bu meselelerden ikincisine (mektep terbiyesi) kitabında bilmünasebe kuvvetlice deliller ile itiraz edildiği halde dört beş seneden beri hiç cevap verilmemesi itirazın veya muaterizin cevaba layık görülmemesinden de olabilir. Bunun için burada müddeiyi münazaraya davet etmekten ziyade karilerimizi ve alehusus terbiye-i fikriyemize hizmet edecek muharrir ve mütefekkirlerimizi bu zemin üzerinde musahabeye ve davayı yahut müddeiyi muhakemeye davet edeceğiz.

Bu üç mesele birbirinden suret-i katiyede ayrı bahisler değilse de suhulet olsun için evvela en basit görünen üçüncüsünü ele alıp edebiyatımız ve üdebamız hakkında verilen hükmü temeyyüzen rüyet etmeye çalışacağız. Bu verilen hükümlerden bazı numuneler arz edelim:

1- Bizim mesleksiz ve rind edebiyatımıza ... Sahife (350)

2- Bizim klasik edebiyatımız İran edebiyatının tufeylisi olarak geçiniyordu; o koca kütükte kuvvet kalmayınca bizimki de soldu ve kurudu gitti (354)

3- Cemiyetli söz söylemek, melâib-ı lafziye, hüner, lisan-ı mecazi, ananeperestlik edebiyat-ı atikemizin yalnız sıfat kaşifesini değil mahiyet-i hakikiyesini de keşf ve takdir etmiş olursunuz. (490)

4- Bu kelime oyunları, bu ananeperestlik bu tasallüf en müstesna tabiatları bile izlâl etmişti. Fuzulî ile Şeyh Galip, Nefî ve Nedim ile beraber edebiyat-ı atikemizin en büyük ve hakiki şairleridir... O kadar sahil ve fitrî şairlerdir. Öyle iken skolastizm onları bile zevzek etmiştir.

Mesela Fuzulî

“Hevâ ‘arâyis-i gülzâra oldu çehre-ğüşâ

Bahâr gülşene giydirdi hülle-i hadrâ.”

Diyor. Daha birçok sözler söylüyor ki bugün mektep çocuklarının bile hande-i istihfafını mucip oluyor. Bunların hiçbirinin şiir ile münasebeti yoktur....

Şeyh Galip şaheseri olan Hüsn-ü Aşk dahi böyle bir soru zevzeklikler maliyedir. Hala Miraciye'yi okuyunuz, hemen serapa melâib-i lafziyeden ibarettir... (sahife 495)

5- Benim tahkikatıma göre felsefede skolastisizmin mahiyeti ne ise edebiyat-ı atikemizde de odur. Elfaza fazla ehemmiyet ve medlûlatına hariçte vücut vermekten naşi edebiyat-ı atikenin ekser mazmunları ve tasavvurları müdrikât-ı hakikiye ve hissiyat-ı tabiiyemize yabancı kalıyor. (sahife 498)

6- Zavallı Fuzûli fitraten pek nezih bir şair hatta âşık olarak doğmuş iken zamanın batıl, galiz, zevksiz ve aşüfte-i tasni olan tasallüfperver hikmet-i edebiyesinden gafil görünmemek ve üstatlıkta ispat-ı haysiyet etmek için hemen her gazelini, her beyitini melaib-i lafziye ile ifsat etmişti. (sahife 500)

Rıza Tefvik Bey bazı münakkidler tarafından (Hamid Name) ismi verilen kitabı okunursa numunelerini gösterdiğimiz ahkam-ı filsofane tafsilatıyla görülür. Müşarünileyh bu haberleri yutturabilmek için pek ziyade yaldızlamıştır. Yani ifadesine o kadar halâvet vermiştir.

Şimdi biz de dahil olduğumuz halde külli veya cüzi edebiyattan bahseden risale ve mecmualarımız için bu meseleyi güzelce neşretmek bir vazife ve musahabe için güzel bir vesile değil midir?

Mademki musahabeyi biz açıyoruz. Bize ilk sözü değil belki son sözü söylemek düşer. Binaenaleyh söz (edebiyat ve tarih mecmuası) Büyük Mecmua, Şair, Nedim, Utarit, Terbiye Mecmuası... mecmualarınıdır.

## AY YILDIZ PAZARI

Her türlü levazım-ı kırtasiyenizi bu İslam müessesesinden tedarik ediniz.

Bilhassa tek çizgili, çifte ve kare (murabba) çizgili mektep defterleri külliyetle mevcuttur.

Musiki nota defterleri de bulunur.

Nefis kartlar, renkli levhalar için pazarımız şöhret-i mahsusayı haizdir. Maahaza ahval hazıra dolayısıyla bu hususca pek zengin olmadığımızı da itiraf ederiz.

Mağazamızda mevcut resim kâğıtlarını bugün başka bir tarafta bulmak mümkün değildir.

Gayet güzel fantezi cep defterleri, kağıt ve zarflar mevcuttur.

### **Kitapçılık Kesimi:**

Bu kısımda külliyetle mevcut eserden bazıları:

Teşrifat ve Adab-ı Muaşeret: Ser Karın Hazret-i Şehriyarı Lütü Simavi Bey Efendi.

Mektep Terbiyesi: Mektep ve aile terbiyesi hakkında en son telekkiye camii mükemmel bir eserdir.

Çocukların Şiir Defteri: Her çocuğun istifade edebileceği mükemmel ve resimli şiir mecmuasıdır.

Nefrin: Üstad-ı muhterem Mahmut Ekrem Bey merhumun en son eseri.

Medâin Harabeleri: Hüseyin Daniş Bey Efendinin; Filozof Rıza Bey tarafından yazılmış bir mukaddemeyi havi.

Katırcı Oğlu: (Tarihimizin açıklı bir vakasını musavver küçük hikaye).

Bektaşilik ve Bektaşiler. Muharriri: Şeyh. Baba Süreyya.

İngilizceden tercüme numuneleri: İngilizceye çalışan her zatın birer tane edinmeleri adeta elzem olan mühim ve istifadeli bir eserdir.

Kütüphanemiz yakında pek mühim asar neşrine başlanacağını şimdiden tebşir ederiz.

Donanma, Muhibban ve Gün Doğuşu mecmuaları kütüphanemizde tevzi olunur.

## **Fiyatı 7 Buçuk Kuruş**

### **Evkat-ı Şeriyeli**

### **CEP TAKVİMİ**

### **1335 senesine mahsus**

Ay Yıldız Pazarı'nın, hesabı pek mükemmel ve malumatı pek vasi olan bu küçük, sevimli takvimi geçen sene olduğu gibi bu senede büyük bir rağbete mahzar olduğundan miktarı ziyadesiyle azalmıştır. Her halde en doğru ve nefis bir cep takvimi kullanmak isteyenlerin acele etmeleri lazımdır.

Evsatı ve ezanı saatleri ait olan hesabat kırmızı ve siyah mürekkeple ayrı ayrı renkte basılmış olan bu mükemmel takvimin fiyatı (5) kuruştur.

### **Takvimli**

### **AKIL DEFTERİ**

Ay Yıldız Pazarı'nın geçen sene tab ettirdiği küçük takvimli akıl defteri, memleketimizde şimdiye kadar hiçbir muhtıranın nail olamadığı fevkalade bir rağbete mazhar olmuş ve binaenaleyh az zamanda mevcudu kalmamıştı. Bu sene vesaitin fıkdanını nazar-ı itibara alan müdüriyet tabinden sarf-ı nazar etmiş ise de muhterem müşteriler tarafından gerek şifahen ve gerek tahriren vuku bulan müracaat-ı mütevaliye üzerine sırf müşterilerini memnun etmek maksadıyla mahdut miktarda olarak taba mecbur olmuştur. Esasen mevcudu azalmış olan bu sevimli muhtıralar sırf sermayesine olmak üzere bez ciltlileri 35 kuruş ve altı bez o seti fantezi kâğıtla kaplı olanlar 25 kuruş fiyatla satılmaktadır.

### 3.2. İkinci Sayı

## GÜN DOĞUŞU

(Kapak)

### MÜNDERCAT

Hafta Muhasebesi

Tarih Sahifeleri ..... Abdurrahman Şeref

Papatya (Şiir) .....

Çocuk Kimdir? .....

Sulh-u Edebî ..... Immanuel Kant

Londra ..... Ali Şükrü

Terbiye-i Bedeniyye Nedir? ..... Ali Safi

İlkbahar Ziraiyatı ..... Cevad Rüşdî

Tenkid ..... İbrahim Âşkî

Dersaadet

Ali Şükrü Matbaası

1335



<b>Gün Doğuğu</b> <b>Dergisi</b>	Abone Őerai: 47. Nüsha itibariyle bir seneliği 200 kuruş Altı aylığı 155 kuruş Bayilere yüzde yirmi tenzilat yapılır.
-------------------------------------	---

### **İlan Őerai:**

... için ilanai müdürümüzle görüşmek lazımdır. Bu hususta idarehaneye kadar ihtiyar-ı zahmet olmayıp yalnız bir kartla beyan-ı keyfiyet edilmesi kâfidir. Memurumuz her halde gelir, sizi bulur.



### **İtizar:**

Müdürümüzün ansızın hastalanması, mecmuanın istenilen Şekil ve nefasette çıkmasına mani olmuştur. Maahaza bundan sonra çıkacak nüshalarda telafi-i mâfata çalışacağımızı arz ederiz.

**GÜN DOĞUŞU**

Müdür ve Sahib-i İmtiyaz

İdarehane: Çağaloğlu Yokuşu

Ali Şükrü

Ali Şükrü Matbaasında

**Haftalık Edebî ve İlmî Mecmua****HAFTA MUHASEBESİ**

“Sebilürreşad” da okuduğumuza göre İngiltere’de resmî bir cemiyet-i diniye tarafından halk için tertip ve neşr edilecek küçük eserlerden mürekkep bir silsilenin idare-i taharriyesini deruhde eden zat-ı makam-ı meşihate bir mektup göndererek: -  
“.. Din-i İslam” hakkında yazılacak eserin tahririni tehir ettim. Vakıa bizim elimizde Müslümanlık hakkında birçok eserler var. Fakat bunların ekserisinde Garp, Şark namına söz söylüyor. Asar-ı saire ise şarklılar tarafından tahrir edilmişse de bunların muharrirleri anane-i esasiyeye merbut olmadıkları gibi “pek asrı” bir ârifan ile meşbu bulunurlar. Hâlbuki biz öyle eser istiyoruz ki onun içinde şark, İslam’ın sada-yı hakikiyesiyle söylesin. Müslümanlığı, sahih ilâ itikad olmakla beraber hayat-ı haziranın ihtiyacat ve mesailini nazar-ı itibara alan bir Müslüman’ın fikrinde ve imanında yaşadığı gibi tanınmak istiyoruz. Hazreti peygamberin dini nedir? Bu din, fikir ve hayata neler bahş ediyor? Zamanımızın mezahım-ı mütenevvisini nasıl tedavi ediyor? Dünyayı “Gerek daha iyi, gerek daha fena bir surette- taklib eden kuva-yı siyasiye ve maneviye hakkında ne diyor? İşte asıl bu suallere cevap itasını arzu ediyoruz... Böyle bir eserin... anane-i diniye-yi islamiyeye göre yazıldığı takdirde pek nâfi, fakat bu ananeye vakıf olanlar meyanında en selahiyetdar olan tarafından yazılırsa daa müesser olacağı ve eser-i matlubun bizzat kalem meşihatpenahilerinden sudurunu rica ederim” diyor. Bu haber insanı hem sevindiriyor, hem düşündürüyor. Sevindiğimiz sahib-i mektubun bizi uyandırmaya çalışmasından, aklımızı yahut aklımızı başımıza toplamaya sevk etmesindendir; düşünmemiz ise bu matlubu hakkıyla yerine getirmek meselesine aittir. Sahib-i mektup din-i İslam’a dair garplı yani İngiliz, Fransız... Muharrirler tarafından yazılan eserleri kabul etmiyor; ekserisi

Hintli âlimler tarafından yazılanları da beğenmiyor. Hazret-i Muhammed aleyhisselam İslam'ın dini ne ise onu nakl-i sahih ile ahz ve nakil eden ve binaenaleyh bu babda asıl sahib-i selahiyet olması lazım gelen zatların lisanından yahut kaleminden dinlemek istiyor. Mumaileyh bu talebinde tamamen haklıdır. Çünkü insan bir akarsuyu menbaından alıp içmek ister.

Makam-ı Meşihat bu mektubun talep ettiği eseri, ilmîden ziyade idari veya siyasi bir surette teşkil etmiş bir heyete yani Darülhikmetülislamiyeye yazdırmak kararını vermiş ise korkarız ki matlup tamamıyla husule gelmez. Çünkü böyle işlerde zat ve sıfatı ayan bir fert yerine bir heyet-i kalem ve mesul olmaz. Sözünden mesul olmayacağını bilen ile mesul olacağını bilen bir düşünmez, bir söylemez. Bundan maada bu heyetin azası yahut reisi- hangi zat yahut zatlar ise anane-i asliyeye vakıf ve sahib-i selahiyet olmalıdır yani öyle olduğunu bir han-ı ilim ile ispat etmelidir; hâsılı rey-i acizaneme göre eser-i matlubun tahririni böyle bir heyete havale etmekten ise bizzat şeyhülislam efendi hazretlerinin deruhte buyurmaları evladır. Olabilir ki devlet ve milletçe vekil ve emin olmak itibarıyla makam-ı meşihat bu vazifeyi umuma arz ederek kendinde kudret ve selahiyet görenleri ifasına davet eder ve baada zuhur edecek neticelere göre salim bir hatt-ı hareket tayin eder. Yine olabilir ki bu vazifenin resmi surette ifa edilmesi evla olacağını düşünerek hizmeti de mesuliyeti de aynen kabul etmez. Her halde bizim şu mütalâlarımızı sırf karîlerimizle bir musahebeden ibarettir; hiçbir suretle su-i telakki edilmesini temenni ve edilmeyeceğini ümid ederiz.

\*\*\*\*

Büyük mecmuada kızlarımızın delikanlılarımızla beraber bir bina dâhilinde bir dersane içinde aynı tahsil-i âliyi görmeleri tavsiye ediliyor. Doğrusu biz bu tavsiyede hakikat ve samimiyet-i kâmile göremiyoruz. Bu mesele zannedildiği gibi basit değildir. Kızların tahsili ve bunun kemiyeti ve keyfiyeti badehu erkeklerle beraber bulunmaları ve aynı tahsili görmeleri hep birer mühim meseledir ve bunları ayrı ayrı suret-i mahsusada tetkik ederiz.

Yine bu mecmuada (Asri Cemiyetlerde Dinin Mevkii) hakkındaki makale celb-i dikkattir. İfadesi müehhezinden ziyade kat'i görünen muharririmize dinin hâkimiyetini takyîd edelim emrini veriyor. Bu da ayrıca tetkik ve tenkit edilmek ister.

## TARİH SAHİFELERİ

-I-

### Makâmât-ı Mübarek Meselesi

Malum olduğu üzere Küçük Kaynarca muahede-i meşumesi (1188) ahkâmınca taraf-ı devlet-i aliyyeden Kırım Hanlığı'nın istiklali tasdik olunmuş ve Yeni Kale ve Kerç Kalesi ve Azak Kale ve arazisi ve iki Kabartaylar ve ÖZİ (Dniepr) suyuyla Aksu (Bug) meyanında kalan kıt'a Kılburun Kalesi'yle beraber Rusya'ya terk edilmiş ve Aksu hududu ittihaz kılınmıştı. Kırım'ın istiklali devam edemeyeceği ve hükümet-i seniyyenin o taraflarda kuvve-i ihtiyatıyesi olan Tatar Hanlığı an karib Rusya'lıya intikal eyleyeceği mahsus olduğu gibi Azak ve Kılburun Kaleleri Don ve Özi nehirlerinin mecra ve mensublarını; ve Kerç ve Yeni Kale Azak Denizi medhalini Rusya'ya vermekle Karadeniz'de Rus kuvve-i bahriyesinin mebanîsi kurulmuş ve Nikolayef Tersanesi ve Hoca Bey Ticaretgâhı ve Sivastopol istihkâmâtı hazırlanmıştı. Maddi ziyanlardan maada muahede-i mezkurenin yedinci maddesinde "Hükümet-i seniyye Hıristiyan diyaneti ve kiliseleri hakkında himaye-i mütemadiye vaad eder ve on dördüncü madde de muharrer kiliseye ve hıdemasına dair Rusya devlet-i fehimesi elçisine sert müddeiyata müsaade eyler. Bu babda elçisinin herhangi arzusu devlet-i aliyyenin dost-u sâfi ve hemcivarı olan devlete müteallik âdem-i mutemedi tarafından arz ve tebliğ olunmakla devlet-i aliyyemiz tarafından kabul eylemelerini devlet-i aliyyemiz taahhüt eder" deniliyor idi. İmtiyâzât-ı mezhebîyi tebaasına saltanat-ı seniyyeye sırf kendiliğinden bahş ve ihsan etmiş ve Hıristiyan mezhep ve ayinine ve kiliselerine müsaade-i tamme ve mütevveliye göstermiş olduğu halde Rusya Devleti'ne karşı "Himaye-i mütemadiye vaad" etmesi devlet-i müşarünileyhin ledelhâce tâbi ile metbuu arasına müdahaleye serrişte vereceği bedihî idi. Ve salifüzzikr yedinci maddenin fıkra-i ahirisinde Rusya Sefareti'ne verilen hakk-ı himâye ondördüncü madde mucibince Galata'da mebni yalnız bir kilise hakkında câri olmak lazım iken gittikçe daire-i şumülü tevsi kılınmak istenildi. İşte tevsi-i hakk-ı himaye iddiasının sâha-i resmiyete çıkarılması devlet-i aliyyeye başa kaka tasdik ettirilmek istenilmesi 1270 harbine sebep olmuştur.

Evvelce bir makâmât-ı mübâreke meselesi çıkmıştı. Kudüs-ü Şerif'de ve Arz-ı Filistin'de kalan makâmât-ı İsevinin muhafaza ve hizmeti canib-i hükümet-i

seniyeden kadim ve müteaddit fermanlarla kısmen Latin ve kısmen Ortodoks ruhbanına terk olunmuştu. Bu iki mezhep rahipleri yekdiğerinin hukukuna tecavüzden farîğ olmayıp sık sık niza çıkarırlar ve nizâyı muzarebe ve mücarehe derecesine vardırırlar ve hükümet-i mahalliyeyi kuvve-i müselleha ile müdahaleye mecbur edeler idi. Mesela bir makamın silinip süpürülmesi Latin papazlarına mevdû iken ziyarete giden Rum papası iki gözün arasında cüppesinin eteğiyle pencere içinin tevziini alır ve diğeri tarafından görülünce bir kıyamettir kopar idi. Böyle keşâkeş ve rekabetlere meydan vermemek için fermanlar haricinde kalan ve katiyen tayin ve tahsis olunmayan bazı makâmâtın hizmetini (o makamat ehl-i islamca da ziyaretgah idi) hükümet-i seniyye kendisi deruhte etmişti.

On üçüncü karn-ı hicri evâsıtinde Latin ve Rum papazları arasında senelerce uzayıp giden son ihtilâfa iptida Fransa hükümeti ahden haiz olduğı hukuk mülâbesesiyle müdahale eyleyip Latin rahiplerini himayeye ve menfaatlerini tezyide çalışıyor idi. İş bu meselenin ve muhtelif ve münâzi fih olan makamâtın tarihçesi muhatâra şeklinde Fransaca yazılarak 1269 tarihinde bila-imza tab-ı neşr olunmuştur. Hariciye nâzırını Fuad Efendi'ye isnad olunan bu muhatârâ-i tavile (Nesta)'nın mecmua-i muahedât ve muhaberâtında (cild-i salis) mündercdir. Tercümesine himmet olursa bir güzel vesika teşkil eder. Fransa'nın müdahaledâtına karşı Rusya Devleti dahi Ortodoks rahiplerini himayeye kıyam etmekle sırf Papaz dırılısından ibaret olan bu mesele Fransa ile Rusya arasında bir rekabet-i nüfuza müncer olup siyasi şekil almaya başladı. Ortodokslar devlet-i aliyyenin öz tebaası ve makâmât-ı mübareke kendi memleketi olduğı halde ecanibden olan Latinlere hüsn-ü kabul göstermesine rusiyehlu suret-i haktan teessüfler ibraz ve Latinler'in defi ve istiklalini bab-ı âliye telkin etmekte idi.

Fransa Devleti gerek krallık gerek imparatorluk gerek cumhuriyet zamanlarında ahd-ı kadimiyeye istinad ile şarktaki Latin müessesatını daima himaye edegelmiştir. Bu himaye keyfiyeti hep diyanetten ziyade menfaat-i siyasiyeye mübtenidir. Mesela, İnkılab-ı Kebir'i müteakip birinci cumhuriyet devrinde Fransa'da papazlar tard ve takip ve Hıristyian mezhebi resmen ilga kılınmış iken Fransa Sefareti Memalik-i Osmaniye'deki cüziyet vesair müessesat-ı katolikiyeye karışır ve ikinci cumhuriyet üzerine ikinci imparatorluğu hazırlayan üçüncü Napolyon saltanat-ı cedidesi için Katolik Fırka'sında bir kuvvet izhar bulduğundan

bu müdahaleyi biraz daha ileri getirir idi. Diğer taraftan Rusya Devleti hükümet-i seniyyeye ecnebi olan Latin papazlarından ziyade kendi tebaası olan Ortodokslara ibraz-ı muavenet ve âtifeti tavsiye eyler idi. Bu tavsiye gerçi kendi fırılacağı çevirmeye mâtuf ise de hükümet-i seniyyece muhik görülerek uhuvvet dairesinde icabı icra kılınır idi.

Senelerden beri devam eden son ihtilâfâtın halli zımında Bâb-ı Âli'de mukarrerem komisyonlar teşkil olunup, komisyonlar iptidâ Fransalıya temayül etmiş iken Çar tarafından cânib-ı şehriyariye varid olan bir şükka-yı hususiye yani katı protesto üzerine Rusya âmâlımı dahi okşamaya mecbur olup Fransa ve Rusya'nın tazyikatı arasında Bâb-ı Âli sıkılmaya başladı.

İhtilaf başlıca iki nokta üzerinde deveran etmekte idi: Evvela Kudüs'te ekalliyet-i Nasara'ya göre kabir-i İsa aleyhisselamı muhtevi olan Kamame Kilisesi muhtac-ı tamir olduğundan tamiratının Latin veya Ortodokslar tarafından icrası; saniyen Beytüllahim'de mevlid-i İsa aleyhisselam olan mahalde minelkadîm asılı bulunan gümüşten mamul kevkeb bir aralık gizli eller tarafından aşırılmış olduğundan Latinler veya Ortodokslar tarafından teccide ve üzerindeki kitabenin Latin veya Rum harufuyla taharri Kamame Kilisesi evâilde birkaç defa Latinler tarafından ve kırk elli sene evvel vuku bulan bir harikte hasarzedede olmakla defa-i ahirede Ortodokslar tarafından tamir edildiği cihetle her iki taraf hukuk-ı muktesebiyeyi ileri sürerek tamiaratı kendisi icra etmeyi iddia ve tami keyfiyetinden bir hakk-ı tasarruf münbais olacağını tasavvur eyler idi.

Bu hususattan dolayı tarafeyn biri birine hasm-ı can olup yapmadıkları kalmayıp ve hükümet-i seniyye canibinden telif-i beyn zımında her ne söylense dinlemiyor idi. Kuyud-u kerimeden bilahariç yeniden tastir olunan ferman-ı aliyenin bazıları iki tarafın şerrinden ihtirazen Kudüs'te okunamamıştı.

Usanç veren şu münazaanın bir taraf olması için hükümet-i seniye Kamama'nın tamirini kendisi deruhte etmek istemiş ve Müslümanların mevadd-ı mukaddeseye el sürmeleri hetk-i diyanet addolunarak Fransa'da bir vaveyla kopmuş idi. Kevkeb sîmîn-i mesrukat müceddeden imal ve yerine tealliki de teklif olursa idi mâzâh alamet-i kıyametten addolunacak idi. İhtirasât-ı taassubiyenin bu mertebesini tarih-i alem görür ve .. terk ettim zanneyler idi. Tarafeyni irzâ etmek mümkün olamadığı cihetle Bâb-ı Âli ne yapacağını bilemiyor ve tokmak ile urus arasında bir

vaziyette bulunuyor idi. Meselenin içyüzü nizâ-ı mezhebi olmayıp Rusyalı tarafından çıbanbaşı koparılarak bir vesile-i harp îkâyı olduğunu Bâb-ı Âli anlamıştı. İngiltere'ce bu keyfiyet bütün tevezzuh edildiği cihetle devlet-i müşarünileyha hükümet-i seniyye kayet âkilâne ve mütebassırane hareketi tavsiye etmekte ve vesayesi mucebince âmil olunmakta idi.

Gelecek makalemizde meselenin kesb ettiği vehameti ve nihayet Rusya'nın dilhâhı vechile harbe vesile verdiği nakil ve beyan olunacaktır.

**Abdurrahman Şeref**

### **PAPATYA**

Beyaz, sarıpatyalar  
Çıkar, baharı karşılar  
Öper kucaklayıp bahar  
Yeni doğan bebekleri.

Döker şu parlak güneş  
Yere sihirli bir ateş  
Yapar güzel ve taze eş  
Bütün şu hoş çiçekleri

Suyu ve toprağı latif  
Hava ile verip hafif  
Yetiştirir bütün zarif  
Ve misk gibi öbekleri

Ne el ki gizlemiş bunu  
Bu yıldızı veya günü

Kim işlemiş acaba şunu

Şunun güzel ipekleri

Yeşil zemin beyaz benek

Ve ortada sarı göbek

Bakın güzel değil mi pek?

Dere tepe etekleri

Gören bilir, seven bilir

Tûlû eden şu şey nedir?

Kevâkibe nâziredir

Çiçeklerin çiçekleri

**Göztepe, 10 Mart sene 1335**

### **ÇOCUK KİMDİR?**

Bu sorunun doğru ve tam cevabını verebilmek için âlemin aslını, evvelini bilmek ve durmaz, kesilmez bir cereyan suretinde zâhir olan hareketin, seyr-ü tekâmülün mebd-i mütenâhisini görmek lazımdır. Zira çocuk bu şahrâh-ı ezeliye bir merhale, bu kabile-i âvâlimde bir yolcudur. Çocuk yeni doğmuş ay gibi tedricen büyüyecek ve kesb-i kemâl edecek ve nihayet nazardan nihân olacaktır; yani bir safhadır ki sâir safhalar meyanındadır ve makabliyle, mabadiyla beraber mütalaa ve muayene olunmalıdır.

Vakıa çocuğun yani şu zahirdeki insan yavrusunun evvel ve ahirini bilmek, nereden gelip nereye gideceğini görmek bizim için mümkün değildir. Mümkün olsaydı bu âna kadar bazımız bilir ve görürdük. Çünkü âlemde en ileri gitmiş milletlerin eski ve yeni bütün hakîm ve feylesofları bu meselenin hallinden aciz kalmışlardır. Hatta bizim bütün âlem ve irfanımız bu bapta acizimizi anlamaktan ibaret olarak gösterilmiştir. Bazı ulema ise, insana akıl, israd-ı kainâtı keşf için değil,



belki keşfetmekten bilküllüye ve mutlak surette aciz olduğunu idrak için verilmiştir diyerek bizi gene eşyaya vukufpeyda etmeye enaniyet ve inad ile çalışmaktan men etmeyi muvafık görmüşlerdir. Bu böyle olmakla beraber insan bu babda büsbütün zapt-ı nefis edemez; en muazzam mesâili aciz ve noksanıyla düşünüp halletmeye çalışır, aciz kalır, yine düşünür... Yine düşünür... Hâsılı düşünmekten mümkün değil fâriğ olamaz. Binaenaleyh biz de şimdi çocuk kimdir sualine cevap düşünmekten kendimizi alamayız. Düşünmemiz ve söylememiz karîlerimizle beraber olacaktır ve bu babda ne derece kadar sevk-i nazar edebileceğimizi şu misiller gösterecektir.

Bir nebatat âlemine bir yaprak gösterip bu nedir diye sorsanız elbette size bir cevap verir. Bu cevap, yaprağa müteaddid nokta-i nazardan bakılmakla müteaddid olabilir. Mesela şeklini, nescini, rengini, evsaf-ı hükmiye ve kimyeviyesini, evsaf-ı gıdaiye ve şifaiyesini, suret-i teşkil ve terkiğini ayrı ayrı mütalâ edebiliriz. Mâmafih yaprağı iyi okuyup anlamak için nebatın kendisini sair azasıyla bedaber tetkik etmek ister. Çiçeği nedir, kökü nedir? Toprağa, suya havaya, ziyaya ihtiyacı var, niçin ve nasıl? Bu nebat bir tohumdan zuhur ediyor; yine öyle tohum veriyor. Şimdi işte bu tohum o nebatın evveli addolunabilir. Lakin hakikatte o da bir safhadır; basit ve ayân bir mübde değildir, belki mürekkeb, mahlûk-u mühim ve muğlâk bir şeydir; açık değil kapalıdır, celî bir yazı değil girift, gayet girift ve okunamaz bir yazıdır. Hatta o nebat zahiren o tohumdan zuhur ettiği halde sonunda kendisi de o tohumu vücuda getiriyor. Bir düğüm yapıp iki ucunu da birbirine kaynatır yani yekpare yaparsak bunu açabilirler mi? Müdevver bir yolun iptidası ile intihası olur mu?

İşte akıl, ilim, bu noktada tevkif eder. Tohumu kimyager tahlil etsin; müşerrah teşrih etsin; nebatçı, hikmetçi âlimler ve hakîmler her veçhe ile tetkik etsinler. Neticede bir ayan-ı hakikat zâhir olamaz, belki müphemlik artar, teşettüt-ü efkâr hâsıl olur. Perdelerin açılması tohumdaki sırr-ı maktumun daha ziyade kapanmasını muceb olur. Tetkiki pek ileri götürürsek gözümüzün önünden tohum kaybolur; kasr-ı aklımızla âciz fikrimizle hayran ve sergerdân kalırız.

Gelelim çocuğa; şimdi onun bir maddiyatı var, bir de maneviyatı var. Maddiyatı, nebat gibi babası ile anasının tohumlarından yahut tohum ile yumurtasından vücuda geliyor. Anasının bedeninde büyüyor, sonra doğuyor ve anası ile babasını da cami olan mader-i tabiatın kucağında büyüyor. Mamafih doğmazdan

evveline valide-i tabiatın elinde demektir; hatta ebeveyninin izdivacından mukaddem dahi öyledir. Çünkü tabiat, fitrat denince kendimizi hariç göremeyiz. Hakikatte biz de bütün beden ve ruhumuzla tabiatın, kudret-i fâıranın mahsulüyüz ve daima aguşunda perverşiyâb olmaktadır.

Görölür ki nebat tohumda mündemiç veya kayıp olduğu gibi çocuk da öyle bir tohumdan zâhir veya öyle bir tohumda gaib olur. Çocuğu geriye doğru takip etmemiz, görerek ve anlayarak evveline kadar gitmemiz mümkün olmuyor. İleriye doğru yani bu âlemde kalıp yaşamaya başladıktan sonra çocuğu tetkik ve takip etmek bir dereceye kadar mümkün ise de bu dereceyi yükseltmek yani çocuğu bütün hakikatiyle, hakkıyla, evsaf-ı zatiye ve mümeyyizesiyle gözümüzün önünde tayin ettirmek için mutlaka makablini bilmemiz ve bu hayattan evvelki hayatını görmemiz lazım olduğu gibi mabadını da ahirine dek doğru ve tamam öğrenmemiz muktezidir. Çünkü bir kitap evvelinden okunursa iyi anlaşılabilir; orta yerinden başlanırsa ahirine değil her halde eksik olur. Baş tarafı veya nihayeti olmayan bir kitabı tamamlamaya çalışmaz mıyız? Çocuğun ana rahmine düşmezden hatta babaya, anaya gelmezden evvel bir mevcudiyeti, bir hayatı var mıydı diye şüphe edemeyiz. Zira görüyoruz ve biliyoruz ki ebeveyn maddiyat ve maneviyatlarıyla beraber fabrikadır; daima çalışıyor ve bir taraftan ham eşya alıp bir taraftan mamul olarak ihraç ediyor. O eşya o fabrikalara nispeten hâdimdir, lakin onlar da diğer fabrikalarda yapılmıştır. Hâsılı çocuğun hayatını ana rahmine düşmesiyle tahdit eylemek asla doğru değildir. Bu âlemdeki hayatın mabadi için de böyle düşünebiliriz.

Maneviyata gelince: Bunu ayrı mütalaa etmeye mecbur değiliz. Zira maddiyat ve maneviyat birbirinin aynı olmadığı gibi gayrı da değildir. Tabir farkı, nokta-i nazarın ihtilafından olup bahş ve talim ve teali teshil eder. Bu ana kadar madde ile mana birbirinden haricen ve fiilen değil zihnen ve mantıken bile suret-i katiyede tefrik edilememiştir. Çünkü ikisi de bir silsile-i meratibde dâhildir. İkisi de aynı hakikatin safhalarıdır. Zaten maddeye müteallik olan ilmimiz mana hakkındaki ilmimizden ne kemiyet, ne de keyfiyet cihetiyle büyük değildir ki maddeyi biliyoruz da manevi veçhini göremiyoruz diyelim. Bize maddenin mi veçhe-i maneviyesi vardır yoksa mananın mı veçhe maddiyesi vardır diye bir sual irâd etseler kolay cevap veremeyiz zannederim. Kim bilir belki madde de, mana da birer safhadır.

Bunun için çocuğun bedeni ile ruhunu beraber mütalaa edeceği. Mamafih unutmayacağız ki ruh bil bidâhe asıl ve evveldir, beden bizarure tali, tâbidir. Böyle olmakla beraber mademki eskisi birbirine bağlanmıştır, neva ve hakikaten bir olmak lazım gelir. Zira bir cinsten olmayan iki şey birbirine böyle kaynamaz; bir asıldan olmak gibi beyinlerinde alaka ve cazibe olmayan iki şey birbirini öyle arayıp bulur birleşmez. Hâsılı beden ile ruha, tâbi ile matbu nazarıyla bakmalıyız ve unutmamalıyız ki beden ruh içinde ve ruhun icra-ı efâl ve izhar-ı kemâlât etmesi için müretteb ve mükemmel bir âlet mecmuasıdır. Yahut en açık ve iyisi şu ki padişah ile tebaası ne ise ruh ile beden veya âzâ-yı beden tıpkı odur. Padişahın tebaasından farkı ise bittabi yalnız ilmi değildir.

Hülasa-i kelâm çocuğu çocuktan öğreneceğiz, hem mutlaka çocuğun kendisinden öğreneceğiz. İlim ve sanat ashabı alakaları dâhilindeki eşyayı yine eşyadan öğrenirler. Hikmet ve kimyada mevaddın evsaf ve ahval ve münasebeti bizzat mevaddın mütalaa ve tecrübesiyle tedkik edilir. Tabiat-ı maddiyeye müteallik ulum ve sanayide hakikat böyle olduğu gibi semâvât, ahlakıyat ve ruhiyat için de böyledir. Bir ilme dair ehlinin yazdığı bir kitabı okumak bizi o ilme ehil yapmaz, belki ehliyet iktisabının yolunu gösterir. Binaenaleyh şu bizim yazdıklarımız da dâhil olduğu halde ruh-u beşeriye ve bilhassa çocukluk ahvaline dair yazılan eserleri sadece okuyuvermekle hakikate erişilmez, belki hayali bir fikir edinilir.

Bu halde ne yapalım? Ne yapacağımızı gösteren yol açıldı zannederim. Bir doktor hastasını nasıl muayene ederse, bir binici hayvanın hissini tabiat ve ahlakını nasıl tetkik ederse, bir âlim bir nebatı nasıl öğrenirse bir heyetşinas semâviyâtı nasıl tarassut ederse biz de çocuğu öyle tarassut ve tetkik edeceğiz. Onu ondan öğreneceğiz. Kendi bildiğimize ve düşündüğümüze ve istediğimize onu uydurmaya çalışmayacağız; bilakis ona kendi bilgimizi, düşüncemizi, isteğimizi uyduracağız. Ulum ve sanayide eşyanın evsaf-ı zatiyesini mühimsemeyerek kendi bildiği ve istediği gibi iş yapmaya kıyam edenler asla ve kata muvafık olamamışlardır. En adi bir sanatın üstadına bakınız. Elindeki eşyanın hakkını veriyor ve hakikaten hükmünü icra eder; hayale tâbi olamaz binaenaleyh bize çocuk kimdir sualinin cevabını yine çocuk verecektir.

## SULH-U EBEDÎ

Harp ile sulh beyninde bulunduğumuz ve uzun bir sulha nail olmak emeliyle yaşadığımız şu günlerde sulhtan alelhusus sulh-ü ebediden bahsedilirse hep dinlemek isteriz zannedirim. Bunun için (Immanuel Kant)'ın bu unvan ile yazdığı büyük makaleyi yahut küçük risaleyi görmemiş olan karilerimize okutmak istedik.

Risale iki fasıl, iki zeyl ve iki lâhikadan mürekkeptir. İki fasıl sulh-ü ebedinin şerait-i iptidaiye ve katiyesini, iki zeyl sulh-ü ebedinin temini meselesini, iki lâhika ahlak ile siyasetin mukayesesini havidir. Risalenin tercümesini ikmal ettikten sonra sulh-ü ebedi fikrinin bir tarihçesini ve hatime olarak bu baptaki mütalaamızı arz edeceğiz.

### Sulh-u Ebedî

(Immanuel Kant)

Bir otelede bir mezarlık resminin altına yazılmış görülen (sulh-ü ebedi) hitap yahut unvanı acaba bütün yeni âdeme mi, yoksa bilhassa harbi sevmekten fariğ olmayan hükümdarlara mı, yoksa yalnız sulh-ü ebedi rüya-yı latifiyle oyalanan feylesoflara mı aittir, bunu tayine çalışmaya hacet yok. Burada yalnız bir şart vaz edeceğim. İş başında bulunan diplomat nazariyatçıya nazaran sağlam bir mevkedir. Ona büyük bir itminan ile yüksekten bakar ve onu efkâr ve vahiyesi devlet için bir tehlike olmayacak ve bu bapta bütün kudret ve belagatini sarf etmesine müsaade edebileceği ve o halde akıl ve edna bir ricali yerinden bile oynatmayacağı tecrübe ve müşahede ile sabit bir sahte âlim addeder. Binaenaleyh ikisi beyninde bir niza zuhur ettiği takdirde iş başındaki rical-i devlet daima o siyak ile gidip nazar-ı siyasiyûnun ifadeye ve ilana cüret ettiği fikirlerden devlet için bir muhatara istişmâm etmemelidir. Bunun için müellif her türlü muzır su-i tefehhüme karşı kendini meşru ve sarih surette mahfuz addeder.

## Birinci Fasl

Devletler beyninde sulh-ü ebedi şerait-i iptidaiyesi:

1. İleride harp zuhuruna vesile verecek gizli noktayı havi hiçbir sulh muahedesi sahih addedilmeyecektir.

Çünkü o halde sulh olamaz, belki ancak bir mütareke yani terk-i muhasıma olur. Musâlaha, her türlü muhasımanenin hitâmı demektir ve ona (ebedi) sıfat madhesinin ilavesi, haşv-ı lafz olduktan maada celb-i şüphedir de. Sulhun akdi, ileride harbe sebebiyet verecek ahvali izale etmek demektir, her ne kadar bu ahval iki tarafta henüz malum olmayabilirse de ve hazinelerdeki evraktan bulunup meydana çıkarılabilirse de tarafeynden biri dermeyan edeceği mütalaanın bir kısmını ileride mülâhaza ve tesviye edilmek üzere kalbinde ihtiyaten gizleyip sulh ahitnamesinde hiç zikrettirmez, çünkü iki taraf da harbe devam edemeyecek bir hale gelmiş olabilir ve ilk müsait fırsatta tecdit-i muhasıma etmek su-i niyeti gizlice durur. Hâlbuki böyle diplomatlığa ancak cüziyet mantığı hak verir. Eğer hakikat hali yani nefsülemri muhakeme edecek olursak bu yolda hareket bir hükümdarın şerefini tenzil eder ve böyle bir sıfatı kabul etmek de vükelanın kadrine hâlel verir. Lakin hükümet-i siyasiye hakkındaki efkâr-ı münevvere-i hazıraya nazır öbür devletin şeref-i hakikiyesi, mümkün olan her vasıtaya müracaatla kudretini mütemadiyen inkişaf ve tekâmül ettirmekte mündemiç ise bu muhakeme insana şüphesiz celi alimane gelir.

2. Küçük büyük hiçbir devlet-i müstakile tevarüs, mübadele, mubayaa veya hibe tarikiyle diğer bir devlet tarafından temellük edilemez.

Çünkü bir devlet tebaasının sakin olduğu arazi gibi bir mülk değildir. Devlet, efrad-ı beşeriyeden mürekkep bir cemiyettir ki ona kendinden başka hiç kimsenin hükmetmek ve tasarruf etmeye hakkı yoktur. Bir ağacın bedeni gibi onun kendi kökleri vardır ve onu diğer bir devlete aşlamak, onu sahib-i fikir ve ahlak bir şahs-ı mevcudiyetten indirip bir şey menzilesine düşürmektir. Binaenaleyh bu muamele-i tebaa ile matbu beynindeki mukavele-i asliye mefhumuyla tenakus teşkil eder ki bu mukavele olmadıkça halk üzerine hiçbir hakk-ı hükümet tasavvur edilemez. Bu tarik ile memleket kazanmak hevesine itbâ edilmekle Avrupa'nın başına ne felaketler gelmiş olduğunu herkes bilir. (Sair memleketler de bu hal hiç malum değildir) Devletler beyninde güya efrattan imişler gibi sıhriyet tesis etmek âdeti hatta pek yakın zamanlara kadar gelmiş ve buna bir cihetle kuvvet-i sarf etmeksizin yalnız aile

münasebeti sayesinde tefavvuk iktisab olunabilir yeni bir san'at ve ticaret nazarıyla bakıldığı gibi diğer bir cihetle de tevsî-i arazi için bir çare veya hile nazarıyla bakılmıştır. Bir de bir devletin askerini, kendi memleketiyle muharip olmayan düşman ile harp etmek üzere diğer bir devletin ücretle istihdam etmesi de bu kabil işlerden addedilmelidir. Çünkü bu suretle teba-i emval-i şahsiye gibi keyfi istimal ve israf edilmektedir.

### 3. Hazari ordular mürur zaman ile lağiv edilecektir.

Çünkü ordular harp için daima hazır durarak diğer devletleri her vakit harp ile tehdit eder; askerin adedi cihetiyle birbirine tefevvuk için devletleri rekabete düşürür ve bu adede hiçbir had tayin edilemez. Şimdi bu uğurda sarf edilen para sebebiyle gitgide sulh kısa bir muharebeden bile ağır gelmeye başlar ve o vakit hazır ordu, bu yükten kurtulmak için tecavüzü harpler ihtiyarına bizzat sebep olur. Buna şunu da ilave etmeli ki öldürmek yahut öldürülmek için âdem istihdam etmek muamelesi diğer bir devletin toprağında bunları makine yahut alet gibi istimal etmek manasını tazmin eder ki bu, zatımızdaki hakk-ı insaniyet ile bil suhule telif edilemez. Mamafih bir devlet tebaasının hariçten gelebilecek tecavüze karşı kendilerini ve memleketlerini muhafaza etmek niyetiyle ara sıra bil ihtiyar askeri talimler yapması keyfiyeti büsbütün başka bir iştir.

Bir devletin hazinesinde şürot izhar etmesi de aynı suretle diğer devlet tarafından harp ile tehdit addedilebilir ve onları bu tehlide mukabele için ilk darbeyi vurmaya icbar edebilir. Çünkü silah kuvveti, ittifak ve para kuvveti gibi üç kuvvetten üçüncüsü en emniyetli alet-i harp olabilir, eğer mukadderini tayin etmek suubeti mani olsa.

4. Devletin umur-u hariciyesiyle alakadar olarak hiçbir istikraz akdedilmeyecektir. Memleketin umur-u iktisadiye ve nafiasını idare için dâhilde veya hariçte bir istikraz akdiyle muavenet-i lâzımeyle temin etmekte su-i zanna düşülecek bir şey yoktur. Lakin şimdi devletler birbirine karşı bir silah olmak üzere umumiyetle akranı? Usulüne müracaat edilir ki bu tarik ile düyun gittikçe kabarır ve derhal tesviyesi talep edilmeyeceği de daima temin olunur (çünkü bütün dâyinler böyledir); işte bu, tehlikeli bir para kuvvetidir. Bu asırda sanat ve ticaret sahibi milletlerin düşünüp buldukları bu tedbir, harbi idame için sair bilcümle devletlerin hazineleri mevcudunu tecavüz edecek derecede azim bir şürot izhar etmek demektir

ki bu izhar muamelesine ancak vergilerin tenakuza yüz tutmasıyla hâle-i arz olabilir. Hâlbuki bu izhar ve ikraz usulünün sanat ve ticaret üzerine yaptığı aks-i tesir sebebiyle ticarete husule gelen sürat ve kuvvet bu tehlikeyi de uzun müddet bertaraf eder. Binaenaleyh harbin suhuletiyle ika edebilmesi ile hükümdarların- tabiat-ı beşeriyede mündemiç bir meyil gibi görünen- muharebeyi sevmesi, sulh-ü ebedi yolunda büyük bir manadır. Binaenaleyh bu usulün lağvı sulh-ü ebedi şerait-i iptidaisinde biri olmak üzere kayıt edilmek behemehâl lazımdır; çünkü böyle istikraza devam eden devletin nihayet zaruri olarak iflas etmesinden mücrimlerle beraber birçok masumlar da mutazarrır olur ve bu ise iki devlet için de umumi bir zarardır.

Binaenaleyh böyle ikraz tarikine talik bir devlete ve onun âmâl ve matlubuna karşı diğer devletler hiç olmazsa ittifak edelerse hakları vardır.

5.-Hiçbir devlet diğerinin kanun-u esasiyesine ve idaresine kuvvetle müdahale edemeyecektir.

Çünkü ne hakkı var? O devletin tebaasına su-i misal gösterecek bir hal mi vaki? O halde bir milletin kendi kanunsuzluğu yüzünden ne büyük belalara giriftar olacağını misal ile gösteren devlet-i hariciye böyle bir ders-i ibret vermekle daha büyük hizmet ediyor demektir. Bundan maada her bir âdemin diğerine su-i misal göstermesi o diğerine zarar vermez. Burada fesat dahli sebebiyle ikiye ayrılıp her biri kendince ayrı bir devlet teşkil eden ve mamafih ger biri mecmuanı dava eden yani ötekinde sahip ve hâkim olmaya çalışan bir devletin hali filhakika bir müstesna teşkil eder. İşte bu hal, tekrar edinceye kadar bir anarşi (başsızlık) demek olduğundan bir tarafa temâyük ile muavenette bulunmak, bir devlet için diğerinin kanun-u esasiyesine ve idaresine müdahale etmek olamaz. Lakin o devletin hali bu dereceye, bu safha-i ihtilale geldikçe diğer devletler tarafından müdahale edilirse maahaza dâhili bir maraz ile mücadele etmekte olan bir müstakil milletin hukukuna taarruz edilmiş olur. Binaenaleyh su-i misal gösterecek hali o mutaarrız devlet kendisi göstermiş olur ve bu hal ile bütün devletlerin muhtariyeti ve istiklali emin olmaz.

6. Hiçbir devlet, elyevm muharip bulunduğu devlet ile bilâhare sulh akdettiği vakit beyn-i hü mâda mukabil itimadı külliyyen salip edecek surette hasmane fiil ve hareketlere cevaz veremeyecektir; düşman devletin evvelkisine gizlice katil, cani sevk etmek, fesat ve ihtilal ve hıyanet uyandırmaya çalışmak gibi.

Bu işler bayağı yahut aşağı huda-i harbiyelerdir. Çünkü harbin kızgın zamanlarında bile iki taraf birbirinin ahlakına az çok itimat eder; yoksa hiç sulh edilmez ve muhasıma iki tarafın birbirini tamamıyla mahvetmesi gibi ölesiye yahut öldüresiye bir muharebe olur. Hâlbuki harp ancak bir hakkı kuvvetle tebyid etmek için müracaat edilen acı bir çaredir; bu çareye âlem-i tabiat da tevessül eder ki onda münâzî fihi bir meseleyi halledebilecek bir mahkeme-i adalet mevcut değildir bu gibi ahvalde tarafeynden hiçbirine haksız düşman denilemez. Çünkü böyle diyebilmek için bir hükm-i kanuni ister. İlhak hükmü denilen ahvalde olduğu gibi burada da hangi tarafın haklı olduğunu harbin neticesi tayin eder. Lakin devletler arasında tedip ve tecziye muharebesi olamaz. Çünkü birbirine mafevk veya madun olmak gibi bir münasebet yoktur. Binaenaleyh ölesiye veyahut öldüresiye harp iki tarafı da bir anda darbe-i halk ile yere semeye ve her türlü hak ve hakikati de beraber mahvetmeye çalışarak devam edip nihayet ancak nev-i beşerin kabristanında bir sulh-ü ebedi hitam bulur. Binaenaleyh böyle bir harp ve buna müteallik bilcümle esbap ve âlâtın istimali mutlak surette men edilmelidir. Yukarıda zikrettiğimiz fiil ve hareketlerin bizzat bu neticeye müncer olacağı şu hakikatte irâ eder ki böyle iblisane hudalar haddi zatında şer olduktan maada bir kere istimale başlayınca uzun müddet saha-i harbe münhasız kalmaz. Mesela casus istihdamını ele alalım. Burada ancak başkalarının namussuzluğundan istifade edilirse de bu gibi efal bir kere rağbet görünce müsebbibi olan harbin hitâmıyla beraber kâmilan bitip gitmez belki hal-i sulhta de idame olunur ki o vakit bunların yani casusların ve casusluğun vücudu o devletin maksadını mahveder.

Her ne kadar zikredilen kanunlar, afatı mütalaa edildiğine göre (yani hükümdarların harekâtına derece-i tesirlerine göre) yalnız nehiy edeceği kanunlardan ise bazıları ahvale hiç tealliki olmayarak katiyen sahihtir ve mutlaka icra edilmelidir. Birinci, beşinci, altıncı maddeler böyledir. Diğerleri yani ikinci, ve üçüncü, dördüncü maddeler ahkâm-ı kanuna gerçekten mugayir olmamakla beraber bu ahkâmın bilfiil tatbikinde ahvâl-i hususiyeye tevafuku temin izlemek üzere ahali tarafından biraz tevsi' veya tahdit olunabilir ve bunların vezinde gözetilen maksat kaybedilmemek şartıyla icrası meşru surette tatil de olunabilir. Burada gözetilen ıslah maksadı bir iade maddesini namütenahi baîd bir zamana tehir etmeye müsait değildir (mesela ikinci maddede tarif edilen surette hürriyetinden mahrum edilmiş bazı devletlere hürriyetini iade etmek gibi). Çünkü bu tehir âdem-i iadeyi tensip etmektir. Tehir,



ancak iade muamelesi defaaten yapıp gözetilen maksat zail olmasın niyetiyle yapılabilir. Burada tavsiye ettiğimiz maneviyat yalnız suret temellük, filhakika doğru olmamakla beraber o zamanlarda devletler beyninde o suretlerle memleket ve devlet sahibi olmak efkâr-ı umumiyyeye göre meşru sayılırdı.

### **Birinci faslın hitamı.**

## **LONDRA**

Filhakika son iki asrın tarihi gözden geçirilecek olursa bu tesmiyede isabet olduğu anlaşılır. Bizim sadece Londra dediğimiz şehir muazzam; birçok Londra'ları ihtiva eder. Mesela, Romalıların Londra'sı; Saksonların, Normanların "Planet Cennet"lerin, Şekspir'in, "Dikins" ın Londra'sı; kulüblerin, fabrikaların Londra'sı; siyahların teessüsünü idrak etmiş olan Roma İmparatorluğu üç/uç kemâini bulduğu bu devirde o zamanki ismi "Lotatya" olan Paris, Sen Nehri'ndeki adacıklardan biri üstünde bulunan küçücük bir köy, Biyana ufak bir Roma ordufahı idi "Berlin" in kurulması için ise daha birçok asır lazım idi.

Bugün "*Siti of London*" denilen yaz Londra'sı, kanun-u evvelin sisli, dumanlı, Londra'sı gibi! Avrupa'da Londra'dan daha eski payitahtlar varsa da büyüğü yoktur. Londra'nın tarihi hakkında ortada dönen rivayetler bir tarafa bırakılacak olursa, asıl tarihi Roma fırkalarının vüruduyla başlar. Yedinci asır ve payitahtın kalbgâh-ı ticareti olan merkezi Londra'da; bir eski Britanya köyünün ve Roma kasabasının yerini işgal eder. Vüsatı, takriben bir meyl-i murabbador. Gündüzün buranın halkı 300.000 kişidir. Geceleyin bu miktarın ancak onikide biri burada uyur- Çünkü burada arazi-i ikâmetgâh inşa edilemeyecek derecede kıymetdârdır.

Buranın kapılarından günde birçok milyon âdem geçer. Bunun çevresi ile nehrin öte yakasında bulunan beş milyon halkı hâvi "Büyük Londra" 130 mil murabba vüsatında bir saha işgal eder. Bu "Büyük Londra" nın ötesinde payitaht ve şehir polis idaresinde bulunan (700) mil murabalık bir sahada ise 7 milyon nüfus mevcuttur.

Sokaklarını hatt-ı müstakim haline getirip birbirine ekleyecek olursak Niv York'dan San Fransisko'ya yani Bahr-i Muhit Atlası'nın garb sahilinden bahr-i muhit-i kebrin şark sahiline vasıl olur.

Londra'da mevcut 250 bin binanın (500)ü hoteldir. Hâl-i sulhda bir sene zarfında bu hotellerde yalnız (100) bin Amerikalı sakin ollur. Meşhur meseldir: *“Londra'da Dublin'dekinden ziyade İrlandalı, Filistin'dekinden ziyade Yahudi vardır.”*

“East End” denilen ve siti ile Londra Kalesi'nin haricinde bulunan şark kısmı sanayii mahalidir. Bu havalide en ziyade Yahudiler sakindir. “West End” denilen garbî Londra kübrâ yatağıdır. Buranın sakinleri hakiki Londralı değillerdir. Gerçi onlar bu iddiadan mugayır olurlarsa da hakikat bu merkezdedir. Asıl Londra, Töton servet ve azîmeti, uzun tarihi, şeref-i ticarisi ve şehri mimarisiyle beraber “East End” ve “West End” denilen bu iki kısım arasında yatar. Londra'ya kelip ancak beş, on gün ikamet eden bir yabancının tanıdığı veya tanıyacağı Londra, Temz Nehri sahilinde “Tâver” köprüsünden “Vest” Minister” köprüsüne kadar imtidad eden takriben bir mil tûlunda dar bir sahaya münhasır kalır. Fakat bu saha her vechile o kadar zengindir ki insan, buraya ait olan intabiatını? Hülasa etmek isterse ibtidâ ve intihâsını bulmaktan izhar-ı acz eder.

### **(Londra yazısının devamı)**

Biz burada Londra'ya dair umumi bir fikr-i cemil verebildik. Hâlbuki bu şehir ticaret, sanat, hayat-ı hususiye ve umumiye-i siyaset, idare-i mülki ve sıhiyye vesair nokta-i nazarlardan ayrı ayrı mütalâ ve tedkik edilmeye değer bir kımeti haizdir. Bunun için tafsilatı âtiye talik ederek şimdi bazı umumi manzaranın resimlerini arz etmekle iktifa ediyoruz.

\*\*\*\*

## **TERBİYE-İ BEDENİYYE NEDİR?**

Haiz olduğu ehemmiyet-i hayatiye ile tamamıyla makusen mütenasib olarak anlaşılın mesailden biri de “terbiye-i bedeniye” dir. Terbiyevi ve sahihi şeylere karşı mütadımız olan bigânelik elan devam etmekte; güya bunlarla hiçbir alakamız yok.

Hakikat-i halde insanın en mühim, kıymetdâr sermayesi mevcudiyetidir, salim ve metin mevcudiyettir. Mariz, çürük mevcudiyetler, bu mühim sermayeye

mukabil, bitmek tükenmek bilmeyen düyûn gibidir. Sermaye yekûnu ne kadar kabarıp, din yekûnu ne kadar hafiflerse mevcudiyetimiz o derece masundur.

Her mevcut, bulunduğu muhite, yaşadığı vasatla münasebetedir. Her mevcudu, vücuda getiren, yaşatan, üzen, süründüren mahv eden vasatıdır. Vasattan her mevcuda karşı bir takım tesirler gelir; mukabeleten her mevcudun da vasatı üzerinde bir tesiri vardır. İki taraf da istifadesi, kemâli, yekdiğeri üzerine icra ettikleri tesirlerin menâfii hayatiyelerine uygun gelmesine tevaffuk eder.

Gerçi, hilkat bizimle beraber bütün hayvanat da bir takım hisler vermiştir ki bu hisler delaletiyle hayatlarını ve nesillerini muhafazaya sa'y ederler. Hiss-i cüva, gıda aramak hususunda hayvanatı haber eder. Ateş, su içmeye muhtaç olduğunu haber verir. Hiçbir kara mahlûku kendini kaldırıp denize atmaz; çünkü su içinde nefes alamayacağını hisseder. Bütün haşerât, soğuk basınca deliklerine girerler. Demek ki kudret bütün hayvanatı muhafaza-i mevcudiyet için lazım gelen his ve cihazlarla techiz etmiş. Şimdi *“soğuk olunca insan fazla giyinir, sıcakta soyunur, fitrat bize his vermiş fazlasına ne lüzum var”* diye bir itiraz dermiyan edilebilir. Fakat düşünölmelidir ki hiss-i ekseriya aldatır. Kendi başına ve virâneliğe terk edilen bir beygir doğru baldıran otlarına koşar ve doyuncaya kadar yer. Çünkü bu ot, onun için pek elzendir; lakin zehirlidir. Hayvan derhal sancılanır, ishal olur, farkına varılıp çay ve konyaktan mürekkebe bir ilaç yetiştirilmezse ölür gider. İşte hiss-i hayvanî ve neticesi.

Nev-i beşer ise şâmme, basıra, sâmiâ gibi hislerce pek çok hayvanattan geridir. Kemal-i lezzetle mantar yiyip terk-i hayat edenler, bakırdan zehirlenenler az mıdır? Görüyoruz ki bütün işleri, hayvanî bir surette, hisse terk etmek doğru olmayacak insanın hayvandan fazla bir kudreti varsa akli ve dimağının daha mükemmel olmasıdır; bu herkesçe malum. Ancak bu noktanın, kemal-i fikrinin tahkiki dimağın müstaid olduğu işleri görmeye çalışmasıyla kaimdir. Dimağ ne kadar iyi işletilirse hayvandan o kadar uzaklaşmış ne kadar işlemezse hayvana o kadar takrib etmiş olur.

Vasıta/vastımızdan almak mecburiyetinde bulunduğumuz şeylerden faidelilerini seçmek, muzırlarını reddetmek için, muhitimize yaptığımız tesirlerin faydeli olması için aldığımız ve verdiğimiz nesiler hakkında bir vukûf sahibi olmamız, o vukufu bi'lamel ihzar etmek hasimine malik bulunmamız lazım. İşte bu

vukufu bize (terbiye-i fikriye) temin edecek kabiliyet-i dimağiyemizi yüksek bir dereceye is'âda, nazar-ı itlâmımıza mevzu şeyleri sür'at ve suhuletle temsil etmek kudretine ve nihayet bu kudret ve muktesebatımızı hüsn-ü suretle tatbik itiyadını iktisâba bizi muvaffak edecek olan da “terbiye-i bedeniye” dir.

Terbiye-i bedeniye, sıhhatte yaşamak için tâbi olmak mecburiyetinde bulunduğumuz bütün takdirât-i sıhhiyeyi gösterir; bedenimizi takviye, asabımızı terbiye, kabiliyet-i fikriyemizi tezyid etmek, fikren, beden en daha muntazam, daha çok çalışmak ve daha geç yorulmak için ne yolda hareket edeceğimi, neler yapacağımızı bildirir. Terbiye-i bedeniyenin bu cihetini “jimnastik” yani “terbiye-i harekiye” temin eder.

“Terbiye-i harekiye”, bize bu fevaidi temin edebilmek için, teşrihden, fizyolojiden, psikolojiden, terbiye-i bedeniyenin tekayyüdat-ı sıhiyyesinden, .... İsti'âne etmiş ve bugün bir fenn-i mahsus olmuştur. Bizde asıl anlaşılamayan bir türlü mevkî kabul edilemeyen işte bu fendir. Bizler hâlâ, zannediyoruz ki jimnastik demek barfiks, paralel gibi bir takım âlet üzerinde en güç yapılır hünerler göstermektir. Hâlbuki bunlar jimnastik değil, cambazlıktır. Bunlar muzır-ı sıhhattir; kalp, ciğer gibi âhşâ-yı dâhiliyeyi, asabı, hatta dimağı tahrip eder. Bunların teşrihi, garezi, ruhi zararları hakkında ciltlerle yazı yazılmıştır, el'an yazılmaktadır ve yazılacaktır.

Jimnastik hususatını ilim bir surette ta'mîke olan ihtiyacı birkaç zekâlî dimağ düşününceye kadar bu cambazlıklar dünyanın hemen her tarafına yayıldı ve gençler bu hünerleri aşk ve şevk ile icraya çalıştılar. Ve zararlı neticeler biraz düşünebilir kimseler nezdinde kabil-i temas bir hale geldi. Bugün iş anlaşılmıştır. Vaktiyle hezz-i hususunda pişvâ olan milletler bunları attılar ve elan atmakta devam ediyorlar. Kabiliyet-i hayatiye için pek muzır olan bu şeyleri kim evvel atabilirse o en kârlı çıkacaktır. Sıhhat, hayat, herkes için kıymetdâr olduğundan hayata müfid, muzır şeyleri araştırmak ilk vazifedir. Fakat ebeveyn, muallimeyn, mekteb müdirânı, efrad-ı mürebbiyeleri gibi zevâtın bu husustaki noksanları şahıslarına da münhasır değildir; âdem-i vukûf bir muazerette teşkil edemez. İnsan bilmeyerek ne cinayetler işler ki şahıs ve ahdi telef etmekten ibaret olan âdi cinayet bunların yanında oyuncaktır.

Evet, jimnastik bir hez/haz, bir marifettir ama birinde atmak, kavak durmak marifeti değil.

## Ziraat Hayatında

### İLKBAHAR ZİRAİYATI

Mart, eski İbrani tarihinin “âzer” namıyla senenin altıncı mahı olmak üzere gösterdiği bu ay, kadim İran tarihince dokuzuncu aydır. “kun/kon” ve “garagovar/gareguvar” takvimlerinde üçüncü ay olmak üzere görülmüş fakat Roma İmparatorlarından meşhur “Romulus” kendi takviminde birinci olarak “Mars” a nisbet etmiştir. Eski medeni milletler arasında ziraatte ilerlemiş olan Nebtîler, Süyani olan aylar arasında sayarlar ve onlar da kezâ “âzer” namında fazladan bir zâtın namına nisbet ederlerdi.

Tarihen her ne türlü menâkıba mâlik olursa olsun tabiaten Mart'ın - Bir edibimizin dediği gibi- “namı bile tessim âverdir” martta kar, fırtına, yağmur görüldüğü gibi gökle ferğ bahş edecek nice güzel, rebî’ havalar, sünbülî güneşli günler vardır.

Ziraat hayatında mart, pek mühim bir aydır. Çünkü ziraatin hemen her şubesinde büyük faaliyet görülür. Hemen her yerde ağaçlar, otlar, ekinler, canlanmaya, adeta yeniden hayat bulmaya, yeşermeye başlarlar. Bu ayda bedenlerine su yürüyen nebatatı ekseriya birdenbire don ve kırağı vurur. Sert poyraz rüzgârları ekinleri, ağaçların henüz yeni açılmaya başlayan gözlerini yakar kavurur. Hala çiçekçi bahçıvanlar ne kadar meşguldür. Hatta tanzim etmek üzere olduğu bahçesinin kenar taraflarını tezyin edecek sâri şebboylar, acem karanfilleri, yaz papatyaları, yenedünyalar, Haski köpekleri gibi latif çiçekleri arasındaki açmış zarif bir (Hüsn-ü Yusuf) a bakıp da şairin:

Haziran dehre geldi gitti Yusuf

Görünmedi birinde “Hüsn-ü Yusuf”

Yahud:

Malik bilse yedi rütbesini “Hüsn-ü Yusuf” un

Satmazdı onu Züleyha'ya ol baha ile

Dediğini hatırlatacak “Hüsn-ü Yusuf” lar yahut çuhâ çiçekleri, nâkiler gibi çiçekler vardır. Her ne kadar çiçekler içinde “nergis” den pek hazzetmeyen bir şair:

Hammârdide cânân ile mest olan ceminde “nergis” e rağbet eder mi, bilmem ya demiş de yine çiçekçi bahçıvan bu ay da nergislerine rağbet ederek onları diğer çiçekçinin bunlardan başka açıkta tohum olarak dikeceği çiçekleri arasında yazın haziran ve temmuzda açmak üzere görmüş ve altın çiçekleri kışın tezehhür etmek üzere “orikol” lar, “pesendkar nefimelleri”, “kolonsiya” lar, haziran ve eylülde görülmek üzere “koropolis” ler, “celila” lar “neclima” lar, “letozifon” lar, “gündüz ve gece sığâ” ları “can çiçekleri”, “gelincik” ler, ömürlü “filoksiya” lar, “fille” ler, “iskabyuza” lar “âdenî” ler, “kurtboğan” lar, “rezedâ” denilen “muhabbet çiçekleri”, “saksıgır ağa” lar gibi pek hoş çiçekleri vardır.

Martın çiçekçilik hayatında camekânlarda dahi faaliyet ziyadedir. Çünkü bu ayda yastıklara ve camlı sandıklara yahut sobalarda cam fanus altında dikilecek daha pek çok çiçekler vardır. Mesela temmuz ve eylülde açmak üzere “abronya” ve “ombelena” lar haziran ve teşrinievvelde temâşa edilmek üzere vapur dumanları çardaklara sardırılmak üzere “zilfaros” lar, “ağaç mineleri”, “mimoza” lar, “vitunya” lar, “cena” lar, “âkânet” ler süslü yapraklı nevinden “horos ibibikleri”, “sardunya” lar, “bilâgurba” lar, “lobelya” denilen “frenge otları”, “vanilya” lar, “gloksinya” lar, “kolyos” lar, “hizân” lar, “küfea” lar, “fesleğen” ler, “süs patlıcanları”, “tütün çiçekleri”, “iperitya” lar hep bu ayda dikildiği gibi “minâ” ve “ateş çiçek” leri, “frenk kınaları”, “begonya” lar, “tesbih çiçekleri” de kezâ bu ayda zir’a olunur.

Martta soğanlı olarak dikilecek çiçekler arasında da “afrika sünbülleri”, “eşimen” ler, “ağyâpant” lar, “galediol” ler, “sümbül tebir” ler, “kaplan postları”, “zambaklar” vardır.

Bu ayda çiçekçi sobasında artık ateş yakmaya lüzum görmez. Güneşin şiddetli zamanlarında camları beyaz bir bez ile örter yahut dış tarafından beyaz bir boya ile boyar.

Bahçesinin tezbini için her ne lazımsa her halde bunları bu ayda kemal eder.

Diğer taraftan bu ayda çiftçi sonbahar “güz” ekinlerini gözden geçirir. Kış donlarından, sellerden bozulmuşları varsa yerine yazlık mahsulât ekmek üzere tarlayı

hazırlatır. Sonbaharda semirtilip satılmak üzere alınmış olan hayvanlardan geri kalanı bu ayda her halde elden çıkarmaya gayret eder. Körpe yetiş çayırlardan istifade etmek üzere dışarıdan zayıf hayvanat alarak otlağa salıverir. Güzden doğmuş olan kuzuları satmayı düşünür. Büyük şehirler civarındaki çiftliklerde hâsıl olan sütleri tüccarına satmak üzere pazarlığa girişir. Ziraat makinelerinin noksanlarını ikmal ve tamire muhtaç olanları tamir ettirir, yağlatır, boyatır. Velhasıl hazır eder.

Sonbahardan beri tarlalara taşınmaya başlamış olan gübre nakliyatına bu ayda nihayet verir. Gül/Kül, kemik tozu, kurumuş ve fosforlu ve çürümüş gübreleri taşır. Kıştan başlamış olan çayır bozma, boz ve kıraç yeren tarla açma ameliyatına her halde bu ayda nihayet verir. Cılız kalmış ve sararmış ekinlere azotlu kimyevi gübreler serper. Yoncalıklara sanai yani elde yetiştirme çayırlara alçı saçar. Yazlık ekilecek hububat tohumlarını kalburlar, ilaçlar, ekilmiş tarlalardaki yabancı otları temizler, gayet kuvvetli yetişmiş ve donlardan toprağı kabarıp kökleri açıkta kalmış olan ekinler üzerinden hafif bir merdâne geçirir. Ve ileride yatmaya meyil göstermiş olan ekinlerin azlığının o gibi olmak ve ziyade boylanmalarına mani olmak ve zayıf olan ekinleri kardaşlandırmak için tarlaya koyun sürüsü salıp uçlarını bitirir. Yazlık buğday, arpa, yulaf, vesair hububat tarlaları soğuk yerlerde kıştan evvel güzelce sürülmüş olacağından bu ayda çiftçi bunları birer kere daha sürer ve eker. Havuç, bakla, acı bakla, yonca, hind bağı tohumu, haşhaş, yonca, tırfil, evliya otu, sarı yonca, yabancı hindiba, rey karası denilen İngiliz çim otu, burçak, mercimek, kum boya, tütün, çivit otu, şalgam, siyah hardal tohumlarını zir'a eder. Şubatın ekilmeye başlanmış olan göbekli lahana, ineklere yedirilen yabancı lahana, lahana şalgamı, lahana turpu ekmeye devam eder. Patates, kök boya, yer elması, şerbetçi otu havalar elverişli ise tohumluk için geçen seneden saklamış olduğu pancar, kışlık turp, lahana, havuç köklerinin tarlaya ekilmesine dikilmesine nihayet verir. Nohut ve haşhaş havası oldukça sıcak olan yerde sonbaharda ekilirse de kışı şiddetli olan yerlerde çiftçi bunları bu ayda eker.

Sıcak yerlerde bu ayın sonlarında mısır buğdayı (lazvit, gogoroz), darı, kavun, karpuz, hıyar, fasulye, pancar, ay çiçeği, keten, kenevir, ekilir ve don korkusu olmayan yerlerde keza bu ayın sonlarına doğru yerli pamuk tohumu tarlaya ekilmekle kışa kalan Amerika pamuk tohumu bu ayda yastıklara ekilir. Nihayet on beş gün sonra tarlaya kaldırılır. Sulak tarlalarda bataklık yerlerde derin hendekler

açılarak sular akıtılır. Dondan korkulmayan yerlerde çayırılık için bırakılacak tarlalara lüzum görülürse su salıverilir.

Bitmedi

**Cevad Rüşdü**

## TENKİD

Tenkid her memlekette ve her devirde arz-ı endam için başlıca edebiyat sahasını intihaâb etmiş olsa gerek. Çünkü ikisi de kelâm nevinde dâhil olduğu gibi edebiyatın hemen daimi olan mergûbiyeti ve bir de en ziyade zevke râci olan tenkid-i edebinin bir dereceye kadar serbestâne suhulet ve gayr-ı mesuliyeti ona büyük revâc vermiş ve veriyor zannederim. Alelhusus yakın zamanımızın harekât-ı edebiyesini mülâhaza edersek bu hakikat pek açık görünür ve geçmişte de böyle olduğu zannını takviye eder. Hepimiz kendi daire-i musâhebetimizde hayat-ı fikriyemizin suret-i cereyanını şöyle bir göz önüne getirirsek görürüz ki muhakemât ve ifadâtımızın bir kısm-ı mühimi tenkidkârânedir, ister nefsimize, ister âhire ait olsun. Hatta böyle yalnız düşündüğümüz ve söylediğimiz değil dinlediğimiz de az çok bir tenkid ve muvâhaza ile karışıktır. Şu cihet de şâyân-ı mülâhazadır ki biz, alelhusus şimdi ilim, san'at, ticaret âlemlerine dalmamış ve hepimiz kendi vadimizde icra-yı faaliyetle zevkiyâb olmakla girişmemiş olduğumuz için iş ve gücümüzden artan yahut arttırdığımız vakti ve fikri, önümüzde açık yol olan tenkide satf eder; bu temâyül git gide bizde bir itiyâd, bir tabiyat, bir zevk olmuştur.

Tenkidin mahâfil sohbetimizde bu derece revaç bulmasına bir iki sebep daha görünüyor. Mesela edebiyatta tenkid, başlıca zevk-i edebi ile yürütüldüğü gibi hayat-ı edebiyesi bizimki gibi bir tertib ve nizâm kesb etmemiş bir cemâtin efradında zevkler ve zevke müstenid rey ve hükümler teşettüş derecesinde ihtilâf arz eder ve bu babda kabul-ü ammeye mazhar olmuş mi'yarlar bulunduğu için herkes kendini reyinde muhtar ve ma'zur görür ve binaenaleyh sözünden bir mesuliyet gelmeyeceğini mülâhaza ederek tenkid yolunda ileri gitmeyi kolay görüp yürümeye bakar ve bu yolda maddi ve manevi hiçbir zarar görmeyeceği gibi bilakis hoş vakit geçirmek gibi bir iyi kâr görür. Hâlbuki ilim, san'at ve ticaret âlemlerinde iş böyle kuru sözle yürümez: ilmin usulü, kavâidi vardır. Müsellem hakikatler üzerine



mantıkça bina edilmiş mahkûm ve müsellil kaziyeleri vardır. San'at ve ticarete de hiç olmazsa zarar etmek tehlikesi vardır. Bunun için bu vadilere girmek ve tenkidkârâne idare-i lisan ve imâl-i fikir etmek kolay değil, pek güçtür; verilecek hükümler yalnız zevke değil çıplak hakikate müstenid olur ve o çıplak hakikatler de herkesin gözü önünde durur. Hayal ile, tevhim ile, safsata ile kimseyi rey ve hikmetimize râm edemeyiz. Hâsılı bu âlemlerde serbest değil başı bağlı gezebiliriz; edebiyatta ise ulu orta yürüyebiliriz. Meğerki kendimizi edeb ve insâf ile takyîd edelim.

Bu satırları yazarken biz de tenkid namına yalnız gördüğümüz yazıları değil görmediğimiz ve hatta duymadığımız sözeri de mülâhâza ediyoruz. Çünkü ağleb ihtimâl ile hüküm edebiliriz ki tenkid, ne şekilde olursa olsun edebiyat ile ve hatta lisan ile beraber doğmuştur ve her ferd için henüz de öyledir. Medeniyet ve tem'adun efradının, bir vücud-u zî hayat âzâsı gibi birleşip yaşamasından ibaret olduğuna göre bir cemiyet böyle bir tertip ve nizâm kesb edince müdâvele-i efkâra ve teâtî-i hissiyâta başlar ki tenkid de böyle teşekkül edecek meclis musahebelere vakit geçmeden dâhil olur. Bu mülâhâzaya nazaran tenkidin nev'i derecesi bizim müşahademiz sahasından kat kat vâsi' olmak lazım gelir. Şairlerimizin hücuları hemen kâmilten mazbuttur denilse bile hiç şüphe edilemez ki müelliflerden ziyade telifler hakkında hususi meclislerde cereyân eden tenkidkârâne musahebelerin enzâr-ı âleme pek cüz'î bir kısmı çıkabilmiştir. Hâlbuki ilim ve edeb sahasında pek kıymetli olan tenkidde, âsar-ı edebiyeye dair muhtelif nokta-i nazarlardan yürütülen muhakemelerdir. Memleketimizi gezen bir ecnebi siyâhi kitabında *“Türkler mekteplerinde yalnız din ile lisan okutuyorlar, ilim namına bir şey yok”* diye yazmış. Hâlbuki ben dost sıfatıyla daha ileriye gideceğim. Çünkü din de olsa lisan da olsa ilimdir; ilim ise ne kadar şubelere ayrılırsa ayrılısın birliğini kaybetmez. Bir ağacın kökü, özü, odunu, kabuğu, yaprak ve meyvesi olmakla beraber hepsi yine birdir. İşte ilmi böyle ağaca teşbiye edebiliriz. Yahut zî hayat yerden civâniye benzer diyebiliriz. Sıhhat, kuvvet, kesb-i kemâl etmek ve semere vermek, bütün âzanın müctamâmen ve mütenâsib perverşiyâb olmasıyla olur. Bütün âzâyı ihmal edip yalnız lisanı yahut dimâğî istim'al etmek doğru mudur ve çıkmaz yok değil midir? Vakıa ihtisas da lazım ve nafi'adır. Lakin hususiyet, umumiyet temin edildikten sonra ve onunla beraber olabilir. Hâsılı biz yalnız edebiyat ile meşgul olup ulûmu bilküllüye ihmal

etmekle edî? Ve şa'r ve edebde âlem milletleri geçemeyiz, belki sakîm ve alîl geri kalırız. Bu hakikate kendi halimiz en müesser delildir.

Biz bir emele daima en çabuk ve en kolay nail olmak yolunu gözetiyoruz. Daha okumasını öğrenmeden yazmaya ve okutmaya yelteniyoruz ve kendimizi muhitimizle telif etmeden müellif olmak ister. Mesela içimizde böyle şairler, edipler bulunduğu gibi sefirler, nazırlar da hiç eksik değildir. Bu sözlerden maksadım şu ki heveskâr ve haris olanlarımız meydanı boş bulup istediğimiz gibi at oynatıyoruz.

Gözümüz açık değil, hududunu geçenleri göremiyoruz. Kolumuz serbest ve kuvvetli değil, tecavüzü men edemiyoruz. Hakem ve mümeyyiz olacak kısmımız gafil ve cahil. Hepimiz bu gaflet ve cehaletten istifade ile hakkın tepesine çıkmaya ve tufeylî de olsa yüksek bir hayat geçirmeye çalışıyoruz.

Hâlbuki hürriyet-i kelâm, edeb ve insaf ilim ve basiret bulunan memleketlerde hakikat böyle değildir. Ehl-i kalem daima karşısında bîiman ve munsif münekkidler bulur. Hatta icabında tenkidciler dahi tenkid edilir ve mârif diyarında bilmeyen söyleyemez. Çünkü dinlemezler, okumazlar. Her bir makâma vusul için kademeler, merhaleler vardır; hatve hatve ileri gidilir. Her yolcunun nerede bulunduğunu herkes gözü önünde görür. Çünkü ilim ve hak her iheti tenvir etmiştir; karanlık yer, dumanlı hava, sisli deniz, bulanık su bulunmaz.

Tenkid Avrupa'da elyevm bir ilm-i mahsus makamındadır. Usulü ve kavâidi cem' ve tertib ve enzâr-ı umumiyeye vazh edilmiştir. Biz tenkid ile pek ziyade meşgul olduğumuz halde bunu bir ilim olarak tedvîn edememiştir ve lisanımızda böyle eser var mı yok mu bilmiyoruz. Keşke kütüphanelerimizde bizim bilmediğimiz böyle eserler bulunsa da bilâhâre haberdar edilerek müstefid olsak. Bu cihetteki noksanımızın ikmâlini ehl-i vukûfun hamiyetlerinden bekleriz. Mâmafih tenkid hakkında kârilerimizle âcizane musahebeye devam edebilmek üzere bugün Avrupa ve Amerika cemâhîr-i edbâsınca müretteb ve müsellemler olan usul ve kavâid-i tendkidi mütalâ ve muhakeme edeceğiz. Bilenlerin sözlerini dinlemek âlim için dahi faideeden hâlî olmasa gerek.

**İbeahim Aşki**

**Ali Şükrü Matbaası**

## YILDIZ PAZAR

Her türlü levazım-ı kırtasiyenizi bu İslam müessesesinden tedarik ediniz.

Bilhassa tek çizgili, çifte ve kare (merbu) çizgili mektup defterleri kaliteli mevcuttur.

Musiki notu defterleri de bulunur.

Nefis kartlar, renkli levhalar için pazarımız şöhret-i mahsusayı haizdir. Mahaza ahval hazıra dolayısıyla bu hususce pek zengin olmadığımızıda itiraf ederiz.

Mağazamızda mevcut resim kâğıtlarını bugün başka bir tarafta bulmak mümkün değildir.

Gayet güzel fantezi cep defterleri, kâğıt ve tarifler mevcuttur.

### **Kitapçılık Kesimi:**

Bu kesimde kaliteli mevcut eserden bazıları:

Neşriyat–u Edeb Muaşerat: Ser karın hasret şehriyarı lütf-ü simavi pek aktı.

Mektep Terbiyesi: Mekteb-u aile terbiyesi hakkında en zevk telkiyatı camu mükemmel bir eserdir.

Çocukların Şiir Defteri: Her çocuğun istifade edebileceği mükemmel ve resimli şiir mecmuasıdır.

Nefrin: Ustad muhterem Mahmut Ekrem Bey merhumun en zevk eseridir.

Medain Harabeleri: Hüseyin Daniş Bey Efendinin; Feylezof Rıza Bey tarafından yazılmış bir mukaddemeyi havi.

Katırcı Oğlu: (Tarihimizin açıklı bir va'kasını musavver küçük hikâye).

Bektâşilik ve Bektâşiler Muharriri: Şeyh. Baba Terya.

İngilizceden Tercüme Numuneleri: İngilizceye çalışan her zatın birer tane edinmeleri adeta elzem olan mühim ve istifadeli bir eserdir.

Kütüphanemiz yakında pek mühim asar neşrine başlanacağını şimdiden tebşir ederiz.

Donanma, Mihbân ve Gün Doğuşu mecmuaları kütüphanemizde tevzi olunur.

**Fiyatı 7 Buçuk Kuruş**

**Evkat-ı Şerbeli**

**Cep Takvimi**

**1335 senesine mahsus**

Ay Yıldız Pazarı'nın, hissbi pek mükemmel ve malumatı pek vası olan bu küçük, sevimli takvimi geçen sene olduğu gibi bu senede büyük bir rağbete mahzur olduğundan miktarı ziyadesiyle azalmıştır. Her halde en doğru ve nefis bir cep takvimi kullanmak isteyenlerin acele etmeleri lazımdır.

O satı ve ezanı saatleri ati olan hissayat kırmızı ve siyah mürekkeple ayrı ayrı renkde basılmış olan bu mükemmel takvimin fiyatı (5) kuruşdur.

**Takvimli**

**Akıl Defteri**

Ay Yıldız Pazarı'nın geçen sene tabi ettirdiği küçük takvimli akıl defteri, memleketimizde şimdiye kadar hiçbir mahilerin nail olamadığı fevkalade bir rağbete mazhur olmuş ve binaenaleyh az zamanda mevcudi kalmamışdı. Bu sene vesaitin fıkdanı nazar itara alan müdirüyeti tabinden sırf nazar etmiş ettise de muhterem müşteriler tarafından gerek şefaha ve gerek tahiren vuku bulan müracatı mütüvellie üzerine sırf müşterilerini memnun etmek maksadıyla mühtevid miktarda olarak tabi mecbur olmuştur. Esasen mevcudu azalmış olan bu sevimli muhtıralar sırf sermayesine ölmek üzere biz cildlileri 35 kuruş ve altı biz o seti fantezi kâğıtla kaplı olanlar 25 kuruş fiyatla satılmaktadır.

### 3.3. Üçüncü Sayı

## *GÜN DOĞUŞU*

(Kapak)

MÜNDERCAT

Hafta Muhasebesi

Büyük Mecmua

Kızlarımız ve Maarif

Hürriyet ve Ehl-i Kalem (şiiir)

Tarih-i Tekâmülden Yaprak ..... Ali Rıza Seyfi

Sahaflar Çarşısında .....Halil Necati

Edebiyatta Tenkit .....İbrahim Aşki

Bahar (şiiir) .....İbrahim Aşki

Sulh-u Edebî ..... Kant

Bir Gecenin Hataları ..... Ali Rıza Seyfi

Dersaadet

Ali Şükrü Matbaası

1335

<b>Gün Doğu Dergisi</b>	Abone Őerai: 47. Nüsha itibariyle bir seneliği 200 kuruş Altı aylığı 155 kuruş Bayilere yüzde yirmi tenzilat yapılır.
-----------------------------	---

### **İlan Őerai:**

için ilanat müdürümüzle görüşmek lazımdır. Bu hususta idarehaneye kadar ihtiyar-ı zahmet olmayıp yalnız bir kartla beyan-ı keyfiyet edilmesi kâfidir. Memurumuz her halde gelir, sizi bulur.

**GÜN DOĞUŞU**Müdür ve Sahib-i İmtiyaz:

Ali Şükrü

İdarehane: Çağaloğlu Yokuşu

Ali Şükrü Matbaasında

**Haftalık Edebî ve İlmî Mecmua****HAFTA MUHASEBESİ**

Maarif Nezareti ahiren Kız Darülfünun'unun ayrıca tesisi müyesser oluncaya kadar Erkek Darülfünun'u binasına nakliyle iktifa olunduğunu suret-i resmîyede ilân ederek meçhul üzerine bina-yı fikir ve mülhaza ile cidale düşmekten hepimizi korumuştur. Mamafih Büyük Mecmua (Maarifte Islahat) mevzuu üzerine hayli söz söylüyor. Filhakika bu yolda (memurların hayat ve maişeti ile uyanmak) acıklı bir iş olduğu gibi (ıslahat emelinin kökü ilim ve tecrübe) olmaması da öyledir. Refikimiz öteden beri alâkadar olanları işgal yahut izlâl eden ıslahattan pek yana yakıla şikâyet ediyor ki haklıdır. Mesela mekteplerin isimlerini, müddet-i tedrislerini, ders programlarını değiştirmek, kitap intihap etmek veya tercüme ettirmek Darülfünun'a muhtariyet vermek, İnas Darülfünunu vücuda getirmek, umumi dersler açmak... Bu meyandadır. Bu suretle atılan adımların bizi hangi yolda ve ne kadar ileriye götürmüş olduğu da görünmüyor değil!

Burada bir hikâye hatıra geliyor.

Bir adam ecdadından kalma bir demirden iyi bir kılıç yaptırmak için dükkân, tezgâh sahibi bir ustaya gidip bundan kılıç olur mu diye sorar ve âlâ olur cevabını alınca ona tevdi eder. Bir müddet sonra kılıcı almak için gider. Herif bundan kılıç olmuyor der. Demir sahibi de kılıç olmazsa başka bir şey yapılamaz mı? Diye sorar. Usta olur hançer yapayım der, beriki de kabul eder. Lakin bir müddet sonra gittiği vakit herif yine der ki bundan hançer de olmuyor istersen yatağan yapayım; o buna da razı olur. Hâlbuki herif onu da yapamaz. Nihayet ekmek bıçağı üzerinde karar ederler. Usta onu da beceremez, kıymetli demiri de berbat eder. Bîçare müşteri

ellerini açıp der ki yarabbi şu demirde bir kabahat yok. Evvela şu adamın canını al ki nâehil iken ehilim dedi, benim de canımı al ki nâehli ehil gördüm. İşte bizim tarihimiz de senelerden beri değil asırlardan beri Tanzimat, ıslahat namıyla yapılan işleri ve asrileşmek, yenileşmek diye atılan adımlar bize hep böyle görünüyor. Zannediyoruz ki yahut göstermek istiyoruz ki bir Darülfünun binası, bir ruhiyat kelimesi, bir felsefe dersi, bir iktisat kitabı bizim maarifimizde bir terakkidir yahut (içtimaiyat) bahislerini bir kaçımızın okumamız ve yazmamız garbın terakkیات-ı ilmiyesini takip etmektir ve milleti ilerletmektir.

Derler ki satranç fi.. Padişahlar için harp oyunu olarak icat edilmiştir. Bir kere bunu bilmeyen oynayamaz, hem de hiç oynayamaz. Saniyeden zahirde oyun fakat mana ve fikir itibariyle bir muhâseme, bir cidaldır. Hasrın terakkiyi mukabil göstereceği müşkülâta ilim ile galebe etmek ve terakki yollarını ilim ile görüp yürümek lazımdır. Bu kanun satrançta cari olduğu gibi büyük küçük her işte de aynen caridir. Her işin sübutu, suhuleti vardır. Lakin dikkat edersek görürüz ki güçlük bilmeyene, kolaylık bilene teveccüh eder. Bilmediğimiz bir işi hemen yapmaya kalkışmamız, ilme vücut ve kıymet vermemek ve ilimsiz nefse vücut ve kıymet vermektir ki batıldır. Hâlâ o işin sahibi bize onu ihtiyarıyla tevdi' etmemiş ise butlan ve tecavüz katmerli olur.

Burada mevzumuzun esasını düşünmekten kendimizi alamayız. Evvela maarifi suret-i mahsusada tamim etmek hükümetin mevdu' bir vazifesi midir? Bu bapta hak ve salahiyeti ne derecededir? Saniyen tamim edilecek maarifin kıymet ve keyfiyeti nedir? Bunu tayin için hârice bakmak, siyaset veya fırka programı gözetmek mi lazımdır. Yoksa tabibin muayene ve müdavatı gibi dâhile halka bakıp halini ve ihtiyacını görmek ve gözetmek mi lazımdır? Çünkü tamim-i maarif evimizi boyamak yahut üstümüzü süpürmek yahut hizmetçimizi giyindirmek değildir. Belki kendimizle beraber cemiyete ilim, hayat vermektir, kapalı gözleri açmak, açığözlere hakikati göstermek, görenleri görmeyenlere delil yapmak hâsılı ceahl gecesini ilim gündüzü yapmaktır. Salisen maarif-i umumiye, siyasi ve milli bir gayeye müteveccih olabilir mi? Bizim bildiğimiz maarif, ilimdir ki hakikattir ve nefs'ülmerddir ve binaenaleyh her şahsa ve millete göre bir olup asla muhtelif olamaz. Hatta usul-ü teallüm ve talim de zaman ve mekâna külliyen tâbi değildir. Öklidis usul-ü hendesesini Mısır Hükümdar'ına takdim ettiği vakit müşarünileyh sahifeleri evirip



çevirerek hendese ve ulûm-u riyaziye öğrenmek için bir kolay yol olması arzusunu izhar etmiş ve buna müellif (ilim yolunun hükümdarlara mahsus olanı yoktur) cevabını vermiş. Râbian talim ve teallüme vücut ve hayat veren kitap, mektep, program, nizamname midir? Halka maarif kuvve-i cebriye ile yedirilir mi ve yedirilirse sizi mi, yarar mı? (Daire-i Umur-u Maarif) hakikaten bir maarif fabrikası olsa dahi müessesleri ve sermayedarları ve müşterileri kimlerdir; bunlar birbirinden haberdar ve razı mıdır? Yoksa bütün bunlara vücut veren veya bu vücutlara hayat veren bir ruh var mıdır?

İşte bizce meselenin yahut mesailin mebdê bu ruhtur ve bu ruh da halkın bilâihtiyar vücudiyetle tâlib-i ilim olmasıdır. Talebinizde gerçekten tâlib-i ilim olmazsa önlerine gökten inme kitap koysanız, zihnin mücerret tasvirlerini renkli fotoğrafla gösterseniz, cereyan-ı ifadenizi sinematografla iare etseniz yahut musiki ve raks hareketleriyle birleştirderseniz mânâ-yı sahihiyle talim ve teallüm hâsıl olamaz. İlmin talibi olmayanlara eşya ve mebânî-i tedrisiye ilim vermeyeceği gibi geçmişin ve geleceğin en büyük uleması dahi veremez.

\*\*\*

## BÜYÜK MECMUA

“Asri Cemiyetlerde Dinin Mevkii” makalesinde deniliyor ki: Din üç esaslı devir geçirir, iktisadi, hukuki, bedii.

Birincisi iptidai zamanlar, ikincisi Hıristiyanlıktan sonra, üçüncüsü son zamanlar... Bizde din henüz: Üçüncü devreye girememiştir... Filvaki İslamiyet asrı bir dindir... Bilahare zühdî bir mahiyet almış... Halifenin Allah'ın vekili olduğu kanaati hâsıl olmuştur. Tarikatların mutasavvıfane telkinâtı... Yüzünden bugünkü hâl-i hâdis olmuştur...

Şimdi bu satırlar üzerinde biraz düşünelim? Evvel emirde muharrir “din” dediği vakit ne murat ediyorsa onu sarih surette tarif etmelidir ki ilmî bir tetkik yürütmüş olsun.

Saniyen halkın bazı akvâl ve efalinde ve bir dereceye kadar bazı itiyadât ve ahlâkında zahir ve mamafih aslı, hakikati varsa kalpte, ruhta mutavattın olan din, (1) vaktiyle celb-i menfaat ve def'-i mazeret için alet idiyse de şimdi de öyle olduğu gayrı vaki değildir. “2” Adalet ve hukuk fikirlerini doğurmuş idiyse şimdi de

doğuruyor. Ve daha evvelce de doğurmuştur. “3” En sonra dinin vazifesi artık fertlere bedii bir zevk vermekten ibaret ise eski zamanlarda da o vazifeyi yapmamış değildir. Binaenaleyh dine gerek “rüsüm” amal, ibadet “İtikadât...” diyelim gerek, dünyevî veya uhrevî, zahirî, veya bâtını ilmi veya amali... diyelim. Her halde “*şu üç esaslı safhadan mürur*” etmez. Belki her vakit öyle birçok safhalar da tecelli eder.

Muharrir, bu hükmünü mesela içtimaiyat... gibi yeni vazına çalışılan “ilim” in tasavvurat veya tazminatından almış ise tesri ve kendi hükmüyle ispat etmeliydi. Dinde cari olmayan indî hüküm, ilimde yine cari olmadığı gibi mukaddemât ve netâyici zanniyâttan ibaret olan bazı (ulûmu) ulûm-u sahihe ve müspetten addetmek veya öyle göstermek de doğru olamaz.

Salisen din-i İslam, asrî bir din iken bilahare zühdi olmuş, ne demektir; iyi anlayamıyor. Acaba tedenni mi etmiştir? Din, âlemde üç safha-i tekâmül geçirmişse bizde hep reci bir hareket mi yapmıştır? Din-i İslam, kâmil midir, nakıs mıdır? Evvela nakıs olup da bilahare tedricen mi kemal bulmuştur? Yoksa kemal iken tedricen noksana doğru mu gidiyor? Din-i İslam semavi midir? Yoksa içtimaiyat gibi yenil ilimler vaz’ etmeye çalışan bazı mücedditlerin tasvir ettikleri gibi arzı midir? Ve Semavî, Arzı hakikatte ne demektir? Muharrir bu noktaların birini, hiç olmazsa “asrî” sıfatını olsun izah edeydi pekiyi olurdu. Zira “*din zühdi bir mahiyet almış*” ibaresi ve kezalik “*halifenin Allah’ın vekili olduğu kanaati hâsıl olmuştur*” sözü ancak o vakit iyi anlaşılırdı.

Rabian tarikatların, mutasavvıfanın telkinâtı İslamiyet’i bugünkü hâle getirmiştir, diyor. Ne ile sabit?

Diyelim ki tarikat ve tasavvuf nedir ve halka ne tesir yapmıştır? Suallerine uzun uzadıya cevap vermeye zaman ve mekân müsaade olmasın; muhtasar söylemek de gayri mümkün değildi ya. Hiç olmazsa tarihi bazı delâil ile tenvir madde edilmek lazım değil midir? Edyânın halkından biri geçirdiği devirleri tetkik etmek yahut edenleri dinlemek gibi büyük bir gayret sarf ettiği halde din-i İslam’ı suret-i mahsusada tetkik etmeye hacet görmedi mi ki içtimaiyatçıların tahminlerini andıran bu indî hükümleri dermeyan edivermekle iktifa etti? Bizim fikrimize göre bu meseleler o kadar basit ve sade değildir. Bu ana kadar her memlekette nice dâhiler gelmiş, ömürlerini müşahede, tetebbu, tefekkür, tertip ile geçirdiği halde kat’i bir suret-i hâl görüp gösterememiş biz, bu zatların hakikaten büyük olan mütalaalarını

bir kitap okuyuvermekle kendimize mâl ettik ve onların mertebesine çıktık sanıyoruz; hiç kimse tıp kitabı okuyuvermekle tabib olmayacağı gibi felsefe veyahut dine dair bir kitap okuyuvermekle de feylesof yahut din âlimi olamaz.

## KIZLARIMIZ VE MAARİF

(*Büyük Mecmua*) dördüncü nüshasında Kızlar Darülfünunun asıl erkek darülfünununa kalbiyle kızlarımıza erkeklere gösterilen aynı dersler gösterilmesini takdir ettiğini lisan-ı sitayişle naklettikten sonra kızların erkeklerle birlikte ders görmeyip ayrı zaman ve mekânda ders görmeleri keyfiyetini garip ve mantıksız buluyor. Hâlbuki biz evvela şu birinci kararın tasvip edilmesini, “*edebî ve ilmî*” bir mecmuanın lisanına pek muvafık bulamadık. Kızlara ayrı bir binada, ayrı ve nispeten mutedil bir tahsil-i âli gösterilmesi “garip, manasız” irticaî hareket, köhne telakki, cahilâne taassup” addedivermek ilmî ve edebî bir hüküm olamaz. Çünkü delilsiz dava, lisan-ı ilim ve edepten sadr olmayacağı gibi olsa da kabul ve icra edilemez.

İkinci karara gelem: Bu da yine “*irticaî, garip, mantıksız*” görülüyor. Lakin delillerini pek zayıf be hafif bulduk. Kızların erkeklerden ayrı ders görmeleri, tecdide ve asrî zihniyete mugayir imiş; bir muallim bir dersi iki defa verirse olmazmış. Tecrübe hane ve kütüphanelerde kızlar ve erkekler ayrılamazmış. Asrın hayatı böyle icap ediyormuş. Haremle selamlık arasındaki diyar ebediyen yıkılmış imiş... İspat-ı dava için irat edilen şu sözlerin en ziyade garp hayatına taalluk nazarla söylenmişe benziyor. Hâlbuki garp da kız ve erkek çocuklar zannederim iptidailerde bile hep birlikte tedris ve terbiye ediliyor. Orada kızlık ve kadınlık, zıyaında telâkki edilir bir cevher-i letafet ve ismet gibi hıfz ve setr edilmediği yahut edilemediği halde iptidaiyeydin âliye kadar ekser mektepler kızlar için ayrı erkekler için ayrıdır. Avrupa o serbest hayatıyla o yüksek maarif ve sanayi ile henüz erkek işlerini kadınlara gördürmeye karar vermedi. Alelhusus orada kızlar ve kadınlar bizimkilerden ziyade kendi hesaplarına çalışmaya mecburdur. Bizde haremle selamlık arasındaki diyâr her yerde ebediyen bekledi mi bilmiyorum. Şimdi şunu hatırlıyorum ki Londra’da maarif idaresinin tavsiyesiyle gidip gördüğüm bir iptidai kız ve erkek mektebinin binası temelinden damına kadar bir duvarla ikiye bölünmüş; yalnız âlet katında bir kapı vardı; kilitli ve anahtarı da erkek müdürün cebinde duruyordu. Beri tarafta kadın olmadığı gibi kız tarafında da hiç bir erkek yoktu.

Yalnız ana sınıfında erkek çocuklar vardı. Dikkat edelim ki bu mektep bir iptidai mekteptir ve en büyük çocukları 11, 12 yaşlarındadır. İngilizler baliğ olmamış kız ve erkek çocukları birlikte tedris ve terbiye etmeyi bazı menafine rağmen tecviz etmedikleri halde biz delikanlı erkek ve kızlarımızı bililtizam niçin birleştirelim? Derste ısrar hilkati keşfetsek, acayip melekûtı göstersek talep ve talebelerimiz bizi değil ancak kendi kalplerini dinlerler. Bu, birinci derste böyle olacağı gibi sonuncusunda da böyle olur ve mutlaka böyle olacağını hepimiz nefsimize rücu ve kıyas ile böyle biliriz. Bu hükmü şu da teyit eder ki bizde iklim, mizaç, hayat yüzünden hem erkeklik hem de kadınlık Avrupa'ya nispeten kuvvetlidir.

Daha düşünülecek mühim noktalar var. Etıbba ve hâkimânın ifadelerine ve kendi müşahedelerimize göre kızların bünyeleri erkeklere nispeten zayıftır. Hele büyüme çağındaki kızlar akliyât ile yani ders ile erkekler derecesinde işgal edilemez. Edilirse büyümeleri durur, kuvvet ve sıhhatleri muhtel olur. Bir de kızlarda teheyüci asabiye meyli ziyadedir. Buna mukavemet edebilmek için kızlar dimağ ve asabî ziyade itap etmekten maada açık havada münasip oyun, eğlence, gezinti ile sıhhat, kuvvet, şetaret kesp etmeye çalışmalı. Yüksek tahsil görececek kızların dimağları bittabi erkeklerinki gibi yorulacak ve bu yorgunluğa tahammül ve mukavemetleri erkekler kadar olamayınca bittabi sıhhatleri ve kuvvetleri sükût edecek. Buna meydan vermemek için derslerin kemiyet ve keyfiyeti erkeklerinkinden az ve istirahat, vesaire bilakis ziyade olmak icap eder.

Hanım kızlar bir gün ana olacak ve milletine en büyük hizmeti o vakit yapacak. Her memleketin mütefekkirleri bu bapta müttefiktir. Kızların tahsil ve terbiyesi behemehâl aile hayatına, analık vazifesine müteveccih ve münhasır olmalıdır. Zira bir millette yüksek tahsil görmüş kadınlar lazımsa sıhhatli, kuvvetli evlat lazımdır. Kezalik kadınların yüksek tahsilli olmasından ziyade yüksek ahlaklı olması hem kendileri için hem cemiyet için daha kıymetlidir.

Avrupa'da kadınların kadınlık için terbiyesine ihtimam edildiği halde bize ne oluyor bilmem? Hanım kızlarımız okur, yazar; edip, şair, muallim, âlim, hâkim, hukukşinas olurken kadınlıktan çıkamaz ve kadınlık, analık ve vazifesini terk edemez. Bunun için göreceği bütün tahlil bu asıl vazifeyi tadil ve tasib değil bilakis teshil etmelidir; bir kadının analık vazifesinden gayri hizmetleri ahir görebilir. Analık vazifesini bizzârure kendisi görecektir. Binaenaleyh kadın mutlaka bu vazifeye hasr-ı

nefs etmelidir ki tabiatın kendisinden beklediği hizmeti yerine getirsin. Bu halde bu vazifeden kaçmak kanun-u tabiattan inhiraf etmek demektir.

Doğrusunu isterseniz böyle umum milletin itikat ve ahlakına dokunan bir meseleyi hiç kimse reyile halletmek salahiyetini kendinde görmese iyi eder; meğerki meclis-i mebusan ola. O vakit dahi mebus olman ve mamafih o meseleye dair düşündüğü ve söyleyeceği olan kimseler söylerler, yazarlar, uzun uzadıya tetkik ve tahlil olunur ve neticede ya hal olunur yahut atıye talik ederler. Hürriyet, müsavat, uhuvvet öyle ulu orta yürümekle değil belki kimsenin hukuk ve menâfiini çığnemededen yürümekle muhafaza edilebilir.

Gazetelerin maarif nezaretinin kararını alkışlaması efkâr-ı umumiyenin bunu hüsn-i kabul ettiğine delil addolunuyor ki bunun nefis-ül umura ne derecede karîb veya baid olduğunu herkes tahmin eder. Gazetelerimizi umumun tercümanı görmek bize güç geldiği halde umuma tercüman ve vekil olmak onlara kolay gelir. Çünkü bizim bildiğimiz vekil-ü mutlaka asl-ı intihap eder. Demek ki asıl mevcut olmazsa yahut vesayete muhtaç olursa vekil kendi kendini intihap ediyormuş.

Herkes fikrinde, reyinde tamamıyla hür ve müstakildir. Buna hiç kimse itiraz edemez. Kezalik izhar hakkaniyetle ilmi ve edebî bir surette fikrini söylemek için, hürriyetini istimal edebilir. Lakin milletin büyük bir ekseriyeti ve münevverleri kendi fikir ve emelinde olduğunu söylerse muhatabını şüpheye düşürür. İnsan, büyük bir ekseriyetin veyahut yalnız münevverlerin kendi fikrinde ve kendi emelinde olduğunu nasıl bilir? Mutlaka onlarla muhasebe ederek öğreniyor ve onu öğrenmenin başka yolu yoktur. Acaba biz böyle mi yapıyoruz? Yoksa efkâr ve amal-ı umumiye biz ne dersek o mu olur? Hele elimizde bir vekil yahut vasi vesikası da yok. Binaenaleyh öyle diyeceğim ki bize lisan-ı ilim ve edeple söz söylemeye çalışmaktan ziyade öyle söylenmiş sözleri dinlemek daha ziyade yaraşır.

### **Hürriyet ve Ehl-i Kalem**

Bizim öğrendiğimiz şöyle ki her millette

Üdeba ve şuara gazve-i hürriyette

Rehber-i kemal olur halka vefâdarâne,

Çalışır hakkı ve hakikatle fedâkarâne,  
Uyuyan nâsı eder canlı sözüyle bîdâr;  
Uyuyan nâsa olur âlim ve amil serdar;  
Sözünü öz bilerek nefsini eyler işar,  
Yüklenir hep ağrı kimseye de olmaz bar;  
Hâlbuki bizde hala şimdi bütün ehl-i kalem,  
Nâşir ve şair ve üstat ve edib-i azam,  
Müstebitler eline oldular öyle âlet  
Harç edilip bitti hemen hürriyet.

Sene 1335 Şubat

#### **Tarih-i Tekâmülden Yaprak**

### **YİRMİ MİLYON SENELİK BİR HİKÂYE-İ TABİAT**

Avrupa'nın büyük müze hanelerindeki "hayvanat-ı zâhife" dairelerinde camekânlar içinde mahfuz ve üzerleri yaftalanmış binlerce kemikler ve taş parçaları vardır ki: bunlar nev-i beşerin küre-i arz üzerine kadem basmasından çok seneler evveline aittir. Bunların bize naklettiği hikâyeler, bugün dünyada mevcut en cism-i hayvanatın, yanlarında pek küçük, adeta cüce kalacağı mahlûkat-ı cismiye haber verir. Bu mahlûkat-ı cismiye şimdiki hayvanlardan büsbütün başka türlü yaşıyorlar, başka türlü hareket ediyorlar ve taayyüş ediyorlardı. Müzelerdeki bu bakaya mesela henüz İngiltere'nin bir ada haline gelmediği ve şimdi karlı dağlardan müteşekkil mahallerde ve volkanların ateşin selleri kışkırttığı devirleri nakil ve ihtar etmektedir. Şimdi size (Kanat Parmaklı) ve onun uçmayı ne suretle öğrendiği hakkında söyleyeceklerim tamamıyla hakikattir. Şimdi İngiltere'de (Savd- Kensington) daki tarih-i tabii müzesine girecek olsanız orada havada uçan ilk kertenkelenin iskeletini görerek sözlerimizin hakikat olduğunu tasdik edeceksiniz. Tarih-i tabii uleması bu hayvana (Peterodaktil) namını veriyorlar. Lâkin bu kelime de, kanat parmaklının diğer isminden başka bir şey değildir. Bahsettiğimiz müzede bir de (Hekmullu Sarudus) denilen hayvanın iskeleti vardır ki, bunun cesametine hayret edeceğiniz

gibi, gayet dehhaş olan ağzından tahlis-i hayat edebilmek için küçük (Kanat Parmaklı)'nın uçma öğrenmek mecburiyet-i katiyesinde olduğunu da tasdik edersiniz.

Bundan hemen yirmi milyon sene evvel deniz kapısındaki pek hoş ve küçük bu vadi pek bahtiyar, müteehhil, bir çift mekân tutmuşlardır. Bunların her ikisi de kertenkele idi. Başları bir kuşun başı gibi uzun, sivri ve yine uzun ve kuvvetli kolları cesetlerinden uzaklara kadar vasıl olmaya muktedir idi. Bunların ayakları da varsa da pek küçük, narin, uçları keskin tırnaklarla mücehhezdi.

Bunlardan “Kanatlı Kol” zevç idi. Ve büyük kollu bir mahlûk olup bir “albatros” kuşu büyüklüğünde ve yine hemen o şekilde idi. Ancak kanatları ve tünekleri yoktu. “Uzun Gagalı” bunun zevcesiydi. Bu, refiki kadar sakın nazarlı değildi ve her günkü gıdalarını teşkil eden aynı cinsten küçük kertenkeleleri yakalamakta zevci kadar çeviklik, maharet gösteremiyordu. Lâkin zevcine pek muhabbetkâr olup bu çift, devr-i sâni-i arz kertenkeleleri için mümkün olabilen bütün saadet ve refah içinde imrâr-ı ömür etmekte idiler.

Bu ailenin vatanı İngiltere'nin (Lendis) yöresinden yüz elli mil kadar cenubunda bir bataklık idi. Şimdi arzu etseniz de gidip orasını göremezsiniz; çünkü: çok devirler evvel bahr-i muhit orasını kaplamıştır. Ancak bahsettiğimiz zamanlarda bu mevki şimdiki (Biskey) Körfezi sahiline tesadüf ediyordu: ve uzaktan latif, mâi tepeler meşhut bir düz saha idi.

“Kanatlı Kol” ile “Uzun Gagalı” kendilerine o zamanlara göre “kibarâne bir ikametgâh” tabirine muvafık pek güzel bir yerde intihap etmişlerdi. Bu ikametgâh, iki alçak ve tatlı milleri tepecik arasında ve bugünkü “kibarâne ikametgâhlar”ın kısm-ı azamı gibi pek rutubetli idi. Lakin mesut zevç ve zevce buna hiç ehemmiyet vermiyorlardı. Çünkü: Bu rutubet, yuvalarının tarafta deste deste uzun ve kokulu sazlar, kamışlar yetiştirerek onları (Biskey) Körfezi'nin diğer kertenkeleleri nazarından saklıyordu. Her zaman hâ neciklerinin daire-i emniyetine iltica ile konuşuyor, konuşuyorlardı.

“Bataklık Adası” namını verdikleri ikametgâhlarında yerleşmelerinden-kertenkelelere nazaran- hayli bir zaman geçmiş idi ki: “Uzun Gagalı”, zevc-i mesûdiyne birini takdim etti; Oh, bunlar şimdi ne “mesut” bir çift idiler! “Kuvvetli Kol” beslenecek bir ağaç daha fazlaştığından dolayı hiçbir vakit şikâyet etmiyordu;

“Uzun Gagalı” ise bebeği bir validenin bütün aşkıyla seviyordu. Çünkü: Her ne kadar bundan tam yirmi milyon sene mukaddem ve her ne kadar dünya yüzünde insan validelerinin mevcudiyetinden çok zamanlar evvel ise de “valide muhabbeti” o vakitler de şimdiki kadar latif, kuvvetli ve leziz idi.

Zevç ve zevce, bebekten filhakika çok memnun idiler; lâkin bu bebekte iki şey görüyorlar idi ki: onu (Biskey) Körfezi sahilinde o sene doğan bütün kertenkele yavrularından tefrik ediyordu. İki uzun kollarının altından sarkmış ve ince bacaklarına kadar uzanmış birer ince deri vardı ki: bunların kenarı yarım ay şeklinde maktu idi; Bundan başka kuyruğunun iki tarafı da yine böyle ince bir deri ile vücuda bağlanmıştı. Ana ile baba bu derilerle bebeğin ne münasebeti olduğunu mukarrerem ve uzun, uzun düşündülse de hiçbir şey anlayamadılar.

Evvela bu hadise zavallı, zevç ve zevceyi haylice korkutmadı değil. Mini mini kertenkelenin kusurlu doğmuş olmasından endişe etmişlerdi. Lakin sonradan emr-i vaki alışarak semere-i hayatlarına eğlence tarzında “kanat parmaklı” lakabını verdiler. Bebek öyle tetik, neşeli bir kertenkelecik idi ki: Ana ve babanın endişeleri zail olmaya başladı. Ve bu endişeleri haklı idi, çünkü: o zaman pek küçük bazı bacaklardan, sineklerden başka hayvana kanada benzer bir şey yoktu. İlk kuşun sath-ı arzda arz-ı mevcudiyet etmesinden henüz milyonlarca evvel idi.

Ve “Kanat Parmaklı” bile böyle hakir haşerata benzer surette doğmuş olmasından vakit vakit mükedder oluyordu. Ancak herkes onu şefikâne bir şaka tarzda “kanat parmaklı” talip etmekte ısrar ettiklerinden yavaş yavaş alıştı gitti. Bununla beraber pek az zamanda bebek o kadar yakışıklı oldu ki: zevç ve zevce adeta mağruriyet hissetmeye başladılar. Kolları aralarında olarak dolaşmaya çıktıkları vakit burunlarını yükselterek ve uzun kollarını açarak öyle bir yürüyüşleri var idi ki: Bunları seyretmek için bütün (Biskey) Körfezi kertenkeleleri hanelerinden dışarı fırlarlardı.

Şimdi bütün kertenkeleler “kanat parmaklı”nın fazla derilerini bir kusur addetmekten başka ona gıpta bile ediyorlardı. Böylece genç kertenkele de ipek gibi derisiyle mağruriyet hissetmeye başlamıştı.

O da diğer cemaatlerin küçük kertenkelelerini maharet ve çeviklikle yakalayabiliyor ve çenesindeki keskin dişle koparıp paralıyordu. Kollarıyla kanatlarının altındaki derilere rağmen sürat hareketi de mükemmel idi.



Genç kertenkele, böylece büyüyerek adeta cemaat içinde gürültülere sebep olmaya başlamıştı. Lâkin nihayet aşkın pençesine giriftar olunca hatasını anladı. Yanlarındaki ikametgâhta güzel bir kertenkele kızı vardı. “Yeşil renkli” ismindeki bu kız ile delikanlı vakit vakit sahilin kumları üzerinde görüşüyorlardı. Kanat parmaklının aşkı son dereceyi bulmuştu.

Günlerden bir gün delikanlı maşukasına izdivaç teklif edince izzet-i nefsi haşin bir darbeye hedef oldu.

Kız dedi ki:

-Eğer sen bu derili parmaklarınla pek nadir ve hoş bir mahlûk isen, git, nadir büyük bir iş yap! O zaman sana belki muvafakat cevabı veririm.

Delikanlı “pekala” dedi. Bu vakadan sonra âşık kertenkele, yiyecek için avlanmadığı vakitlerini baştanbaşa şecaat ve maharetini ispat edecek bir macera taharrisine sarf etti.

Nihayet bir gün ve en az ümit ettiği bir vakitte bu fırsat hulûl etti: (Kanat Parmaklı), hanelerinin üzerindeki tepeye çıkmış idi ki: hevlnâk bir manzara karşısında bulundu. Bir ağaç gövdesi kadar kalın ve hemen yine o derece uzun bir azîm boyun başının üzerinde uzanmıştı ve boynun aşağıki kısmına baktığı zaman ona âdeta yuvarlak fiçı şeklinde ve en az altı kadem irtifaında bir gövdenin merbut olduğunu gördü ki: Yalnız bunun ki de koca bir kertenkele kabilesini istiap edebilirdi. Üzeri zirha müşabih levhalarla mestur olan bu büyük siyah cesedin arkasında pek uzun ve gittikçe incelerek nihayet bir kamış kalınlığına inen bir kuyruğu vardı.

“Kanat Ayaklı” bu ağaç gövdesi kadar boyunlu azîm kertenkelenin amcazâdeleri (Megalo- Savros) olduğunu anlamıştı. Ve biliyordu ki: bu canavar art ayaklarıyla kuyruğunun üzerinde durduğu zaman en uzun ağaçların dallarına kadar uzanabiliyordu. Bundan başka (Megalo- Savros) amcazâdeleri küçük kertenkeleler için merhameti olmadığından da cahil değildi.

Validesi ve pederi bunlara tesadüf ederse hemen kaçmasını kendisine mukarrerem ve sıkı sıkı tavsiye eylemişlerdi. Lâkin küçük kertenkele o kadar korkmuş idi ki: Kaçmayı hatırına bile getiremedi, o uzun boyun, eklem ve cism-i ağız zavallıyı hurdahaş etmek üzere idi.

İşte o anda bir hadise-i fevkalade zahir oldu. Bütün kertenkele kabâilinin asla görmedikleri bir acayibe! Uzun boynun nihâyetindeki ağız henüz sath-ı arza temas etmemiş idi ki: Genç kertenkele körpe bacaklarının bütün kuvvetiyle sath-ı arz ederek havaya sıçradı ve sıçradıktan sonra korku sevkiyle kollarını sallamaya başlayınca o ana kadar asla faydasını görmediği ince deriler havaya temas etti:

“Kanat parmaklı” artık uçuyordu!

Büyük canavar şikârının böyle firarından mütehayyir başını kaldırdı; o ana kadar hiçbir kertenkele böyle bir iş yapmamıştı.

“Kanat parmaklı” canavarın muhacemesinden masun bir mevkide tekrar sath-ı arza temas ettiği zaman kavim ve kabilesi içinde artık sahib-i şan ve iştihar olduğunu hissetmişti.

Biraz sonra cemaat içinde yaptığı iş kemâl-i fahr ile anlatınca bütün hâzırûn bir daha uçması için bağırmaya başladılar. Gurur ve meserretle coşmuş olan kahraman, bütün kuvvetiyle tekrar sıçrayarak kollarını çarpmaya başladı ve uça uça hanelerinin arkasındaki tepeyi aştı. Avdetinde orada biraz evvel kendisine nigeran olan binlerce mütehayyir göz kaybolmuş, yalnız iki göz kalmıştı ki: Bu da maşukası “yeşil renkli”nin gözleri idi ve bunların lemanültefâr-ı tekrardan kendisinin artık şayan-ı kabul görüldüğü anlaşılıyordu.

Pek az müddet sonra resmi izdivaç icra olundu. Bunlar kadar mesut ve müreffeh bir aile yok idi, çünkü her ne kadar “Kanat Parmaklı”nın kollarındaki deri kendisini henüz pek uzaklara götüremiyorsa da diğer kertenkelelere nazaran pek seri olduğundan kilerleri daima dolu bulunuyordu.

Bir müddet geçti “Yeşil Renkli” de zevcine üç bebek takdim etti. Bunlar lâtif mahcup ve yeşil mahlukatları ve hepsi de pederlerinin ince derilerine malik idiler. “Kanat Parmaklı”nın velâdetinden sonra geçen yirmi milyon sene zarfında namütenahi kanatlı hayvanlar doğmakta devam ettiği gibi günlerden bir gün bunlardan biri de kollarının üzerinde deri yerine bir takım tüyler olduğu halde doğuyordu ve buna “kuş” tesmiye olundu, ki: milyonlarca ve birbirine benzemez kuşların cedd-i emcedi budur!

**Latife**

### SAHAFLAR ÇARŞISINDA

-“Kitab-ül savm” arıyorum. Sizde var mı?

-En âlâsı

Ondan başka bir “Kitab-ül tâhire” m var, gayet ehven

İkisini birden alın, bunlar zaten

Birbirinin mütemmimi, akrabası

-İhtimal ki haklısınız. Fakat bence..

İnsan kısmı, bilgisiyle amel olmak lâzım biraz

Yoksa yalnız kitap alıp okumaktan bir şey çıkmaz

Birincisi amelîdir. -Büyük, küçük- senelerce

Nasıl olsa, emin verip riyâzata ettik edmân

İkincisine gelince:

Bugün bunun tatbikine, mâteessüf, görmem imkân:

Sabun, tamam yüz elliye. Su.. yok. Kömür... o da öyle

-Ucuz veririm size..

-Artık işin yoksa durma söyle!

**1919 Kanunusani 7 Halil Necati**

## Tenkid-i Edebî

### Kavait ve Usulü

-1-

### Edebiyatta Tenkit

Edebiyatımızda tenkit namına şairlerimizin hicviyeleri ilk safi teşkil eder zannederim. Çünkü bunlar hem şair lisanından sudur etmiştir hem de biraz şiire ve şaire dair ve mazbuttur. Mamafih câize getiren methiyelerdeki sanat ve marifet, ceza getiren hicviyeler de pek görülmez. Âlem-i edebiyatımızda vadi-i mahsus sahibi üstatların hemen hepsi hiciv ile meşgul olmuş ve hele bazıları hiciv uğruna feda-yı nefis etmiştir. Bedbaht Nef'î kıyılır vücut mu idi? Yalnız başına bir millete sermaye-i iftihar olabilen o dâhinin izale-i vücuduna o vakit padişah, ulema, üdeba nasıl razı oldular? Hele katiline kast edildiğini anladığı vakit metanetini muhafaza etmesi ve belki kurtulurum ümidiyle rücu ve istirhama asla temayül etmemesi ayrıca bir büyüklüktür.

Bayram gibi har zamane

Kıyaydı o yegane cihane

Burada hicvin edebiyatımızdaki kıymet ve keyfiyetini tayin etmeye çalışmıyoruz. Asıl maksadımız hiciv üstatların, dâhilerin de temayül ettiğini ve bir de üstat kaleminden sâdir olan hicivlerin hedeflerine pek ziyade işlediğini söylemektir.

Arap ve Acem edebiyatında da kaili, nefy, tesmim, katil gibi felaketselere ve muhatabı da böyle cinayetlere sevk eden hicivler ender değildir.

Burada (mızrak yarası iyi olur, dil yarası iyi olmaz.) hakikati hatıra geliyor. (Selâmet'ül insan fi hıfz'ül insan) nasihatini Nefi duymamış ve kabul etmemiş değildi. Ne çare ki her mahlûk mukteza-yı hilkatini icra eder ve bunda muztardır.

Bizim edebiyatımızda tenkit, hiciv ile ibtidâr etmiştir diyebiliriz. Bugün tenkit gibi yeni bir nam ile mutedil ve vazifeye şinâsâne bir muhakeme yürütülse bile kolay tahammül edilemiyor ve mutlaka aleyhte bir muaheze, hücum, hiciv, istihza, addedilerek mukabeleye, ahz-ı intikama kıyam ediliyor.

Zamanımızı öteden beri terkiyât-ı ilmiye ve edebîye ile zikrettiğimiz halde kendimizi fikren, edeben ahlâka icab-ı asra tevafuk edemediğimiz içindir ki

hakikaten edibane bahş, münsifâne manzara yapamaz; ne mütekellim ne muhatap, ne de sâmiin makamın ve mevzunun tayin edeceği vazifeyi hüsn-ü ifa edemez. Vaktiyle bizim şark muhalif-i edebiyesinde pek güzel tenkitler, muhakemeler, muhasebeler cereyan edermiş. Bugün Avrupa'nın edebiyatı ile muhalif edebiye ve ilmiye muhasebatında ve münekkitler ile müelliflerin mubahasatında bize meşk olacak güzel numuneler bulunabilir.

Tenkite, ne şekilde olursa olsun bir sanat-ı edebiyedir. Çünkü edebiyatta tenkit, mutlak zevk-i edebî sahibi bir âlim, bir sanatkar tarafından muvaffakiyetle yapılabilir. Bunun için yukarıda büyük şairlerimizin hicivlerini suret-i mahsusada tenkide dâhildir demiştik. Şu kadar var ki asıl sanat-ı edebi, asar-ı edebiye vücuda getirmek olduğu halde tenkid-i edebiyi kıymetçe ikinci derecede addolunuyor. Mamafih tenkit asl-ı edebiyattan külliyyen tefrik edilemez.

Tenkite, muhtasar ve müfit olarak “zevk-i selim ile muhakeme etmek sanatı” diye tarif edilir. Bu halde münekkid edebî asar-ı edebiye hakkında hüküm vermek vazifesiyle muvazzaftır ve eserleri muteber hükümlere veya henüz gayr-ı Müslim miyarlara evrak-ı tenkit ve hâlisini mahlûtundan, sahihini fesadından, sevabını hatasından temyiz eder. Bu tarife göre münekkidin ifayı vazifeye ne derece muvaffak olacağını ikinci bir mesele teşkil eder ki o vakit münekkidin kendisi hedef-i tenkit olur.

Tenkidin tarih-i edebiyattaki mevki de tetkik ve tayin edilmiştir. Çünkü edebiyatın kemal ve zevâli yani temevvüci hareketi olduğu gibi bir sanat-ı edebiye olan tenkid de kâh tulû kâh gurup etmiştir. Terakkiyât-ı medeniye tarihinde birbirinden bir dereceye kadar ayrı ilim ve edebiyat devirleri olduğu gibi icâd ve tenkit devr-i edebileri de vardır ve bunlar bazen birbirine kısmen veya tamamen tedahül etse bile alelumum tenkidin icâdı takip ettiği görülmüştür. Filhakika ehl-i mütalaaya asıl gıdâ-yı edebî yetiştiremeyen bir devr-i edep, hâlin ve mâzinin edebiyat-ı mevcudânesini tenkit ile zevkiyâb olmaya çalışsa yeridir. Bu babda bazı müdakkikler diyorlar ki güya zihn-i beşer kuvve-i icadını bir müddet sarf edip yoruluyor ve istirahat, mülâhazaya ve tazminen ihtiyaç görüyor. Bir milletin hayat-ı fikriyesini bir ferdinkine mesela kendimizinkine teşbih edip düşünürsek görürüz ki biz bir müddet icat ile teheyycât ve tefekkürat ile meşgul olduktan sonra durup ve dönüp kendi yazdığımızı gözden geçirerek mahv ve ispat etmekle meşgul olduğumuz

gibi bir millet de, daha doğrusu dimağı olan ehl-i marifet ve sanat da asıl eser-i edebi vücuda getirmeye bir müddet say' ettikten sonra o eserleri mütalaa, mukayese ve muhakeme etmek vadisine girip yürümeye başlar. Mamafih insan düşünüp yazarken dahi muhakeme ve tenkitten büsbütün hâli olamaz. Kezalik bir milletin tarih-i edebiyatında icat ile tenkitten bir devirde birleşebilir ve hatta icad-ı fikir ve zayıf olur da tenkit gerek ona nazaran ve gerek kıymet-i zâtiyesi itibarıyla tercih olunur. Biz galiba şimdi böyle bir devirdeyiz. Şu hakikat de nazarımızdan hariç kalmasın ki tenkit, yalnız gayeti düşünebilirse icattan ayrı bir şey görürüz; yoksa hakkıyla layıkıyla yapılan bir tenkid-i edebi mâhiyeten icattan gayrı bir şey değildir ve hakikatte asar-ı edebi sınıfa dâhildir. Çünkü gerek âlem-i ruhta ve gerek âlem-i tabiatte yeni yeni tecelliler, renk renk temevvücler görmeye muktedir bir nazar-ı edebi ister müstakilen yeni vadilere girip seyretsin, ister gizlenmiş vadileri teftiş etsin gördüğü,, söylediği birdir. Çünkü vücuda getirilmiş asar-ı edebiyeyi tetkik ve tenkid etmekle, enfes ve âfaktaki asar-ı tabiiyeyi mütalaa ve tercüme etmenin esasen bir farkı olamaz; o asar-ı edebiye de asar-ı külliyeyi âlemde dâhildir.

İstikbale atf-ı nazar etmekle maziye ircâ'-ı fikir etmek beyninde mâhiyetce değil ancak cihetçe bir fark olunca bizim şimdi sûretâ tenkidi bir devirde bulunmamızla asar-ı edebiye ibdâ' etmediğimize hüküm olunamaz. Bizzat tenkid, edebiyatı yükselteceği gibi bu hareket-i rec'îye esnasında ileri hareket hiç vaki olamaz değildir ve bu babdaki terakki, bir ileri bir geri bir nev'i hareket-i raksiye suretinde zahir olur.

Biz ulûm ve sanâyi âleminde olduğu gibi edebiyat ve tenkid vâdisinde de kafiye-i medeniyeden pek hâriç ve ba'id bulunuyoruz. Kitaplarda okuduğumuza göre Fransa'da şimdi asar-ı san'atın kendisinden ziyade tenkidi seviliyor ve lezzetle mütalaa olunuyor. Tenkid gittikçe ileri gidip icadın yerine kaim olarak bugünkü Fransız Edebiyatı'nın en zevkli ve en ehemmiyetli kısmını teşkil etmekte ve yine kendi münakkidlerinin ifadesince derece-i efrâda varıp sıhhat-i edebiyeyî ihlâl meyil göstermektedir. Yalnız İngiltere ve Amerika ve hatta münakkidlerinin kesretiyle mümtâz olan Almanya bu babda Fransa'yı takip etmemiştir.

Şimdi garbın bütün maarif ve edebiyat âleminde bir faaliyet-i icâdiye ve tenkidiyedir gidiyor. Tarih, felsefe, ulûm-u tabiiye ve ruhîye, hikâye ve şiir, en mühhez safha-ı tekâmüle, en yeni suret-i maddiyeye göre tedvin ve arz edilmekte

olduğu gibi bu mahsulât-ı fikriyeyi münakkidler hemen ele alarak evirip çevirip hükümler vermektedir. Bu tenkidler matbuat-ı yevmiye ve muvakkatte daima müsadif nazar olacağı gibi ayrıca risaleler, kitaplar vücuda getirir. Bugün edebiyatın büyük bir kısmını, edebiyatı hâkim-i edebilerin muhakeme etmesi teşkil eder. Hatta tenkid, edebiyat için olduğu halde onun yerini zapt etmeye yelteniyor, ilme, felsefeye, şiire ve edebiyata dair bir eser intişar etti mi hemen şuradan buradan müteaddid mütalaalar, muhakemeler zuhur etmeye başlar ve uzun bir müddet devam eder. Mesela (Çarls Darwin) in eserleri üzerine İngiltere’de yakın ve tekmil nazariyesi hakkında beş yüzden ziyade makale-i tenkidiye neşr edilmiş. (Herbert Spenser) felsefesine dair yüz elliden ziyâde müellifi beyan-ı mütalaaya sevk etmiş ve matbuat âlemini de o nispette söyletmiş. İlâhiyat bilhassa Almanya’da pek ziyade tenkide uğramış; sanayi-i nefise ile hikâye ve hele şa’r / şiir hakkında pek büyük ve çok tenkidler yürütölmüş. Meselâ bir şairi beş yüz yirmi ve diğer birini beş yüz seksen beş münakkid tenkid etmiş!

Münakkidler sermaye-i tenkid yeni eser bulamayınca eski asar-ı edebiyeyi ele alırlar. Mesela (Şekspir) in eserleri bu asırda bin beş yüzü müteceviz münakkid elinden geçmiş ve bunların hakikaten bu şair tarafından mı yoksa rivayet edildiği gibi (Fransız Bakun/Bakon) tarafından mı yazıldığına dair dört yüz kadar kitap, risale, makale yazılmış. Mesela Homer için kitap ve risalelerden mâdâ üç yüz kırk dokuz makale neşredilmiş. Hâsılı garbda tenkid, hikâyeden sonra kesret ve rağbetce edebiyatın diğer kısımlarına pek ziyade fâik olup hatta Fransa’da münakkidler tenkid edecek şey bulmakta müşkülât hissetmeye ve yavaş yavaş birbirlerini tenkid etmeye başlamışlar.

**İbrahim Aşkı**

### **SABIHA ZEKERİYA HANIM EFENDİYE**

Büyük Mecmua’nın son nüshasında “Kız Darülfünunu Meselesi” namı altında yazdığınız makalede: “bunu doğru görenler gözlerini biraz dünyaya çevirsinler... yeni doğan cereyanları, hareketleri, idealleri biraz kalarıkâl bir adam gibi değil, hayatı bir alim gözüyle görsün anlasınlar ki hayat onların bildiği ve tanıdığı hayat değil...” Diyorsunuz. Bu ifadelerden, yeni doğan cereyanları, hareketleri, idealleri hülâsa asrî hayatın ne olduğunu hayatı gören bir âlim gözüyle

gördüğünüz anlaşılıyor. Bu hususta bizi tenvir ve yolumuzu göstermek için atideki istizâhatıma lütfen cevap vermenizi istirham ederim.

1- Asrî hayatı ne mânada istim'al ettiniz ve nerede görüp tedkik buyurdunuz. Bunun hutût-u esasiyesini lütfen çizer misiniz?

2- Bu hayatın- eğer elyevm tekerrür etmiş ve şerâiti kazâyâ-ı muhakemeden olmuş ise- umdelerini, ahlâkı, mizâc vesaire nokta-i nazarından garblılara pek benzemeyen şarklılara ne derecede kabul-ü tatbik gördünüz?

## BAHAR

Gül yüzlü, sevimli nevbâharın  
Bugün böyle tebessüm etmesiyle  
Gözün aydın diyor güya tabiat;  
Elâ gözler güzeldir, sev, baharın  
Şu endâmı teressüm etmesiyle  
Doğar nevrüz-u saltanat-ı muhabbet.

Odur, bil kadrini zevk-i yegâne  
Odur nâ'at, saadet hep cihana  
Baharın tâlikidir, sev yürekten  
Geçip gayrı emeller beslemekten  
Sevilmez mi? Bakın yıldızlı, mehtâb,  
Doyulmaz bir semâ-yı esmeri var.  
Uyanmış uykudan sabah sefâyâb  
Tecelli-i cemâl dilberi var.  
Eder baht-ı siyâhi tâli' nur,  
Muhabbetle açılmış gülleri var.  
Henüz gelmiş muhabbet âleminden



Bize müjde veren babilleri var.  
Nehirler cevş eder cennetlerinden,  
  
Okur huriler, şiir teri var.  
Güzel bir gün doğar, nur âli nur  
Baharın böyle ruh-u ekberi var.  
Nesimi, rahmeti, ra' dıyla berki,  
Bigânesi, hande-i cân perveri var.  
  
Fakat kahverâh-ı ömrü tevakkuf  
Eder er geç, önünde makberi var.  
Fırâki, hasreti, yâd-ı garibi  
Dirilmiş yahut ölmüş mahşeri var.  
Bahar daimi gözler demâdem  
Bu gözler ki o yüzden bekleri var.

**İbrahim Aşkî**

## **SULH-U EBEDÎ**

**(KANT)**

### **İKİNCİ FASIL**

(Devletler beyninde bir sulh-ü ebedi husule gelmesinin şerâit-i katiyesi)

Birlikte hoş geçinen kimseler arasındaki hâl-i tabii, hâl-i sulh değildir. O hâle, hâl-i harp demek daha doğrudur; yani orada sarîh ve daimi bir muhaseme-i fiiliye mevcut olmamakla beraber vuku-u daima melhuzdur. Bunun için sulh denilen hâli tarafeyn bizzat vücuda getirmelidir ki sulh mevcut olsun. Çünkü yalnız muhasemenin olmaması yahut varken bitmesi mütemâdi bir mesâlemet temin etmez ve mütemâdi bir melasemet halinde yaşamak için her bir ferd tarafından mücavirlerine teminat

verilmediği müddetçe- bu, ancak kanun ile hareket eden bir cemiyet halinde mümkün olabilir- her âdem diğerine meydan okuyabilir ve ona düşman muamelesi edebilir.

Sulh-ü ebedininbirinci şart-ı katisi

1- Her bir devletin mülkü kanun-ı esasisi yahut esası tertib ve idare-i mülkiyesi cumhurî olmalıdır. Her millette kanuni kuvvet ve selâhiyet-i teşriyenin müstenid olması icâ eden beyn'el efrâd mukavele-i asliye mefhumundan doğacak yegâne kanun-u esasi, cumhurîyettir. Bu öyle bir esastır ki evvelâ bütün efrâd-ı cemiyetin ben-i âdem olmak hissiyatıyla hür ve serbest olması kaidesine tevfikeyen vaz' edilmiştir; saniyen teb'a sıfatıyla umumun müşterek bir kanuna tâbi olması esasına ve salisen efrad-ı cemiyetin müsâvâtî kanununa muvaffaktır; binaenaleyh hak ve hukuk nokta-i nazarından bakıldığı halde kavâid-i esasisesi, her türlü idare-i milel esaslarının temelini teşkil eden yegâne Kanun-u Esasi o dur ve bizim için şimdi halledilecek mesele, bunun bizi sulh-u ebediye götürür yegâne kanun olup olmadığıdır.

Şimdi bu cumhurî Kanun-u Esasi sarf-ı hak menbaından sadr olduğu cihetle asalet ve selâmeti hâiz olduğu gibi netice-i matlubiyeyi yani sulh-ü ebediyi temin etmek istidâdını da haizdir; ve sebebi de şudur: bu kanun-u esasi âhkâmı câri olduğuna göre bittabii harb olsun mu olmasın mı meselesine katiyen karar verecek ancak tebânın akıl ve reyî olduğundan böyle harp gibi ağır bir işi deruhde etmezden evvel bunların meseleyi gayet uzun ve ince muhakeme edecekleri tabii bir şeydir. Çünkü harbi ilân etmekle memleketin üzerine harb mesâisini bizzarure yüklemeye karar vermiş olacaklar; yani harbi kendileri yapacaklar; harbin bütün mesarifini kendi keselerinden tesviye edecekler; harbin yapacağı tahribâtı telafi için mâl ile can ile fedâkarlık edecekler; en sonunda bunlar yetmiyormuş gibi bir borç yüklenecekler bu yük gelen sulh nimetini bile onlara tattırmayacak ve yeniden zuhur etmesi daima melhûz olan muharebeler yüzünden o borcu da bir türlü ödeyemeyecekler. Diğer taraftan tebânın rey sahibi olmadığı bir yerde (ki orada kanun-u esasi cumhurî değildir) harbe girmek hükümet için belki dünyada en kolay işlerdendir. Çünkü hükümdar tebaadan değildir, belki devletin sahibidir. Muharebe yüzünden zerre kadar bir ziyana uğramaz. Sofrasında yediği içtiği nefâisten biri eksilmeyeceği gibi eğlencelerinde devam eder. Ve sarayda müretteb oyunları ve eğlenceleri hiç eksik olmaz. Bunun için gayet ehemmiyetsiz sebeplerle muharebeye karar verebilir,

eğlence ve oyunlarında keyfine bazen hükmettiği gibi resmiyet ve teşrifât usûlünce kendine hak vermek üzere yapılacak muameleleri de siyâsiyûna bırakır ki onlar da bu babda arz-ı hizmet etmeye daima âmâde bulunurlar.

Cumhurî kanun idare ile hâkimiyet-i ammeye müstenid idare birbirinden iyi temyiz edilmemekten ekseriyetle hataya düşüldüğü için boş mülâhazât serd edeceğiz. Eşkâl-i hükümet, şu iki esas taksime göre tasnif olunabilir: - devlette en yüksek kuvvet ve selâhiyeti hâiz zât yahut zevât; halkın bu zât yahut zevât tarafından suret-i idaresi. Birincisi şekl-i saltanattır ve bu babda birbirinden muhtelif yalnız üç esas idare olabilir ki birincisinde hâkimiyet-i âliye yalnız bir zâta, ikincisinde beraber çalışan müteâddid zevâta ve üçüncüsünde o cemiyet-i medeniyeyi teşkil eden bütün halka aittir.

İşte bir hükümdarın hâkimiyeti, havasın hâkimiyeti, âmmenin hâkimiyeti ikinci esas taksim-i şekl-i hükümet olup devletce hâkimiyet kuvvetinin suret-i istim'aline râci'dir. Çünkü suret-i hükümet ve tarz-ı idare kanun-u esasiye müsteniddir ve bu da bir cemaati bir millet haline kalb eden ârayı gelecek (yani müstesnasız umumun reylerinin) mahsulüdür. Bu cihetle şekl-i hükümet ya cumhurî yahut istibdâdi ve mutlaktır. Cumhuriyet, hükümetin kuvve-i icrâyesini kuvve-i teşriyesinden tefrîk etmek esasıdır. Hükümet-i müstebide yahut mutlaka, devletin kendi istediği gibi yaptığı kanunları mevkî-i icraiye vâz' etmekte takip ettiği esastır: Binaenaleyh bu da arzu-u umumiyi yerine getirmektir, lakin bu arzu, hükümdarın arzu-u şahsiyesi ile aynı şeydir. Bu üç şekl-i hükümetten hâkimiyet-i âmmeye müstenid hükümet dahi (tabirin manası sahihiyle) bâzarure istibdâd ve mutlakiyet üzerine hareket eder, çünkü kendinden bir kuvve-i icraiye vücuda getirir; kendilerinden fikir ve rey cihetiyle ayrılan her ferdin üzerine de- hatta icabında aleyhinde- hükmeder. Binaenaleyh hükümlerini tasvib ve tervic eden halk, bütün halk olmayıp belki ancak bir ekseriyettir ve bunun için ârâ-yı külliye terkibi kendi kendini nakıs, serbestî ve hürriyet esasına menâfidir.

Halkın bu suretle hakikaten mümessili olmayan her şekl-i hükümet gerçekten sahih bir kanun-u esasiye asla malik değildir; çünkü aynı âdem hem vâz'-ı kanun olsun hem kendi arzu ve idaresine tâbi olsun olmaz, bir kıyasta küllî olan mukaddeme-i kübrâ aynı zamanda suğrâdaki cüziyeler tahtında münderc olamayacağı gibi her ne kadar hâkimiyet has ile hakimiyet-i havâs üzerine müstenid

şekl-i idareler daima bu suret-i hükümete menkalb olmak yolunu açık bir femk cihetiyle noksandan ve hatadan salim değilse de bunlar için halkın ârâ ve âmâlını temsil etmek esasına mebni ve muvafık bir şekl-i hükümete geçivermek imkânı daima vardır. Hâlbuki hâkimiyet-i âmme usulunde bu imkân yoktur; çünkü böyle bir hükümette her ferd hakimiyet makamına geçmeye çalışır. Binaenaleyh diyebiliriz ki kuvve-i icraiye erkânı yani hükümdarların adedi ne kadar az olursa ve diğer taraftan hükümetin halkı temsil ve irâe etmesi ne kadar sahih ve hakikî olursa devletin şekl-i idare ve hükümeti de o kadar cumhuriyete takrib imkânı bulur ve tedrici ıslahat ile bunu kemâl derecesine çıkarmak mümkün olur. Bunun içindir ki hâkimiyet havasdan mükemmel ve meşru bir kanun-u esasiye erişmek hâkimi hasdan daha güçtür ve hâkimiyet-i âmmeden geçmek ise şiddetli bir inkılâp yapmaksızın mümkün değildir. Ahali için şekl-i hükümet, kanun-u esasi şeklinden nâmütenâhi derecede ziyade mühimdir, her ne kadar halkın bu emele derece-i temâyülü öyle bir şekl-i hariciye tâbi ise de. Hâlbuki hak esasına muvaffak olmak şartıyla şekl-i hükümet-i mutlaka usul-ü temsiliyle mutâbık olmalı ki cumhurî suret-i idare ancak bu usul dâhilinde mümkündür ve temsil ve irâ'esiz bir hükümet, kanun-u esasi ne olursa olsun müstebid ve cebbârdır. Eski cumhuriyetlerin hiçbiri buna vâkıf değildi ve bunun için bâzarure mutakiyet ve istibdâta kayıp gittiler ve bu ise bir ferdin elinde sâir her türlü istibdata nispeten en uzun ömürlü olur.

### **Birinci maddenin hitâmı**

**Muharriri: Ali Rıza**

### **BİR GECENİN HATALARI**

#### **Eşhas**

Nafi Bey: Vilayet eşrafından ve dâima çiftliğinde mükim zengin bir zât

Nebil Bey: Nafi Bey'in çok senelerden beri Mısır'da mutavattın ve ticaretle meşgul büyük biraderi (senelerden beri görüşülmemiş)

Sadi Bey: Lütfi Efendi'nin oğlu

Said Bey: Lütfi ve Nafi Beylerin Mısır'da Lütfi Efendi ile mutavattın hemşirelerinin oğlu

Şadan Bey: Nafi Bey'in ergin oğlu (25 yaşında)

Pervin Hanım: Nafi Bey'in zevcesi

Kezban Hanım: Nafi Bey'le Pervin Hanım'ın mürebbiyesi

Sabiha Hanım: Pervin Hanım'ın büyük hemşirezâdesi (ebeveyni dikkat ettiğinden teyzesiyle ikâmet ediyor)

Nazım Bey, Fehmi.., Ziya Efendi, Bir Hizmetçi Kız, Meyhaneci,... : Şadan Bey'in rikkat-i şebab ve iş ve aşireti

### **Birinci Perde**

(Sanhe- vilayet çiftliklerinden birinde Osmanlı tarz-ı kadiminde mefruş bir salon)

### **Birinci Meclis**

Nafi Bey ile Pervin Hanım girerler

**Pervin Hanım:** Alimallah, beyefendi, çok garip bir adamsınız; şu memlekette, bütün etrafımızdaki çiftliklerden iki kişicik görmek, dünyanın ne hale girdiğini anlamak için senede bir kere olsun İstanbul'a gitmeyin kimseyi görüyor musunuz? İşte şu ihtiyar komşularımız Selami Beyler bile her kış bir ay olsun İstanbul'a gönüllerini canlandırmaya gidiyorlar. Bildiklerini, hısımlarını ve akrabalarını görüyorlar.

**Nafi Bey:** Evet, gidiyorlar da buraya bir sene huruc edip bitiremedikleri kibir, gurur ile geliyorlar. Bizim gençliğimizde şehirlilerin hoppalıkları İstanbul "civarlarından dışarıya çıkamaz, şimdi şehir maskaralıkları posta arabasından çabuk etrafa yetişiyor.. Hele şu mendüferler icat olunalı hoppalık, bedelâtı birinci mevki yolcusu oldu.. Bari İstanbul bu muhitlerini kendi hududunda zapt etse!

**Pervin Hanım:** Evet anladık, anladık! Sizin gençliğiniz pek güzel zamanlarmış! Bu zamanları birkaç seneden beri anlatırsınız.. Siz şimdiki zamanlara bakınız; işte burada, handan farkı olmayan bir hanede oturuyoruz. Ne hısımlarına ne bir eşya veya cemiyet gördüğümüz var. Baş misafirlerimiz çiftlik imamının sağır ve ihtiyar hanımı ile Hatice Molla?, çiftlik korucuları.. Bütün hikâyelerimiz, eğlencelerimiz de

senin o köhne, bayatlamış Kırım Muharebesi, bilmem ne paşaların- sözleri. Hâlbuki: en sevmediğim bir şey varsa bu eski zaman yalanları dolanlarıdır.

**Nafi Bey:** Siz sevmiyorsanız ben severim, evet eski olan her şeyi severim: Mesela eski dostları, eski zamanları eski usulleri, eski kitapları, eski... Eski... (Birden mültefitane zevcesinin elini tutar) Hususiyle eski bir zevceyi pek severim ve riâyet ederim.

**Pervin Hanım:** (Naz ve niyaz tavrı gösterir)

Aman yarabbi, siz de Nafi Bey, hala bu eski ateşlerinizi, eski zevcelerinizi terk etmezsiniz! Siz gençliği bırakmak istemiyorsunuz ama ben civanlık günlerimi çoktan geçirdim. Hoş, ara sıra beni addettiğiniz kadar da ihtiyarlardan değilim ya; dur bakayım yirmi, yirmi daha ne ediyor?

**Nafi Bey:** O yirmi ile yirmi hesabınızın doğru hâsıl cem’i tâm elliyedi idi!

**Pervin Hanım:** (müteheyyic ve münk’al)

Yalan söylüyorsunuz, Nafi Bey, rahmetli ilk efendiden olan (Şadan) ımın loğusa yatağında iken tam yirmiydim hesabı biliyordum. Daha (Şadan)ım yirmisini bile bitirmedi. Rüşde vâsıl olmadı.

**Nafi Bey:** Ne desen rüşde vâsıl olacağı var! Bunu illa söyletti!

**Pervin Hanım:** (Hala münk’al)

Ne yapayım bey efendi? (Şadan) ım rahmetlinin sayesinde çok zengin; o da bilgiçlikle geçinmeyiversin! Bir delikanlıya senede bin beş yüz lira huruc etmek için o kadar ilim lazım olmaz.

**Nafi Bey:** İlim ha, yuf... Onda ilim zaten ne arar? Var mı mezbelekler, budalalıkla...

**Pervin Hanım:** (Münahaldane ve müdafakârane)

Afedersiniz, benim, zarafetler, zekâvetler diyiniz.. A canım, siz de doy/duy çocuğun biraz gönlünü anlattırmasına müsaade etmeliyiz..

**Nafi Bey:** Müsaade mi? Zarafet, zekâvet ha! Uşağın kunduralarını yakmak! Hizmetçi kızları korkutmak, kendi yaverlerine eziyet etmek zerâfet ve eser-i zekâ ile evet, çok doğru söylüyorsunuz! Bunlar kendisinde tamam! Daha dün püsküllü sicimle

arkamdan sandalyeye bağlamış; muhtar efendiyi teşbiye için ayağa kalkınca başım ortada çırpıplak kaldı!

**Pervin Hanım:** Cahil çocuk! Lakin benim de ne günahım var! Mektebe gönderirsek zaten mizacı zayıf, hastalığı olduğundan mazallah yavrucuğun kanına girerdiler. Biraz kuvvetlensin, birkaç arabî, farsî ders asın da bakınız nasıl âteş gibi olur!

**Nafi Bey:** Oh, arabî, farsî ha! Şaşarım kendinin çamaşır yıkamasına! Hayır gözüm hayır; ona ders mers hayır etmez; hayta gibi gezmekten, evcilikten barkır/bargir yarışından, bir takım çapkınlarla dolaşmaktan ne haber! Hele dün bir şeyler işittim, büsbütün beynim döndü, adetâ îş ve işret gibi şeyler..

**Pervin Hanım:** Allah göstermesin, bey efendi, heşmin sözüne bakarsak, oğlumuzun bol bol para harc etmesini çekemiyorlar.. Çocuk da öyle bir hal olsa sezmez miyiz? Evet, bu civarın muteberânından olduğundan gençlerin cemiyetlerinde ara sıra bulunur.. Dağ başında bunu da mı çok görelim? (bir tavr-ı teesürle) zaten öksürüp duruyor, rahmetli gibi o da mı elimden uçacak bilmem. Yüzüne kim baksa yavrumu verem zannediyor.

**Nafi Bey:** Evet, şişmanlamak verem alâmeti ise dediğiniz doğru!

**Pervin Hanım:** Öyle demeyin, bazen nasıl öksürüyor.

**Nafi Bey:** Dağlarda bayırlarda çok dolaşmasın!

**Pervin Hanım:** (aynı vaz'-ı müteesirane ile)

Akciğerlerinden pek korkuyorum..

**Nafi Bey:** Pek doğru söylediniz. Ben de korkuyorum, sis borusu gibi öyle böğürüyor ki...

(Perdenin arkasından Şadan'ın bağırarak bir şeyler söylediği işitilir...)

İşte yine gidiyor, maşallah, tam verem kıyafeti! (Şadan sağdan girer, sahnenin bir nihayetinden bir nihayetine doğru yürür..)

**Pervin Hanım:** (Müştakâne)

Şadan, güzelim nereye gidiyorsun. Bana ve pederinize bir parça şeref ve huzur bahşetmez misin?

**Şadan Bey:** Çok acele işim var, vâlîde, duramayacağım!

**Pervin Hanım:** Hava pek sert, pek rutubetli, dışarı çıkmasan iyi olur.. Pek solgun görünüyorsun

**Şadan Bey:** (Serkeşçesine)

Dedim ya, oturamam, bazı arkadaşlarla buluşacağız, şimdi beklerler.

**Nafi Bey:** (kendi kendine)

Evet, duyduklarım doğru; işret meclisine..

**Pervin Hanım:** Ah oğlum, sakın haylaz, münasebetsiz adamlarla bulunma.

**Şadan Bey:** Yok anneciğim. İşâr memuru Ziyâ Efendi komşumuzun oğlu Nâzım Bey, .. dede filân.. Hep bildikler.. Bir de at cambazı var..

**Pervin Hanım:** Rica ederim, Şadan, kal bu gece olsun evde kal!

**Şadan:** Mümkün değil valide mümkün değil!

**Pervin Hanım:** (eliyle alıkoymak ister)

Gitme yavrum, gitme..

**Şadan Bey:** Olmaz dedim, bakalım valide hangimiz kuvvetli?

(Validesini beraber çekerek dışarı çıkarlar)

**Nafi Bey:** (Yalnız) Ne günlere kaldık yarabbi, valideye gösterilen hürmete bakınız.. Kendi sulbumdan gelmiş bir oğul olsaydı ben bilirdim... Zamâne... büyük küçük karmakarışık oldu. Anaya babaya riayetsizlik moda imiş! İşte a'zir kızım Güzin, moda hastalığı onu bile sardı. Geçen sene birkaç ay şehre gönderdim, allılardan tüllülerden geçilmiyordu.

(sağ taraftan Güzin girer)

## İkinci Meclis

### Nafi Bey- Güzin Hanım

**Nafi Bey:** Oh, maşallah: gel bakalım güzel kızım.

(Güzin kemâl-i hasretle gelip pederinin elini öper)



Sağol, yavrum! Hanım bu ne süs. Bu ne saltanat:

**Güzin:** (mahcubiyet tavrı göstererek)

Bu kadarına izin vermemiş miydiniz, aziz pederim.

**Nafi Bey:** (kızına pek büyük bir muhabbet ve müsaadekârlıkla bakar)

Doğru, yavrum, doğru! Yakıştıktan sonra yapmamak hata. Şimdi şöyle gel, yanıma otur, sana pek ciddi iki sözüm var: bunu genç kızlara bizim gençliğimizde söylemek büyük bir günah idi. Lakin artık ortalık incelmış. Moda ne ise öyle yapılacakmış. Onun için şimdi söylemekte beis yok. Validenin söylemesi daha iyi olurdu; lakin bilirsin ya o haydut( Şadan) ile meşgul. Bu vazifeyi bari ben ifa edeyim. Biliyorsun ki: yirmi beş otuz seneden beri bizden ayrılarak mısır'da temekkün etmiş olan amcanla halanın Avrupa'da tahsil etmiş iki oğulları, han Said ile Sadi İstanbul'a gelmişlerdi, şimdi telgraf aldım, şimendifere binmişler, hesaba göre bu gece burada bulunacaklar. Sözüm yoktur değil; kızımın maşallah sen izdivaca vâsıl oldun. Biz amcanla çoktan beri muhâbere ederdik hayırlı bir işe, Sadi ile seni mesûd etmeye karar vermiştik.

Sabiha nâmizâc iken tebdil-i havaya bizim büyük biraderin yanına gittiği zaman Sadi'yi de Said'i de tanımıştır, Sadi'nin resminin gördüm, bence pek yakışıklı bir delikanlı, resme inanmazsan da elbet Sabiha sana pekiyi, hakikata mutâbık olarak tarif etmiştir. Ben çocuklarımı icâr ile evlendirmek taraftarı değilim lâkin zannediyorum ki: bu hususta icâra da hâcet hiç yok!

**Güzin:** -kendi kendine söyler gibi lakin biraz cemilî -Ah keşke bundan daha evet haberim olsaydı! Aman yarabbi, ne yapmalı? Bire karşı bin ihtimal ile ondan hoşlanmayacağımı zannediyorum. İlk mülâkat! Hiç görmediğim bir zatla! Mutlaka pek resmi, pek sönük olacak!

**Nafi Bey:** Emin ol, aziz çocuk, senin fikrine asla müdahale etmeyecektir; lakin Sadi tam büyük biraderimin oğludur; babası çuval ile altın sarf etti, onu Avrupa'larda âlim olarak yetiştirdi. Elbette şimdi memleketimizin en mûtenâ vazifelerinden birini deruhde edecektir. Her tarafta kendisinin ehâbb-ı ârifan olduğu söyleniyor

**Güzin:** Acaba?

**Nafi Bey:** Pek de âlicenâb..

**Güzin:** İhtimal hoşlanabilirim, pederim!

**Nafi Bey:** Genç ve cesur..

**Güzin:** O halde hemân kusuru yok!

**Nafi Bey:** Ve pek yakışıklı... (Tavr-ı şûhâne ile babasının elini öper)

**Güzin:** Teşekkür ederim, ondan hoşlanmaya, sözünüzü yerine getirmeye çalışacağım!

**Nafi Bey:** Bunlara ilaveten dünyanın en mahcup ve en çekingen delikanlılarından biri..

**Güzin:** (Biraz mahcubâne) O babacığım, beni korkutuyorsunuz, bu tabii zannolunduğu kadar hoş bir şey değil. Kitaplarda deniliyor ki: mahcup adamlar çok su-i zancı, çok kıskanç olurlarmış.

**Nafi Bey:** Bilakis aziz kızım, çok âli faziletlerle ziynetlenmiş olan senelerde mahcûbiyet pek nadir bulunur. Ben asıl bu tabîyeyi en büyük meziyet addettim. Her ne ise ben şimdi gideyim de selamlık dairesini, hele şu bizim dağlı hizmetçileri resmi kabul vermekte hizmet için tâlim ve ihzâr edeyim; doğrusu Sadi ile Said'in bir köylük yerde bizi büsbütün köylü addetmelerine de tahammül edemem. Zannederim ki: Avrupa onları iyicene alafrangalaştırmıştır.

(Nafi Bey çıkar)

**(Güzin) Yalnız:** Oh, babam ben Sadi'yi hiç tanımıyorum zannediyor da uzun uzadıya tafilsat veriyor. Genç, yakışıklı, babam bu iki meziyetin sonunda saydı lâkin ben en öne getiririm: Hassas, âlicenab! Bu mükemmel, lâkin fevkâlade mahcubluğa gelince bu fena evet fena, fena, pek fena! Burası aleyhinde çıkıyor; buna ne çare bulmalı, ne çare bulmalı?

(Bu esnada soldan sahneye Sabiha Hanım girer)

(Güzin asabi bir hareketle önüne geçerek elini tutar)

Oh iyi ki geldin, Sabiha! Bu akşam nasıl görünüyorum? Üstümde, halimde mucceb-i istihzâ olacak bir şey , bir kabalık var mı, güzel görüdüğüm günlerimden biri mi? Rengim nasıl..

**Sabiha Hanım:** Mükemmel, iki gözüm mükemmel, lâkin dur bakayım yarabbi, yoksa kanarya kuşlar ki, hûzdaki balıklar ki bir şey mi oldu? Sakın biraderinle gidiniz kavga etmiş olmayasın! Belki de acıklı bir roman okuyordun!

**Güzin:** Tuhaf bir vaz' c'âli mahcûbâne ile

Hayır, Sabiha, hiçbiri değil, sade, nasıl söyleyeyim, tehil felaketiyle tehdid olunuyorum.

**Sabiha:** Bu ihtiyar zevcîn ismini sorabilir miyim?

**Güzin:** Sadi Bey!

**Sabiha:** Büyük tebrikler, kocaman meserretler Güzinciğim, burası zaten malum bir şey idi. Uzun uzun geceler Said ile Sadi'yi boşuna mı konuştuk. Kaç defa söyledim, Sadi pek fevkâlâde güzel, âlim, nazik bir genç. Biraz (sıkılır gibi) Said her zaman onun hüsn-ü ahlâkından, civanmertliğinden bahs ederdi. Sana anlattığım gibi, Mısır'da evlerinde bulunduğum üç ay tebdil-i hava müddetince sizin namzed beyi pek iyi tanıdım. Umumiyetle kadınların içinde pek, pek mahcub. Lakin Said diyor ki: Bilmem nasıl söyleyeyim, sıkılıyorum. Avrupa'nın biraz serbest matmazelleri arasında büsbütün başka türlü imiş! Sakın bu sözüm muzırlık olmasın! Lakin ben büsbütün başka fikirle söyledim. (Gözlerini kapatarak) anlarsın ya Güzin!

**Güzin:** Şûhâne gülerek düşünür gibi

Hakikaten tuhaf tabiyat! Bu Avrupa'lı, âlim, mahcub sonra serbest beyi nasıl kullanmalı? Nasıl kendimizi beğendirmeli? Al bir müşkül iş daha! Birden gülerek Sabiha'nın boynuna sarılır. Adam sen de, şimdilik düşünceyi bırakalım da şansımıza güvenelim. Lakin senin işin nasıl gidiyor sabiha? Vâlidem seni hala çılgın bir adam (Şadan) a nişanlamak için sıkıştırıyor mu?

**Sabiha:** Gülerek. Yine o ma'hûd baş başa sohbetlerimizden birinden geliyorum! Validem bana binlerce nevâzişler gösteriyor ve latîf çenevarımı iki sözde bir numune-i mükemmeliyet olarak önüme koyuyor.

**Güzin:** Evet, zavallının oğluna muhabbeti olarak derin bir taraftarlık tevellüd etmiştir ki, bu bizim arsız, şımarık Şadan'ı adeta melek zanneder. Sonra senin servetin, elmasların da yabancıya gidecek gibi değil.. Hususiyle validem senin

vazben olduğundan burayı ailemizden başka bir aileye göndermemek istemesinde hakkı da var.

**Sabiha Hanım:** Canım, benim servetim elmas denilen şu cici bici taşlardan ibaret. Lakin (mahcubiyetle önüne bakarak) Said gelince bana kati bir cevap verirse halam beni biraz çetr bulur. Hele Said gelsin? Niyetlerimizi birbirimize bir daha tekrar edelim, ötesine allah kerim!

**Güzin:** Ya biraderim (Şadan) ın validesine karşı kahramanâne mukavemetine ne dersin? Bu hususta senden nefret ettiği için yaramazı adeta seveceğim geliyor!

**Sabiha Hanım:** Güzin, kardeşin Şadan kalben pekiyi bir çocuktur; eminim ki: beni kendisinden başka kimse olursa olsun varmış görmek ister. Lakin şimdi sen benden ziyade cesarete muhtacsın. Avrupalı, âlim, mahcup aynı zamanda serbestçe hanımlara karşı serbest Sadi Bey'ine bakalım kendini beğendirebilecek misin!

Gülerek ve gizli konuşarak çıkarlar.

---

Tashih:

İkinci nüshamızdaki (Papatya) manzumesinin beşinci satırında (parlak) yerine (parlayan) olacak.

Dokuzuncu satırında (ve toprağı) yerine (çekip döğer/döver) olacak.

Onuncu satırında (hava ile verip) yerine (havayı estirir) olacak.

---

**Ali Şükrü Matbaası**

## YILDIZ PAZAR

Her türlü levazım-ı kırtasiyenizi bu İslam müessesinden tedarik ediniz.

Bilhassa tek çizgili, çifte ve kare (merbu) çizgili mektup defterleri kaliteli mevcuttur.

Musiki notu defterleri de bulunur.

Nefis kartlar, renkli levhalar için pazarımız şöhret-i mahsusayı haizdir. Mahaza ahval hazıra dolayısıyla bu hususce pek zengin olmadığımızı da itiraf ederiz.

Mağazamızda mevcut resim kâğıtlarını bugün başka bir tarafta bulmak mümkün değildir.

Gayet güzel fantezi cep defterleri, kâğıt ve tarifler mevcuttur.

### **Kitapçılık Kesimi:**

Bu kesimde kaliteli mevcut eserden bazıları:

Neşriyat–u Edeb Muaşerat: Ser karın hasret şehriyarı lütf-ü simavi pek aktı.

Mektep Terbiyesi: Mekteb-u aile terbiyesi hakkında en zevk telkiyatı camu mükemmel bir eserdir.

Çocukların Şiir Defteri: Her çocuğun istifade edebileceği mükemmel ve resimli şiir mecmuasıdır.

Nefrin: Ustad muhterem Mahmut Ekrem Bey merhumun en zevk eseridir.

Medain Harabeleri: Hüseyin Daniş Bey Efendinin; Feylezof Rıza Bey tarafından yazılmış bir mukaddemeyi havi.

Katırcı Oğlu: (Tarihimizin açıklı bir va'kasını musavver küçük hikâye).

Bektâşilik ve Bektâşiler Muharriri: Şeyh. Baba Terya.

İngilizceden Tercüme Numuneleri: İngilizceye çalışan her zatın birer tane edinmeleri adeta elzem olan mühim ve istifadeli bir eserdir.

Kütüphanemiz yakında pek mühim asar neşrine başlanacağını şimdiden tebşir ederiz.

Donanma, Mihbân ve Gün Doğuşu mecmuaları kütüphanemizde tevzi olunur.

## **Fiyatı 7 Buçuk Kuruş**

### **Evkat-ı Şerbeli**

#### **Cep Takvimi**

#### **1335 senesine mahsus**

Ay Yıldız Pazarı'nın, hissbi pek mükemmel ve malumatı pek vası olan bu küçük, sevimli takvimi geçen sene olduğu gibi bu senede büyük bir rağbete mahzur olduğundan miktarı ziyadesiyle azalmıştır. Her halde en doğru ve nefis bir cep takvimi kullanmak isteyenlerin acele etmeleri lazımdır.

O satı ve ezanı saatleri ati olan hissayat kırmızı ve siyah mürekkeple ayrı ayrı renkte basılmış olan bu mükemmel takvimin fiyatı (5) kuruşdur.

### **Takvimli**

#### **Akıl Defteri**

Ay Yıldız Pazarı'nın geçen sene tabi ettirdiği küçük takvimli akıl defteri, memleketimizde şimdiye kadar hiçbir mahilerin nail olamadığı fevkaledede bir rağbete mazhur olmuş ve binaenaleyh az zamanda mevcudi kalmamışdı. Bu sene vesaitin fikdanni nazar itara alan müdüriyeti tabinden sırf nazar etmiş ettise de muhterem müşteriler tarafından gerek şefaha ve gerek tahiren vuku bulan müracatı mütüvelliliye üzerine sırf müşterilerini memnun etmek maksadıyla mühtevid miktarda olarak tabi mecbur olmuştur. Esasen mevcudu azalmış olan bu sevimli muhtıralar sırf sermayesine ölmek üzere biz ciltlileri 35 kuruş ve altı biz o seti fantezi kâğıtla kaplı olanlar 25 kuruş fiyatla satılmaktadır.

### 3.4. Dördüncü Sayı

## *GÜN DOĞUŞU*

(Kapak)

### MÜNDERCAT

#### Hafta Muhasebesi

Beşer Kaç Yaşındadır? ..... Roosevelt

Türk Nezlesi ..... Halil Necati

Gönül Kitabından (şiiir) ..... Cevdetî

Vücut ve Müdafaası ..... Hâzık

Evet ve Hayır ..... Ali Şükrü

İman-ı Kamil .....Aka Gündüz

Edebiyatta Tenkid ..... İbrahim Aşki

Âhu (şiiir) ..... İbrahim Aşki

Bir Gecenin Hataları ..... Ali Rıza Seyfi

Dersaadet

Ali Şükrü Matbaası

1335

<b>Gün Doęuþu</b> <b>Dergisi</b>	Abone Őerai: 47. Nüsha itibariyle bir seneliği 200 kuruþ Altı aylığı 155 kuruþ Bayilere yüzde yirmi tenzilat yapılır.
-------------------------------------	---

### **İlan Őerai:**

için ilanat müdürümüzle görüşmek lazımdır. Bu hususta idarehaneye kadar ihtiyar-ı zahmet olmayıp yalnız bir kartla beyan-ı keyfiyet edilmesi kâfidir. Memurumuz her halde gelir, sizi bulur.



**GÜN DOĞUŞU**Müdür ve Sahib-i İmtiyaz:

Ali Şükrü

İdarehane: Cağaloğlu Yokuşu

Ali Şükrü Matbasında

**Haftalık Edebî ve İlmî Mecmua****HAFTA MUHASEBESİ**

Geçenlerde kadınlarımız suret-i mahsusada bir içtima akdederek İstanbul'a bütün memleketimize el ve dil uzatılmasını temin edecek surette müdâvele-i efkâr ettikten sonra Türk kadınlığı namına galip düvel-i muazzama murahhaslarına müracaat etmiş idiler ki bu teşebbüsün gerek tasavvuru gerek icrası büyük teşekkür ve iftihâra lâyıktır. Çünkü evvelâ böyle bir tasavvur ancak hayat-ı ilmiye ve fikriyesi olan dimağlarda tevellüd edilebilir; saniyen zihne her tulû eden kıymetli ve semereli fikirleri doğurup beslemek ve büyütme kudretini ancak ana dimağlar gösterebilir, böyle yüksek bir fikri semâ-yı gaybda uçarken sayd ve kayd edebilmek için ruh ve kalbin yükseklerde pervâz etmekte olması lâzım geleceği gibi âli bir fikr-i kuvveden fiile getirecek gıdayı da âli kalpler verebilir. İşte şarkda vâki olan bu hareket-i fikriyenin büyük bir mümessili şimdi garbda vuku buluyor. Beynelmilel kadınlar cemiyetinin müntehib ve selâhiyetdar bir heyeti mister vilson'un riyasetindeki (cemiyet-i akvam) meclisine bütün kadınların matlab ve teminatını arz ve izâh etmiştir ki bunlar meyanında (1) milletler cemiyetinin teâli-i meclis ve heyetlerine erkeklerle aynı selâhiyette kadınlar da dâhil olması (2) bazı memleketlerde kadınların hâiz olduğu hakk-ı intihabın milletler cemiyetince teşmil ve tebyid edilmesi (3) genç kızların iğfâliyle cevher-i ismetten tecritlerine hürriyet namına göz yumulmayarak bu babda bütün milletler cemiyeti tarafından hudud-u mania vaz' edilmesi, (4) muhtelif memleketlerde çocukların terbiyesinde gözetilen maksatların, (milletler cemiyeti) nazarında birleştirilmesi maddeleri bilhassa zikre şayan görülmüştür.

Filhakika mütemeddin memleketlerde kadınların bazı hukuk iddiasında bulunmaları maksatlarına göre muamele görmektedir. Mesela şu beynelmilel

kadınlar heyetinin milletler cemiyetine dâhil olmak talebinde bulunmaları hayat-ı medeniyenin kadınlığa ait şâyelerini gidermek ve kadınların izdiham içinde zayi olan bazı hak ve vazifelerini kurtarıp aile olmak maksadına müstenid olduğuna göre kabul ve takdir görür; yoksa yalnız bir müsavat ve hatta tefevvuk davası ile hareket edilirse hezimet kaviyen melhuz olduktan maada muvaffakiyet olsa bile âkim ve binaenaleyh zâil olur. Görülüyor ki garbda kadınlar iffeti muhafaza için en yüksek hâkimiyet ve selâhiyet makamından yani milletler cemiyetinden kuvvet almak istiyorlar. Demek ki ismet ve iffetin hayatta düşmanları kesretli ve kuvvetlidir; demek ki bu düşmanlara galebe etmek âlelade kuvvetler ile mümkün olmuyor. İşte bu noktayı nazar-ı dikkate almalıyız da bize has olan hayat-ı aile ve hayat-ı cemiyetimizi kalbinden zehirle aşlamaya çalışmalıyız. Zira hepimiz biliriz ki mutlaka bir bahçe de bir bahçıvanın elinde olmalıdır. Ancak o vakit yerden biten, gökten yağın düşmanlardan mahfuz olarak hava, ziya, gıda alır ve nemâ ve kemâl bularak şükûfe ve meyve verir. Bir bahçıvanın dâimi terbiye ve nakidinden âzâde kalmak, yabani çiçek olmak demektir ki o vakit hem hayat tehlikeler içinde geçer, hem letafet ve kemiyet azalır. Bunu kim ister? Meğerki akli başında olmaya. Vâkıa bahçede bazı kaydlar vardır; lakin o kaydlar hep çiçeklerin hayrınadır; yani farih ve fahur büyüyerek kesb-i kemal ve arz-ı cernal etmesi içindir. Bahçıvan bir çiçekle, bir fıdana en iyi bir intihap eder, feyz verecek tesirâta arz eder ve zehirleyecek tesirâta karşı örter, kapar. Hâsılı ehil olmak üzere bahçıvan ne yaparsa iyidir.

İnsanda ve erkeğin nazarına göre nisvanda zahir olan hissini, ismet ve iffeti öteden beri cevhere teşbiye etmişlerdir ki hem güzel, hem doğrudur. Buna yalnız şunu ilâve edelim ki hakikaten cevher gibi kıymeti olan şey muhafaza için de mestûr durur, talibe ve ehline gösterilir, ne kadar tebdil-i mekân ve devr-i zaman etse cevheriyet ve mahfûziyeti muhafaza eder.

Şeyhülislam efendi hazretleri bir gazete muhabirine âdab-ı diniye ve milliyenin sokak yaygarası gibi câhilâne bir tahakküm ve istibdâd ile devrilemeyeceğini ve mesâil-i milliyenin ancak milletçe müntehib eshaâb-ı hal ve akd tarafından halledilebileceğini ve ceride ve risalelerde ancak ilmi bir nokta-i nazardan mübahasa yürütülebileceğini sarih ve kati' bir surette beyân ile hepimizi tenvir ve irşad buyurmuşlardır.

Çocukların terbiyesi meselesi de beynelmilel kadınlar cemiyetince pek iyi nazar-ı dikkate alınmıştır. Bu meselenin milletler cemiyetine hallettirilmesi (milli terbiye) perdesi altında faciâ yahut hâle-i terbiye edilmesine meydan vermemek maksadına mübtenî görünmekle beraber şu ciheti de mühim görürüz ki (terbiye) bidayetten itibaren hemen hiçbir kayd ile mukayyed olmayıp kemâlen ahrârâne olmalı yani tâlibin talebiyle başlayıp matlûb olan ilmî ve hakikati bilâ kayd ve şart iktisâb etmesiyle devam edip gitmelidir; çünkü ilim ve hakikat her türlü garaz ve ivazdan elbette âlidir; yani ilmi, en büyük faidesi ve en büyük mükâfâtı kendisidir. Mâmafih bu nokta ayrıca ve tafsilan mütalaa edilmek ister.

\*\*\*

Yevmi gazetelerde okuduğumuza göre mekâtib-i ibtidâiye muallimlerine maaş verilmek için bütçede para olmadığından mektepler sed edilecektir. Acaba bu doğru mu, yoksa muhabirin veya muharririn uydurması mı? Ne olursa olsun şu cihet muhakkaktır ki bizde ibtidâiler, o kadar himmet ediliyor, demek ki pek kıymet verilmiyor. Hâlbuki talim ve terbiyenin ibtidâisi, esası pek kıymetlidir. Mektep ve terbiye meselesinde daima ilk terbiyeye nasib-i nazar edilir; tâli ve âli tahsil de aranılır. Bir milletin umumi terbiyesinin ilk temelleri ibtidâilerde atılır. Hâsılı bir milletin fikir ve ahlak cihetlerinde ilk delili ibtidâi muallimlerdir. Bunun için rey-i acizanemize göre ibtidâiler gerek maddeten ve gerek mânen en büyük fedâkarlık icrasıyla ıslah ve ikmâl edilmelidir. Hele tahsil-i ibtidâinin ızdırarı ve umumu, tâli ile alınan ihtiyari ve hususi olduğu düşünülürse ve birincide dimağ ve vücudâtların hüsn-ü suretiyle inkişâf ve ittilâsına delâlet edileceği ve ikincilerde uyanmış, harekete gelmiş, irâdat ve kuvvet kesbetmiş fikir ve nazarlara yol gösterileceği te'mil edilirse hakkıyla ibtidâi muallimliği yapmanın müşkül ve mühim olduğu takdir olunur. Bu vazife umumi ve milli olup ifâsına ehliyeti olanlardan beş on para vergi vermekle asla sakat olmaz. Çünkü o parayı cahil de verebilir. Rey-i acizânemizce ibtidai muallimliği tahsil-i âli görenler için bir mükellifeyet-i şahsiye olmalıdır. Münevver gençlerimize milletin ruhuyla mukarenet kesb etsinler de hem müstefid olsunlar. Mâmafih bu mesele ile ileride yine ayrıca meşgul olmalıyız.

## **BEŞER KAÇ YAŞINDADIR?**

Hangi takvime bakılsa baş tarafında hilkat?-i âlem ve hübü-t-u âdem hakkında şu mütenâkız kayıtlar görülür:

183661 kifâyeye göre

183724 (silik)

181758 müverrihine göre

6212 takvim-i (silik) itibarınca

6100 Avrupalılara göre

4626 kuyud-u ibraniye göre

Hilkat-i âlem

6125 efrence göre

5927 münhemiye göre

6210 müverrihine göre

Hubût-u âlem

Bu tarihlerdeki ihtilâflara bakınca hakikati Allah'tan başka kimsenin bilmediğine bir daha iman etmek icâb ediyor. Bu tarihler hep tahminâta müsteniddir. Binaenaleyh hiçbirisi şayan-ı itimad değildir. “Fen” de bu hususta katî bir şey söyleyemiyor. Fennin hilkât-i âleme dair söyledikleri de tahminden ibarettir; Mâhaza fennin tahminâtı yanında yukarıki tahminlerin gösterdiği seneler adeta bir lamihta basr gibi kalıyor. Fennin tahrirâtı hakkında âlem ve âdemden ziyade azime-i kabul’el tarihiyenin tenvirine mâtuf bulunuyor. Bu hususa dair olan en son telakkiyat-ı fenniyeyi Amerika reis-i cumhurlarından müteveffa “Roosevelt”in son zamanlarda yazmış olduğu bir makaleden hülâsa suretiyle nakil ediyoruz:

Nev-i beşerin Azimane-i kabul’ül tarihiyeye ait devre-i hayatiyesi, tarihi mazbût olan kısmına nisbetle bitabî pek uzun olmak lazım gelir. Hâl-i hazırda kuyûd-u tarihiye Mısır ve Mâbeyn-ül Nehreyn/Nehrîn (yani Irak) dan başlar. Yuvarlak hesap ile tarih yedi bin seneden ileriye geçemiyor. Hatta mütemâdi ve hakiki tarih, bundan beş bin sene evvel başlar.

O zamanlar bile Avrupa halkı henüz taş devri içinde imrâd-ı hayat ettikleri cihetle muhtelif ma'adinleri bilmiyorlardı.

Amerika'da tarih, Meksika, Vusta-yı Amerika ve Peru'da eski ve garip bir takım medenilerin âsâr-ı bakaya-ı mâmuriyesi mevcut olmasına rağmen, ırk-ı ebyazın kıta-yı mezkûreye ayak bastığı zamandan evvel başlamıştır denilemez.

“Eski” her halde nisbî bir tabirdir. Nil süflâ ve Fırat civarında bulunan eski âbidât ile yeni denilen yüksek yapılardan ve kesif ormanlarında bulunan âbideler, beşerin devre-i kabl'el tarihiyesini ve maymuna benzer bir mahlukâtta, hiç olmazsa “arzu” ve “ümit” gibi nîm- ilâhi hislere mâlik bir mevcud-u mertebesine kadar geçirmiş olduğu devre-i tekâmülü tedkik için daldığımız o mazlum asar-ı kadimiyenin kademi ile ölçülünce pek yeni- adeta dünkü şeyler- haline girer.

Beşerin bu devre-i tekâmülünü ihtiva eden o, ölçülmeyecek derecede uzun müddet zarfındaki tedrici ve batî terakkisine dair mevcut olan bütün malumat, son iki batının mahsul-ü mesaisidir. Bu malumat bugün henüz kabataslak ve parça parça bir mahiyettedir ve hiçbir vakit bu müteferrik malumatın toplanıp tamamlanacağını ümit edemiyoruz.

Mahâza bu husustaki bilinmez, en mühim safahat-ı tekâmüliyeden bazılarının hutût-u hariciyesini kaba bir surette icra edebiliriz. Zevâhif gaib olur ve memeli hayvanlar ırza hâkim olur.

Âlem-i tabakat ıstılâhınca memeli hayvanlar devrine devre-i şâşa denir. Bu cism-i.. Hayvanât devresinin bidâyetinde tarih-i arz ikinci devresini teşkil eden zevâhif devri kapamıştır.

Asırlardan beri sıcakkanlı küçük hayvanlar şeklinde mevcut olan memeliler, bu devirde bütün sath-ı arza hâkim olmuşlardı. Bunlar birçok muhtelif nev' üzerinde tekâmül etmişlerdir. Maymunlar, insana benzer şebekler ve en nihayet beşerin nîm beşeri olan ecdadı da bu nev'a dâhildir. Beşerin zuhuruyla devre-i nalete nihayet bulmuştur.

O esnada arz halen şimdiki hale benzer bir şekilde idi. Yalnız biraz daha sıcak olup bugün mevcut olan hayvanlara henabe hayvanat ile dolu idi.

Devre-i râbia' esnasında arz birçok tebdilât-ı tabiyeye maruz kalmıştır. Yeniden kıtalar zuhur etmiş veya mevcutların bazıları batmış, bazıları birbiriyle

bitişmiş ve yine ayrılmış- bazı selâsil-i cibâl çökmüş ve bazıları yükselmiş, küller dolmuş ve kurumuş; müthiş soğuk devrelerini gayet sıcak devirler takip etmiştir. Bütün bu tebdilat dolayısıyla hayat, şu ve bu cihete doğru akıp gitmiştir.

Bu devreye, ilk safhalarda pek münasip olarak “*at, aslan ve fil devresi*” denilebilir. Çünkü bu hayvanlar birçok şekilde olarak Avustralya’dan maada dünyanın her kıtasında kesretle mevcut bulunuyordu.

Fakat beşer, bu uzun devre esnasında tedrici tekâmül ile yarı insan halinden hakiki insan haline giriyordu ki bu devrenin nihayet bulmasıyla hakiki insan devresi başlamıştır denilebilir.

Kuyudât gösteriyor ki evlâd-ı beşer Fransa’da en aşağı yüz bin sene yaşamıştır.

Beşerin edmâr-ı kabul’ül tarihiyeye ait olan kuyûdatı en mükemmel olarak Fransa’da bulunmuştur. Bu kuyûdat gösteriyor ki bu hâvali lamel yüz bin senenin mütemâdi surette insanlar tarafından işgal olunmuştur. Fransa kadimiyât-ı mahsusları bu kuyûdâtı halletmekte birincilik şerefini ihrâz etmişlerdir. Avrupa’nın, Fransa’yı muhît olan diğer memleketleri de pek kıymetdar kuyûdâtı muhtevi bulunuyor. Binaenaleyh bizim, beşerin devre-i kabul’ül tarihiyesine dair olan malumatımız tamamıyla değilse de azimet itibariyle Avrupa’daki devre-i tekâmülâne münhasır bulunuyor.

Bu devre-i kabul’ül tarihiyenin gayet uzun bir zamanı ihtivâ eden ilk aksamı, taş devri denien devreye dâhildir. Bu devreye taş namının izâfesi, evvelâ bu devre esnasında beşerin nesl-i mütâkebesinin yalnız yontulmuş taştan mamûl âlât ve edevât kullanmasıdır; bu, pek uzun devam eden eski taş devrini, nispeten kayyime olan yeni veya mücellâ taş devri ile tunç ve demir devirlerini seri bir tevâlî ile takip etmiştir.

Baltık Denizi bir tatlı su gölü ve Britanya Adaları Fransa’nın bir cüz’i iken, eski taş devrine mensup insanların yaşadıkları pek uzun zaman zarfında Avrupa yine Asya’nın cesîm bir şibh-i ceziresi idi. Avrupa tekrar aleltekâr muhtelif noktalardan yapılan buz tabakaları ile kısmen kaplı bulunuyordu. Bu noktalar, Alpler ile Baltık şibh-i ceziresi idi. Ağır ağır arazi yükseldi ve alçaldı. Dar kara köprülerle Avrupa Afrika ile birleşti ve sonra ayrıldı. Kara, denize tecavüz ettiği zaman Britanya Adaları Fransa ve Flandr’ın bir cüzü oldu. Ren ve Sen nehirleri cesîm birer nehir halinde idiler. O nehirlerle nispetle bugünkü halleri âdetâ birer ufak ırmak gibidir.

Baltık bir tatlı su gölü oldu; sonra bahr-i muhît, kaybettiğini tekrar kazandı. Ve şimdiki hududundan pek ilerilere tecavüz etti. Bu tebdilât, tufan ve kıyamet halinde değildi. İhtimal ki dünyada bu dakikada bile aynı derece-i azimette tebdilât husule gelmektedir. Fakat idrak-i beşer için bu gibi tebdilât o kadar tedricidir ki ne bir ferdin ve ne de bir neslin bu tebdilâtın farkına varması imkânı yoktur.

Bu coğrafi ve iklimi med ve cezir, ihtimaldir ki Avrupa'nın gerek insan ve gerek hayvan için bir menşei olmadığı hakikatini izah eder. Avrupa'nın hem beşeri, hem de hayvani sükkânı büyük dalgalar halinde Asya'dan ve Afrika'dan buraya hicret etmişlerdir. Muhtemeldir ki asıl menbâ-ı muhaceret Asya'dır. Şimalî Afrika ise sırf bir geçit vazifesini ifâ etmiştir. At, deve, insana benzer şebekler gergedan, fil, kanguru gibi hayvanların menşei Asya, Amerika, şimalî ve cenubî Amerika ve Avustralya manasında, memeli hayvanattan pek azı menşe itibariyle Avrupa kıtasına mensuptur.

Bazı muharrirlerin, Avrupa'nın şimalî ve garp şimalîsi ile merkezinin, dünyayı baştanbaşa çiğneyen azimkâr ve hâkim mevcudât-ı hayatiyesi için hususi bir merkez intişâr olduğu hakkındaki kanaatleri asılsızdır. Nisbeten yakın devrelere ait olan tabâkat'ül arz tetkikatı Avrupa'yı şimalinin insandan hâli olduğunu gösteriyor. Yalnız kısa devreler için Avrupa bir merkez intişâr vazifesini görmüştür. Hatta bu kısa devrelerde bile sadece mahlûkat unmûzece, ihtimal ki mütekâmil enmûzece için merkez intişâr olmuştur. Alelade zamanlarda ise hep diğer ekâlîmden gelen mutaarrız ve hâkim muhacirleri kabul etmiştir.

Ezmine-i kabul'ül tarihiyede Avrupa'nın ensâl-i harsiyesi, hep başka yerlerden, şüphesiz Asya'dan gelmişlerdir.

Maadinleri kullanan, sürülere sahip olan ve mahsulât-ı arziye yetiştiren insanlar- ki medeniyet-i âhireye bunlar esas teşkil etmişlerdir- hep başka yerlerden Avrupa'ya muhaceret eden insanlardır.

**Mâbadı var.**

## TÜRK NEZLESİ!

-Aman doktor nezle oldum

-İspanyol mu yoksa..

-Türk

-Merak etme

-Nasıl etmeyeyim? Bu uğursuz öksürük ne zamandır kesilmiyor. Soba, sandır, kalın kürk kâr etmedi hiçbirisi, kaynar sâlep zencefil..

(Sözünü keserek):- Nâfiledir. Buna çare tek bir şey var, iyi bil

(Tehlikeli):- Ne alayım Aspirin mi?

-Hayır, büyük bir mendil!

**H. Necati**

### -GÖNÜL KİTABINDAN-

Ahular oynaşan sahillerde

Bir türkü söylenir, her gün, serinde

Ne merd hotozu var nazlı serinde

Birbiri gezinir, uyur derinde

Sesi, göklere galem dağıtılandır

Elâ gözlerinden bilirim: vatandır

İlk sislerden bir (...) giyinmez?,

Dimek ıtrî, oh, kaynını sinmez,

Ruh gece mehtâpdır süzülmüş, inmiş.

Mânâyı hüsnün âkiz ne derinmiş!

Sanki çalgı köprüden çağırıyor;

Adını göklere karşı bağırıyor.



Güneşler sevdanın, aylar divânın  
Seherler, şafaklar mâşukusun sen  
Bu güzel yerlerden ayrılсан, gitsen  
Sorsan cenneti ister miyim ben  
Sen dalgalara illa da direnir?  
Hicranın son defa bir ahda direnir.

Güneşde pek belli bir mahzunluk var,  
Akşamdan rüzgârlar kaynı arar...  
Hasretle uzanmış pek eski bir yâr  
Ne karşı dağlar, bak, ta karşı dağlar.  
Ah, ferdâba kaldı demek hasbihal!  
Ümid olmuşdu bir şir'i istikbal.

**Heybeli Ada**

**Cevdeti**

## VÜCUT VE MÜDAFAASI

-1-

### **Kemik ve Uzlet Ölçüleri**

Bir şahsın fotoğrafla alınan resmi, öteden beri o şahsı tanımak için en iyi bir vasıta olarak kabul edilmişti. El'an da öyledir. Fakat bu, nispeten kısa bir müddet için doğru olabilir; çünkü birbirini pek çabuk takip eden senelerin bıraktığı izler vech-i beşeri az zaman içinde tanınmayacak bir hale getirebilir.

Bu nokta-i nazardandır ki medeni milletlerde sabıkalı güruhun temin-i hüviyeti için fotoğrafını aldıktan sonra ayakta dururken ve otururken irtifâtı, kollarını tamamıyla açtığı zaman bir elinin parmağının ucundan diğer elinin parmağının ucuna kadar olan mesafeyi, başının, yüzünün, sağ kulağının tül ve arzını; sol ayağının, sol orta parmağının ve sol kolunun uzunluğunu ölçer ve kaydederler.

Bir adamın evvelce bir defa daha yakalanıp polis müdüriyetine getirildiğini anlamak için bu ölçüler, fotoğraftan ziyade işe yarar. Bunun sebebi, yirmi iki yaşından sonra kemik ölçülerinin, hiç değişmemesidir.

Bu yaştan sonra yüz ile başın cesâmeti, kolların parmakların, bacakların uzunluğunu ölünceye kadar daima aynı ölçüyü muhafaza eder.

Diğer garip bir hakikat da, bu işle meşgul olan memurlardan hiçbirinin, şimdiye kadar tekmil azasının ölçüsü tamamıyla birbirinin aynı olan iki kişiye katiyen rast gelmemeleridir.

Yakalanan bir şahsın ölçülerini- fotoğraf da dâhil olduğu halde- almak için on dakika kâfi geldiği halde insan, aza-yı vücudunun o ölçüyü bulması için yirmi iki senelik uzun bir zaman sarf etmiştir.

Bir bebeğin vücudu doğduğu zaman pek mükemmeldir. Fakat henüz beşikte iken ve bir adım atmadan veya tek bir kelime söylemeden evvel kemikleri, uzleti, gözleri, elleri ve dimağı terbiye almaya başlar. Bu, ilk aylar zarfında ebeveynin- çocuğun inkişaf-ı bedeniyesi nokta-i nazarından- mesuliyeti pek büyüktür.

Usul-u fenniyesi dâhilinde çocuk bakmasını bilen valideler veya dadılara dikkat edilecek olursa bebeğin başını arka tarafından muhkemce tuttukları görülür. Bu dikkat, çocuğun bel kemiğini muhafaza içindir. Çocuk doğduktan sonra birçok aylar kemikleri kıkırdak halindedir. Kemikler bu halde iken bitabii vazifelerini müstakilen ifâ edemezler.

Binaenaleyh biz, kâfi derecede büyüyüp inkişâfât-ı bedeniyemize dikkat edebilecek bir yaşa gelinceye kadar bazı uzletimiz ve kemiklerimiz, başkaları tarafından terbiye edilmek mecburiyeti altındadır. Bu terbiyenin netayicinden her kim mesul olursa olsun kemiklerin büyümesi muayyen iki Kanunun taht-ı tesirinde bulunduğu hiçbir vakit unutulmamalıdır.

1- Çocuk büyürken birçok kemikler bu cihete veya şu cihete doğru eğilmek veya bükülmek kabiliyetini haizdir.

2- Yirmi yaşından sonra hiçbir kemik bu veya şu cihete doğru ve katiyen bükülemez.

Mâruf bir ticarethane sahibi kendisinin iki çocuğa ihtiyacı olduğunu gazetelere ilan etmiş. İlk müracaat eden çocuğu derhal reddetmiş, ikincisini kabul etmiş. O esnada yanında bulunan bir refiki tüccara, uzun uzadıya tahkikata değil, hatta ufak bir sual-i cevaba bile lüzum görmeksizin birini derhal red, diğerini kabulde neye isnad ettiğini sormuş. Ve *“her iki çocuğun uzle ve kemiklerinin inkişâfındaki farka istinâd ettim”* cevabını almış.

İlk müracaat eden çocuk tüccarın yanına vücudunun ...-i umumiyesinde bir düşüklük, sarkıklık olduğu halde ayağını sürüte sürüte gelmiş. Diğerisi ise vücuduna riayet ve hürmet eder bir tavırla başı dik, omuzları düz bir halde içeriye girmiş. Uzleti, yapacağı işleri azim ile yapmak itiyâdında bulunduğunu aynen gösterecek bir şekil ve mahiyette imiş.

Buraya kadar verdiğimiz izâhattan gaye, polislerin ne gibi kuyûdat-ı âhrâ ettiklerini anlatmak değil ancak yirmi yaşından sonra vücudumuzun uzlî ve kemik itibariyle alacağı şekli o yaşa kadar olan harekât ve itiyâdımızla kendimizin tayin ve takrir edeceğimizi anlatmaktır.

Eğer bir kimse, kendi harekâtı veya dikkatsizliği yüzünden âli bir kaşâneye bedel sefil bir kulübede yaşayacak olursa böyle bir adam merhamete değil belki daha ziyade takbihe hak kazanmıştır.

**Hâzık**

### **“EVET” VE “HAYIR”**

“Evet” ve “Hayır” lisanımızda pek az harflerden müteşekkil olan bu iki kelime kadar büyük ve kuvvetli bir kelime daha yoktur. Bunlar, en evvel öğrendiğimiz, en fazla kullandığımız ve malumat-ı umumiyede en ziyade hâiz-i kuvvet ve tesir olan iki kelimedir.

Filhakika kim ve asl-ı milletten olduğumuzu bu iki küçük kelimeciği kullanmanın yolunu bilmektedir ki takrîr edebiliriz. Bize cêli teklif ediken her bir mesele “evet” yahut “hayır” kelimelerini tam yerinde kullanmak sayesinde doğru olarak halledebiliriz.

Dünyanın her yerinde tekmil kavanin ve teşkilât-ı idareyenin bu iki küçük kelimeye istinâd ettiği düşünülecek olursa bu kelimelerin ne kadar mühim olduğu layıkıyla anlaşılabilir.

Alelhusus meşrutiyet ile idare edilen ve hâkimiyet-i milliyenin câri olduğu memleketlerde bu iki kelime, her yer demektir. Böyle bir memlekette herkes, umumu âlâkadar eden her mesele hakkında “evet” veya “hayır” demek hakkını hâizdir. Bilâintihâb daire-i mebusâna gönderilen vekiller, yalnız bir iş yapmak yani memleketin ve milletin menfâna hâddim olacak işlerde “evet” demek, zararını mevdî olacak işler için de “hayır” demekle mükelleftir.

Milletimizin idâme-i mevcudiyeti, her nokta-i nazardan saadeti, selâhiyeti, hülâsa her şeyi, hepimizin bu iki küçük kelimeyi doğru ve yerinde kullanmayı öğrenmekliğimize bağlıdır. Meşrutî idarelerde halkı cebr ve tazyik suretiyle iş yaptıracak hiçbir kuvvet yoktur. Bu gibi idarelerde yegâne kuvvet “evet” veya “hayır” demektir. Bunlardan birisi bir kere söylenildi mi millet ve memlekete ait her işi yapacak ve bizi idare edecek hakiki kuvvet tesis edilmiş demektir.

Evvelleri, evlatlarını merd ve metin görmek isteyen babalar, “*Oğlum! Hayır demek cesaretini kazan!..?*” derlermiş. Bugün biz “hayır” kadar “evet” demek cesaretine de malik olmalıyız. Fakat ne zaman “evet” ve ne zaman “hayır” demek lazım geldiğini takdir edecek kadar da bir kafaya sahip olmak lazımdır.

Her şeye seciye itibariyle pek ziyade zayıftırlar. Bu gibiler, bir defa her şeye “evet” demeyi huy edinince, kendilerine ne gibi bir iş teklif edilirse edilsin imâl-i fikre lüzum görmeksizin adeta zât’el hareke bir makine gibi derhal cevâb-ı muvafakat verirler. Çünkü onların artık “şahsiyet” leri ve hususi bir “irade” leri kalmamış “hayır” diyebilmek kuvvetini kaybetmişlerdir.

Mâhaza, daima “hayır” demek de doğru değildir. Eğer bunu da huy ve adet edinecek olursak, muannid oluruz ve düşünüp etrafiyla ihâtâyâ meydan bulamadan birçok iyi ve hayırlı işler hakkında da “hayır” deriz.

Belki hepimiz tesadüf etmişizdir; bazı kimseler birçok hayırlı işlere- arzu ettiklerinden değil- ancak edinmiş oldukları veya itiyâda galebe edemedikleri için dâima niyet ederler. Sadece “hayır” demiş olmak için “hayır” demek, âli ilâ kesir bizi fena bir vaziyette bırakır.

Şimdi meseleyi diğer bir noktadan, yani mücadele-i hayatta muvaffak olması nokta-i nazarından tedkik edelim.

Haddi zatında zor görünen birçok nâfi' işler vardır ki bu gibi işlerle karşılaşınca derhal "evet" demek lazımdır. Çünkü bu "evet" "azmi" ifade eder. Bu gibi işler karşısında derhal "hayır" diyecek olursak azmimizi kırmış oluruz. Mesela tahsil-i ilim, derhal "evet" denecek bir şeydir.

Bundan ulûm ve fûnûn-u mevcudenin tekmilini öğrenmeye azim manâsı çıkmaz. Hatta behemahâl mektebe gitmek de değildir. Fakat herhalde belki kazanmak her yerde ve her vakit "evet" denecek bir şeydir.

Tahsil-i ilimden maada "evet" cetveline konulacak daha birçok şeyler vardır. Mesela: hüsn-ü ahlâk, sıhha sahibi olmak, azimkârlık, sadakat, şefkat, iyi muamele, iş .... ılıh gibi bunlara malik olmak insana bazen pek zor gelir, fakat bir kere "evet" dedikten sonra işin rengi değişir. Bunlar size karşı eskisi gibi kaşlarını çatmaya bedel tebessüm etmeye başlar.

"Evet" cetveline mukâbil bir de "hayır" cetveli vardır ki bu cetvele, hodbinlik, tembellik, bedendişlik, yalancılık gibi birçok şeyler dâhildir.

Birçok insanlar bunların zebûnudur. Bu zebûnluk bunların kuvvetinden değil, belki onların "hayır" demek iktidarını haiz olmamalarından mütevellitdir.

Hülâsa haddizatında pek küçük olan bu iki kelimenin gerek ferdî ve gerek millî hayatımızda ifâ ettiği vazifeyi lisanımızda mevcut diğer binlerce kelimelerden hiçbiri yapamaz.

Binaenaleyh "evet" ve "hayır" kelimelerini yerinde ve lâyıkiyla öğrenmek- gerek ferdî ve gerek içtimaî- en birinci vazifelerimizden birini teşkil eder.

## İMAN-I KAMİL

Yine bir beyanname... Yine cemiyet filân lafları.. Ve netice? Tabii îâne..

Fakat bu seferki beyanname, fikranın boş çanağına, halkın dini derin kimsesine göz dikmiyordu. Bu sefer yalnız iş istiyordu. Belki toplayacak para kalmadığı zannedilmişti de bu usule başvurulmuştu.

Ne olursa olsun, herhalde pek yanık yazılmıştı, bir ay sonra gelecek beyaz sakallı, ağzı kalabalık kıştan başlıyor, Çanakkale'deki siperlerin dize çıkan çamuruna ve ta Kafkas Cephesinin buz kovuklarına varıyordu. Askerciklerin titrememeleri için yardım isteniliyordu. Ve bu, gayet basit idi: amelikani, ipliği, düğmesi ve hatta iki senesi beklemekten verilecek ve halka sadece dikmesi kalacaktı.

Dağılıp dağılmayacağını bilmiyorum fakat herhalde bu gömlekler ve donlar askerciklerin, vatan kuzularının, sevgili yavrularımızın -beyannamede böyle yazıldı-sırtını koruyacaktı.

Kahvenin önünde okurlarken eskici Ali gözlerini silerek haykırdı:

-Hacı Ağa! Ben dört tane diktireceğim. Ama bezini filan istemen. Hepsini benden.

Tenekeci Mustafa rakip çıktı:

-Hacı! Benden beş! Ben de bez, yumak istemen.

Halk kumaşları top top pay ettiler ve koş koşu götürdüler.

Eşrafa da ayrıca tevzî olundu. Herkesin önündeki kadının mevcuduna göre defter yaptılar.

Mültezim oğlu Sahil Efendi'nin iki karısı üç kızı vardı, üç top aldı.

Hanım oğlu Menlâ Mehmet, son evlendiğiyle dört karıya, üç kaynanaya, altı baldıza ve bir kıza mâlikti, sekiz top aldı.

Müderris ve imam, ulemadan Hacı Rahman Gaffar Efendi hocanın iki gelinlik kızıyla topu topu bir tanecik karısı olduğu için, bir top verdiler. Her toptan üç don, üç gömlek çıkıyormuş.

Tevziattan bir saat sonra.. Medrese çömezlerinden biri geldi:

-Gaffar efendi hoca dedi, kabul etmiyor, bunu yolladı. Yanlışlık olmuştur dediler ve tekrar evine gönderdiler. Yirmi dakika sonra amelikan topu tekrar avdet etti.

-Hanımlar tiftik tarıyorlar, işleri varmış, başkasına versinler imiş..

Herkes birbirine bakıştı. Tam o sırada Gaffar Efendi hoca hazretleri ikinci namazı için camiye geliyordu. Çünkü beş vaktini mutlaka camide kılardı.

-Sevabı büyüktür.

Derdi. Belediye reisi etyemezzâde Sabri Efendi yanına sokuldu.

Bir şeyler konuştular. Hacı hoca koca tesbihini hiddetle havada salladı. Kızmıştı. Ahz-ı asker reisi çok meraklı bir zattı, kolumdan dürttü:

-Gel, bakalım, ne diyor

Yürüdük. Hacı Efendi Hoca belediye reisine çıkışıyordu:

-Allahtan korkun, peygamberden utanın. Milleti soydunuz, şimdi de işinden gücünden alıkoyacaksınız. İbâdullah yazıktır. Beş vakit namaz da eda edemiyorum, bu işleri kim... tövbe estağfirullah.. Tövbe yarabbi! Ama haklı değil miyim binbaşı efendi?

(Arapça birşey okudu, sonra tekrar lafa başladı). Bizim çocuklar evde tiftik tarıyorlar. İşleri var. Devletin kolu uzundur, bu kadar mesârif ihtiyar etmiş, dikiş parasını da verip diktirebilir. İbâdullah, ümmet-i muhammede, ehl-i islama yazıktır. Hem muharebe, hem vergi, hem dikiş. Lâ havle..

Ve câmi kapısından girerken (berîn) tecvide uydura uydura tekrar ediyordu.

Binbaşı ile belediye reisi, ikisi de dehşetli asabi, hayır cin adamlardı. İkisinin hemen patlak vermek üzere olan fırtınalarının ortasında kalmıştım. Bir kelime söyleyemiyordum. Binbaşı durdu durdu, kısacık:

-Hoca.. Ha.. hoca.. Dedi. Belediye reisi uzaktan yarı duyulan bir gök gürültüsü gibi:

-Hem de hacı! Diye ilave etti.

Kahvenin önüne döndüğümüz zaman, eskici Ali koltuğunda bir top âmelikânla geçiyordu.

-O ne, Ali dayı? Dedim, tabii bir tavır ile cevap verdi:

-Gaffar Efendi hocanın payı, bizim komşu Ayşe kadına götürüyorum, ona diktireceğim.

Avukat Cânib Efendi'nin dükkânı önünde iskemleleri atıp oturduk. Sol tarafımızdaki fırının kepengine bir asker yaslanmış ve etrafına halk toplanmış bir

şeyler konuşuyorlardı. Asker gayet zayıf, sıska ve hasta idi. Nefes ala ala, öksüre öksüre bir şeyler anlatıyordu. Binbaşı yine kızdı:

-Bu da nesi? Rahatsız etmeyin canım!

Kasap deli bekir atıldı.

-Kal'adan (Çanakkale) anlatıyor binbaşı bey.

Binbaşı bize döndü:

-İşte bir acı daha, dedi. Bu asker bir onbaşındır, Dereköyü'nden. Adı emsali misilli Ahmet oğlu Mehmet. Çanakkale'de kasığından iki kurşun, kolundan bir süngü yemiş. Yaraları daha kapanmamış bile..

Derken dizanteriye tutulmuş, kâfi gelmemiş gibi bronşite de yakalanmış bu halde eline bir tebdil-i hava tezkeresi tutuşturup göndermişler.

-Ona da çok şükür binbaşım. Dedim. Hiddetle yüzüme baktı:

-Dahası var, söylersem o zaman şükret.

-Dahası mı var?

-Tebdil-i hava ile gelirken, sırtından kaputunu ayaklarından çizmelerini almışlar.

-Yolda mı?

-Hayır, âmiri!

-Âmiri mi?

-Buraya kaputsuz ve yırtık çoraplar ile geldi. Ben eski bir kaputla bir çift yarım kundura verdim.

Bu meçhul kahramanın hikâyesi bende bir merak uyandırdı. Üçümüz de kalktık, binbaşı dedi ki:

-Biraz söyletelim.

Yanına gittik. Mehmet tamamen çökmüş gibi oturuyor, öksürüyor ve öksürdükçe zayıf elleriyle kasıklarını tutuyordu. Feri sönmüş gözleri, geçmiş bir fırtınanın ufukları gibi uzaklardan ve derinlerden bakıyordu.



Öteden beriden anlattı. Sesi tabii, tavrı tabii, hikâyeleri tabii, idi. Nazarında fevkâlede hiçbir şey yoktu. Otuz sekizlik topları hiç beğenmiyordu. Onca pek büyük noksanı vardı:

-Sesi işitilmiyor ki.. Öylesini ne edeceğim. Top dediğin patladığı zaman adamın kafasını sarsmalı. Benim bombalar daha yavuz patlıyordu.

Ve Mehmet, otuz sekizliğin yirmi kilometreden atıldığını ve baltasının o kadar fark olunmadığını düşünmeye lüzum görmüyordu. “Kalin zih bâlâ” bile gözünde pazar kayığı idi. Yalnız şaştığı, daha doğrusu aklına sığdıramadığı bir meşgali vardı:

-O kadar insanı ve o kadar gülleyi nereden buluyorlardı.

Kadîd elini uzatarak usançlı bir tavırla:

-Kırmakla bitmiyor ki.. Kaç defa.. Nah bu iki kolum yoruldu da..

Ve yorgunluğunu dinlendirmek için beklerken vurulmuş.

-Yoksa meydanı mı veririm!

Onda tevekkül ve sarsmaz bir iman vardı. Ve sözlerinde hiç cem-i mütakellim kullanmıyordu. Hep ben, ben, ben diyordu. Kanaatinde Çanakkale o demekti. İsterse hiç kimse olmasın. Tek başına olsun, yine tabii, mutî ve mümîn.. Oracıkta duracak ve atacaktı. Bu his, bu kanaat, bu iman nereden gelmişti, nereden doğmuştu?

Bin başı dedi ki:

-Kaç zırhı vardı.

-Bilmem, altmış, seksen, yüz. Sayılır şey değil ki.. Nah.. kum gibi

Belediye reisi binbaşuya döndü ve endişeli endişeli:

-Bunlar, dedi. Bilmem ama, sıkıca zorlarsa..

Mehmet iki öksürük arasında derhal cevap verdi:

-Geçemezler!

Binbaşu galiba latife etti:

-Nasıl geçemezler? Karadan denizden sıkıca zorlasalar.

-Geçemezler!

Yine kasıklarını tuta tuta, çukurdaki fersiz gözleri yutaklarından fırlaya fırlaya öksürmeye başladı.

Ben latifeyi tekrar ettim ve güya ona söylemiyormuş gibi yaptım:

-Bunlar Çanakkale'yi alacaklar

Sesi işitilmeyen bir şimşek gibi söze karıştı:

-Alamazlar!

-Nasıl alamazlar, o kadar kuvvete karşı..

-Alamazlar!

-Neden alamasınlar canım?

-Neden mi? Ha.. neden mi?

-Neden ya?

-Çünkü..

-Ney.. Söyle bakayım!

Gözlerinin çukurundaki iki alev, nurdan, güneşten ve bütün ziyalardan daha müthiş iki alev parladı. Fakat yine mütevekkil, yine sakin ve muti sesiyle, bir şey olmamış, bir şey söylemiyormuş gibi cevap verdi:

-Vermem ki!!!

\*\*\*\*\*

Vermem ki.. Üçümüz de birbirimize baktığımız zaman, altı damla yaş yanaklarımızı yaka yaka sızıyordu..

Binbaşı koluma girdi ve ilerledik, çay boyuna doğru giderken, Hacı Rahman müderris Gaffar Efendi hoca elinde tespihi, koltuğunda kitabı ikinci namazından çıkıyordu...

-332-

**Aka Gündüz**

## Tenkid-i Edebi

### **Kavadi Usulleri**

-2-

### **Tenkidde Maksad**

Edebiyatta en şâmil manasıyla tenkidi yapan, her halde bir sâiki, bir garaza tâbi olduğu gibi dinleyen de gizli âşikâr bir maksat gözetir. Münekkidi hayırlı veya hayırsız tenkide sevk eden sâik, kuvvetli ve kıymetli olmasa tenkid, alelhusus Avrupa'da, bu derece bir kıymet etmezdi. Şimdi bu sâiklerin ileri gelenlerini nazar-ı mütalaadan geçirelim.

Hepimiz nefsimizde tecrübe ve müşâhâde etmişizdir. Ve edebiliriz ki okuduğumuz ve yazdıklarımız bir şey hakkında hemen fikir beyan etmeye rey' vermeye meyil ederiz; eğer okuyan veya dinleyen biz değil isek muhatabımızdan fikir ve rey' isteriz. Bizde bu temâyül, bu heves tabiidir ve hayat-ı medeniyenin erkânından olan medlûle-i efkâr ve teâtî-i ulûma bâistir. Vâkıa musahebe-i şifâhiyelerde insan beyân-ı mütalaa ederken mevzuunun kıymetini ve âlâkadar zat yahut zâtların menzilet ve tesbitini layıkıyla düşünüp idare-i kelâm etmek külfetini ihtiyâr etmeyebilir. Tenkidin, şifâhi dahi olsa, umuma hitap eden suretine çeki düzen vermek icap eder ve alelhusus zabt veya tab' ve neşr edilecek olunca münekkidin maksadı, muhatabları kendisine hak vermeye sevk edecek derecede ehemmiyetli ve tenkidi de müçtemaen dinlenmekte ve sarf-ı ihtiyârıyla tab' ve neşr edilmeye layık görülecek mertebede kıymetli olması lazım gelir.

Her işte evvel ve ahir menfaat gözetenler, tenkidde de birinci sâik olmak üzere para kazanmayı zikr ederler. Filhakika ihtiyaç bütün sa'y ve terakkinin, bütün keşif ve teâlinin ilk anasıdır. Fakat her işte mutlaka bir maksat takip edilmez, fiile ve fâile göre maksat takip edilebilir; şu kadar ki o maksatlar birbirine nispetle birinci, ikinci.. Derecede olur.

Bunun için tenkitten fâil olan sâikleri yahut takip edilen maksatları teâdüde para kazanmadan başlarsak pek tenkid edilmeyiz. Lâkin bundan başka bir şey gözetilmez yahut gözetilirse de zikre değmez derlerse içimizde itiraz edecek çok bulunur zannedirim. Her yiğidin yüreğinde bir aslan yatar derler; olur ki tenkide yürüyenler içinde menfaatten büyük maksat takip edenler vardır. Bu zâtları dinlersek

dlar ki “başlıca niyetimiz edebiyatı hakkıyla takdir etmek ve ettirmektir; enzâr-ı umumiyeye vaz’ edilen her eser-i edebiye kıymetini vermektir; erbâb-ı mütalaaya kıymetliyi gösterip sürdürmek, kıymetsiz ile mümkünse hiç meşgul etmemektir, filhakika böyle halkın mütalaada rehberi olmak, seyir ve tekâmülünde meşale-i ârifâne ile önde yürümek, faydasız şeylerle oyalanmasına mâni olarak dâima ulûm ve zevk gıdalarıyla büyümelerine çalışmak büyük niyet ve büyük muvaffakiyettir. Hemen cenâb-ı hak bize böyle niyetle, böyle muvaffakiyeti ihsan buyursun.

Bir de münekkidin zâtıallerini düşünelim. İnsanda tefavvuk, iştihâr arzusu vardır. Herkes halk tarafından tahsîn edilmek ister. Münekkid, bu dâiyelerden tecrid etmiş değildir. İster ki tenkid gibi müşkül bir sanatta şayân-ı takdir muvaffakiyetler göstere de âlem-i edebiyatta üstâdlara mahsus yüksek bir makam sahibi olsun; mahfil-i edebiyede, sohbet meclislerinde takdir edilsin. Böyle emellere hizmet etmekte herkes serbest ve haklıdır. Fakat âhiri de kendi emeline hizmet ettirmeye çalışmak ve âhir için faydalı olan emellere lâkayd görünmek doğru değildir. Menfaat ve hakkımız yolunda bize kimse mâni olamaz; lâkin biz de bu yolda halkın hukuk ve menâfîni çiğneyerek ilerleyemeyiz; olur ki hukuk-u medeniyeden sakat ve sürü gibi telakki ettiğimiz o cemaatin sahibi bizden hakkını isteyip alır.

Ehl-i kale ve ehl-i tenkid içinde bu zatı emellerin daha fevkinde âli maksad takip edenler de vardır. Mesela bir şair yahut edibin âsârını tenkid ile onu halkın nazar-ı takdir ve tahsinine arz ederek sahibini yükseltmek; eserin ulviyet üslup ve mevzuunu irae etmek, hakkı ve hakikati mehasin-i tabiati, kelâmât-ı fitrati, fazâil-i insaniyeti bütün şa’şa’sıyla gösterip sürdürmek, cemiyeti yükseltmek bu babdaki âli maksatlar cümlesindedir. Bazı münekkidler, yalnız kâriyelerini memnun etmek maksadıyla eser-i intihâb ve tenkid eder ve yüksek terbiye görmüş ve alelhusus icâd gibi kıymetli ve nedretli bir kuvvet olan tenkid melekesini kesb etmiş kârilere hizmet eder; bunlar, alel-ekser en büyük eserleri ele alarak müellifin teshîr-i efkâra muvaffak olması ne sayede olduğunu ve eserlerin ne gibi mehâkimlerle ve mizanlarla muayene ve ne gibi sâbit numunelerle mukayese edileceğini arayıp bularak kâriyelerine büyük bir delâlet ve hizmette bulunur.

Bu âli maksatlar şöyle dursun bilâkis âdi maksatların sevkiyle tenkid yapıldığı da vakidir. Mesela hakiki yahut sahte bir fırka-i siyasiyenin, bir zümre-i edebiyenin fikrine ve mesleğine göre bazı âsâr-ı edebiyeyi tenkid ederek mukaddema

ihzâr edilmiş hükümlere tabiyen muhakeme yürütmek yani malum bir neticeye vusul için sebep ve emâre aramak bu kabildendir. Memleketimizde hükümet, müstebidler elinde bulunduğu zamanlarda ekser erbâb-ı kalem mâ'teessüf müdaheneye tenzil ederek tenkidâtta yahut medh' ve zem' de istiklâl ile hareket edemezlerdi. Mâmafih bu şâyân-ı teessüf hal, yalnız bizde değil en medeni Avrupa'da bile görülmüş ve hatta orada kuvve-i âliyye değil belki yalnız menfaat-i maddiyeye tabiyet ve hizmet edildiği de vâki olmuştur.

Şahsi bir garezle yapılan tenkidler ise büsbütün bayağı olur ve adetâ tenkid-i edebiden hariç sayılır. Eskiden ediplerde haset, hırs sâikesiyle hücumlar, müehheze ve tazyikler yapılırdı. Şimdilerde biraz nadir görülüyor. Hücumda fevkâlade bir zarafet olursa şâirane olur. Ve büyük zevk verir. Lakin ancak lisan ile ve alelhusus mutlaka müehheze, teşhir, terzil kastıyla söylemek ve yazmak bilâ ististan şâyân-ı müehheze bir hareket olur; hala hedef-i müehheze eser olmayıp da sahib-i eser olursa daha büyük hata olur. Zira herkes ancak kol ve failinden mesuldür, kol ve fiiline tesâhüb ettikçe sulae ve itâba uğrar; bilakis tesâhüb ve müdafa etmeyen, müehhezeye sükût ile yani zımni ikrâr ile cevap vermiş addolunarak onun gibi sükût ederler. Hakikat ve hükm-ü insaniyet bu merkezde olduğu halde cühelâyı ve avâmı muhatap ittihaz edip bir eseri veya müellifi onlara teşhir etmek ve bütün hüsnâtını küçültüp siyâkını büyüterek yürümek pek bayağı ve aşağı olur ve fâilini de o muhataplardan dûn bir derekeye indirir.

Bütün muhakeme ve tenkid kıyas ile yürütüldüğü gibi insanda âhiri nefsiyle ve bir şeye misliyle kıyas etmek bir kabiliyet-i fitri, bir kuvve-i zihniye olduğundan şu münasebetle kıyas yahut mukayese hakkında bir iki söz söylemek ve dinlemek muvafıktır. Filhakika tenkidde büyük bir âmil olan mukayese, sâir melekât-ı akliyye nazaran yüksek bir kıymeti hâiz olduğu için tenkide de ziyade kıymet vermektedir. Ruhiyât âlimlerinin tahlil edip gösterdiklerine göre aklın her işi, ne kadar basit olursa olsun, kıyas ile yapılır. Taakkul dediğimiz her fiil, mukayesenin yani o ibtidâi muamele-i zihniyenin bir safhasından, bir hutûh-u tekâmülünden ibarettir. Basit ve mürekkeb, mücerred ve mukyid bütün tasavvurlar (mefhumlar yahut ma'lumlar) hep mukayesenin mahsulüdür.

Vücut ile ademî, nefis ile gayri temyiz etmek en basit kıyas muamelesidir ve birbirine benzeyen veya benzemeyen eşya beynindeki münasebetleri görmek dahi

derece derece mürekkeb ve müşkül muamelelerdir. Hülâsa kıyas, zihnî aslî ve esasî bir fiilî ve bütün kudret-i tefekkürün lâzım gayr-i mefârikidir. Tefekkürsüz muhakeme olmayacağı gibi muhakemesiz tefekkür de olmaz. Çünkü neleri düşünecek ve neleri muhakeme edecek isek o işleri evvelce mukayese ve muhakeme ile elde edebiliriz.

Görülüyor ki mukayese melekesi, alelade temekkülatta ve muhakematta bir âmil-i asli olduğu için tenkidde büyük kuvvet ve kıymeti vardır. Tenkid, filusûl nakd-i hâlis ile mağşuşî tefrik ve mağşuşunu tahlil ve irae etmek manasına geldiğine göre bu hakikati tenvir etmektedir. Mesela tenkid-i edebide bir eser evvela tahlil ve ba'de muayyen emsaliyle yahut miyar ve numunelerle mukayese edilmek üzere tasnif yani mertebesi tayin olunup nihayette hükmü verilecek. Bu cihetle münekkîd bir hâkim, bir mümeyyiz, bir hüküm makamındadır.

Şimdi sual edilebilir ki mukayese, tenkidde gözetilen bir maksat mıdır yoksa görülen bir keyfiyet, bir sıfat mıdır? Hakikatte ikisidir de. Çünkü mukayese ve muhakeme, düşünmek gibi elde değildir ve hiç haberimiz olmaksızın fitrî bir meyil ve itiyat ile mukayese yaparız. Hâlbuki evvelce tâ'did etmiş olduğumuz maksatları insan bilerek, görerek takip eder. Bunun için mukayese ve hüküm, bilâ.. Sadr olduğuna göre maksattan ziyade saik olur. Her vakit nefsimizde vaki olur, bir şeyin iyiliği, kötülüğü, diğer bir şeye benzerliği benzemezliği, güzelliği, çirkinliği kalbimize kendi kendie tulû ediyor, ne tefekkür ederiz, ne haberdar oluruz.

Binaenaleyh maksad, insanın tedrici yahut onu irade ve ihtiyarını tayin eden bir kuvvet olduğuna göre kıyas ve itâsı hükmetmek saik-i fitrî ve katiyesi, tesir ve şiddetçe bittabi ona fâik olmak lazım gelir.

İşte san'at-ı tenkidin icrasında tabiyet edilen sâikler ve gazezlerin bir kısmı-bervechi bilâ zikir edildiği gibidir. Bunlar birer birer değil ekseriyâ müştereken mevcut olur; zaten âlemde her işin esbabı müteaddidr. Yalnız münekkîd, kanun-u terakkiye tabiyen hizmetini, sanatını daima yükseltmeye çalışır ve saiklerini, hedeflerini de ona göre büyük ve yüksek yapar. Bu takdirde tenkid için bir gayret, en yüksek bir hedef nazar-ı tasavvuratlıyız. Bunun için denilebilir ki tenkid-i hakimânede maksad-ı aksâ, edebiyatta en yüksek mertebe-i belâgati yani derece-i kemâlî hâiz numunelere kıyasen âsâr-ı edibiyenin hüsn ve kubhunu, âli ve âdiyesini, iyi ve kötüsünü tayin ve irae etmektir; yani zevk-i edebi âleminde hakka rehberlik,

mürşidlik etmektedir ki hakikaten büyük ve küçük bir vazifedir. Bunun hüsn-ü ifâsı evvel ve âhir vâsi' ve şâmil bir alem-i sahihe teveffuk eder. Bir esere mertebesini tayin etmek için mürâtıb-ı edebiyeyi olveche seyr ve teknil etmiş ve her mertebenin zevkini, kemâlini nefsinde tahkik ettirmiş olmalı. Bazı işar ve asar olur ki başlı başına bir sınıf vücuda getirecek derecede müstesna evsafı haiz olur; bunları tasnif edilmişlere kıyas ile muhakeme etmek doğru olmaz; belki kendi sınıfından mizan, miyar ve numune-i kemal tayin etmek ve öyle hüküm vermek iktiza eder.

Hakikaten müşkül olan şu münekkiddik vazifesini ifâ edebilmek için vâsi' mütalaa, nafiz bir fikir ve nazar, salim bir zevk, munsif bir vicdan, hâlis bir kalp lazımdır. Bunlar, ahkâmına tâbiyet edilecek kanun-u esasi metni gibidir. Bu kanun maddeleri ve tenkidin saik ve maksatları münekkidi tarik-i tenkidde idare ve maksuduna isâl eder; yani serseriyâne dolaşmakla hem kendilerini, hem kârielerini abesle işigal etmekten hıfz eder.

Tenkidde mizân yahut mikyâs olmak üzere en yüksek mertebe-i belâgati hâiz numunelere nasip nazar etmek ve en âli sâik ve maksatlara tâbi olmak umur-u âdiye için müşkülpesentlik addolunsa dahi edebiyat ve alelhusus şa'r, en yeni bir tarifine göre, hayatı tenkid etmekten yani mahasenini ve kubhunu göstermekten ibaret olduğu cihetle münekkidi en yüksek bir adil-i insaf ile ve en hâlis bir sâik ve emel ile ifâ-yı vazife etmelidir; yoksa tenkidi, hatayı asla yaşatmayan hâkime-i tabiyet tarafından adalet-i mutlaka ilâmiyla reddedilir. İşte usul böyle red edilip tasdik ve teyid edilen eserlerdir ki hakikat ve marifet-i edebiye için devrin en yüksek numunesi ve miyârı olur ve bütün âsâr-ı edebiye onlara kıyas ile ölçülür.

**İbrahim Aşkî**

Geçen nüshada eksik basılmış olan bu manzumeyi tekrar derc ediyoruz:

### **Hürriyet ve Ehl-i Kalem**

Bizim öğrendiğimiz şöyle ki her millette

Üdebâ ve şuârâ gazve-i hürriyette

Rehber-i kâmil olur halka vefadârane

Çalışır hak ve hakikatle fedakârane

Uyuyan nâsı eder canlı sözüyle bîdâr

Uyuyan nâsa olur âlim ve âmil serdâr;  
Sözünü öz bilerek nefsini eyler işâr,  
Yüklenir hep ağırı kimseye de olmaz yar;  
Hâlbuki nerede hele şimdi bütün ehl-i kalem,  
Nâşir ve şâir ve üstad ve edib-i âzam,  
Müstebidler eline oldular öyle âlet  
Ki bugün huruc eyleyip yetti hemen hürriyet  
Yazık elbet tarafeyne, hele ehl-i kaleme,  
Çünkü ahmak yerine koydu demektir zalime

### ÂHU

Geçti bir âhu ele,  
Yavru, sevimli pek, hele  
Gözler ikiz bir meş'ale;  
Nârıyla yaş nur idi,  
Mâtem içinde hûr idi.

Sevdim onu, sevdi beni,  
Gösterdi bir âlem-i yeni,  
Ağûşum oldu memnî,  
Gönlüm bütün meshûr idi,  
Hep sevmeye memur idi.

Hak vergisi bir sevk ile  
Uyanır, gelirdik şevk ile;  
Hiç misli yok bir zevk ile,  
Her gün bize bir sûr idi;  
Hüzün ve keder mehcûr idi.

Ben hastalandım ez kaza



Bir gün, o da oldu fena;  
Yattık yatakta yan yana,  
Her gün azaldı neşemiz;  
Encâmı kaldık neşesiz.

Altı sene hep yâr iken,  
Bir gül ve bir gülizar iken,  
Bir dîde, bir didâr iken,  
Eyvah firâk oldu sonu,  
Kaptı ecel benden onu.

Âhu hakikatken hayal  
Oldu, beni yaktı bu hal;  
Rüya bu, lakin permal,  
Ayn-ı muhabbettir nihayet,  
Gözyaşlarımla hem âyân.

Gönlümdeki sevgi, dilek  
Bir gün onu bulsa gerek,  
Dâim vazifem istemek  
Âhu bî enbâz mı,  
Nur nigehnâz mı.

**İbrahim Aşkî**

## **BİR GECENİN HATALARI**

**(Üçüncü Nüshadan Mâbad)**

### **ÜÇÜNCÜ PERDE**

(Adapazarı civarında bir kasabacıkta üstü han altı gazino tertibinde bir bina bazinosu salonu) (tütün ve içki içmekle meşgul birkaç kişi. Şadan Bey bunların arasında diğerlerinden daha yüksek bir iskemleye oturmuş, bu meclis-i işrete riayet eder.)

**Ziya Efendi:** Efendiler, beyler, şimdi lütfen susunuz da kulaklarımız şereflensin; bizim Şadan Bey bir gazel okumak kerem ve (...) buluyorlar!

(Umum kadehlerini doldurarak hep bir ağızdan)

Oh! Teşekkür, bir gazel, bir gazel!

**Şadan:** (nîm mest)

Efendiler, daha iyisi size şu meclis-i rindânemizle şerefyâb olan harabât-ı memuriyet bünyâdın üzerine yaptığım bir gazeli taganni edeyim

**Umum:** Pek ala, pek ala! Lütuf buyurursunuz

**Şadan Bey:** (müdhik bir tavır ve eda ile dünyanın emsalsiz olduğuna, çalışmanın ahmaklıktan ibaret bulunduğu, âlem ilk zevk şerefine ait bir gazel okur)

**Necifi Dede:** Yaşa, Şadan Bey, işte hikmet!

**Umum:** Bravo, Şadan Bey, yaşa, yaşa!

**Nazım Bey:** Şadan Bey, hem feylesofsunuz, hem şâir, hem de kasabamızın en âlicenap beylerinden! Var ol!

**Necifi Dede:** Bizim Şadan Bey'in servet-i mervudesini istediği gibi tasarruf eyleyecek sene gelmiş olmaması ne felâket! Eğer Şadan Bey mirasını ele geçirse on mil uzaktakiler kadar bütün ehl-i zevke gün doğacak!

**Şadan Bey:** (mestâne ve coşkun elini masaya vurur)

Ah o paralar bir kere elime geçse, dedem, zevk etmek nasıl olur, dünya anlardı.

**Necifi Dede:** Maşallah beyim, tam rahmetli pederinizin oğlusunuz. Nur içinde yatsın; her gece çiftlikte, selamlıkta meclis açıktı.. Hey gidi günler..

(İri bir kadeh içer, sözüne devam eder)

Hele o şakacılığ1, o av, yarış merakı, kış gecesi sohbetleri..

**Şadan Bey:** (önündeki kadehi içerek)

Dedim ya, beyler, efendiler, bir kere paralarımaya sahip olayım, babamın hâlis oğlu olduğumu dünyaya ispat etmezsem ervahıma yuh! Lakin o ne ise beyler; şimdi içelim, bağıralım, çağıralım; (ayağa kalkıp bayık bir ağızla başı açık okuyarak) iç bade, güzel su var ise akıl ve şuurun dünya var imiş, ya ki yok olsun, ne umurun!

(Otel? Sahibi yanı başlarına yaklaşarak)

O, Usta Yani, gel bakayım, ne var, ne yok?

**Yani:** Dışarıda araba ile gelmiş iki bey var, soğukta, yollarını kaybetmişler, Nâfi bey'den bahsediyorlar.

**Şadan Bey:** (kendi kendine)

Şüphesiz bizim Mısırlı beyefendiler olacak. (Aşikâr), Yani, kıyafetleri nasıl?

**Yani:** Pek şık şeyler, Şadan Bey, insana frenk gibi tuhaf tuhaf bakıyorlar.

**Şadan Bey:** Yani, sen onları buraya getir de, bir dakikada gidecekleri yollarını göstereyim.

(Yani çıkar)

**Şadan Bey:** (hazırûna)

Beyler, efendiler; bu gelecekler sizin hoşunuza gidecek, benim zevkime hizmet eyleyecek heriflerden değildir. Lütfen bir parça şurya bahçeye doğru gidiniz, bir dakika sonra sizi çağırırım.

(Salonda olanlar bahçeye çıkarlar)

**Şadan Bey:** Bizim babalık Nafi Bey altı aydır beni köpek yavrusu, tazı, filan diye tahkir ediyor. İşte şimdi bunaktan intikam alma sırası geldi. Lakin korkarım ki.. Adam sen de neden korkacağım? Pek az zaman sonra babamın mirasına sahip olacağım. Haydi bakalım, elinden geliyorsa beni korkutsun!

(Yani ile beraber Sadi ve Said Beyler seyahat elbiseleriyle salona girerler)

**Sadi Bey:** Ne berbat bir gün geçirdik! Ancak yirmi mil kat edeceğimizi söylemişlerdi. Hâlbuki: sanırım kırk mildir sürünüyoruz!

**Said Bey:** İşte bütün bunlar neden ileri geldi bilir misin Sadi? Mahzâsının yolumuzu sık, sık sürmekte gösterdiğin o manasız mecburiyetinden!

**Sadi Bey:** Evet, itiraf edeyim. Lakin ne yapayım, tabiat olmuş! Hemen tesadüf ettiğim adama karşı bir mevki-i ricakâranede bulunarak kendimi kaba saba cevaplara hedef etmek bana pek güç geliyor.

**Said Bey:** (Gülerek) Merak etme, Sadi, görüyorum ki: Burada suallerimize kaba saba cevap verecek adam bile yok.

**Şadan Bey:** (İlerleyerek ve söze karışarak)

Afedersiniz, beyler, gazinocu bana, bu taraflarda Nafi Bey isminde bir zatın çiftliğini sormakta olduğunuzu söyledi. Lakin siz şimdi kendinizin nerede olduğunuzu biliyor musunuz?

**Said Bey:** Zerre kadar malumatımız yok; binaenaleyh: verilecek malumata pek müteşekkir kalacağız.

**Şadan Bey:** Takip ettiğiniz bu uzun tarik seyahatte bir şey öğrenemediniz mi?

**Said Bey:** Hayır, itlâ'-yı malumat buyurulursa..

**Şadan Bey:** (Fark ettirmeksizin istihzâkarane)

O, beyler, siz mademki: ne geldiğiniz tariki ne de gideceğiniz ciheti bilmiyorsunuz; evvela: size kemâl-i itminân ile şunu söyleyeyim ki: siz yolunuzu kaybetmişsiniz!

**Sadi Bey:** (atılarak)

Bunu bilmek için kâhine ihtiyacımız yok!

**Şadan Bey:** (sözüne devam eder)

Lutf edin, efendiler, nereden gelmekte olduğunuzu öğrenebilir miyim?

**Sadi Bey:** Zannederim, bize gideceğimiz yeri göstermek için bunu bilmene hiç lüzum yoktur!

**Şadan Bey:** Gücenmeyiniz, beyler, suale karşı sual neden münasebetsiz addedilsin? Bu sizin aradığınız Nafi Bey eski zaman kafasında, kaba saba, çirkin yüzlü, tuhaf bir ihtiyar değil mi? Hani bir çirkin kızı, bir de pek güzel ve yakışıklı oğlu var?

**Said Bey:** (soğukça)

Henüz bey efendiği görmedik; lakin sizin saydığınız efrâd-ı aileye maliktir.

**Şadan Bey:** (masanın üzerinden bir kadeh içerek)

Kerimesi sırık gibi uzun, geveze, iki ucu ince bir mahlûk! Mahdumu ise herkesin sevdiği! Güzel, terbiyeli, hoş meşrep bir çocuk..

**Sadi Bey:** Halbuki: Bizim duyduğumuz büsbütün başka türlü; kerimesi hanım terbiyeli, bir numune-i iffet, oğlu ise anasının peşikrinde bağlı büyümüş, yüz verilmiş bir arsız..

**Şadan Bey:** Ya öyle mi beyler? Artık size söyleyecek bir sözüm varsa o da sizin bu gece Nâfi Bey'in çiftliğine vasıl olamayacağımızdır. Buna emin olabilirsiniz.

**Said Bey:** Ne büyük bedbahtlık!

**Şadan Bey:** Önünüzdeki yol upuzun, mezalim, sisli, puslu, çamurlu, tehlikeli bir şey..

Usta Yani, beylere Nafi Bey'in çiftliğine giden yolu tarif et... Çamur bataklığında oturan Nafi Bey'in... Şimdi tanıdın mı? (Tekrar işaret eder)

(Usta Yani misafirlere yönelerek)

Nafi Bey'in çiftliği öyle mi? Lakin efendilerim, siz pek uğursuz bir yolculuğa çıkmışsınız. Mahal-i melmudınıza göre yolu da pek mabhusşeniz. Tepenin önüne gelince ıssız dereyi geçecek idiniz.

**Sadi Bey:** İssız dere mi?

**Usta Yani:** Sonra dört yolların tesadüf ettiği bir noktaya kadar yürüyecektiniz.

**Sadi Bey:** Dört yolun tesadüf ettiği noktaya mı?

**Usta Yani:** Öyle ya. Lakin bu yollardan yalnız birini intihap etmeye dikkat etmeli.

(Mâbadı var.)

**Ali Şükrü Matbaası**

## Yıldız Pazar

Her türlü levazım-ı kırtasiyenizi bu İslam müessesinden tedarik ediniz.

Bilhassa tek çizgili, çifte ve kare (merbu) çizgili mektup defterleri kaliteli mevcuttur.

Musiki notu defterleri de bulunur.

Nefis kartlar renkli levhalar için pazarımız şöhret-i mahsusayı haizdir. Mahaza ahval hazıra dolayısıyla bu hususce pek zengin olmadığımızıda itiraf ederiz.

Mağazamızda mevcut resim kâğıtlarını bugün başka bir tarafta bulmak mümkün değildir.

Gayet güzel fantezi cep defterleri, kâğıt ve tarifler mevcuttur.

### **Kitapçılık Kesimi:**

Bu kesimde kaliteli mevcut eserden bazıları:

Neşriyat–u Edeb Muaşerat: Ser karın hasret şehriyarı lütf-ü simavi pek aktı.

Mektep Terbiyesi: Mekteb-u aile terbiyesi hakkında en zevk telkiyatı camu mükemmel bir eserdir.

Çocukların Şiir Defteri: Her çocuğun istifade edebileceği mükemmel ve resimli şiir mecmuasıdır.

Nefrin: Ustad muhterem Mahmut Ekrem Bey merhumun en zevk eseridir.

Medain Harabeleri: Hüseyin Daniş Bey Efendinin; Feylezof Rıza Bey tarafından yazılmış bir mukaddemeyi havi.

Katırcı Oğlu: (Tarihimizin açıklı bir va'kasını musavver küçük hikâye).

Bektâşilik ve Bektâşiler Muharriri: Şeyh. Baba Terya.

İngilizceden Tercüme Numuneleri: İngilizceye çalışan her zatın birer tane edinmeleri adeta elzem olan mühim ve istifadeli bir eserdir.

Kütüphanemiz yakında pek mühim asar neşrine başlanacağını şimdiden tebşir ederiz.

Donanma, Mihbân ve Gün Doğuşu mecmuaları kütüphanemizde tevzi olunur.

**Fiyatı 7 Buçuk Kuruş**

**Evkat-ı Şerbeli**

**Cep Takvimi**

**1335 senesine mahsus**

Ay Yıldız Pazarı'nın, hissbi pek mükemmel ve malumatı pek vası olan bu küçük, sevimli takvimi geçen sene olduğu gibi bu senede büyük bir rağbete mahzur olduğundan miktarı ziyadesiyle azalmıştır. Her halde en doğru ve nefis bir cep takvimi kullanmak isteyenlerin acele etmeleri lazımdır.

O satı ve ezanı saatleri ati olan hissayat kırmızı ve siyah mürekkeple ayrı ayrı renkte basılmış olan bu mükemmel takvimin fiyatı (5) kuruşdur.

**Takvimli**

**Akıl Defteri**

Ay Yıldız Pazarı'nın geçen sene tabi ettirdiği küçük takvimli akıl defteri, memleketimizde şimdiye kadar hiçbir mahilerin nail olamadığı fevkalede bir rağbete mazhur olmuş ve binaenaleyh az zamanda mevcudi kalmamışdı. Bu sene vesaitin fıkdanı nazar itara alan müdürüyeti tabinden sırf nazar etmiş ettisede muhterem müşteriler tarafından gerek şefaha ve gerek tahiren vuku bulan müracatı mütüvellie üzerine sırf müşterilerini memnun etmek maksadıyla mühtevid miktarda olarak tabi mecbur olmuştur. Esasen mevcudu azalmış olan bu sevimli muhtıralar sırf sermayesine ölmek üzere biz cildlileri 35 kuruş ve altı biz o seti fantezi kâğıtla kaplı olanlar 25 kuruş fiyatla satılmaktadır.

### 3.5. Beşinci Sayı

## *GÜN DOĞUŞU*

(Kapak)

### MÜNDERCAT

Hafta Muhasebesi

Gözleri “şiiir” ..... İbrahim Aşki

Beşer Kaç Yaşındadır? ..... Roosevelt

Tenkid-i Edebî ..... İbrahim Aşki

Tuba ..... Halil Necati

Doğrudan Doğruya Müspet Resim Almak ..... K. Emir

Vücut ve Müdafaası ..... Hazık

Sulh-ü Edebî ..... Immanuel Kant

Deniz Şiirleri ..... Cevdetî

Bir Gecenin Hataları ..... Ali Rıza Seyfi

Dersaadet

Ali Şükrü Matbaası

1335



<b>Gün Doğuşu Dergisi</b>	Abone Şeraiti: 47. Nüsha itibariyle bir seneliği 200 kuruş Altı aylığı 155 kuruş Bayilere yüzde yirmi tenzilat yapılır.
-------------------------------	---

**İhdar:** Mektep talebeleri için Bahr nüshası idareden almak şartıyla – (6) kuruşdur.

Abone fiyatı ise altı aylığı (120) ve seneliği (240) kuruşdur. Mamafıya talebe olduğuna dair mektepten bir vesika getirmesi meşruttur.

İdareimiz; mektep talebisine diğer bir suhulet olmak üzere abone bedelinin üç taksitte ödenmesinide kabul eder. Herhalde talebelerin bu müsfeta suhuletten istifade edeceklerini ümit ederiz.

### **İlan Şeraiti:**

için ilanât müdürümüzle görüşmek lazımdır. Bu hususta idarehaneye kadar ihtiyar-ı zahmet olmayıp yalnız bir kartla beyan-ı keyfiyet edilmesi kâfidir. Memurumuz her halde gelir, sizi bulur.

## GÜNDOĞUŞU

Müdür ve Sahib-i İmtiyaz: \_\_\_\_\_ İdarehane: Cağaloğlu Yokuşu

Ali Şükrü

Ali Şükrü Matbasında

**Haftalık Edebî ve İlmî Mecmua****HAFTA MUHASEBESİ**

Geçen gün Fatih'te Âli Emiri Efendi'yi ve kütüphanesini ziyaret etmiştik. Edebiyat, tarih, ilim nokta-i nazarından filhakika büyük nefâseti ve büyük kıymeti hâiz âsar-ı nadire içinde müşarileyh bakiyet'ül selef veya hayr'ül halef gibi bizzat hazır bulunarak hem zâirleri memnun ve minnettar ediyorlar, hem de müdavimlerin müşkülâtını halletmekle hakikatini gösteriyorlar.

Kendileriyle mülakat ve sohbet ettik. Uzun ömür ve büyük servet sarrafiyla cem edip orada enzâr-ı mütalaaya arz ettiği edebi ve tarihi yazma kitaplardan ve tasavvufa dair eserlerden bahsederken müşarileyhe naklettiler ki beş on gün evvel kütüphaneyi bir Fransız ziyaret etmiş ve görmediği ve hatta ismini de bilemediği eserleri görüp takdir etmiş ve meclûb olmuş. Meğer o zat bizim tasavvuf mesleği ve erbabı hakkında otuz seneden beri tettebbuatta bulunuyormuş ve bunun neticesi olarak (Mevlana Celaleddin-i Rumi) ile ismini şimdi derhatır edemediğim yine mutasavvıftan bir zatın terceme-i hayatlarını yazmaya muvaffak olmuş. Lakin bu kütüphanede gördüğü Arâbi, Farsi ve Türkî âsar-ı nadire-i cedideyi mütalaa edebilmek için Fransa'ya gidip askerlikten istifa ile Türkiye'ye avdet edeceğini ve üç sene tettebbuat ile meşgul olacağını söylemiş. O esnada kütüphaneye bir zat gelip Ali Emiri Efendi ile musâhebet ederken bir aralık söz tasavvufa intikal etmiş ve o zat tasavvufun bize garptan, Yunan ve Mısır'dan gelme olduğunu söyleyince müşarileyh başta şu zattan sual et diye Fransız âlemini göstermiş; ikisi Fransızca konuşmaya başlamışlar. O ecnebi zat tasavvufun sırf din-i Muhammediye ve ehl-i İslam'a mahsus olduğunu ve garptaki eski ve yeni meslek-i felsefe ile asla ve kat'a münasebeti olmadığını söylemiş.

Geçen gün Bâb-ı Âli'den aşağıya inerken bir kütüphane camekânında bir küçük kitap gözüme ilişti: (Mevlana: Hayatı, Mesleği). Aldım, okudum ve şu musahebeye zemin ve mevzu-u ittihaz etti: Evvela bizim görüşümüze göre kitap bir müvehhidin değil belki bir garplının eserine benziyor; yalnız Türkçeye tercüme edilmiş. Çünkü ilk iki satırında (Mevlana esas itikadâtı, mezhep ve mesleği, hayatı birçok münakâşatı muceb olan büyükler zümresindedir) deniliyor. Hâlbuki şarkta ve âlem-i İslamda Mevlana'nın hiç kavlı ve fiili bir münakaşayı muceb olmamıştır; müşarileyh her veche ile kabul-ü ammeye mazhar olmuş ulemâ-yı muhakkakin ve evliya-yı vaslındandır. Esas itikadâtı, akaid-i islamdır; mezheb ve mesleği din-i Muhammedidir, hayatı müvehhidanedir ve bütün bunlar bizce evvel ve âhir aşikârdır. Lakin Avrupa'da, ruh-u islam ile ve tecelliyatı ile hiç meyus olmayan Avrupa'da Mevlana ve Muhiyiddin, Sadi ve Hafız, Yunus ve Fuzuli bir feylesof gibi, bir Eflatun, bir Spenser gibi mütalaa edilir; terbiye ve tekâmül hakkındaki efkâr ve nazariyat-ı cedidenin verdiği mikyaslarla ölçülür. Muhakeme kendi mürettibleri olan kanun-u ahkâmına tabiyen icra ve hüküm de ona göre itâ olunur. Mesela birinci sahifede Mevlana için (bazen halk levh ve kaleme, kavanin-i tabiata isyan eder gider) beşinci sahifede (ekseriya bir ferdiyetçidir). Altıncı sahifede (fikirleri tamamıyla birbirine merbut olmayan, bir eserinde birçok tezat görülen bir simâdır); 27. Sahifede

Serpenahenest-ı ender zîr ve bem?

Kaş eğer kavm-i cihan bir hem zenim?

Sözleriyle Spenser ile hemfikir gibidir deniliyor.. Kezalik bir sahifede Mevlana'nın yukarıda halka ve tabiata isyan eder gibi olduğu zamanda yazdığı şiirleri daima okumak ve anlayabilmek isteriz deniliyor ki tam şimdiki garp temayüllerindedir. Dâhilikte Şekspir'e (Shakespeare), şairlikte Fransız Bodler'e (Baudlere) benzetiliyor. Ruhiye ve tabiye meslek-i felsefelerine çok temas ettiği zikrediliyor. Tevellüdü milâdi ve irtihali hicri tarih ile 1207 ve 672 gösteriliyor. Bütün suret-i muhakeme, bütün üslub-u ifade şarkın ve islamın yabancısıdır ve tamamıyla garbın haricinden görüşü ve gösterişidir. Biz böyle görüyor ve böyle diyoruz. Hata ve noksanımız varsa Kadıköy Sultaniyesi muallimlerinden sahib-i eser Osman Behçet Bey biraderimizden tashih ve ikmalini bekleriz.

Saniyen, eserde bazı ilim ve fikir hataları görüyor mesela kırkıncı sahifede (kurduğu tarik-i tasavvufun istinadgâhı olduğu gibi hazret-i Muhammedin seyri de

münakıb ve âdabının menîdir) deniliyor. Hâlbuki Mevlana bir tarik-i tasavvuf kurmamış ve öyle bir söz söylememiştir.

29.Sahifede (tarik-i tasavvufiyeden hangisine intisâb etmesi lazım geleceği hakkında şüphe nân idi) sözü de doğru değildir. Çünkü tarik-i tasavvuf, tarik-i sûfiye birdir, iki değildir ve arifân-ı muhammedi, aşk-ı ilahi mesleğinden, tarikinden ibarettir. Mevlana'nın bizzat tesis ettiği tarik yahut daha doğrusu tamamen veya kısmen kendilerine isnâd edilen tarik-i maruf âyindir ki tasavvufun yahut ilmin ve aşkın bir lisan-ı hal ve hareketidir. Sahib-i eser dahi dokuzuncu sahifede şeyh attarın ilahi namesi için (meslek-i sufiyenin neşr ve tâmiyesi maksadıyla yazılmış..) diyerek mutasavvıfa veya sufiyenin bir mesleği olduğunu söylüyor ve böyle iki sözü birbirine nefy ediyor. Öyle iken kendisi Mevlana'nın sözleri birbirine tamamıyla merbut değildir diyor. Sonra hazret-i Mevlana daha beş yaşında iken ulvi fitratıyla, kuvvet-i zekâsıyla şeyh attarın nazarını, teveccühünü celp etmiş ve ulûm-u batıniyeye ciddi bir meyil ve muhabbeti olduğunu irtihalinden evvel pederine göstermiş (sahife 24) iken nasıl olur da (tarik-i sufiyeden) hangisine intisâb etmek lazım geleceğini tebyin edemeyip şüphede kalır?

Pederinin tarik-i tasavvufa silk bulunduğu kaviyen mamul olduğu gibi tufûliyet ve şebâbında tesdüf ettiği ekâbir-i sufiye delaletiyle o tarike pek erken sülûk etmiş olması da ağleb ihtimal ile mamuldur. Hâlbuki müşarileyh için 9. Sahifede (... Yahudi Filon? Tarafından tesis edilen nev felatunizm nazariyesini öğrendi) ve 11. sahifede (Aristo'nun hüsn-ü mütallık nazariyesinden doğup asyayî bir şekil alan tasavvufu mevzu-u iştigal olarak kabul ediyor) deniliyor ki bunda biz iki hata buluruz. Biri tasavvufun islama hariçten gelmesi; biri de Mevlana'nın ve bütün sufiyenin nev felatun mezhebine silk olması davalarıdır. Bu hükümleri zanniyattan ibaret olarak evvela Avrupa müdakkikleri dermiyân ettikleri halde biz yakiniyetten olmak üzere kabul ediyoruz ki hem zaaf-ı aklımızı, hem zaaf-ı ahlakımızı ispat eder. Avrupa'dan bize bir zâbit, bir memur geldiği vakit rütbesi ve maaşı yükselirdi. Zahir fikir de, hüküm de garptan şarka gelince kuvvetini artırıyor. Heyet, hükümet, ilm-i ruh, felsefe, ilm-i cemiyet gibi eski yeni unvanlarıyla arz olunan faraziyeler, nazariyeler bizim mütalaamızdan geçince müsbet ve kati hakikatler mertebesine çıkıveriyor.

Bu bahis mühimdir ve böyle musahebe ile ve yalnız bizim söylememizle bilinmez. Bunun için şimdilik burada bırakıyoruz.

Hitame olarak şunu da işaret edelim ki 26. sahifede (ölümün seneyi hayatın ebediyen müntafi olması demek olamayacağına, vücut tebdil etse de, topraklara karışsa da yine herhangi bir bezir nebâtı gibi yeşillenerek meydan-ı tezâhüre çıkacağına kanaat peyda ediyor.. Denilerek Mevlana'nın (devr) e kâil olduğu ve

“Gudâm dane fûrû refet der zemin ki nerset

Çırâ bedâne-yi insanet ayn-ı gûmân based”

Beyitiyle mesele-i ba'sübadelmevti selîs ve muknî bir surette irâd ettiği söyleniyor. Ne büyük iftira! Hâlbuki Mevlana müvehhiddir; devri, hululi, ittihadı, tenâsahı bâtil görür, bâtil bilir. Ba'sübadelmevt ile bu beytin biz bir münasebetini göremiyoruz. Bundan maada maddenin ezeli ve ebedî olduğuna kâni olmak, ısrar-ı hilkate, ebediyet-i ervahiye bir renk ve vuzu verebilmeye çalışmaktan korkmak, hayatının son zamanlarında, Spenser'ın yalnız edyâne tahsis ettiği gayri müdirkâtı hayata, esas kâinata, ebediyet-i ervaha veya bunlara hulûl eden (cezire-i ferd-i kuva)ya teşmil etmek gibi iyi anlaşılabilir isnâdlar var ki bizim bildiğimiz Mevlana bunlardan münezzehtir ve binaenaleyh Osman Behçet Bey biraderimize bu babda izâhat-ı kâfiye vermek vazifedir.

## GÖZLERİ

Koyu, ela, iri, güzel, sevimli, canlı gözleri

Bedr tutulmuş ay gibi, güneş gibiydi, sözleri

Güneş ve ay ve yıldızı sual olurdu ekseri

Enis ve hiddetim idi

Peri-i şefikem idi.

Kirpikleri, siyah uzun, güzel yüzünde hâle mi?

İçinde öyle parlayan iki türlü piyale mi?

O kaşların tevcihi cemâl bâ kemâle mi?

Bu yerde cennetim midir?

Cihan vuslatım mıdır?

Hayali hep cihan değer, cihan değilse can değer;

O yüzde şems talim bütün cananı seyreder;

Tüter gözümde mahnu, o taze gel, o şiir ter

Giden şebâbetim midir?

Taşan muhabbetim midir?

Gönülde, gözde nur idi, tulû idi, bahar idi,

Şukûfe-i latif ve meyve-i sefânişar idi,

Nihal neş'edar idi, ümidime medâr idi;

Baka-yı devletim idi,

Ve ruh-u tal'atım idi

Çevirdi leyl-i mezalime firâki hep cihanımı,

Teneffüs ettiğim hava zehirlemekte canımı,

Yeri göğü araştırıp gözetlerim civanımı

Gelen şebâbetim gibi,

Uçan muhabbetim gibi

**İbrahim Aşkî**

### **BESER KAÇ YAŞINDADIR?**

İlk insanlar hakkında şimdiye kadar keşfolunan kuyudât yalnız Avrupa'dadır. Eğer tarihin Mısır ve Mâbeyn'ülnehrinde doğmasından evvelki iki yahut üçyüz bin sene zarfında beşerin ne gibi bir hal geçirmiş olduğunu bilsek, şüphesizdir ki ezmine-i kabul'ül tarihiyeye ait pek çok şeyler öğrenmiş oluruz. Fakat henüz böyle bir malumata mâlik bulunmuyoruz.

Biraz evet söylediğimiz vechile tekmin kuyudât Avrupa'dadır. Binaenaleyh zaruri olarak sırf Avrupa'dan bahse mecbur oluyoruz. Hem hararet hem de

taviyetteki tebdilat iklimiye, zamanın cism'ülcese memeli hayvanlar manzumesinde fevkalade tevcihat husule getirmiştir.

Devre-i salisenin nihayetinde Avrupa, hal-i hazırda nisbetle daha sıcak bir iklime mâlik bulunuyordu. Avrupa ormanlarında ise Safras ağacı, Lokast ve Lale ağacı gibi bugün yalnız Amerika'da görülen birçok ağaçlar yetişiyordu. O devirlerde Avrupa'da insan bulunduğu dair hiçbir alamet mevcut değildir. Fakat gergedan, su aygırı, fil, kılıç dişli kaplan, yaban öküsü ve barkir kesretle mevcut bulunuyordu.

Devre-i rabiaya tedâhül eden buz devresi bu hayvanları cenuba doğru sürmüş ve yahut merkezi Avrupa'daki mahdud sahalara hapsetmiştir.

Bunların yerine misk öküzleri gibi şimal hayvanları kâim olmuştur. Incimad devrini takip eden mutedil zamanlarda ise filler ve su aygırları aslanlar ve kılıç dişli kaplanlarla beraber başlamışlardır.

Bundan sonra ikinci ve daha şiddetli buz devresi gelmiştir. İki buz devresi arasında kalan mutedil zamanlarda bir takım yeni nevi filler ve gergedanlar zuhur etmiştir. Bu esnada aslan, muhtelif niste barkir ve davarlar da mevcut bulunuyordu. Yine bu esnada Avrupa'da en mühimi olmak üzere Hayd'elberig adamı görünmüştü ki ilk hakiki insan budur. Mahaza bunun bütün mevcudât ve hissiye arasında insana benzer şebeklerle yeniden akraba olduğu aşikârdır.

Bundan sonra yine buz devresi gelmiş ve bu sefer de fil mamudlar ve tüylü gergedanlar zuhur etmiştir. Bu devri takip eden mutedil devrede ise bu hayvanlar kaybolmuşlardır. Bu üçüncü devre esnasında beşerin ibtidai unmuzecleri cenubi mecmua hayvanat ile birlikte mevcut bulunuyordu.

Tekrar buz devri geldiği zaman fil mamutu, tüylü gergedan, misk öküzü ve ren geyiği cenuba doğru ilerledi ve bazen de aslan, barkir ve cisim geyiklerle karıştı. O devrin alçak alınlı ve hemen hemen çenesiz acı insanları mağaralarda yaşıyor ve mağaralara temellük içinde mağara ayısı, mağara aslanı ve mağara sırtlanları ile boğuşuyorlardı.

Bu incimad devresi geçtikten sonra soğuk ve kuru bir iklim devresi geldi. Bu devrede Avrupa şarktaki kır ve sahralardan gelen "*Kinağ?, Sayga, ... ve sahra barkirleri*" gibi hayvanat ile doldu. Bundan sonra iklim ve coğrafi şerait derece, derece değişti ve hemen bu günkü hâli almaya başladı ki bu esnada sahradan gelen

hayvanlar şarka doğru, aktâr-ı müncemeden gelenler ise şimale doğru çekildi. Fil mamudu gibi cism'ülbese hayvanat da yeryüzünden kayboldu.

Cava'nın? Şebek şeklindeki insanı şimdi tarif ettiğimiz hayvanat mecmualarının muasırı bulunan bu insan, devre-i salise ortalarında mevcut olan ecdadı ile hakiki insanlar arasında ve hemen hemen muhtelif akrabalarla- yani insan şeklindeki şebeklerle- aynı seviye-i ruhiye ve fikriyede bulunuyordu. Bu insan veya buna benzer diğer bir mahlûk, sayısız asırlar esnasında ecdadımızla aynı tarik-i tâliyi takip ediyordu. Yine bu asırlar içindedir ki asl-ı ecdadımız diğer bütün ve vahşi hayvanlardan ayrılmış, fakat henüz hakiki insan olmamışlardı. İhtimaldir ki o zamanlar ihtiyaca göre kendisini müdafaa için bir sopa veya taş kullanıyordu. Yine muhtemeldir ki insanın kullandığı taşları kaba surette yontmaya başlaması bu devreye müsadiftir.

Beşerin terakkisi pek bâti idi. Bu terakkinin en şayan-ı dikkat sahifesi, yekdiğerini takip eden devirlerde husul bulan terakkinin mütemadiyen gayri kabil izah bir tevaffukla yahut nessin inkıtayıyla veya arifanın sönmesiyle müterafik bulunmasıdır.

250000 sene daha sonra- hayd'elberiğ adamı Cava'nın? şebek şeklindeki insanından sonra, hakiki insana benzere bir ceddimize tesadüf etmek için rabi milyon sene atlamak lazım gelir. Bu insan (haydelberiğ adamı) iki buz devresi arasındaki sıcak iklimde ve cism-i hayvanat mecmuası arasında yaşıyor. Bu hayvanlar arasında kılıç dişli kaplanla su aygırı ve cenubi hayvan en muzeclerinden fil ve gergedan da bulunuyordu.

Hayd'elberiğ adamı, çenesiz bir mahlûk idi. Bu mahlûkun çenesi konuşmasını kusurlu yapacak derecede ibtidai idi.

Şimdi bir defa daha atlayacağız. Bu sefer, takriben 100000 sene kadar ve-pilet?- Davon adamına veya adama benzer, mahlûka geleceğiz. Bu mahlûk, hayd'elberiğ adamından pek az ileri gitmiştir.

Bunun kadim insan bakayası hakkında şimdilik söyleyebileceğimiz en doğru söz bunların, insanların hakiki ecdadıyla olan derece-i münasebetlerini tayin etmenin imkânsız olduğudur.

Elli bin sene mağaralarda yaşamaya kanaat eden bir nesil.



Bundan sonraki nesil (Neandertal) insanları ki daha müterakki, fakat elyevm mevcut olan vahşi insanların her veche dününde idiler. Bu nesil diğer beşeri rakipleri olmaksızın Avrupa'da uzun müddet, lâ akıl 50 bin sene yaşamışlardır.

Bu insanlar, kısa boylu, kalın vücutlu, iri kafalı, kafatasları kalın vahşiler olup alınları çukurda olan gözlerinin üstünde dışarı doğru çıkıntılı idi. beyinleri iyi bir hacimde olmakla beraber muktesebat-ı fikriyeye ait olan aksamı henüz inkişaf edememiş idi.

Bu neslin kafası 60 sene evvel bulunmuştu: fakat bu kafanın elyevm mevcut olanlardan fevkalade tahlif etmesi ve beyin sahasının büyüklüğü bu neslin silsile-i beşeriyetteki mevki-i hakikiyesini tayin hakkında mütehassısları tereddüte düşürmüştür.

Sonraları daha başka kafalar ve iskeletler bulundu. Binaenaleyh bugün mısriilerin mevcudiyet-i nesliyelerine ne derecelerde inanılıyorsa (neandertal) neslinin mevcudiyetine de o derecede inanmak icap ediyor.

Bunlar pek aşağı tabakadan bir nesil idi. Aşikâr surette insani, fakat elyevm mevcut olan vahşi insanlardan ziyade hayvanata daha yakın bir seviyede idiler. Bunlar Avrupa'nın her tarafından bulunuyorlardı. İncimad devrelerinde mağaralarda yaşamaya başlamışlar idi. Çakmaktaşıdan âlât ve edevât ve silay yapıyorlardı.

Bunlar, etraflarında kesretle bulunan cism-i hayvanları avlamak suretiyle temin-i maişet ediyorlardı.

Bunların bulunduğu yerlerde tesadüf edilen binlerce, on binlerce hayvan kemikleri bunu gösteriyor.

Bunların sakin oldukları mağaralardan bazıları evlad ve ahfâdı tarafından lâ akıl 50 bin sene işgal edilmiştir.

Nihayet bu ibtidai halkın devre-i hayatı nihayete erdi. Bunlar bizim ecdadımız değil idi. Malumat-ı hazıramız bunların tamamıyla imha edildiklerini gösteriyor.

Nesl-i beşer tarihinde en mühim bir tebdil bu kısa boylu vahşi adamların birdenbire ortadan kaybolarak yerlerine teşkilatı muntazam ve uzun boylu "kromagnon" neslinin kâim olmasıdır. Bunların kuva-yı fikriyesi diğerlerine nazaran fevkalade yüksek idi. Hülâsa aynıyle bizim seviyemizden idiler.

Tabakat'ülriza nazaran bunlar garbi Avrupa'nın pek yeni muhacirleridir. Bunlar Avrupa'ya nihayet 25 veya 30 bin sene evvel dâhil olmuştur. Bunların kabiliyet-i tersimiyeleri şayan-ı hayret bir derecede idi. Bunların yaptıkları fil mamudu, ren geyiği, barkir vesair hayvan resimleri kıymet-i mahsusatı haizdir.

Cins-i ebyaz ancak 3000 seneden beri tarihe bir âmil-i mühim teşkil eder.

Bu zamanlarda bir veya ziyade Asya nesilleri merkezi Avrupa'ya gelmişler ve bu uzun boylu avcı insanların tekâmülat-ı fikriyelerine icra-yı tesir etmişlerdir. Cenubi Avrupa'da bunlarla birlikte diğer bir nesil daha mevcut bulunuyordu. Pek gariptir ki bu nesil, bugünkü Afrika'nın kısa boylu zencilerine müşabih idi.

Fakat bu gerçek zenciler az zaman sonra mahvoldular ve uzun boylu avcı insanlar Avrupa'nın hâkimi olmakta devam ettiler. Beyaz insanlar ise saha-i medeniyette veya tarihte ancak 3000 seneden beri bir amil-i mühim olabilmişlerdir. Her nevi içtimai ve siyasi teşkilata arz olan o garip kanun ki "büyümeği mutlaka inhitât ve ölüm takip eder" ifadesiyle hülâsa edilebilirse- işte bu kanuna tebaen kro-magnonlar da inhitata başladılar.

Bir zaman sonra pek güzel bir nesil olan kro-magnonlar da mahvoldu ve yerlerini Asya'dan gelen ve elyevm Avrupa'da karışık surette yaşayan diğer akvam işgal etti.

## **Tenkid-i Edebi**

### **Kavaid ve Usulü**

-3-

### **Tenkide Muteber Mikyas**

Bir eser-i edebi tenkid edilip leh veya aleyhinde bir hüküm verildiği vakit sâmi veya kârilerin zihinlerinde tabii olarak şöyle bir sual tulû eder; bu hüküm nasıl bir selahiyete istinaden veriliyor? Bu sualin cevabını bittabi münekkid verecektir. Lakin münekkidlerin cevapları muhtelif olursa yani hükümlerinin menşei ve manası olan maddeler müteabyin bulunursa bunları nasıl tevhid edeceğiz? Çünkü umum münekkidlerce mütttefik Aliye kanun yahut kaideler olmazlarsa tenkid sebh ve muteber bir ilim olmaz. Bunun için tenkitte umumen kabul edilmiş mikyas (vezin,

miyar, muhik) makamında numuneler gösterip salim ve mensuf zihinlere kanaat verecek surette izah ve tebyid etmek lazımdır.

Öteden biri cemihi.. edebâ tarafından dahi, üstad, mukteda ittihaz edilen ehl-i arifân ve edip düşünmekte ve yazmakta elbette bazı kavaide tabiyet etmişlerdir ki bu da ekseriyetle mengayri raviyet vâki olur; hatta böyle üstad eserlerinin tetebbuyla istihrac olunan kavaid-i edebiye elyevm mekteplerde tedris edildiği gibi tanzim ve tedvin edildiğinden sonra yetişen bazı üstatlar bile tasavvur ve tasvirde evvel ve ahir yalnız kendi fitratlarının delaletine ve zevklerinin selametine tabi olarak o babdaki usul ve kavaidi belki hiç hatıra bile getirmemişlerdir. Nizam-ı alemi, kanun-u tabiyet değil belki ... âlem vücuda getirdiği gibi edebiyat ve şiir dediğimiz nazım-ı bedii de kavaid değil edib ve şair ibda' eder. Ve o kavaid nazımda ahir olan evsaf-ı zatiyesinden ibarettir. Bunun için tenkidde kavaid değil belki kavaide vücut ve suret veren ruh-ı kelam rehber olabilir; o ruh ki sefât-ı zatiyesini ezhar etmekten asla hâli kalmaz. Kezalik biz mütalaa ve tenidde ruh nazmı veya nizam bazı tahari etmeliyiz, gerek eserde gerek hafızamızda.

Mamafih ilm-i belâgat ve bedii kavaidiyenin bu babda bize bir kıymet ve hizmeti olamaz mı? Filhakika kavaid-i edebiyein talim ve taallümde faidesi olmasa hem tedvin edilmezdi, hem de elyevm dahi büyük bir ihtimam ve ikdam ile tedris olunmazdı.

Mihanikte muvazenet ve hareket kanunları insana yürümeyi, konuşmayı, uyanmayı öğretmez. Lakin o hareketlerde o kanunların ahkâmı câridir. İnsan tekâlümü, bir nevi mutlaka savt ve musiki usul ve kavaidine tevfikân icra etmeye çalışarak öğrenemez, lakin bu usul ve kavaid, ehlinin ve alelhusus üstatların kelimasında ve tegannilerinde mündemiçtir. Kezalik insan kıyas, istikra yahut süfera ve kübera nedir hiç bilmediği ve işitmediğini yapar, muhakeme yürütür, neticeler bulur, dava isbat eder, hükümler reddeder, hâsılı mantık, hariçten mevzuu bir kanun gibi onu hükmüne râm etmez, belki onun doğru düşünmesis, hakkı bulması ve batılı reddetmesi kanundur, mantıktır. Binaenaleh âsar-ı edebiyein mütalaa ve tenkidinde kavaid-i edibiyeyi ve lâyetegayyer kanun gibi yegâne muhik ve miyâr ittihaz etmek yahut daha doğrusu kavaid namıyla zemin-i şiir ve edebiye sabit demir yolları döşeyerek onları kabul ve uymayanları reddedecek derecede mihaniki bir muayene ve muhakeme yapmak asla caiz değildir. Çünkü kavaid ne derecedir şumüllü, âzade,

cevval olursa olsun ruh-u edebinin âsarındandır; eser ise asla müessere hüküm ve hâkim olamaz.

Kavaid-i Lisâniye ve edebiyenin gerek ibdâ' da ve gerek tenkidde mertebesi böyle hüküm ve hükümet-i makamı olmadığı halde edebiyatın mübtedilik devrelerinde ruh-u edebiden mahrum mukallidler ile münekkidler terki ve tahlil kelâmda kavaidi yegâne muhik görmeye ve göstermeye çalışmışlardır. Şayan-ı dikkattir ki üstatlar yani fevkalade bir üstad-ı edebi ile yaratılmış ve hayat-ı edebiyede kemâl kesb edip kemâlat göstermiş zatlar bilâhaber ve bilâihtiyar vaz' kavaid eder ve bu hududu bazen tecavüz ederek cevvaliyet ve lâtenahiyet-i ruhiyelerini gösterir iken biri tarafta ancak heveskâr ve mukallid olabilen vasati ve daha dün isti'dad sahipleri o kavaidi bilememekle kendi kendilerine ruh nüfuh etmiş gibi davranarak deryâr gibi teheyüçten, nehirler gibi cereyan ve fisandan hâli olmayan o dâhileri o kavaid ile tahdid ve tenkid etmeye de yeltene gelmişlerdir. Hâlbuki güneşin kıymetini mikyas-ı hararetle ölçmeye çalışmak akıllı işi değildir.

Gerek bir milletin yahut bir devrin edebiyatında gerek bir ferdin hayat-ı edebiyesinde ilk tenkid böyle mübtediyane ve zâhirperestane olur. Bunu iyi görmek için mutlaka bir tarihçe-i edebiyata göz gezdirmek lazım gelmez. Eğer kendi tekâmül-ü edebiyemizi yani bu güne kadar ilm-i şiir ve edebide geçirdiğimiz safhaları münhasıran göz önüne getirip düşünürsek görürüz ki hakikat-i hal böyledir. Yürümekte, yüzmekte ve sair işlerde mübtedi olanlar nasıl üstad ve müzâherata muhtaç ise mütalaa ve tenkide henüz ibtida edenler de bu babda usul ve kavaidin muavenetine, delaletine arz-ı ihtiyaç ederler. Hülâsa tenkidin ilk devvresinde münekkidin âsar-ı edebiyeyi vezin ve kıyas için müracaat ettiği evvelce, kavaid-i lisan ve edebidir denilebilir. Bahusus bizde bediyeten arabi ve farsî edebiyatında cari olan usul ve kavaid aynen taklid veya nakil edildiği gibi gerek o tarik ile ve gerek doğrudan doğruya yunan ve Latin kavaid-i edebiyesinden de isti'âne edildiğinden âsar-ı edebiyede ve bilhassa şiirde bugün bizim kıdemâ dediğimiz üstatların güzide ve pesendide eserlerinden yine o kavaide ve kaideperest bir .. göre numuneler seçilip mikyas ve miyâr ittihaz edilir ve âsar-ı edebiyeye kemiyet ve keyfiyetine göre o mikyaslar ile ölçülerek takdir ve tenkid olunur. Bu mülhazayı takiben diyebiliriz ki bidayette, lâtegayyir olmayan kavaid-i edebiyeye ile bir ferde bile tagayyürü mümkün olan zevk-i şahsi tenkid için kâfi mikyas addedilir.

Âsar-1 edebiyeyi kavaid mizanıyla vezin etmek o eserlerin kıymetini tenzil edeceği gibi bu babda kendi zevkine tabi olmak dahi kendini pek yükseltmek olur. Vakıa eski üstatların eserlerinden numuneler intihab edip onları aynen muhik ittihaz etmek veya o eserlerin ruh-u hakikat ve letafetini mizan-1 itibar etmek tenkid için salim bir tarihtir. Çünkü kıyas ve takdir için her münekkid kendine mahsus mikyas istim'al ederse neticede verilecek hükümler kâmilen keyfi ve itibari ve binaenaleyh gayrimakbul addedilir. Her ne kadar münekkid hakkıyla ifa-yı vazife etmek için kendi basiret ve hüsn-ü tabiyetiyle, kendi ilim ve hikmetiyle tayin edeceği muhikleri isim'al eder ve iyi terbiye ettiği zevk-i fitrisine tabi olursa da edebiyatın bütün ömr-ü tekâmülünde kanun gün ve fesadın makbere-i nisyana defin edemediği müebbedat yahut mühledat-1 fikir ve hayali meşk gibi gözünün önünde bulundurmaktan kendini asla müstağni addedemez. Çünkü bakâyat-1 edebiyenin avarızından mücerred zâtiyetidir ki bâki ve sabittir ve edebiyatın bir sınıf-1 mahsus teşkil eden bu mümtaz numunelerinde müştereken mevcuttur.

Biz, hayat-1 edebiyemizin tenkid vadisinde şu ilk hatveyi atmışız yahut atmaktayız.

Geçmiş devir edebilerde üstatların elinde bile tenkid, sırf zata mahsus bir zevk-i edebi ile ve en ziyade müehheze, tariz, hiciv tarikiyle yapılırdı. Daha doğrusu böyle tenkid eserlerini asl-1 edebiyattan tefrik edecek derecede kemiyetli ve keyfiyetli göremeyiz ve görmediler. Bizim bişimize ve düşünüşümüze göre edebiyat halk etmek, icad etmektir, kendinde büyük icad iktidarı görmeyenler mütalaa ve tenkid tarike sülul etmekten ise ya mucitliğe yeltenmişler yahut hiç edebiyat âlemine girmemişlerdir.

Lakin yarım asırdan beri birkaç defa tecdid ettiği iddia edilen edebiyat-1 hazıramızda ise eski ruh hiç görülmediği gibi yeni ruhtan da belli başlı eserler zahir olmuyor ve alelhusus garbın kemâlat-1 edebiyesine nisbeten hal-i hazır edebiyemizde bir mevcudiyet ve hayat görülemiyor; yani arap, iran ve türk hayat-1 edebiyelerinde hassa-i mümtaz olan marifet ve hakikat şairane ile aşk ve şevk samimanedan tecrid edilince edebiyatımız suyu çekilmiş, kökü sökülmiş ağaç gibi böyle ruhsuz, hayatsız kalıyor. Bu hakikate delil lazım ise işte hayat-1 medeniye ve ferdiyemiz... müsellimdir ki edebiyatı hayat doğurur ve hayat besleyip büyütür..

**İbrahim Aşkî**

## **Bir Refikimin Defter-i Hatıratından:**

**TUBA**

Efendiler, size anlatmak istediğim fıkra,  
Bir eski menkıbedir, mektep hatıratımdan  
Bu vaka, öyle ki çıkamaz bugün de yazmadan  
Riyaziyet hocamız vardı, pek garip bir zat:  
Piyadeden münkâid müsine bir asker  
Haşin, gayrı, send/sind meşreb, intizamperver  
Başında bir kapüşon, sırtta bir meşmû kaput  
Gezerdi, çizme ve lastikle yaz, kış her yerde  
Yağışlı bir hava var zanneder görenler de  
Hülâsa, çeşm-i beşer görmemiş bu tepeden iki usul -ü garimi şu ki:  
Reside olmuş iken elli, elli beş yaşına  
Gülümsemek nedir? Ömründe gelmemiş başına  
Hayır, bu zat, bu muamma, bu gülmeyen çehre nasılsa bir kere  
Kemal-i gayz ile etmişken evvela hiddet  
Sonda sarsılarak güldü bir uzun müddet

\*\*\*

Sınıf-ı rakiklerimizden Hrant Efendi henüz yeniydi. Bizde de ders, hendeseydi ertesi gün

Bu mütediye güzel bir azizlik olmak için

Sınıfta en yaramaz, en alaycı bir kaçımız hendeseden bahse başladık çocuğa:

-Hrant Efendi! Hazırlan! Yarın dokuz buçuğa

- Ne var ki?

- Tam o saat muhterem muallimimiz gelir. Fakat onu siz diğerleriyle bir kıyas etmeyiniz. Biraz tabiatı terstir, huysuzdur. Hayatta asıl olan hep aksiliktir indinde. Bu fikrimi, uğraşır isbata, sanki dersinde onun İçin kızar eşgali muntazam çizene

-Bizle muhatap budur dersiniz?

-Canım size ne. O öyle istiyor. Eşgali resmedin baş aşağı, aman çalış, bunu talime şimdiden, zira gelince, en yeni şakirdi kaldırır mutlak, başın belaya girer sonra duymadım deme ha!

\*\*\*

-Gel arkadaş bakalım derse, isminiz ne?

-Hrant

-Peki. Şu tahtaya, öyleyse, bir meşelik yap

Çocukcağız derhal atladı sahneye ifa-yı emre etti şenâb

Bir anda tahtaya resmetti söylenen şekli

Şu var ki, resmi aşağı kaldı. Üste kaidesi

O demde üstadın

Çatıldı kaşları. Atmıştı galiba tepesi

Fakat çıkarmadı ses, ibtidâ durup bir kaç..

Dakika sonra dedi:

-Boz o şekli, yap bir ağaç

Ağaç mı? Hiç bu sual geçmemişti fikrinden

Girişti şöyle derin hasbıhale zihninden:

-He, işte aykırı bir laf ki, ölçüden dışarı,

Lojik değil - bura divane hanedir? Acep isedir bu ders ne? - şaşkında döndüm-resimdir? Hendesedir?

Ve sonra yapmaya başlarken istenen resmi

Tereddüt etti: ne poz vermeliydi! Hep ters mi?

Mühimdi mesele cidden - nihayet ön sıradan

Yetiştii ansızın imdada bir alaycı sada:

-Evet evet baş aşağı

Bu arz-ı hizmet eden muhterem, necib sokulur

Hrant efendi'yi irşada say' edip, elhak..

Muvaffak odular intâca; dersi, pek parlak

Diğer tarafta muallim efendi hayretle.

Ne gördü tahtada: dallar zeminde. Kökleri tam semaya yükselip eflâka ser çeken bir çam

Bıraktı hazretim artık bu defa telkini

Gazapla sordu çocuktan:

-Bu yaptığın acaba, ne ağacıdı be adam, böyle ters ağaç?

-Tuba

-Nasıl, nasıl ne dedin?

-Arkadaşlar öyle diyor

-Bakındı bir kere, çılgın benimle eğleniyor deyip o koskoca lastiğini çaktı, fırlattı

Hrant o gün bu kadarla belayı atlattı

Ne oldu anlamadım.. Şüphesiz, bir aks-ül amel

Olunca hırsını birden gidermiş olsa gerek

-Ki ilk ve son olarak-

Durup, durup, bu garip hale güldü bir çeyrek!

**H. Necati 22 Nisan 1919**



## Âlemi Fotoğrafyadan

### DOĞRUDAN DOĞRUYA MÜSBET RESİM ALMAK

Yahut diğer tabir ile menfi klişeyi müspet hale getirmek için icrası lazım gelen ameliyat berveche âtidir:

Evvela, alelade alınır ve ezhâr. DÊVELOPPER edilerek ziya değin yerlerindeki gümüş ircâ' edilir. Sonra diğer taraflarındaki yer ve mefza Bromure d'argent nin de müteessir olması için plak böylece ziyaya gösterilir. Bâda ezhârın neticesi olarak maden haline ricât eden gümüş bir ecza ile hal ve izale edilir. Bu suretle resmin evvelce siyah olan yerleri beyazlaşır. Bir daha ezhâr banyosuna sokulur. İkinci defa ziya gören yerler kararır ve izale ettiğimiz gümüşün arkasında kalarak ziyaya ikinci arzında müteessir olmayan yer ve mûr dârjan dahi iposolifit banyosunda izâle edilir. Menfi klişe müspet olur.

Ameliyatın suret-i icrası: evvela, pek seri olmayan plaka, müddet-i tevkife Temps de pose dikkat ederek alelade resim alınır- antihalı? Plak kullanmak pek münasiptir- ve alelade diyamid ve fenol ile devlope edilir. Teşebbüs etmeksizin iki kere suyunu değiştirmek ve beher su da 3-4 dakika durmak üzere yıkanır. Plak amûdi tutularak- antihalı? Değilse, arkasına siyah bir kumaş veya kâğıt vaz'ıyla- eczalı tarafına yarım metre kadar uzakta, 5 ila 10 santim boyunda magnezyum şeridi yakılır. Bade, maden haline ricat eden gümüş hal etmek üzere âtideki banyoya vaz' edilir:

Su 100 m.s. (1)

Bi kromat döpotas 0,5 gram

Asit sülfirik (66 derece) 10 damla

Bir 12 X 9 plak için nıfsını ve 13 X 18 plak için tamamını kullanmalıdır.

Birkaç dakika banyodan sonra evvelki gibi iki kere yıkamalıdır.

Bâde 2-3 dakika âtideki banyoda bırakılır:

Su 100 m.s

Sülfit dozu 5 gram

İki kere daha yıkamalıdır. Bade yine diyamid ve fenol banyosunda developpe ve tespit Fixer ederek ameliyathane Laboratoire den çıkmalı ve plağı alelaide yıkamalıdır.

---

(1) M.s. harfleri, mikab santimetre Centimetre Cube işareti olarak vaz edilmiştir.

Diğer usul:

Bir klişeyi müsbet resim haline getirmek için evvela atideki banyoda beyazlaştırmalıdır:

Su 100 m.s.

Kibritiyet tehâs

(sülfat döküyor) 2 gram

Bir ... döpatsim 2 gram

Asit sitrik 2 gram

Yahut ranfors için elde başka bir tertip hazır ise onunla beyazlaştırılır. Yıkayıp kurutulur. Arkasına siyah kâğıt tatbik edilirse müsbet resim elde edilmiş olur. Tekrar klişe haline getirmek arzu edilirse sülfite dö sud, amonyak mahlûlleriyle yahut elde hazır bulunan bir revelatör ile eski haline getirilir. Klişedeki resim pek hafif ise âtideki banyoda beyazlaştırılmalıdır:

Su 100 m.s.

Sâni klor zîbak (1) 5 gram

Panayır yerlerinde -çabucak resim alanların kullandığı bir ve mûr darjan ile hislendirilmiş siyah tenekelerin esası da böyle ise de bunlar için hayali âyineden geçirmek yani prizmalı objektifler kullanmak lazımdır. Eğer doğrudan doğruya resim alınırsa âyineye bakar gibi ya resmin sağı sola, solu sağa geçer. Mesela, yazı yazmakta olan bir zât sol eliyle yazmakta imiş ve soldaki sağ tarafa takılmış gibi gözükiyor.

**K. Emir**

## VÜCUT VE MÜDAFAASI

-2-

### Mektep Sıralarının Muceb Olabileceği Zararlar

Bir çocuk kendisinin nasıl büyümekte olduğunu muayene etmek isterse bir aynanın önünde durmalı ve sırtının, göğsünün, omuzlarının ve bacaklarının hudud ve hariciyesine dikkat etmeli. Mâhaza aynanın önünde dururken evde veya mektepte her vakit nasıl duruyorsa öylece durmalı ki kemikleri ile uzletinin o yaşa kadar ne şekilde büyüdüğünü layıkıyla görebilsin. Vaziyetini müdakkik ve münekkid bir nazarla süzmeli: her iki ayağının üstünde doğru ve dik olarak duruyor mu? Dizleri bükülmüş mü? Kafası dik duracak vechle sırtı düz mü? Yahut çenesi öne doğru düşecek vechle ileriye bükülmüş mü? Omuzları bir hizada mı? Yoksa biri yüksek diğeri alçak mı? Göğsü bir asker göğsü gibi kabarık mı? Yoksa içeri doğru çökük mü?

Eğer vücudun inkişâfâtı bütün bu suallere muvaffak cevaplar verebiliyorsa artık korkmaya mahal kalmaz, âtide takip edilecek yol kendi kendine tayin etmiş demektir. Şimdi yapılacak iş, başlanıldığı gibi büyümekte devam etmektir. Kemikler sertleştiği zaman arzu edilen vücut elde edilmiş demektir.

Eğer bilakis vücudun, yukarı ki suallere verdiği cevaplar gayri muvaffak zuhur ederse, her azanın yanlış olan vaziyetini- aynaya bakarak- derhal tashihe başlamalı ve mümkün olduğu kadar atide izah ettiğimiz vaziyette durmaya çalışılmalıdır:

Her iki ayak yerde, vücudun sıkletini muntazaman yüklenmiş olduğu halde durmalı. Dizler dik; her iki omuz düz ve bir hizada olmalı. Bu vaziyette iken çeneyi, alt tarafı yakaya temas edecek vechle içeri çekmeli ve göğsü tamamıyla şişirecek vechle derin bir nefes almalı. İşte bu zaman sîret doğru vaziyetini almış demektir.

Bir müddet sonra oturuş vaziyetini muayene etmeli. Bunun için de muhtelif vaziyetlerde oturmalı ve hepsinin verdiği hislere dikkat etmeli. Evvela ayaklar yerde, sîret düz, baş dik ve göğüs kabarık olduğu halde oturup derin bir nefes almalı. Bu vaziyette her halde büyük bir rahatlık hissedersiniz ki oturmak için en doğru vaziyet budur.

Sonra, iskemlede biraz aşağıya kayıp baş ve sîreti öne doğru eğmeli, bu vaziyette göğüs çukurlaşmış ve ciğerler adeta iki büküm olmuş bulunacağı cihetle

eskisi kadar derin ve rahat nefes alınamaz. Binaenaleyh bu vaziyette dimağın fevkalade muhtaç bulunduğu mevlid'el kâfi miktarda alınamaz.

Bunlardan başka daha birkaç vaziyette oturulduğu alekser görülmektedir. Mesela dirseğin biri sıranın üstünde yahut ayağın biri vücudun altında veyahut kalçaya yakın belde bir büküm/boğum hâsıl olacak vechle bir tarafa meyil ederek oturulur.

Bu oturuşların hiçbiri muvafık değildir. Çünkü bu vaziyetlerde kemiklerin birbiriyle olan münasebetleri vücuda bir biçimsizlik verecek derecede tebdil eder.

Mâhaza bu tarafa veya şu tarafa eğilmenin hiçbir zararı yoktur. Bu tarzda yapılacak ufak hareketler haddizatında pek nâfidir. Fakat bu hareketleri en çok bir cihete doğru yapmak ve bunu bir âdet edinecek surette o vaziyette uzun müddet durmak caiz değildir. Daimi bir şekil alan yaz meyillerine doktorlar, bilhassa mektep sıhhiye müfettişleri pek ziyade dikkat etmelidir.

Doktor (V. Mayer) namında bir Alman doktoru bir mektepte muayene ettiği 336 kızdan 189'unda bel kemiğinde eğrilik bulmuş.

Bu eğrilik, yedi ile on üç yaş arasında bulunan kızlarda yedi yaşından aşağı bulunanlara nazaran daha fazla imiş. Bunun sebebi bittabii büyücek kızların mektep sıralarına küçüklere nispetle daha fazla oturmalarıdır.

Diğer bir alman müdakkiki bir mektepte bulunan birçok talebe ve tâlabâtı muayene etmiş talebeden yüzde on sekizinin tâlabâtından da yüzde kırk birinin bel kemiklerini eğri bulmuş.

Bu azim farkı, ya kızların daha dikkatsiz bulunmalarına veyahut erkeklerin daha fazla idman hareketleri yapmalarına atfediyor.

Kemik ve uzlelerin harekâtı tetkik edilince bir çocuğun dersini sıra üstünde bir omuzu kalkık olarak ve vücudu bükülmüş bir halde oturmayı huy edinmesinden nasıl bir netice hâsıl olacağı kolaylıkla anlaşılabilir. Dikkat edecek olursanız kalçanızın birini yukarı kaldırdığınız zaman temin-i muvazene için bel kemiğinizin diğer cihete meyl ettiğini görürsünüz. Binaenaleyh sırttaki uzlelerden herhangi birinin münferit bir hareketi, bel kemiğinde bir münhani hâsıl eder ve bu halin her gün temadî etmesi kemiklerle aralarında bulunan kıkırdaklara yanlış bir vaziyet verir ve bu vaziyet de gitgide daimi bir hal alır.

Sıhhat meselesi nazar-ı dikkate alınınca sonradan hâsıl olan bu eğrilikler bilâhare vücudun mühim uzuvlarından bir kısmını suhulet ve muvaffakiyetle iş görmekten men eder. Bundan başka bu inhinâ daimi bir hal alırsa oradaki âsab müteessir olur ve o âsab kümesinden müntehi bulunduğu aksam-ı vücut ızdırıp çeker. Böyle bir ızdıraba dûçar olan kimse sebebini bilmeyebilir, fakat onun bu husustaki cehaleti onu çektiği ızdıraptan kurtaramaz.

En iyisi, böyle bir halin vukuunu evvelden men etmektir. Çocuklar, sırtlarındaki uzletin bir taraf olan harekâtını daima aksi tarafa hareketler yapmak suretiyle muvazene etmek sayesinde böyle bir halin vukuunu men edebilirler.

Bunun için de biraz muâmelat ve kuvvetli bir azim kifayet eder. Arzu edilmeyen huylar yüzünden kemiklerinin fena bir şekil almasına müsamaha eden çocukların, büyüdüleri zaman pek ziyade müteessif ve mukadder olmaları bir emr-i tabiidir.

Fakat her kim ki gençliğinde huylarını kontrol eder ve vücudunun bir şekli muntazamda inkişâfına gayret eylese büyüdüğü zaman bu gayretin elbette mükâfatını görür.

Binaenaleyh atideki dört kaideyi her vakit göz önünde bulundurmak lazımdır:

1- Her gün daima aynı bükülmüş vaziyette oturmamalı. Bir müddet bir vaziyette oturduktan sonra derhal o vaziyeti değiştirip aksi bir vaziyette oturmalıdır,

2- Kitap, çanta, sefertası vesaire gibi ağırca bir yükü daima yani her gün aynı kolda taşımamalıdır.. Mümkün olursa taşınması icap eyleyen sıkletleri iki kola tevzi etmeli, olmadığı takdirde her iki kol ile münavebeten taşınmalıdır,

3- Bir çocuğu daima aynı kol üstünde taşımamalıdır. Bu hal hem taşıyanın hem de taşınanın bel kemiklerine inhinâ verir,

4- Eğer saatlerce ayakta durmak icap ederse vücudun sıkletini daima bir ayaktan diğerine almak suretiyle her iki ayağın da istirahatini temin etmelidir.

**Hazık**

## SULH-U EBEDÎ

İkinci madde- hukuk-u milel, müstakbel ve serbest devletler heyet-i müttefikesine vücuda getirilmelidir.

Tabii bir hâl-i medeniye de yani cemiyet içinde bir kanun harici kuyuddan âzade yaşayan ferdler gibi milletler de devlet şeklinde birbirine mücâvir ve bu sebeple muzır olabileceğinden efrâd gibi muhakeme olunabilir. Her devlet kendi emniyeti için komşusunun bazı kuyuda tâbi olmasını talep edebilir ve etmelidir; bir cemiyet-i medeniye de her ferдин hukuku temin edildiği gibi işte bu suretle müstakbel ve hür milletler cemiyeti teşkil eder. Fakat bu cemiyet, milletlerden mürekkep bir devlet değildir. Çünkü devlet mefhumundan matla ile muti, metbû ile tâbi beynindeki münasebet anlaşılır ve bir devlet teşkil eden müteaddid milletler yalnız bir millet müşabehesindedir. Bunun için milletler cemiyetinde milletler kendi mevcudiyet ve istiklâllerini muhafaza eder ve birbirine kaynayıp yekvücut olmaz.

Vahşilerin kanunsuz bir hürriyeti sevmelerini ve kendi elleriyle yani kuvvet ve hükümet-i kanuniyeleriyle kendilerini bağlamaktan ise birbirleriyle atisi meçhul bir ihtilâf halinde bulunmayı tercih etmelerini biz vahşet diye derin bir istihkar ile telakki ederiz. Bunun için kendi kendine bir devlet teşkil etmiş olan medeni kavimlerin şu vahşilerin halinden mümkün mertebe süratle kurtulmasını hepimiz isteriz. Hâlbuki bilakis her devlet, şan ve şerefini, harici bir kuvve-i kanuniye yahut meşruaya tâbi olmamakta bulur; hükümdarın şevket ve haşmeti de kendini hiç tehlikeye ilkâ etmeksizin binlerce halkı emri altında bulundurmak ve onları kendilerine hiç tealluku olmayan bir iş için feda-yı nefis etmeye sevk etmektedir. Amerika vahşileriyle Avrupa vahşilerinin başlıca farkı şu ki o vahşi kabilelerde galip mağlubu, yiyip bitirdiği halde bir yenilir mağlubu yemekten ise muhafaza ederek tebayı teksir ve bu tarik ile daha büyük mikyasda harb edebilmek kuvvetini ve altını tezyîd ediyor.

Tabiat-ı beşeriyenin temayülat-ı şeriyyesi milletler beynindeki zabıtsız ve zincirsiz menâsıp ve muameleler de pek açık olarak zâhirdir. Kanun ile idare olunan cemiyet-i medeniye efradı arasındaki münasebet ve muameleler de bu şirret-i celile hükümet kuvve-i manasıyla pek fiile çıkamaz. Hakikat hal bu merkezde iken gariptir ki (hak) kelimesi harp siyasetinden henüz büsbütün tay edilmemiş ve hiçbir devlet alenen böyle bir harekette bulunmaya cesaret edememiştir. Vakıa hukuk-ı milel

âlimleri ve bunların ilmi veya siyasi eserleri vardır ve bunlara mutasavvır tecavüzî muhik göstermek üzere müracaat edilir. Lakin o devletler beyninde müselleme bir kuvve-i kanuniye ve meşrua hâkim olmadığından o eserlerin cüzî olsun bir kıymeti, bir kuvveti olamaz ve hiçbir devlet gösterilemez ki gaip veya hazır-ı hukuk ulemasının reylerini nazar-ı dikkate alarak tecavüz-i fikirden vazgeçmiş olsun. Mamafih her devletin velev lâfzî olsun hak fikrine böyle hürmet göstermesi ispat eder ki tabiat-ı beşeriye de, gücudu inkâr edilemeyen şarta âtiyen galip ve hâkim olabilecek bir iyilik ve güzellik istidâdı, tam bir halde de olsa, mevcuttur.

Devletlerin haklarını elde etmek için müracaat ettikleri tarik- hariçte bir mahkeme olmadığından dolayı- hiçbir vakit tarik-i kanunî olamaz, ancak harb olur. Lakin bu tarik ile zafer elde edilse de hak meselesi hal ve fâzıl edilmez. Akdedilecek musalaha o zaman için harbe nihayet verir, lakin esbab-ı harbi izâle edemez; o esbâb ki harb için her vakit yeni bir vesile ihzâr edilebilir ve bunu haksız muamele diye haklı olarak tekbih edemeyiz; çünkü bu ahval içinde herkes hem müddeî hem hâkimdir. Büsbütün kuyûdsuz ve azade yaşayan vahşileri kanun-u tabiat o halden kendi kendilerine çalışıp kurtulmaya mahkûm ettiği gibi aynı kanun, hukuk-u milel ahkâmına tâbi devletler hakkında da tamamen cari olamaz. Çünkü her devlet kendi hududu dâhilinde meşru-u kanun idare vücuda getirerek diğer devletlerin hak dedikleri fikre ve hükme tabiyen onu daha şumullu bir meşruiyet ve meşrutiyete girmek için icbar etmelerini hak gösterecek safha-i vahşetten ileriye geçmiştir. Alelhusus muhakeme-i vicdaniye, kürsî-i vâzanesinden harbi katiyen tekbih ve sulhu bir vazife olarak tavsiye etmektedir. Fakat milletler beyninde bir mukavele akdedildikçe hal-i sulh tesis ve temin edilemez. Bunun için öyle bir ittifak akdetmeli ki müselleha gibi yalnız bir harbi değil bütün harbi ebediyen men etmeli. Bu mukavele bir devletin ve aynı zamanda sair müttefik devletlerin emniyet ve hürriyetini sîyanet etmek maksadıyla akdedilmeli. Bütün devletleri tedricen harekete getirecek ve bu tarik ile sulh-ü ebediye sâik olacak bu ittifak fikrinin hakikat ve kabil husul olduğu gösterilebilir. Mesela tûlu yar olsa da kuvvet ve maarif sahibi bir millet bir cumhuriyet tesis etse- ki sulh-ü bediye muktezâyı hilkatî olarak mâildir- bu cumhuriyet ittifak isteyen sair devletler için bir merkez-i ittihad olur ve bu suretle devletler beyninde hukuk-u milel ahkâmına göre hürriyet tesis eder ve bu ittihaz tedricen ve yeni iltihaklar ile mütemediyen tevsi eder.

Üçüncü madde- kürre-i arzın sakinleri sıfatıyla ben-i âdemin hukuk-u umumi misafirperverlik içinde mahdud olmalıdır.

Bundan evvelki maddelerde olduğu gibi burada dahi şefkat ve semahattan değil haktan bahsediyoruz ve misafirperverlik kelimesini, bir ferd yabancı bir memlekete gittiği vakit o memleketin halkından hasım muamelesi görmeyecek manasında istimâl ediyoruz. Bir memleketin ahalisi ecnebi bir memleketten gelenleri kabul etmeyebilir yahut ihraç edebilir. İşte biz bu müsaadeyi istiyoruz ki gelenler sulh ve sükûn ile hareket etmek şartıyla orada düşman muamelesi görmesin. Vakıa bu, misafir muamelesi görmek için bir hak demek değildir. Öyle olsa ona her ecnebi malik olabilir; yalnız şunu demek istiyoruz ki herkes, mensup olmadığı memleketi ziyaret etmek hakkına malik olsun. Cemiyet içinde bulunmak ve yaşamak müsaadesini veren bu hakk-ı umuma aittir, yeryüzünde temellük ve tevettün hakk-ı umumi olduğu gibi. Hâlbuki mahdud bir kürre-i arzın da sakin olacak halk birbirinden nâmütenahi bâid olamayacağından mutlaka bir cihetten mücaverette münasebette bulunun ve bu sebeple birlikte yaşamakla mâluf olmaya mecbur olur; bununla beraber arzın bir nokta-i malumesinde yaşamak hakkı hiç kimsede diğerinden ziyade değildir. Her ne kadar sahra ve derya gibi üzerinde yaşanılmayan hâiller cemiyetleri birbirinden ayırıyorsa da gemiler, dereler, şimendiferler bizi birbirimize vasıl eder ve ruy-u zemin üzerindeki müşterek hakk-ı hayattan cümleten ve mütesâviyen müstefid olmamıza hâdim olur. Bazı çetin sahiller sekinesinin korsanlık ve esir ticareti yapması ve çölde bedevilerin gasp ve gâret yapması kanun-u tabiata mugayırdır. Hâsılı bizim mevzu-u bahsimiz olan misafirperverlik bir memlekete dâhil olan ecnebilerin yerli ahali ile münasebette bulunmalarına müsaade etmekten ibarettir ki bu tarik ile birbirinden bâid olan hâvâli sekinesi temasa gelirler ve böyle temaslar ile uhuvvet-i beşeriye hayali hakikate takrib eder.

**Hitâm**



## DENİZ ŐİRLERİ

Denizler durgun durgun,  
Üstünde kuşlar yorgun,  
Kıyılarda bir türkü  
Söylenir durgun durgun

Sahiller bir taze tûl  
Ağlıyor melûl melûl  
Gözünde öbür nisyan  
Gönlünde solgun eylül

Geceler sarayından  
Üryan çıktı ay sultan  
Nilüferler döküldü  
Yoluna râşan, râşan

Gözler vukûf-u temasın  
Gönüller gark-ı sevdan  
Durgun sular üstünde  
Yıkan, yıkan ay sultan!

**Heybeli Ada: Cevdefî**

## **BİR GECENİN HATALARI**

### **(Dört numaralı nüshamızdan mâbad)**

**Sadi Bey:** (kaşlarını çatarak) O; sen galiba benimle eğleniyorsun!

**Usta Yani:** (devam eder)

Sonra sağ tariki tutturup (beyin paralayan) tepesine gelinceye kadar ikiniz yan yana gideceksiniz..

**Sadi Bey:** Sübhanallah, sübhanallah!

**Usta Yani:** (devam eder)

İşte burada eğer bulursanız araba izlerini dikkatle kollayarak çiftçi hasan baba'nın zahire ambarlarına rast gelirsiniz. Buradan sağa dönün, sonra sola dönün. Lakin sonra bi daha sağa dönmeniz lazım gelir ki: eski değirmeni bulasınız.. Bir defa değirmeni bulunca..

**Sadi Bey:** (hiddetle)

Ne halt ediyorsun be adam? Bunları bulmaktansa arz ... bulmak daha kolay!

**Said Bey:** Şimdi ne yapacağız, sadi?

**Sadi Bey:** İhtimal bu adam bize yatak bir yer bulabilir, şakin hiç de rahat edilecek gibi bir yer değil!

**Usta Yani:** Beyler, dedim ya otelimde boş olarak ancak bir yatak var..

**Şadan Bey:** (acele ile söze karışarak)

Hâlbuki: daha deminden biz üç kişi birden bu bir yatağa müşteri çıktık!

(nahoş bir sükût vâki olur, sadi bey ile said bey mütereddid görünürler. Şadan bey devam eder)

Lakin bir akıl düşünebildim, zannediyorum. Usta Yani, acaba bu beyefendiler hazretleri için ocağın başında iki sandalye hazırlayamaz mısınız?

**Said Bey:** Ben ocak başında yatmaktan nefret ederim!

**Sadi Bey:** Ben de tavsiye ettiğiniz sandalyeyi istihkar ederim!

**Şadan Bey:** Öyle mi? pekâla ; o halde.. O halde buradan bir mil ilerideki (geyik) tepesine kadar yürüebilirsiniz! Orada, böyle köylük yerlerde tesadüf etmeyi asla ümid edemeyeceğiniz en güzel bir misafirhane bulacaksınız. Meraklı, ihtiyar bir zât burada hakikaten hoş bir otel vücuda getirdi; bina bir çiftlik arazisinin cadde nihayetinde ve eskiden selamlık iken otele tahvil olunmuştur. Pek çabuk bulur ve tanırırsınız.

**Said Bey:** Deseniz a, nihayet bu fena gecede sokakta kalmaktan kurtulduk demek!

**Usta Yani:** (yavaşça şadan beye hitap eder)

Yoksa Şadan Bey, bu efendileri otel diye pederinizin evine mi gönderiyorsunuz?

**Şadan Bey:** Sus ahmak, sana ne oluyor?

Misafirlere dönerek

Bu caddeyi doğruca takip ediniz, tepenin yanındaki kırmızı bina, dediğim gibi eski zaman selamlıklarına benzer. Kapı daima açıktır, avluya girin ve hızlıca seslenin!

**Said Bey:** Beyefendi, senden cidden müteşekkiriz

**Şadan Bey:** Pek büyük bir nezakete

Bir şey değil beyler, yalnız şunu tavsiye edeyim, otel sahibi ihtiyar, zengin bir adamdır; pek garip tabiatları vardır. Bu garabetlerine pek aldırmamalısınız. Mesela otelci sıfatını hiç kabul etmez görünerek kendisinin memleketin asilzade kanından olduğu ve bu müesseseyi mahaza keyfi, zevki ve geçen zevata iyilik için açtığı iddiasında bulunur; lakin size birer yatak göstersek de bunlara tahammül güç değil!

**Said Bey:** Aman efendim, bu geceyi rahat geçirelim de, üstesi kolay ne derse aldırmayız vesselam

Sadi ve Said Beyler çıkarlar, diğerleri kahkahalarda masanın etrafında toplanırlar

### Üçüncü Perde

(Nafi Bey'in cadde üzerindeki eski usul selamlığı)

(Nafi Bey arkasında şaşkın tavırlı iki üç köylü uşakla salona girer)

**Nafi Bey:** Artık zannederim ki üç gündür size talim etmekte olduğum alafranga sofrası hizmetini öğrendiniz. Dediğim gibi gelen bey efendiler Avrupa görmüştür, her şey alafranga olacak, hepiniz duracağınız mevkileri ve memur olduğunuz hizmetleri biliyorsunuz ya! Misafir beyler geldiği zaman bu işlere eskiden beri alışmış gibi davranacaksınız. Mesela, öyle misafirlerin kapı arasından yüzüne şaşkın şaşkın baktıktan sonra ürkmüş tavşanlar gibi içeriye kaçmayacaksınız.

**Uşaklar:** (hep bir ağızdan)

Peki efendim, peki efendim!

**Nafi Bey:** Tavşan gibi kaçmayacaksınız değil mi?

**Uşaklar:** Hayır efendim, hayır efendim!

**Nafi bey:** Bana bak, isper! Sen şurada öteberi masasının yanında duracaksın. Sen korucunun oğlu, benim sandalyemin arkasında duracaksın, lakin işin herif şimdiki gibi değil, ellerini cebinden çıkar bakayım. (Hamit) sen de püskülünü arkaya getir sersem! Bak isper ellerini nasıl tutuyor; oğlan Mehmed, ellerin de tuğla gibi, her ne ise, uzaktan fark olunamaz.

**İpsir Mehmed:** Beyefendi, ben böyle durmayı askerlikte öğrendim.. Hey gidi talim! Bizim yüzbaşı Hâdi efendi..

**Nafi Bey:** Mehmed, bu işte gevezeliği bırakmalı! Gözlerin, kulakların, bütün dikkatin misafirlerde olmalı! Sade bizim konuştuğumuzu dinleyecek, asla konuşmayı zihninizden geçirmeyeceksiniz. Olabilir ki öteberiye ne yer, içerler, siz sakın karışayım demeyin. Beyler alafrangadır. Aklınızda tutun

**İpsir Mehmed:** Efendim, bu korucunun oğlu öyle şakaya gelemez, ortada yemek oldu mu o da avurtlarını doldurmak ister.

**Nafi Bey:** Sersem, matbahda ne isterseniz yok mu? Bir parça sabredersin!

**İpsir Mehmed:** Allah ömür versin beyim, zaten sayenizde ne eksikimiz var ki, hey gidi günler.. Hani beyin.

**Nafi Bey:** Mehmed, sen pek gevezelik ediyorsun! Bir şey daha tenbih edeyim. Ben sofrada güzel bir şey yahut tuhaf bir hikaye söylersem sanki siz de cemiyetten imişsiniz gibi hep bir ağızdan kahkaha ile gülmeye başlamayacaksınız

**İspir Mehmed:** Ama bey efendi, Şu hani her zaman söylediğiniz Nasreddin Hoca'nın kürkünü sakın söylemeyin (kahkaha ile güler) on senedir ne zaman söyleseniz gülmeden kasıklarım çatlayacak sanıyorum. (yine kahkaha ile güler) hey gidi Nasreddin Hoca.. Kahkaha!

**Nafi Bey:** Sahi mehmed, o hakiye de çok tuhaftır, değil mi? Mehmed Şimdi orada konulmuŐ Őurupları gördük, eğer bir Őurup istersek nasıl vereceksin bakayım? (resmi bir tavır alarak kumanda eder) Şuradan bir bardak Őurup ver! O, ne oluyor, neden yerinizden oynamıyorsunuz?

**İspir Mehmed:** Beyim, daha yiyecek, içecek hepsi gelmedi de neŐem yok, hele hepsi masanın üstüne gelsin, aslan gibi coŐarım!

**Nafi Bey:** Bir kadeh Őurup alın! (hiddetle) ne duruyorsunuz, be herifler!

(Mehmed ile uşaklar hep bir ağızdan)

Kim verecek, kim verecek, ben mi o mu?

**Nafi Bey:** (hayretle)

Hay sersem herifler, siz daha ben mi sen mi diye sorarken misafirler açlıktan, susuzluktan ölecekler. AnlaŐıldı, size vazifeleriniz baştan öğretmeye başlamalı..

Vay, araba sesi.. Hem de bizim kapının önünde durdu. Gidip daha hiç görmediğim bu alafranga biraderzdeyi karŐılayayım. Yarabbi, kalbim nasıl çarpıyor.. Baba yarısıyız ya...

## Yıldız Pazar

Her türlü levazım-ı kırtasiyenizi bu İslam müessesinden tedarik ediniz.

Bilhassa tek çizgili, çifte ve kare (merbu) çizgili mektup defterleri kaliteli mevcuttur.

Musiki notu defterleri de bulunur.

Nefis kartlar, renkli levhalar için pazarımız şöhret-i mahsusayı haizdir. Mahaza ahval hazıra dolayısıyla bu hususce pek zengin olmadığımızıda itiraf ederiz.

Mağazamızda mevcut resim kâğıtlarını bugün başka bir tarafta bulmak mümkün değildir.

Gayet güzel fantezi cep defterleri, kâğıt ve tarifler mevcuttur.

### **Kitapçılık Kesimi:**

Bu kesimde kaliteli mevcut eserden bazıları:

Neşriğat–u Edeb Muaşerat: Ser karın hasret şehriyarı lütf-ü simavi pek aktı.

Mektep Terbiyesi: Mekteb-u aile terbiyesi hakkında en zevk telkiyatı camu mükemmel bir eserdir.

Çocukların Şiir Defteri: Her çocuğun istifade edebileceği mükemmel ve resimli şiir mecmuasıdır.

Nefrin: Ustad muhterem Mahmut Ekrem Bey merhumun en zevk eseridir.

Medain Harabeleri: Hüseyin Daniş Bey Efendinin; Feylezof Rıza Bey tarafından yazılmış bir mukaddemeyi havi.

Katırcı Oğlu: (Tarihimizin açıkli bir va'kasını musavver küçük hikâye).

Bektâşilik ve Bektâşiler Muharriri: Şeyh. Baba Terya.

İngilizceden Tercüme Numuneleri: İngilizceye çalışan her zatın birer tane edinmeleri adeta elzem olan mühim ve istifadeli bir eserdir.

Kütüphanemiz yakında pek mühim asar neşrine başlanacağını şimdiden tebşir ederiz.

Donanma, Mihbân ve Gün Doğuşu mecmuaları kütüphanemizde tevzi olunur.

**Fiyatı 7 Buçuk Kuruş**

**Evkat-ı Şerbeli**

**Cep Takvimi**

**1335 senesine mahsus**

Ay Yıldız Pazarı'nın, hissbi pek mükemmel ve malumatı pek vası olan bu küçük, sevimli takvimi geçen sene olduğu gibi bu senede büyük bir rağbete mahzur olduğundan miktarı ziyadesiyle azalmıştır. Her halde en doğru ve nefis bir cep takvimi kullanmak isteyenlerin acele etmeleri lazımdır.

O satı ve ezanı saatleri ati olan hissayat kırmızı ve siyah mürekkeple ayrı ayrı renkde basılmış olan bu mükemmel takvimin fiyatı (5) kuruşdur.

**Takvimli**

**Akıl Defteri**

Ay Yıldız Pazarı'nın geçen sene tabi ettirdiği küçük takvimli akıl defteri, memleketimizde şimdiye kadar hiçbir mahilerin nail olamadığı fevkalade bir rağbete mazhur olmuş ve binaenaleyh az zamanda mevcudi kalmamışdı. Bu sene vesaitin fıkdanı nazar itara alan müdürüyeti tabinden sırf nazar etmiş ettisede muhterem müşteriler tarafından gerek şefaha ve gerek tahiren vuku bulan müracatı mütüvellie üzerine sırf müşterilerini memnun etmek maksadıyla mühtevid miktarda olarak tabi mecbur olmuştur. Esasen mevcudu azalmış olan bu sevimli muhtıralar sırf sermayesine ölmek üzere biz ciltlileri 35 kuruş ve altı biz o seti fantezi kâğıtla kaplı olanlar 25 kuruş fiyatla satılmaktadır.

### 3.6. Altıncı Sayı

## *GÜN DOĞUŞU*

(Kapak)

### MÜNDERCAT

Hafta Muhasebesi

Sineklere Karşı .....

Genç Gemicilere (şiiir) ..... Cevdetî

Vücut ve Müdafaası ..... Hazık

Tenkid-i Edebî ..... İbrahim Aşkı

İstediklerim ..... Halil Necati

Terbiye-i Harekiye ..... Ali Safi

Âlemi Fotoğrafyadan ..... K. Emir

Mütenevvia .....

Suallerimizden

Bir Gecenin Hataları ..... Ali Rıza Seyfi

Dersaadet

Ali Şükrü Matbaası

1335



<b>Gün Doğuşu Dergisi</b>	Abone Şeraiti: 47. Nüsha itibariyle bir seneliği 200 kuruş Altı aylığı 155 kuruş Bayilere yüzde yirmi tenzilat yapılır.
---------------------------	---

**İhdar:** Mektep talebeleri için Bahr nüshası idareden almak şartıyla – (6) kuruşdur.

Abone fiyatı ise altı aylığı (120) ve seneliği (240) kuruşdur. Mamafiya talebe olduğuna dair mektepten bir vesika getirmesi meşruttur.

İdareemiz; mektep talebisine diğer bir suhulet olmak üzere abone bedelinin üç taksitte ödenmesinide kabul eder. Herhalde talebelerin bu müsfeta suhuletten istifade edeceklerini ümit ederiz.

**İlan Şeraiti:**

için ilanât müdürümüzle görüşmek lazımdır. Bu hususta idarehaneye kadar ihtiyar-ı zahmet olmayıp yalnız bir kartla beyan-ı keyfiyet edilmesi kâfidir. Memurumuz her halde gelir, sizi bulur.

**GÜNDOĞUŞU**Müdür ve Sahib-i İmtiyaz:İdarehane: Çağaloğlu Yokuşu

Ali Şükrü

Ali Şükrü Matbasında

**Haftalık Edebî ve İlmî Mecmua****HAFTA MUHASEBESİ**

Geçen gün Sultanî mektebinde verilen gece ziyafeti esnasında sadrazam paşa ile maarif nazırı bizi necâta sevk edecek kuvvetin ancak marifet olduğunu ve felaketten felakete sürükleyen şeyin de marifetsizlikten başka bir şey olmadığını beyan ettiler. Bu hakikati belki hepimiz biliriz; fakat malum bir hakikatin zaman zaman tekrarı ve alelhusu büyük lisanlardan suduru hiç fâidesiz değildir, insanı itbaha, ciddi ve şâmil tefekküre sevk eder; işte biz de bilhassa böyle vazifedâr lisanlardan müceddeden sâdır olduğu için bu maarif meselesini bir musahebe zemini ittihaz ettik.

Malumdur ki maarif yahut ikim hakikaten evvel ve ahir muhtaç olduğumuz bir şeydir. Bunu hiçbirimiz inkâr etmeyiz. Lakin pek azımız düşünürüz ki biz, lazım ve nâfi olan maarif nelerdir ve bunları biz ne suretle iktisab edebiliriz? Temin-i maişet için, medeni ve insani bir hayat geçirmek için hatta refah ve saadetin esbab-ı maddiyesi muazzezde hazır olabilse o esbabdan ihsan suretle istifade etmek ve hayatın zevkini iyi duymak için dahi ilme ihtiyaç vardır. Lakin bu ihtiyacı duymayanlara kim duyuracak ve duyanlara kim maarif verecek? Burada Hoca Nasreddin merhumun bir menkıbesi hatra geliyor. Müşarileyh halkın alimallah ve masrane vaki olan daveti üzerine kürsüye çıkıp “ey cemaat! ne söyleyeceğim biliyor musunuz?” diye sorar; cemaat bilmiyoruz cevabını verince öyle ise ben size ne söyleyeyim? Deyip gider. Bir müddet sonra ikinci davet vuku bulur. Hoca bu sefer aynı suali tekrar eder; cemaat biliyoruz derler. Mademki biliyorsunuz ne söyleyeyim? Deyip gider. Üçüncü defa da bazımız biliyoruz, bazımız bilmiyoruz

derler. Hoca merhum öyle ise bilmeyenler bilenlerden öğrensin deyip gider. Bu kıssadan şu hisse çıkıyor ki gerçekten âlim ve muallim olan o zat-ı şerif halka ihtiyaçlarını duyurmak istemiş; onlardan talep, istidâd beklemiş; bulamayınca talim, tedris namına bir söz söylememiş, doğru değil mi? Tok misafir ağırlamak güç olur derler. İlim için ancak hissetmeyen, bilmediğini anlayıp öğrenmek ihtiyacını duymayan ilime talep ve rağbet olmaz ve binaenaleyh ilim aramaz; böyle talepsiz bir kimseye ilim verilse de kabul etmez; sarâhatan yahut zımnen reddeder; (muhakkak ben ilmi açlığa koydum, nas onu toklukta arar, nasıl bulur) mealindeki hadis-i kudsi bu hakikati göstermiyor mu? Ticarete arz ve talep kaidesi câri olduğu gibi ticaret-i maneviye olan talim ve teallümde dahiyane bu kaide câridir. Bunun için hakkıyla âlim olanlar, karşısında talep görmeyince, hem de talebin ciddiyetine emin olmadıkça tâlime başlamaz ve ne vakit bir talebi talepten fâriğ görürse hemen talimi kateder. Çünkü ilmin, ehl-i nazarında pek büyük kıymeti vardır, dünya ve fihâye değişmezler. Şimdi bir hadis daha vârid hatırladım ki (ilim ile .. ateşten bir deniz olsa hemen atlayınız) mealindedir. Demek ki ilme nâil olmak için ateşe dalmaktan çekinmeyeceğiniz. Talip böyle ciddi ve şedid olmalı imiş.

Mamafih bizim gibiler de vardır ki muvacehesinde bir tek tâlip olmadığı halde yine söyler. Bu hareket vâkıa bir taraftan muhataba tecavüzdür; bir taraftan da ilmin ve kelâmın kudreti tezyin etmektir. Lakin bu tarik ile hacet bâliğe sabit olur ki bilen talep edilmediği halde bile öğretmeye çalıştı, lakin karşısında öğrenci hazır ve emre muntazır olduğu ve kendiliğinden de söylediği hade bilmeyen öğrenmeye meyil göstermedi. Binaenaleyh birinci hiç bir veche ile itâb edilmez; ikinci de hiçbir mazeret serd edemez. Karşısında daima gerçekten talep bulabilen yahut bulunduğunu farz edebilen bir muallim varsa kendini bahtiyar addetsin. Hâsılı muallim ile müteallim ciddi bir şevk ve incizâb ile birbirini arayıp bulmazsa neticede güzel bir semere-i ilim hâsıl olamaz.

Lakin bir hasta hastalığından bîhaber ise, onu ikaz ile tedaviye sevk edecek tabip olduğu gibi cehlinden bîhaber olan halkı haberdar ederek ceqli izale ile yerine ilmi ikâme etmek dahi âlim ve muallimlerin cümle vezâifinden olmak lazım gelir. Bunun içindir ki vazifeşinas ebeveyn evladına taleb-i ilim göremezse onu tenbih etmeye çalışır. Hatta icap ederse cebir de yapar. Lakin cebir doğru mudur, değil midir? Tehdide, tazyike, icâzete hak verilebilir. Lakin daimi kuvve-i cebriye istim'âli

hiçbir vakit ne mümkün olur, ne müfid. Intibahı ve bunun neticesi olarak talimi temin için ve ancak bunun için bazı tedbirlere müracaattan fâriğ olamayız. Lakin maksad-ı asli kaybedilmemek şartıyla, yoksa keyfi bir iş yapmış oluruz. Terbiye ve talim kemâlen hürriyet ve iradete hemdem yaşadığından taleb-i ilmi evvela talebinde bâde iktisab-ı ilim için sarf ettiği say' ve hamdde ciddi görmeliyiz. Talep ciddi olursa arz ve binaenaleyh ahz ve itâ vâki ve sahîh olur.

Hükümetin halkı terbiye, tedris ve tâlim etmeye çalışması işte ebeveynin bu babda evlada karşı hâiz olduğu hak ve selâhiyet gibi bir hakka istinad iledir. Ebeveyn kendinde fitraten öyle bir hak tasavvur edemiyor, herkes, hükümet de bu hakkı bilerek veya bilmeyerek kabul ediyor. Evlâd da şikâyet etmiyor. Binaenaleyh talim ve terbiye de evlâdını bir hadde kadar cebir etmek ebeveyn için müsellemler bir hak, bir vazife oluyor. Doğrusu bu hak ve vazife ayrıca düşünülecek derecede felsefi bir meseledir.

Şimdi düşüneneğimiz bir nokta daha var. Cidden taleb-i ilim olan ve fakat ilmi nefesine ve âhire nazaran haber için değil şer için istim'al etmek tıynetinde, niyetinde bulunan küçüklere veya büyüklere bütün ulûmu bezletmek doğru mudur, değil midir?

Bütün hâkim, müdakkik, muhakkak zatlar bedâsile ilim vermek, eşkiyaya silah teslim etmek gibidir derler. Ve buna hiç razı olmayıp âlim ve mualimi katiyen tehzir ederler. Hâlbuki bazı hükümle de terbiye talim ile ahlakın, tabiat ve fitratın değişebileceği fikrindedir. Filhakika hilkaten şerir ve denî olan bir kimse tahsil-i ilim edip de cemiyette geçer akçeyi elde edince muhitini kolay dolandırabilir. Ve sermayesi ne kadar ziyade ve yüksek olursa dolandırıcılığı da o nisbette büyük ve devamlı olur. Eğer o kimse muhiti iğfal edecek esbabın en büyüğü olan o servet-i ilmiyeyi ve onun getireceği tercih ve rağbeti, emniyet ve refeti ihraz etmese yükselemez ve büyük mikyasda zarar yapamaz. Bunun misilleri mâzi-i karibimizde pek çoktur. Bizi iğfal yahut teshir edip başımıza şu belaları getirenler mekteplere kabul edilmeyeydi hatta okuma yazma bile bilmeyeydiler elbette bu derece yükselip bizi tepelemezlerdi. Binaenaleyh bedasile ilim vermemek muallim, cemiyet ve hükümet için defî şer gibi bir vazife olur. Fıtrat-ı hüsne ashabını talim ve terbiye ile celb'i hayır vazifeye olduğu gibi.

Lakin bu hüküm, bedasıl evvelce teşhis etmekle kabul-ü icradır. Çocukluğunda bir kimse için kolay kolay şeriddir, diyemeyiz; bunun için derler ki mebâdı tahsilde çocuklar hep müsavi gibi görünür ve servet, diyanet bilâhare zahir olur. Fakat işinin ehli bir bahçıvan mesela gül ile baldıranı tohumlarından veya yerden henüz çıkmış fidanlardan dahi tanıyabilir ve gülfidanını besleyip büyütmeğe çalışarak ötekini belki bahçesinden de söküp atar. Her ne kadar hepimiz bahçıvan olamayız denirse de her halde muallim, mürebbi-i ilim, âmir olan zatlar maiyetlerinde âdem-i terbiye ve istihdam edeceklerinden dolayı insan ile şeytanı tefrik etmelidir; yoksa vazifelerini hüsn-ü ifa etmemiş olurlar. Binaenaleyh cemiyette tahsil ve terbiye ile kati murâtıp esnasında nâfi ile muzır, hâdim ile hadem mutlaka temyiz edilebilir ve edilmelidir. Alelhusus hilkat, cibillet akvâl ile, if'al ile mutlaka zahir olur. Cemiyet bûstânı iyi bahçıvanlar tarafından bakılırsa muzır ve zehirli otlar her tarafını sarıp güzelleri, iyileri boğmaya çalışmaz.

Şimdi asıl maksadımıza dönelim. Ebeveynin, muallimin ilk vazifesi çocuklarda taleb-i ilim sâik fitriyesine hareket, kuvvet vermektir; bu sâikin hareketine mani olan şeyleri izâle ile sahasını genişletmek, kuvvet ve şiddet kesb etmesini temin ve idâme etmektir. Çocukta bu hal manevi bir açlık olduğundan ona öğrenmek istediği şeyleri öğretmeliyiz ki öğrensın; çünkü çocuğa gıda olarak yiyeceği, seveceği şeyleri vermeli ki yesin ve kendine yarasun o esnada çocuk kendisine yaramayacak şeyleri isteyebilir, lâkin onun bir kere emniyet ve muhabbeti celb eyledikten sonra onu öyle faidesiz veya zararlı isteklerden kolayca ve tatlıca çevirivermek her vakit mümkündür. Bunun için ailede ebeveyn, mekteplerde muallimin ve cemiyette hükümet daima çocuklara taleb-i ilim yolunu açmalı ve göstermeli ve yükselmenin, ilerlemenin şair mevhum ve eğri yollarını kemâlen kapayıp yalnız ulûm ve ahlak yolunu açmalı ve cemiyeti bu yolda, ancak bu yolda yürütmeye bakmalıdır. Bunun tafsilini de ikinci bir musahebeye bırakalım.

### **SİNEKLERE KARŞI**

Memleketimizden mâdâ başta Amerika olduğu halde tekmin mütemeddin memleketlerde sineklere ilan-ı harp edilmiştir. Hatta bu memleketlerin, umur-u sıhhiye ile resmi ve gayri resmi surette işgal eden mütefekkirleri, ekseriyet halkın bu

babdaki kayıtsızlığından mutasavvıl teşkilat ediyor ve böyle bir harbin lüzum ve faidesini ispata mütemadiyen çalışıyorlar.

Biliyor musunuz ki hepimiz evimizde ilkbahardan kışın soğuk günlerine kadar bir sürü mezic ve katil besliyoruz? Her gün, her dakika kendimizi çocuklarımızı, hatta misafirlerimizi bu katiller sürüsünün ölüm saçan hücumuna maruz bırakıyoruz?

Hatta bu satırları okurken bile başımızı kaldırıp etrafa bir bakacak olsanız bu katillerden birçoğunun uyumakta olan çocuğunuzun başı ucunda vızıldayarak dolaşmakta ve fırsat kullanmakta olduğunu görürsünüz.

İşte onları derhal mahvetmek hem efrâd-ı ailenize hem de cemiyet-i beşeriye karşı en büyük bir vazife teşkil eder.

Asırlardan beri sineğe masum bir mahlûk nazarıyla bakılarak ya el ile hafifçe kovulur yahut odadan çıkarılır ve pek nadir olarak da öldürülür idi. Hâlbuki o, bütün bu uzun müddet zarfında enbâ-ı beşeri sağlı sollu öldürmekle meşgul olmuştur.

Değil bizde, hatta tertibât-ı sıhhiye cihetiyle bize nazaran saye-yi kemale varmış mütemeddin memleketlerde bile her sene binlerce çocuk sinek yüzünden ölmektedir.

Nev York baktrioloji hanesi müdürü doktor “herbert ...” diyor ki: *“Amerika’nın yalnız bir şehrinde yedi bin kişi bağırsak hastalıklarından vefât etmiştir. Bu hastalıkların nakli, şimdi pencerenizin önünde uçuşan, vızıldayan “zararsız mahlûk!”* lardır.

“Anteriyorepolid Miyelitis” denilen “Çocuk İnmesi” hastalığından bir yaz zarfında Nev York’un yalnız bir hastahanesinde yüzlerce musâb tedavi edilmiştir ki bu hastalık da zararsız ve ehemmiyetsiz görülen o küçük mahlûkun bir nevi tarafından nakledilir.

Avrupa ve Amerika’da sinekleri imha etmek fikri ve bu hususta yazılan tertibat nisbeten eskidir. Fakat ede edilen netâyic bu gibi işlerle uğraşanları başka türlü vesâit taharriyesine sevk ediyor. Bu babda en mühim amil halkı sineklerin fevkalade muzır olduğuna tamamıyla ikna etmektir. Bunun için işe halktan, ferdden, başlamak icâp eder. Halkı o kadar doldurmalıdır ki bir sineğin manzarası bile derhal büyük bir nefret ve istikrah ile karşılanmalıdır.

Bir sineğe bakıldığı zaman kör önünde derhal ölümün sırtan dişleri teecessüm etmelidir. Odanızda masum ve zararsız mahlûk tavrıyla uçan bir sineğin nereden geldiğini bittabii tayin edemezsiniz. Fakat kati olarak bilinen bir hakikat var ki her sinek mutlaka pis ve murdar mahallerden gelmiştir. Çünkü onun doğduğu yer orası, pislidir. Ve dişi sinek yumurtlamak üzere dönüp gideceği yer yine orasıdır. Matbahta, yemek odasında, oturma odasında uçuşan bu mahlûklar; ya bir âhurdan ya bir abdesthaneden veya tifolu, veremli bir kimsenin odasından gelmiştir. Bunlar saha-i basrada ekmek diliminin üstüne, su bardağının kenarına, her yere konabilir ve onu demek olan bu konuşu taşıdığı mikrobu bırakacak kadar vakit bulabilir.

Zannetmeyiniz ki sinek kâğıdı, sinek şeridi ve saire gibi tuzaklar bidayet emirde onun nazar-ı iştihasını celp eder. Sofra üstünde duran yemekler onun için daha ziyade celb-i iştihadır. Çocuğun uyuduğu odaya giren sinek üstüne konacak bir yemek, bir tatlı bulamayacak olursa emin olmalıdır ki derhal uyuyan masumun dudağına konar ve mühim bir hastalığa sebebiyet verebilir.

İngiltere'nin (Kembriç) Darülfünunundan Profesör "Natol" diyor ki: "*Bir sineğin bıraktığı pislik bulaşık bir su damlasından pek ziyade anasır-ı sariyeyi ihtiva eder*" Tifo hastalığı, birçok ahvalde sineklerle intişar eder. Sinek, bu hastalığın mikrobunu yalnız hastalardan değil belki bu mikrobu hâmil olup hal-i sıhhatte bulunan kimselerden alır. Birçok erkek ve kadınların, vücutlarında tifo mikrobunu olduğu halde kırk sene kadar hal-i sıhate yaşadıkları görülmüştür. Bunların hâmil buldukları mikroplar kendilerine bir muzırat yapmadığı halde sineklerin tavassutu ile birçok bedbahtları mezara götürmüştür. Verem mikropları şahsi temas kadar sinekler vasıtasıyla da intikal ve sirayet edebilir. Sinek, murdar ilik zarının iltihabı, zatürre gibi birçok mahallik hastalıkların da amel-i sirayetidir. Buraya kadar muhtasaran mahiyet-i katliyesini izah ettiğimiz sineklere karşı ilan-ı harp zamanı çoktan gelip geçmiştir. Ümit ederiz ki bizim bu ikazımız bu hususta bir başlangıç makamına geçer.

**-Terane-i Azim-**

**GENÇ GEMİCİLERE**

İsterim bînihaye bir aman:

Yıldırımlarla arş yırtılsın,

Dalgalar dehşet avur tufan,

Sor ahval çınlasın, kızgın!

Ben bu mahşerde, gözlerim iman,

Kollarım kudret, aklım azim ve yekin?

En kavi unsur hayat, insan.

Sözü bir haktır, eyleyim tersin.

Mâi, durgun sularda pek hoştur

Vazonun en latifi, bomboştur.

Şan, zafer dalgalardadır gemici!

Bir avuç suyla sönmüyor yangın

Bahr-i zehâre benzemez mi “yarın” ?

Ki boğuşmazsanız, boğar genci

**Heybeli Ada**

**Cevdetî**



## VÜCUT VE MÜDAFAASI

-3-

Daima körükle kömür dolduran amelenin sırtındaki uzleleri pek kuvvetlidir.

Bu uzleler o kadar mükemmel inkişaf etmiştir ki herif haftalarca ve aylarca mütemadiyen çalışabilir ve işini bitirip evine döndüğü vakit fevkalade bir yorgunluk hissetmez. Hatta çocuklarıyla beraber oynamaya ve eğlenmeyi unutmaz.

Bu adamın sırtı pek kuvvetli olduğu halde mateessüf kamburdur; istediği gibi dik yürüyemez. Bîçare, bu arızayı temin-i maişet yüzünden bilerek mütevekkülane çalışır durur.

Daima bisiklete binen bir kimse de bazı uzleleri itibarıyla tıpkı kömür amelesi gibi kuvvetli ve sağlam fakat kamburdur. Bisiklete binip ayaklarını işlettiği zaman kamburlu hissedilmese de ayağa kalktığı zaman gergi gibi belli olur.

Bunun kamburluğu aldığı vaziyetten değil, ancak o vaziyette gördüğü pek ağır işten ileri gelir.

Hem kuvvetli hem kambur sîret! - bilmeyenler için izahı müşkül bir şey! Öyle ya sîret fevkalade inkişâf ettiği halde neden kambur oluyor? Bu mesele birçok zamanlar halledilememiştir. Bilâhare dikkatli müşahedeler ve mantıkî muhakemeler bunu şöyle halletmiştir: Çantası elinde olduğu halde birkaç hafta mütemadiyen seyahat eden bir adam, çantayı mütemadiyen aynı elinde taşıyacak olursa o taraftaki omzu diğerine nazaran bir miktar alçalır ve aynı zamanda o kol fevkalade kuvvet peyda eder. Bu misal gösterir ki bir uzle skletin tesiriyle uzandığı halde yine kuvvetini artırabilir.

Bir uzleyi geriniz ve o halde o uzleyi şiddetle işletiniz- tıpkı bir kömür amelesinin kömür körüklerken yaptığı gibi- o uzler gerildiği halde kuvveti artar ve işlemediği zaman da aynı uzanmış vaziyette kalır. Bu tarzda devam edildikçe o uzleye şekl-i daimisi verilmiş olur.

Biri, sırtı düz, diğeri münheni vaziyette kürek çeken iki kayıkçıyı nazar-ı dikkate alacak olursak bu kanunu iki nokta-i nazardan izah edebiliriz. Böyle kürek çeken iki kayıkçının sırtları gün geçtikçe aynı derecede kuvvetlenir fakat netice

itibariyle biri bütün mekteb-i medenice sırada bel kemiğini eğecek vechile oturmuş gibi kambur olur.

Diğeri ise, bütün ömrünü askerlikle geçirmiş gibi dik ve biçimli olur. Hâlbuki iki adamın da çocukluk devresi aynen geçmiş olabilir.

Hakikat-i halde bu iki kayıkçının biçimlerinde göze çarpan azim fark kürek çekmekteki vaziyetlerinden tevellüt eder.

Piyano ile meşgul olan bir kimsenin parmakları daima açık olur. Bir kayıkçının parmakları ise sanki hemen küreği tutacakmış gibi daima bükük bir halde durur.

Akvat yevmiyesini yeri kazarak çıkararak kömür amalesi veya çiftçiden, daima yüksek armalara tırmanan gemicilere kadar herkes uzletini işlerinin icabetine göre muhtelif vaziyetlerde terbiye ve inkişaf ettirir. Bu vechile birçok kimselerin, meslekleri icabatından olarak vücutları kusurlu olur.

Mâhaza, şayan-ı teşekkürdür ki bu tarzda bellerini bükmek suretiyle çalışmaya mecbur olanlar için de bir dereceye kadar kamburluktan kurtulmanın çaresi vardır. Bu çare de atideki kanun ile muhtasar surette ifade edilebilir:

Doğru vaziyette yapılan kısa ve şiddetli hareketler uzun müddet yanlış vaziyette yapılan hareketlerin muceb olacağı zararları azami surette telafi eder.

Eğer, bütün gün eğilmiş bir vaziyette çalışan adam günde beş dakika kadar sırtı düz ve dik olarak şiddetli hareketler yaparak yani sırtındaki uzleleri menâviye ile görüp, gözetecek olursa bir ay zarfında sırtının vaziyetinde büyük bir selah hâsıl olur. Bu pek basit tedbir ile insan kamburlaşmaktan muhafaza-ı nefis edebilir.

Parmaklarının bükülü olmasından şikâyet eden bir kayıkçı her gün birkaç dakika parmaklarını zorla kırıp sonra gevşetmek idman yapacak olursa az zaman zarfında pek büyük faidesini görür.

Bu hakikatlerden tezahür eder ki her gün birkaç dakika bir takım uzlelerle yapılacak şiddetlice idmanlar diğer bir takım uzlelerle uzun müddet çalışmaktan tahsil edecek zararı telafi eder.

Alekseser göğsün uzleleri fevkalade kuvvetsiz olur. Bunun önüne geçmek için her gün şu ufak idmanı yapmak kâfidir: - omuzları mümkün olabildiği kadar geriye atmalı ve bu vaziyette iken göğüs uzlelerini hareket ettirmeli.

Bu vaziyette yapılan idmanlar insanın meşguliyeti ne olursa olsun göğsündeki uzleleri kuvvetlendirir ve göğsü kabartır.

Bu hususta dima hatırda bulundurulacak mesele, her bir uzlenin, en şiddetli hareketi yaptığı vaziyette kalmaya say' bulunmasıdır. Yahut diğer bir ifade ile vücudun yapılan işe göre şekil almasıdır.

## **Tenkid-i Edebi**

### **Kavaid ve Usulü**

-4-

### **Tenkidde Muteber Mikyaslar**

Muaşeret-i medeniye kemale doğru ilerledikçe bir meslek mensupları ve bunlarla beraber münekkidler de birbirine takrib ederek müşterek bir hayat fikriye ile yaşamaya meyil göstermemiştir ki bu suretle tenkid de müstemil eski mikyaslar yerine tecdid ve birbirine takrib eden efkâr ve hissiyata uygun müşterek mikyaslar tayinine himmet edilmiştir. Bu hareket, âlem-i edebiyatta bir ferdin hükümeti yerine fikir ve emelde iştirak etmiş efradın hükümeti kâim olması gibidir ki tedric ile cumhuriyete yükselir. Bizde bu ana kadar büyük küçük cumhuriyet edebiyeler gelip geçmiş ise de umumiyetle edebiyat-ı ibdâiyeye mahsus böyle devirler olup fenn-i tenkid de suret mahsusada vücut ve hayat verilmemiş, bu sanatın sairleri gibi nemâ ve kemâl bulması için alakadarlar birleşip büyük yahut küçükbir cemaat halinde uzviyet kesbederek bu suretle eslâfdan ahlâfa bir miras intikal etmemiştir. Her memlekette maarif ve edebiyat, emniyet ve refah hakkaniyet ve hürriyet sayesinde inkişâf edegeldiği gibi tenkidât-ı ilmiye ve edebiyenin kuvvet ve bereketi taasuba galebesiyle tezahür ettiğinden milli tercüme-i hayatımızda tenkid, icadın zevâlde veya kemalde gölgesi kalmış ve edebiyat-ı mevcudâne dahi tenkidi tahdid eden esbabın tesiriyle mahdud olmuştur. Filhakika edebiyat-ı kadime ve cediimizde ruh bakaya malik eserler sahib-i arifn ve ehl-i tsavvuf kaleminden sadr olanlardan ibaret

gibi olup bu ruhtan mahrum olanlar er geç fenaya, zevâle mahkûm olmuştur ve olacaktır.

Tenkite hüküm ferdi yahut hâkim münferit yerine marifet ve kabiliyet-i matlubeye mâlik bir heyet-i hâkime ve mümeyyiz kâim olması ve edebiyatta gıda yahut deva olabilecek âsar-ı nefiseyi tayin için zevk-i selim sahibi tecrübedâde zatların rey ve hüküm vermesi bizde menba-ı fikriyeden olmak üzere tesis ve tekâmül etmemiş ise de Avrupa'da alehusus Almanya, Fransa, İngiltere ve Amerika'da belki bir asır evvel bu sahaya girilerek hayli adımlar atılmıştır. Mesela Fransa'da akademi böyle bir teccid-i edebî mahsulü addedilip; sâir memleketlerde cumhuriyet-i edebiye yahut eshab-ı hâl ve akit yoluyla celb-i nazar ve resmi bir suret iktisab etmemiş olmakla beraber gayr-i mevcut değildir, ve, vücudu âsârıyla zâhirdir; ezcümle oralarda tenkide mütehâmil üstadına eserlerin revaç bulması, bir eser zuhur edince münekkidler eline düşmesi, muvaffakiyet ve rağbet yolunda harekete mukabil daima ehl-i tenkid ve mütalaanın mukavemeti görülmesi hasılı tabii ve gayri ihtiyârî olarak en iyi ve en güzel eserler ve müesserler yaşayıp kabiliyeti ve kudreti dûn olanların alem-i edebiyata hiç doğmadan veda etmesi hep o cumhur ehl-i kalemin kağıt üzerine geçmemiş kanunları ahkâmındandır. Hülâsa maarif ve edebiyatın kıymetli, lezzetli olduğu zaman ve mekânda tenkid icat ile beraberdir ve münekkid de mevcut ile birdir. Yani bir eserin ilk münekkidi o eserin bizzat müellifi olur ve kendini evvela kendi tenkid eder. Hatta bazı müşkülpesend ve asabi muharrirler eserlerini kendisi mümkün olduğu kadar tenkid ettikten sonra meslektaşlarından intihap ettiklerine suret-i hususiyede mütalaa ve tenkid ettirir de enzâr-ı takdire öyle vaz' eder.

Bizde eserleri malum veya gayri malum münferid münekkidler yetiştiği gibi yeni nazara göre bir mektep yahut bir cumhuriyet addolunabilecek heyet-i tenkidiyeler de yeniden ve eskiden teşekkül etmiş idi. Mesela edebiyat-ı kadimede sahib-i vâdi üstatlar birer cumhuriyetin reisi gibi idi. Yeni devirlerde dahi Şinasi, Kemal, Ekrem, Avni, Hamdi Bey, Ziya Paşa dahi yeni bir devlet-i edebiye vücuda getirmeye çalışmış ve merhum Tefik Fikret Bey ile akran ve pervânî dahi o teccidi kâfi görmeyerek garbın terakkiyat-ı edebiyesine nazaran efkâr ve hissiyat-ı edebiyemizi maarif-i cedide ile hem ağıuş yetiştirmeye ve yenileştirmeye gayret göstermiş idi. Lakin bizde hayat hiçbir veche ile uzun müddet tekerrür

edemeyeceğinden sel gider kum kalır tabirince o gayretler ihtiyaca nazaran cüzî görünen ... terk edip gitmiştir. Çünkü bir milletin hayat-ı edebiyesinde tecdid yalnız hakiki mücedditlerin vücuduyla hâsıl olamaz, belki millet de o tecdidi kabul edecek istidad ve talep de mevcut olmalı. Bu istidad ve talebi fitratta varsa- ki vardır- uyandırmak yine müceddidin cümle vezâifinden ise de neticede görülen tecdidin pek cüzî ve pek sathî olduğuna bakılırsa ya istidâdın veya kuvve-i tecdidin noksanına veya ikisine de hüküm edilmek çaresiz görünür.

Tenkidde hâkim münferidin hükmü yalnız bir ferdin zevkinden, reyinden ibaret olmak cihetiyle zayıf olduğu gibi muhakemesiz vermiş olmak cihetiyle de daha ziyade zayıftır. Münekkid mevcut ve üstat olursa bir eser için ekseriya sahih ve makbul olur. Lakin hükmünü nelere müsteniden verdiğini izah ederse yani bir muhakeme yaparsa hükmünün sıhhatini ve makbuliyetini elbette daha iyi temin ve idame eder. Bunun için biz de tenkid-i edebiyenin hayat ve kemâl kesb etmesi, icaatta üstad mertebesine yükselmiş münekkidlerin ruh-u cumhuriyete muvafık muhakemeli tenkitler yapmasını beklemektedir.

Âsar-ı edebiyenin tenkidinde muteber ölçüler yahut numuneler yine o âsar içinden intihaâb edileceğine göre evvela âsar-ı edebiyeyi yahut edebiyatı gayri edebiyattan güzelce tefrik edecek surette tarif etmek ve bâde edebiyatın en yüksek numunelerini evsaf\*ı zatiyesiyle göstermek lazımdı. Edebiyat, en muhtasar ve müfid olarak (beliğ sözler) diye tarif edilir; belâgat dahi kelâmın mevzua, kavaid-i edebiyeye, zevk-i selime tevaffukudur. Bu takdirde âsar-ı edebiyeyi bir sınıf olarak tefrik ve tayin etmek dahi bir nevi tenkid olur. Çünkü edebîlik evsaf-ı zatiyesini hâiz olmayan sözler müdevvin kavaid-i edebiyeye, icaâb-ı mevzua muvaffak da olsa gerçekten edebi bir zevk vermedikçe edebiyat mefhumuna dâhil olamaz. Eğer havasdan, avamdan bilcümle ehl-i mütalaa da külli veya cüzî bir zevk, bir istidaâd-ı edebi olmasa mütlaa, tenkid zevk vermez ve muhakemât-ı tenkidiye de mikyas ve mizan olan ilan numunelerinin evsaf-ı zatiyesini bilakis tayin etmek mümkün olmaz. Bereket versin ki herkes mertebesine göre bir zevk sahibidir.

Edebiyatı müteaddid vechelerinden görüp öyle tarif etmek cihetine de gidilmiştir. Mesela yine muhtasar ve müfid olmak üzere âsar-ı edebiyatı doğru gören ve doğru gösteren eserlerden diye tarif edilir. Filhakika edebiyatın bahsedeceği her mevzû hayatta dâhildir ve mevzû doğru, iyi, güzel ifade edebilmek için evvelce

doğru, iyi güzel görmek lazımdır. Kezalik Şiir (mevzun, mükâfa, muhayyel sözler) diye tarif edilirdi. Bu tarif eski olmakla beraber nazardan büsbütün sâkit değildir. Muhayyel ve mevzun olmak sıfatı mutlaka yüksek güzel sözler de bulunur. Hele mevzuniyet yalnız lafızda aranmayıp manayı da teşmil edilirse bu tarif daha Őumullü olur.

Binaenaleyh kıyas için intihâb edilecek numunelerde vuzuh-u nazar, vuzuh-u ifade, hakikilik, sanat, üslup, gibi sıfat ver meziyetler göze çarpmalıdır ve böyle yüksek numuneler mutlaka hakiki üstadların en güzel eserlerinden seçilmelidir ki her münekkide hüküm itâsında delil olsun. Münekkid vazife-i tenkidini îfa için edebiyata en yüksek misal-i numune olabilecek eserler ile iyiden iyiye ülfet etmeli ki mizanını kolay ve doğru kullanabilsin.

**İbrahim AŞkî**

### **İSTEDİKLERİM:**

Őaşıyorum.akıllı, terbiyeli, münevver, zarif bir ana babadan benim gibi bir çocuk olsun?! Benim gibi haylaz, cahil Őarlatan, Şımarık. Yok bu son kusur yalnız benim sanım değil. Bunda komşuların da biraz hisse-i iŐtiraki var. Onlar, ebeveynimin hatırasına hürmeten, bir baba dostu sıfatıyla bana yüz verdikçe verdiler. Bir dediğimi iki etmediler. Nâbihal alkıŐlarla beni Őımarttılar, çıldırttılar, hâsılı çileden çıkardılar. Beni tevlid edenlerle aramda, ancak demirin pasa, gülün dikene, arının iğneye nisbeti derecesinde bir münasebet olduğunu göremediler. Ecdadımın hulya perverliğinden mâdaâ- hiçbir meziyetine vâris olmadığım halde, heyhat... Bana öyle faziletler isnâd ettiler ki, tekmil muhilsîn-i ahlakiyeyi tefsilde toplamıŐ, adeta insaniyetin zerve-i kemâline itlâ etmiş bir nadire-i rüzgar olmadığıma, yavaş, yavaş kanaat etmeye başladım. Ve böylece hodpesend, mağrur, muhteris oldum. Bunun için büyük görünmek, büyük hulyalar peşinde gezmek ve sanki bir âhir zaman dûn kisveti gibi büyük sergüzeŐtlere atılmak fikri garibiyle saptığım tarik cünun ve sefahette ilerledikçe servetim azaldı. Bir zaman geldi ki, çizdiğim; işret, kadın, kumar .. hareketinin çıkılmaz misilli ortasında Őaşırdım kaldım. İŞte bugün koskoca bir İstanbul içinde mal itlâk olunur yegâne servetim; Haliç'in râbıt, kuytu bir sahilinde ecdadımdan yadigâr kalan eski bir kulübeye ve onun; modası geçmiş, fersûde eşyasına münhasırdır. Bunlar da işe yarar Şeyler değil: bahçenin bir köŐesine

atılıvermiş köhne cimnastik âlâtı.. Bir kenarda unutulmuş, telleri kopuk bir rebâb.. Kütüphanede, kapları sökülük, sayfeleri yırtık toz toprak içinde kalmış âtik, tıp, edebiyat, felsefe kitapları... Şurada, salonun duvarına mütekkî kar-ı kadim guguklu bir asma saat.. Hepsi bu....

Bugün, tıpkı îâşe ambarı gibi boş bir mâda ve medyunların vadi mütezemmin tezkireleriyle mali bir alacaklı kasası gibi aile dostlarımın; yalnız ümid ve cüret tavsiye eden mektuplarıyla dolu cüzdanımla iki elim böğrümde, en ufak arzumu tatmin edemedikten kuduran bir infiâl içinde asabi, hayata küskün.. Hülâsa, sefil bir haldeyim.

Lakin ne yapabilirler?

Benim ihtirasım öyle, üç beş kuruşla, ufak bir mülke nailiyetle teskin edilecek gibi değil. Bu nâçiz takdimeler, ednâ bir himmet-i sefahatime karşı üç gün bile payidar olamaz. Tasavvuratım, o gibi sefil emellerin pek fevkindedir. Gaye-i hayalim; bütün komşularımın servetini, meskenlerini elde etmek, dünyada hoşuma giden yerleri, sayfiyeleri, çiftlikleri sarayları.. Hep kendime malikâne yapmak, mümkün olduğu kadar ihtişam ve tantana içinde İskendervâri yaşamaktır. İstiyorum ki cihanın mâmureleri, mesela: Karadeniz'in zengin sahilleri, Anadolu'nun Akdeniz'e nâzır münbit, mahsuldâr toprakları benim olsun. Pek sevdiğim mavi renkli Marmara külliye taht-ı inhisârımda kalsın. İstanbul.. Evet, bu şehir-i dilnişîn de bütün bedâ-i tabiyesiyle, âbidâtıyla uhde-i zarfıma/sarfıma geçsin.. Hele Ayasofya da...

Derken, bir zerbe-i ikâz ile zuhuru hayaletimden tecrid ettim: vakit ilerlemiş, sofadaki saat gecenin sükûnu içinde nısf-ı eliyle ilân ediyordu: - Çın guguk!.. Çın guguk!..

**20 Nisan 1919**

**H. Necati**

## TERBİYE-İ HAREKİYE

Yakın zamanlara kadar, halen dünyanın her tarafında bir telakki vardı: *“Askerlik sertlik, şiddet demektir. Binaenaleyh asker olan sert işlerle iştigal etmeli, serve ağır bir terbiye görmelidir. Çamur içinde yatmalı rutubetten müteessir olmamalı, çıplak gezmeli, üşümemeli, ettiğini yıkmalı, çektiğini koparmalı, aç kalmalı aldırmamalı, yirmi dört saat yürümeli yorulmamalı ilh.”*

Bu telakki, tâ kurûn-u ibtidîyeden beri asker yetiştirmek hususunda mantıksız ve gayri fenni, hilkat-i beşere hâkim olan kavanin-i ezeliyeye zıt bir terbiye-i bedeniye ihtiyâr edilmesine sâik oldu. Kadim Spartalılar buna güzel bir numunedir. Bir asır mukaddem Almanya’da bu numune taklit edilmiş idi. Zannediliyor idi ki insanlar her şeye alıştırılabilir! Mesela altı delik ayakkabıyla yağmurda çamurda gezdirilirse rutubete idman eder. Gayet az ve basit, hatta tatsız yemekler verilirse kanaatkâr olur. Daima zorlu hareketler icrasına mecbur tutulursa kudreti pek fazlalaşır; nihayet bazı âlât-ı hususiye ile sıklet-i bedenini kollarına taşıtmaya alışanlar düz duvara çıkar, binaenaleyh kala bedenlerini aşırır.

Bugün artık bunların hiçbirisinin mümkün olmadığı, hatta bîlüzum olduğu erbâb-ı vukûfca tamamen sâbit olmuş, mahzurları fennen izah, tecrübeten ispat edilmiştir. Hiç şüphe yok ki bütün vesâit-i medeniyeden mahrum, çırılçıplak gezen vahşiler soğuğa, rutubete bizden, en sağlam olanımızdan daha çok mukavemet eder. Fakat muhakkak olan bir şey var ki vahşilerde ömür vasatı, medenilerden çok aşağıdır; nısfî derecesindedir. Bu neden acaba!

Medeni insanların içinde çıplak vücuda kar, buz banyoları yapanlar da var; hatta bu kahramanlar arasında bizim ihtiyar addedeceğimiz elli beş altmış yaşlarında kimseler de bulunuyor. Fakat bunlar uzvî bir mahlûk olduklarını, ezeli kanunlara tâbi bulduklarını soğğun, sığın uzviyete nâfi ve muzır olan derecât-ı tesirini bilirler ve işlerini ona göre tertip ederler.

Yağsız, şekersiz, albominsiz vücutta yüksek bir mukavemet kazanmak mümkün değildir.

Zorlu hareketler birçok sebeplerle muzır-ı sıhhattir; sıhhat yolunda olmayınca bedenden bir şey beklemek abes olur.



Sıklet-i bedenin mütemadiyen kollara tahmiline gelince: Hilkat, vücudu taşımak vazifesini bacaklara tahmil etmiştir. Bacakların teşkilatı ona göre vücuda gelmiştir. Kollarda o kudreti bilhassa sadr gibi pek elastiki bir mahale istinad etmesinden dolayı o metanet yoktur; bunun istihsaline çalışmak tabiata karşı yürümek olur; kalbi; ciğerleri, şeryanları, veridleri? Bozar, bedenî şekil tabiyesinden çıkarır; yani yapıyı çürütür. Bunu pek kolay anlayabiliriz. Böyle zorlu hareketleri itiyâd edenler otuzundan sonra kudretten düşüyorlar. İtidâlli tecavüz etmemiş olanlar bilakis otuzundan sonra en kuvvetli bir devre-i hayatiyede bulunurlar. Seksen, doksan yaşlarında sporla iştigal eden birçok İngiliz sportmenleri var.

Mukavemet-i uzviyenin bir haddi var. Her vücut ancak kendine, akranına göre kuvvetli olabilir. Kudret-i uzliye ile mukavemet-i uzliye arasında münasebet yoktur. Dehşetli bir kuvvete malik iken veremden ölenler çoktur. Açlığa idman edilemez; her say' bir kuvvet sarfı demektir. Her masraf mutlaka tazmîn edilmelidir. Edilmezse ikinci bir masrafa imkân kalmaz. Hâlbuki hayat mütemadiyen alıp vermektir.

Terbiye-i bedeniye ve fizyoloji mütehassıslarından biri diyor ki: terbiye-i bedeniye usulü bittabii bundan terbiye-i harkiyeye yani jimnastik de dâhil- birdir. Çünkü teşrîh ve fizyoloji-yi beşer birdir. Her insanın bedeninde cereyan eden bir kan vardır. Ve terkihi birdir. Herkes aynı vechile yer, içer, uyur, çalışır, yavrular. Her vücut, et, kemik, deri, ihşâ ve asâbdan mürekkeptir. Şu hade dâhil-i bedende ve münasebet-i hariciyemizde cereyan eden ifâli lehimize tanzim edecek usul de umumidir. Mesela: hava ne kadar karondan âri ve tuzsuz bulunursa o derece kâbil-i teneffüs olur. Bu kaide bütün insanlara şâmidir. Çünkü herkes aynı havaya muhtaçtır. Ve hava herkese aynı tesirleri yapar. Gıda, hareket, soğuk, sıcak hep böyledir.

Pek âşikar ki, ifâl-i hayatiyemizin hemen hiçbirisi, cebir ve şiddetle, kuvvet-i pazu ile icrâ edilmiyor. Gıdamızı ikmal ederken müddet-i hayatımızda bir defa bile cebir ve şiddete mecbur olduğumuzu hatırlayamayız; kolaycacık ve gayri şuuru olarak lokmayı ağzımıza alır, çiğner ve yutarız. Bizim için bu iş kadar tabii hiçbir şey olamaz. Aynı zamanda bu şey kadar muhtaç olduğumuz bir şey de yoktur. Eğer gıdayı midemize indirmek için şedîd musârya muhtaç olsaydık herhalde nesl-i beşer üç beş pehlivana inhisar ederdi. Şu ufak misal gösteriyor ki bir şey tabii olabilmek

için icrasında gülüşmek nevinden bir şiddete lüzum olmamalıdır. Böyle olunca bütün hayatımızı tanzime mâtuf olmak icap den terbiyenin de pek tabii surette tatbik edilmesi, cebir ve şiddetle âlakadar olmaması icap edeceği bedihidir.

İnsan hayatında gülüşmeye, dövüşmeye mecbur olamaz mı? Suali vâridir.

Evet, mecbur olur. Fakat hazır odur ki, o gülüş ve o dövüş de izah ettiğim tarz-ı tabide icra edilsin. Buna hazırlanılmış olsun. Vücut o musârayı istesin. Bu kabiliyet, bu istek ancak bedenimizi kerhen değil taven, tabii olarak zorlamadan terbiye etmek sayesinde kabil-i tahsildir. Terbiye-i harekiye dediğim jimnastik fenninin en mühim kaziyesi budur.

İnsanlar esasen ne kadar uğraşalar dağ deviren nevinden bir fil veya ejder olamazlar. O suretle halk edilmemiştir. Şimdiye kadar buna çok çalışmışlar, fakat muvaffak olamamışlardır. Bu fikir, artık hakikat karşısında masal kabilidinden kalmıştır. İnsan tabiat karşısında evvela pazusunu denemiş; söktüremeyince dimağına müracaat etmiş ve muvaffak olmuş. Eser meydanda.

Bugün terbiye-i harekiye hususunda takip edilecek en makul tarik ihtiyacat-ı hayatiyeyi temin etmek yoludur. Bu da herkes için birdir. Bir askeri nazar-ı itibara alalım; bunun ihtiyacı nedir? Askere lazım olan evvela metin bir sıhattir. Sağlam mide, sağlam ciğer, sağlam kalp, metin asap, parlak bir dimağdır. Askere hiçbir zaman elli santimlik pazui otuz sekizlik bir mermiyi hasır çubuğu gibi oynatacak bir kuvvet lazım değildir ve böyle bir kuvvet yoktur; olamaz bugün o müthiş âlât-ı harbiye insan kuvvetiyle işleyecek dereceyi çok aşmıştır ve artık arkasından koşmak imkânı da yoktur. Seneden seneye elli kilo, yüz kilo artan mermi sıkletine mukabil kudret-i beşer acaba bir kilo artabiliyor mu? Artabilseydi şimdiye kadar ne dereceye gelmesi lazım idi?

Evet, asker iyi yol yürüyebilmelidir. Fakat bunun için kuvvetli bir bacadan ziyade pek sağlam bir mide lazımdır. Mide kuvvetli olursa bacağı pek çabuk kuvvet gönderir. Aksi halde bacağı hariçten kuvvet şırınga etmek mümkün bile olsa o kuvvet idâme edilemez. Daha açık söyleyeyim, insan bacağıyla değil, midesiyle yürür; ciğerleriyle koşar; kalbiyle yarışır; dimağıyla hedefe vasıl olur. Bunu böylece kabul eden mütehassisin işin içine pâzıyı ithal etmişler. Çünkü bunlar mevcutsa ve o mevcudiyet emin ise uzle fen dairesinde işledikçe kuvvetlenir fenden uzaklaşınca o mevcudiyeti de rahnedâr eder, yani men-i kuvvetini tahrip etmiş olur.

Bir askere tatbik ettiğim Şu muhakeme acaba bir dava vekili, bir tabip.. İçin de aynı mıdır? Hiç Şüphe yok.

**Alemi Fotoğrafyadan:**

**-ARZU EDİLEN KÂĞIDIN ÜZERİNE RESİM ÇEKMEK-**

Bir kartpostala, kart dö vizite, mektup üzerine yahut bu gibi diğeri kâğıtlar üzerine resim çekmek arzu edilirse berveche âti hislendirilir.

Evvela bu mahlulu hazırlamalıdır:

Kaynar mâ miktar 120 mikâb santimetre

Iyot potasyum 1,6 gram

Brom potasyum 9 gram

Ararot 2 gram

Fırça ile bu lüzüçetli mavi kâğıdın arzu edilen yerine sürülmelidir. Bâde:

Azotit faza 30 gram

Mâ miktar

60 mikâb santimetre

Karanlık laboratuarda kırmızı ziya altında kâğıdın makbul iki köşelerinden tutarak ve kâğıtla mahlûl arasında hava habeleri kalmamasına dikkat ederek yavaş yavaş bırakıp poz vererek hislendirilmeli ve karanlıkta kurutulmalıdır.

Kuruttuktan sonra istenilen klişe ile Őasperse vaz' ederek bir kibrit yakıp tab etmeli ve alelade bir revelatör ile resmi izhâr etmelidir. Tesebbüt için de yüzde yirmi derecesinde isposülfite dösud mahlulu kullanılır.

Diğeri:

Su 100 mikâb santimetre

Klor sodyum 1 gram

Mutedil fosforit sodyum 1 gram

Bu mahlulu kâğıdın arzu edilen yerine fırça ile sürmeli ve kurutmalıdır. Bâde zirdeki mahlûl, sarı pencereci laboratuvarında veya havagazı, petrol lambası ile tenvir edilmiş mahallerde kezalik fırça ile kâğıda sürülür. Eğer kâğıdın her yeri hislendirilecekse doğrudan doğruya yüzdürülür.

Mâ miktar 100 mikâb santimetre

Azotit faza 12 gram

Bu mahlûl sürüldükten sonra yine öyle az aydınlık bir yerde süratle kurutmalıdır.

Bu kâğıt alelade sitrat darjan kâğıtları gibi tab ve telvin, tesebbüt olunur.

Viraj banyosu, fırça ile sürerek dahi icra olunabilir. Yıkamak dahi böyledir.

Her iki usulde imal olunan kâğıtların uzun müddet saklanmaya tahammülleri yoktur. Imali akabinde kullanılmalıdır. Mamafih hislendirilmeden evvel asit sitrik solüsyonunda yüzdürülen kâğıtların ömrü ziyadeleşir.

**K. Emir**

### **MÜTENEVVİA**

İngiltere parlamentosunda köpeklerin cümlesine müteallik bir kanun lahiyası şimdi ikinci defa okunuyormuş ki bir maddesi de köpeklerin sıhhi ve tıbbi tecrübelerinde tecrübe uğruna feda edilmesini men ediyormuş. Bunun üzerine (Edinburg) Darülfünunu fizioloji muallimi olan zat (Tayms/Times) gazetesine bir mektup yazıp göndererek tabâbet ve müdâvenetin esası fizioloji yani ilm-i vezâif'ül âza olduğunu ve bu ilmin hemen bütün hakayıkı tecrübe ile istihsal edildiğini ve bu ne kadar bütün tecrübe, muayene ve tedkiklerin köpekler üzerinde icrâ edildiğini ve başka bir hayvanın hatta insanın böyle tecrübe ve müşahedelerle hiç elverişli olmadığını uzun uzadıya teşri' ettikten sonra itâ ve müddefikiyin köpekler üzerinde tecrübe ve müşahade yapmaktan men olduğu halde tabâbet ve müdavenetin terakkiden mahrum kalacağını söylüyor.

\*\*\*

Parlamentoda bir de kadınların mülkî ve adlî bütün memuriyetlere girmek, erkeklerle müsavî şerâit dâhilinde rey sahibi olmak, Lordlar Kamarasında oturup rey verebilmek hakkına mâlik olmalarını temin edecek kanun layihası müzâkere edilmekte ve buna karşı 21:30 yaşında bulunan kadınların müstesna tutulması teklif olunmaktadır. Kanunu tervic edenlerden biri şarkta bile kadınların esaretten tahliyesine doğru büyük adım atıldığını ve... Harem sakinlerinin otomobil idare ettiğini ve eğlence yerlerinde, müzakere salonlarına görünmeye başladığını söylemiş.

\*\*\*

İngiliz hikmetşinaslarından (Sir. Willia –Ms. Kruvks) âhiren 76 yaşında Londra’da veafat etmiştir. Mumaileyh kimya mektebinde tahsil ile kimyager olmuş ve hususi taharriyatı esnasında bazı yeni unsurlar keşfetmiştir. Yine bu zat radyometre aletini tertip ile yeni haikatlere yol açtı; bâdel tarik sahasına geçerek hala da ifrâğ’ül tarik hadisesi üzerine tedkikatta bulunarak madde-i münteşireyi, menfi kutuptan sudur eden şâileri ve bunun mıknaatı tesiriyle değiştiğini ve menfi’ül tarikle mahmut olduğunu ve bu madde-i latifenin âlemin esas bünyesini teşkil ettiğini ve madde ile kuvvetin birbirine münkalp olduğu hudud üzerinde bulunduğunu anladı. Bu zatın tecrübeleri mektep dershanelerine de intikal etti ve bâde ona birçok müdakkikler de iltihak ederek bu sahada hesaplar, müsahâlar, tecrübeler yaptılar.

Mumaileyh unsurların mahiyeti hakkında tahlil-i tayf usulüyle hayli tedkikatta bulundu. Britanya Adası’nda buğday mahsulünü tezbid için hava-yı nesimideki azotun kolay ve ucuz istihsalini temin etmek lazım geldiğine dair bir kitap neşretti. Radyomun evsafını taharri ve tedkik ederek uranyum zerrelerinin inhilaliyle vücuda gelen maddelerden birini keşfetti. Bu esnada radyomun neşrettiği gayri merî şâilerden birini merî kılacak bir alet tertip etti. Sonra ruhun tarikinin tedkikine girişerek birçok tercürebelerde bulundu ve netice olarak fânilere mahsus aklın gayri bir akıl tarafından bir kuvvet sarf edildiğine kâni oldu. Kimyaya ve elektriğe dair maruf eserlerinden mâda pancar şekeri imâline, basma bezi boyamaya ve basmaya dair kitapları da vardır. Ve bay Bekri’nin sirayetini men etmekte mezat teeffün maddelerin tesirini mecraların defî mazereti mesuliyesi ile elmas imali meselesini de suret-i mahsusa da tetkik etmiştir.

## SUALLERİMİZDEN

İlk nüshamızda kâilerimizden bilenler ile bilmeyip öğrenmek isteyenler arasında vesile-i maarife olmak istediğimizi arz etmiştik. Şimdi fikrimizce ehemmiyetli ve faideli gördüğümüz bir suali irâd ile alacağımız cevapları tasnif yahut tahlis ederek göstereceğiz.

Sualimiz şudur: insan tabiata, nefsine, aslında ve akıbetine derece-i kâfiyede matlû olmak için hangi kitapları okumalı?

Maksat ihtisas değildir. Okuryazar vasatı derecede kabiliyetli ve gayretli bir adam farz edelim ki terbiye-i nefis ve tenvir-i fikir için okuyacağı kitapları, her mevzuu mütallik ve binaenalyh muhtelif olarak intihab etmek istiyor. Bu adam ister mektepte talabeden biri olsun; ister hariçte bir sınıf veya memuriyette yaşlı başlı biri olsun; oluverir ki okuyabildiği kitapların adedi tahdid, isim ve sınıfları tayin edilmeli. Bu adet pek çok olamaz. Zira hem zaman, hayat, müsait olmayabilir, hem de ehemmi mühimme takdim etmek icap eder. Alelhusus meucebince ilim mutlaka kitap okumakla değildir; şu kadar ki bu hakikat kitap okumakla malum olur. İlimden evvel mütalaa ilmi tahsil için olup ilimden sonra mütalaa dahi ilmi tafsil içindir. Biz burada kâilerimizden intihabını istediğimiz kitapların maddeten ve sureten ilim icmâli verecek kitapların olmasını bekleriz. Mamafih icmâli ve tafsili ilim verecek kitapların birbirinden suret-i katiyede tefrik edilemeyeceği tabiidir. Keyfiyet cihetiyle ilim icmali ile iktifâ edemeyeceğimizi kemiyet cihetiyle de kitapların adedi asgarî olmasını münasip grürüz. Fakat bunu burada biz tayin etmeyeceğiz; belki kitapların kendileriyle beraber addi de tayin olunmasını kâilerimizden bekleyeceğiz.

Burada ilmî ileriye sürdük. Lakin bundan yalnız (medûn ilim) murad etmiyoruz. Yani ilmin yalnız ıslah manasını düşünmüyoruz. Saniyen hesap, hendese, kimya gibi ulûmu ve bunlara müstenid fûnûn ve sınıyî de murat etmiyoruz. Yukarıda maksat ihtisas değildir dememiz bunları bir dereceye kadar hâriç bırakmak için idi. Burada ilimden murad ettiğimiz yegâne mana ulûm-u nazariyedir, yani binnefise ilimdir, mahâza zevk-i ruhâniye hizmet eden, hüsn suretle terbiye-i nefis ve tatbîb-i kalbe hâdim olanı fikrî, ruhu i'lâ eden ilimdir. Binaenaleyh edebiyat-ı sahihe bu mefhuma dâhil olur, çüki âsar-ı edebiye ve alelhusus şiir insana zevk-i ilmi, hazz-ı ruhî vermek cihetiyle mümtazdır. Kezalik bu ilim mefhumundan (din) de hariç değildir. Çünkü din, iman, itikad hep ilimdir.

Bu söylediklerimiz mahzâbeyan mütalaa kabilindedir. Kârilerimiz bizim çizmek istediğimiz hududun dâhiline hasr nazar etmeye mecbur değildir. Çünkü sualde her mütefekkirin zihni evvel ve âhir işgal eden mesâil mevzu-u bahs edilmiştir. Bunun için bir fikir icmâli peyda edilmek üzere ulûm-u riyaziye ve tabiiye ile ilim cemiyet, heyet gibi yakıniyet ve zanniat üzerine müesses ulûm-u medûne dahi mütalaası elzem kitapların tayininde nazar-ı dikkate alınabilir. Yalnız maksadın bir ilim icmâli veya zevk-i ilmi vermektir ibaret olduğu unutulmamalıdır.

İntihap edilecek kitapların kemâlen Türkçe yazılmış olması şart değildir. Arabi ve Farsi den veya bir Avrupa lisanından tercüme olabileceği gibi o lisanlar üzere yazılmış ve henüz tercümesi yapılmamış kitaplar da olabilir. Elverir ki kıymet ve menfaati sabit yahut şüsbet olsun. İntihap cetvelinde pek maaruf olmayan kitaplar bulunursa onlara dair biraz izahat verilmesi muvafıktır. Matbu olmayan veya nüshası nadir olan kitaplar nerelerde bulunabilecek ise işaret edilmelidir.

Tekrar edelim, maksad ihtisas değildir. Padişahın köylüye, sadrazamdan köy muhtarına, şeyhülislamdan köye imamına, müderris ve muallimlerden ibtidâi muallimine kadar her mertebeden ve her sınıftan herkesin okumasını, insanca yaşamak için lazım yahut elzem gördüğümüz kitapları intihap edeceğiz. Bir de dikkat etmeliyiz ki bir kitabı mevzuunu, üslubunu ve hacmini gözeterek cetvele ithal ettiğimiz vakit ona her veche ile az çok benzeyen şair kitapları büsbütün ihraç etmekten ise en münasip gördüklerimizi derc edebiliriz. Bu takdirde cetvelde aded-i lüzumundan ziyade olmayacağı gibi intihap ve tavsiye de belki o kadar kati ve âmirane olamaz.

Kitapların mevzuu ve hacmi tahmin edilerek ve bundan evvel suret-i umumiyede tenvir-i fikre ve tenşî-i kalbe hâdim bahisler tedriç ile tanzim olunarak kitapların adedi asgari ve azami iki had beyinde tekrar ettirilebilir. Bidayeten bunu kârilerimizden matlubumuuzu is'af buyuracak kirâm-ı zevâta bırakmış isek de şimdi bunu mesela kırk ile yetmiş arasında olmak üzere tayin edebiliriz. Mamafih yetmişden ziyade olmasında beis olmadığı gibi kırktan az olması da kitapların hacmen büyük olması sebebiyle makbul olabilir.

Cetvelin tamam olması zaruri değildir. Kârilerimizden sahib-i ihtisas olanlar yalnız kendi saha-i iştigallerinde okunması lazım ve muvafık gördükleri kitapları tavsiye ile iktifa edebilirler ki bu suretle hem mütahassısların hususi fikri ve

reylerinden hakkıyla istifade edilmiş olur hem de ihtisasları olmayan cihazlarda rey vermek gibi zahmetli ve mesuliyetli işleri taahüt etmeye mecburiyetleri olamaz. Bunun için cetvelin nâkıs olmasında beis görmüyoruz. Bundan mâda bir mevzu veya bahse dair istenildiği gibi bir kitap bulunmayabilir. O halde bu yola henüz yazılmamış yahut neşr olunmamış kitaplar ayrıca işaret edilip geçir.

## **BİR GECENİN HATALARI**

**(Beşinci nüshamızdan mabad)**

### **İKİNCİ MECLİS**

**Said Bey:** Oh, bu günkü çektiğimiz eziyetlerden sonra bu temiz oda, şu parlak ateş ne hoş! Sadi (silik) değil miyiz? Eski usul hatta âsilane döşenmiş bir şark salonu! Şayan-ı taaccüb şey!

**Sadi Bey:** Ne olacak bizim şarkıların başına gelen hallerden bu hâli zengin aile: elindeki, avucundakini yer içer, sonra aile böyle bir iş bilen elinde misafirhane olur gider.

**Said Bey:** Doğru, lakin bizim memlekette bu kadar muntazam bu misafirhane ile insan ecâbinden bile utanmaz. Mısır'da biz Anadolu'yu büsbütün dağ başı sanıyoruz. Her ne ise fiyat fazla da olsa degecek! Burada senin şu manasız sıkılmana bir nihayet verebilirsek işimiz yolundan. Hele kadın gördükçe ne hale girdiğini bilsek!

**Sadi Bey:** Yahu, her zaman beni bundan dolayı ... edersin, kadınların yanında mahcup imiş, itimad .. yok imiş! A kardeş mektepten mektebe dolaştık, ömrümüzü tahsil peşinde geçirdik. Bu ana kadar kendi soyumuzdan hangi kadın meclisinde bulduk? Validemizden başka hangi islam kadını ile iki kelime konuştuk? Hayat-ı milliyemizin bu noktasında ve hatta addolunsak... değil mi? Halbuki: bilirsin Avrupa'nın o serbest matmazelleri hiç de öyle değil..

**Said Bey:** (Gülerek)

Orasını bilirim, onlarla olunca had makbulünden fazla bile serbest olursun.. Lakin bizim hanımların yanında, senin kadar şaşkın, mütereddid, korkak adam görmek mümkün değildir. Hısımlarımızda bile birkaç defa odadan kaçacaksın sandım.



Bilmem, bu tabiatınla (Güzin) hanımla ne yapacaksın? Sabiha'nın dediğine nazaran pek cevval, zeki bir hanım imiş. Sakın her işi karmakarışık etme!

**Sadi Bey:** Doğrusunu söyleyeyim mi, Said, ben bu işe mâhaza pederimi memnun etmek üzere giriştim. İki ihtiyarın kuruntusu bizi bu zahmetlere sevketti, yoksa emin ol ki: bu ziyareten hayırlı bir tehil çıkacağını hiç ümit etmiyorum. Afro..., buz gibi soğuk, ipeklere bürünmüş, atlaslarla süslenmiş bir canlı ben hiç işime gelmeyen şeylerden. Her ne ise biz edep ve hatır-ı aileye bu kadar riayet edelim de..

**Said Bey:** Demek sen benim işmi de bu huysuzlukla işgal edeceksin, sabiha ile bana acımıyor musun? Ne olursa senin sayende olacaktı.. Ey amcanın hanesine gidince Güzin Hanımefendi'ye ne diyeceksin?

**Sadi Bey:** Ne diyeceğim, sözlerine kısaca ya evet yahut hayır diye resmi cevaplar vereceğim önüme bakacağım, ihtimal gözlerimi yüzüne kaldırmaya bile cesaret edemeyeceğim doğrusunu söyleyeyim mi Said, benim fikrim kendi işimi yapmak değil, sabiha hanım ile sizin mülakatınıza münasip birer zemin ihzâr etmek üzere amcama gidiyorum. Başka ne demek hakkın var?

Nafi Bey odaya girer.

**Nafi Bey:** Beyefendiler, bir kere daha hoş geldiniz, safa geldiniz. Sadi Bey hanginizdir, acaba? (Sadi Bey önde Said Bey biraz arkada ilerler) hoş geldiler! Görüyorsunuz ya ben ihtiyarım ama sizin gibi azizlerimi sırtını ocağa dayayarak istikbal ettim!

Biz eski Osmanlıyız, damımız altına tenezzül eden zevatın atlarının, yüklerinin yerleştirildiğini gözümüzle görmeliyiz!

**Sadi Bey:** İsimlerimizi uşaklarımızdan öğrenmiş, (Nafi Beye dönerek) himmet ve dikkatiniz şayan-ı takdirdir. (Tekrar Said Beye hitap eder) Said bu seyahat elbiselerini amcamın evine gitmeden çıksak, çamur içinde, insanı adeta sıkılıyor.

**Nafi Bey:** Sadi Bey, Said Bey! Beyefendiler, rica ederim, burada öyle teklifli, teklifli bulunmayın, burası sizin olduğunu bilmiyor musunuz, neden yabancı gibi duruyorsunuz?

**Said Bey:** (Sadi beye)

Doğru söylüyorsun, Sadi, ilk darbe-i muharebenin nısfî demektir, derler.

**Nafi Bey:** Beyler, ne düşünüp sıkılıyorsunuz? Burasının kendi eviniz olduğunu neden unutuyorsunuz?

**Said Bey:** Evet harbe şiddetle başlamalıyız, amcamızın hanesine gidince siz de benim derecemde şevkli bulunmalısınız.

**Sadi Bey:** Harbe şiddetli başlarsak, ihtimal sonra iâdede muhtaç kalırız, iyisi mi kemâl-i ihtiyatla hareket ederek hatt-ı ricatımızı emin bulunduralım

**Nafi Bey:** (Misafirlerin peşinden yürüyerek ve nihayet ikisinin ortasına girerek)

Sadi Bey oğlum, hatt-ı ricat dediniz de hatırıma Süleyman Paşa merhum ile Karadağ'da muharebelerimiz geldi. Makam-ı cennet olsun, merhum maiyetini etrafına çağırıldı ve..

**Sadi Bey:** (Nafi Bey'in omzuna vurarak)

Pekala, babalık, pekala! Şimdi biz de sizin maiyetinizi çağıracağız!

**Nafi Bey:** Merhumun maiyetindeki asker beş bin kişi kadar..

**Said Bey:** Sadi, saatin kaçta geldi?

**Nafi Bey:** (sözünde devamla)

Ne diyordum, beyler? Ha beş bin kişi kadar olan maiyetini etrafına...

**Sadi Bey:** (Saatine baktıktan sonra)

Yediye beş var.

**Nafi Bey :** (devam eder)

Bu beş bin kişi ile merhum yolu açmaya ahdetmişti.. Lakin hep babayiğit askerler..

**Sadi Bey:** İhtiyar dostum, bize birer kupa sıcak ponç verirseniz muharebenize daha şevk ve hararetle devam ederiz

**Nafi Bey:** Ponç mu dediniz? Acayip gelir gelmez bu ne nezaket!

**Sadi Bey:** Evet, bu uzun seyahatten sonra birer kupa sıcak ponç aklımızı başımıza getirecek! Madem ki : burada teklif teklif yok..

**Nafi Bey:** Mehmed, onları beylerin önüne koy, kendileri arzu buyurdıkları gibi yapsınlar, bana da bir çay ver ki: aziz oğullarımla karşı karşıya içeyim. Beyefendiler,

ben çoktan ağzıma koymuyorum, lakin konyak birincidir sanıyorum. İçiniz de ısınınız bakayım!

**Sadi Bey:** (Yavaşça Said Bey'e hitaben)

Bu adam pek küstah bir şey; lakin nev-i şahsına münhasır olanlardan! Bir parça eğlenelim bari (elindeki ponç kadehiyle Nâfi Bey'e dönerek) şerefe peder efendi!

**Said Bey:** İhtiyar nihayet bir otelci olduğunu unutarak bizimle muhabbet meclisine oturmak istiyor!

**Sadi Bey:** Babalık, eşyaya, takımlara bakılırsa burada işiniz iyi gidiyor zannediyorum

**Nafi Bey:** Beyler, malumunuzdur ki: ben işten çoktan çekildim. Bizim kethüda buralarda uğraşır durur. Mamafih etrafındaki âhalinin işleri de eksik olmaz, sanki muhakeme-i şeriyeye imiş gibi civar köylerin yarı devası şu odada halledilir.

**Said Bey:** Pekala, babalık, demek keyfiniz yolunda (Said Bey'e dönüp bir kadeh konyak içerek) Said, bu konyak pek güzel. Bu kadar saatler döndükten sonra üç dört kadeh yuvarlar isek ayyaşlık addolunmaz zannederim, bir de sen iç! (Said de iç, Nafi Bey mütaacübane ve menfulâne bakar)

**Nafi Bey:** (Kendi kendine) İşte alafranganın daniskası! Acaba biraderin yanında bunlar öyle mi? Her ne ise sabır edelim. Bu soğukta birkaç kadehten sanki ne olur? Ben de taasuba mı kapılıyorum nedir? Ha, beyefendiler, süleyman paşa merhumun karadağ muharebatından bahsediyorduk... asker..

**Sadi Bey:** Babalık, muharebe yerine akşam yemekten bahsetsek daha iyi olur. Biz açıktan ölüyoruz, yiyecek neniz var bakalım?

**(mâbadı var)**

## Yıldız Pazar

Her türlü levazım-ı kırtasiyenizi bu İslam müessesesinden tedarik ediniz.

Bilhassa tek çizgili, çifte ve kare (merbu) çizgili mektup defterleri kaliteli mevcuttur.

Musiki notu defterleride bulunur.

Nefis kartlar, renkli levhalar için pazarımız şöhret-i mahsusayı haizdir. Mahaza ahval hazıra dolayısıyla bu hususce pek zengin olmadığımızıda itiraf ederiz.

Mağazamızda mevcut resim kâğıtlarını bugün başka bir tarafta bulmak mümkün değildir.

Gayet güzel fantezi cep defterleri, kâğıt ve tarifler mevcuttur.

### **Kitapçılık Kesimi:**

Bu kesimde kaliteli mevcut eserden bazıları:

Neşriyat–u Edeb Muaşerat: Ser karın hasret şehriyarı lütf-ü simavi pek aktı.

Mektep Terbiyesi: Mekteb-u aile terbiyesi hakkında en zevk telkiyatı camu mükemmel bir eserdir.

Çocukların Şiir Defteri: Her çocuğun istifade edebileceği mükemmel ve resimli şiir mecmuasıdır.

Nefrin: Ustad muhterem Mahmut Ekrem Bey merhumun en zevk eseridir.

Medain Harabeleri: Hüseyin Daniş Bey Efendinin; Feylezof Rıza Bey tarafından yazılmış bir mukaddemeyi havi.

Katırcı Oğlu: (Tarihimizin açıklı bir va'kasını musavver küçük hikâye).

Bektâşilik ve Bektâşiler Muharriri: Şeyh. Baba Terya.

İngilizceden Tercüme Numuneleri: İngilizceye çalışan her zatın birer tane edinmeleri adeta elzem olan mühim ve istifadeli bir eserdir.

Kütüphanemiz yakında pek mühim asar neşrine başlanacağını şimdiden tebşir ederiz.

Donanma, Mihbân ve Gün Doğuşu mecmuaları kütüphanemizde tevzi olunur.

## **Fiyatı 7 Buçuk Kuruş**

### **Evkat-ı Şerbeli**

### **Cep Takvimi**

### **1335 senesine mahsus**

Ay Yıldız Pazarı'nın, hissbi pek mükemmel ve malumatı pek vası olan bu küçük, sevimli takvimi geçen sene olduğu gibi bu senede büyük bir rağbete mahzur olduğundan miktarı ziyadesiyle azalmıştır. Her halde en doğru ve nefis bir cep takvimi kullanmak isteyenlerin acele etmeleri lazımdır.

O satı ve ezanı saatleri ati olan hissayat kırmızı ve siyah mürekkeple ayrı ayrı renkte basılmış olan bu mükemmel takvimin fiyatı (5) kuruştur.

### **Takvimli**

### **Akıl Defteri**

Ay Yıldız Pazarı'nın geçen sene tabi ettirdiği küçük takvimli akıl defteri, memleketimizde şimdiye kadar hiçbir mahilerin nail olamadığı fevkalade bir rağbete mazhur olmuş ve binaenaleyh az zamanda mevcudi kalmamıştı. Bu sene vesaitin fikdanni nazar itara alan müdirüyeti tabinden sırf nazar etmiş ettisede muhterem müşteriler tarafından gerek şefaha ve gerek tahiren vuku bulan müracatı mütüvellie üzerine sırf müşterilerini memnun etmek maksadıyla mühtevid miktarda olarak tabi mecbur olmuştur. Esasen mevcudu azalmış olan bu sevimli muhtıralar sırf sermayesine ölmek üzere biz ciltlileri 35 kuruş ve altı biz o seti fantezi kâğıtla kaplı olanlar 25 kuruş fiyatla satılmaktadır.

3.7. Yedinci Sayı

*GÜN DOĞUŞU*

(Kapak)

MÜNDERCAT

Hafta Muhasebesi

Yine Sineklere Dair .....

Çocuğun Mertebesi ve Hakkı ..... İbrahim Aşkî

Haftanın Dertleri ..... Halil Necati

Kuşların Seferberliği

Âlemi Fotoğrafyadan ..... K. Emir

Mütenevvia .....

Bir Gecenin Hataları ..... Ali Rıza Seyfi

Dersaadet

Ali Şükrü Matbaası

1335

<b>Gün Doğuşu Dergisi</b>	Abone Şeraiti: 47. Nüsha itibariyle bir seneliği 200 kuruş Altı aylığı 155 kuruş Bayilere yüzde yirmi tenzilat yapılır.
-------------------------------	---

**İhtar:** Mektep talebeleri için Bahr nüshası idareden almak şartıyla – (6) kuruşdur.

Abone fiyatı ise altı aylığı (120) ve seneliği (240) kuruşdur. Mamafiya talebe olduğuna dair mektepten bir vesika getirmesi meşruttur.

İdareemiz; mektep talebisine diğer bir suhulet olmak üzere abone bedelinin üç taksitte ödenmesinide kabul eder. Herhalde talebelerin bu müsfeta suhulettten istifade edeceklerini ümit ederiz.

#### **İlan Şeraiti:**

için ilanat müdürümüzle görüşmek lazımdır. Bu hususta idarehaneye kadar ihtiyar-ı zahmet olmayıp yalnız bir kartla beyan-ı keyfiyet edilmesi kâfidir. Memurumuz her halde gelir, sizi bulur.

#### **Bedii Eserler Kütüphanesi:**

##### **Karin-i Osmaniyeye Mühim Bir Tebşir!**

Arifan-ı Milliyemizi Tezyid ve Temenniye Yolunda Atılacak Yeni Bir Adım!

Mecmuamız sahib-i imtiyaz ve müdürü tarafından “Ciddi Eserler Kütüphanesi” namı altında yeni bir kütüphane tesis ediliyor. Bu kütüphanenin umumi projesini gelecek nüshamızda neşredeceğiz. Bu kütüphane şark ve garbın ciddi ve (silik) âsârını ihtiva edecektir. Kütüphanenin yakında neşredilecek olan birinci kitabı, meşhur İngiliz feylesofu “Herbert Spencer”ın “Terakki: Kanun ve Sebebi” adlı eseridir. Bu eser, aslındaki ruhu kaybetmeyecek surette ehliyetli bir kalem tarafından tercüme esdirmiştir.

**GÜN DOĞUŞU**Müdür ve Sahib-i İmtiyaz:

Ali Şükrü

İdarehane: Cağaloğlu Yokuşu

Ali Şükrü Matbasında

**Haftalık Edebî ve İlmî Mecmua****Hafta Muhasebesi**

Maarife dair açtığımız musahebe biraz uzun gidiyor. Lakin bahsin değeri olduğu için mensuf kârilerimizin aflarını diliyoruz.

Geçen musahebemizde ebeveynin, hükümetin en birinci vazifesi çocuklarda yahut umumda taleb-i ilim şevkini beslemek, büyütme olduğunu görmüş idik. Şimdi bunun suret-i icrasını düşüneceğiz. Filhakika her çocukta fitraten mevcut ve zahir olan bu şevk, bu talep ailede, muhitte söndürülemezse insanı ilim peşinden memleket memleket dolaştırabilir. Ebeveyn yahut hüküm halktaki taleb-i ilim saikasının yolunu, önünü açarsa kâfidir, öte tarafına yalnız seyirci olabilir. Demek ki bizim için ilk ve son vazife budur.

Hâlbuki çocuk da gözünü açıp elini ayağını oynatmaya başlar başlamaz zahir olan görmek, yapmak, anlamak, tecrübe etmek arzusunu biz pek hüsn-ü telakki etmeyiz. Onun bir sevk-i tabii olduğunu ve çocuğun o saikaya bizzarure tabiat ettiğini düşünmeyiz. Hele hiç düşünmeyiz ki çocuğun hemen yegâne zevki, saadeti kendini ruhundan ahz etmekte olduğu emirleri yerine getirmekten ibarettir. O emirler ise hep kendini bil, muhitini öğren gibi emirlerdir. Filhakika dikkat edilirse görülür ki bebek evvela eli, ayağı vesir azası kendisinin olduğunu ve onların şöyle böyle hareket ettiğini öğrenir; şeklini, hacmini beller; bundan evvel gözünü açıp baktığı vakit her gördüğünü kendisi görür ve bir noktada görür. Yavaş yavaş tecrübe ve müşahede ile kendi bedenini, validesini, muhitindeki eşyayı birbirinden tefrik eder. Kendini muhitinden ayrı belledikten sonradır ki görmediğini gördüğü vakit, yabancı, düşman zanneder. Hâsılı bütün bu ahvâl çocukta nefis noktasının tezâhürü, “ata ve ana” mefhumlarıyla idrain, aklın, fikrin inkişâfidir; bu tezahür inkişâf ise fitratın



hükmüdür; tabiatın lategayyür kanunu, halkın ezeli ve ebedi iradetidir. Eğer kendimize vücut ve kıymet veriyor isek evladımız da kendine vücut ve kıymet vermek üzere zuhur eden hal ve hareketi memnuniyetle kabul etmeliyiz. Tabiata muhabbetimiz, kanun-u tabiata hürmetimiz varsa onun çocuğumuzda zuhur eden asarını zevk ile temas etmeliyiz. Ve o asarın zuhuruna ve tekâmülüne muavenetle tabiatın bu hizmetine iştirak etmeliyiz. Yahut çocuğun yaradılışını, yine aynı yaradılışın mâbudundan ibaret olan doğma ve büyümesini ve bu esnalardaki harekât ve sekânetini irtâd ve kudret-i ilâhiye ^sarı görüyor isek çocuğun, emr-i ilahiye tâbi olduğunu düşünüp kendimizi ibadete dalmış bir masum huzurunda addederek ona samimi ve daimi bir şefkat ve şükran ile muamele etmeliyiz. Acaba yeni yeni tecelliyatı görüp de sermüstesna bir incizâb ile atılan ve ruhundan, gözlerinden şevk ve neşe fizân eden bir çocuk o tecelliyat-ı latifenin hepsinden daha cazip, bir temas değil midir?

Dereler, tepeler, denizler, sahiller, ormanlar, ovalar, çiçekler, kuşlar insan yavrusundan güzel ve sevimli nasıl olabilir ki bir yeni aynı ruhtur; saf ve şeffaf, latif ve câzip bir ruhtur. Şecere-i insaniyetin bir meyvesidir ki yaprakları, dalları, gövdesi onun yanında pek sönük kalır. Hâsılı çocuk bütün meşgalesiyle, bütün galesiyle kadri bilecek bir nimet, zayi edilmeyecek bir saadet, gayet büyük bir devlettir. Ona hizmet etmekten en birinci en lezzetli bir vazife bilmeliyiz.

*Sakın olmaya ki cehaletimiz bizi*

*İnsanı mülk, cihanı cennet*

Gören çocukların başına bela yapmasın ve onları da bizim başımıza bela yapmasın. Çocuğun şunu bunu alıp evire çevire bakmasına, öğrenmesine yürümesine, uyanmasına bazı işler yapmaya çalışmasına asla mâni olmamalıyız; bilakis alıp bakacağı oynayacağı, öğreneceği şeyleri icap ederse ayrıca tedarik ederek çocuğa zamanında ve mekânında vermeliyiz. Çocuğun mümkün ise ayrı odası ayrı eşya ve oyuncakları, dolabı olmalı; gezme, oynama, konuşma vakitleri olmalı ki faaliyetleri ne müntefi olsun ne de muzır.

Ebeveyn kendi evladı için ne yapabilirse hükümet de evlad-ı memleket için onu yapmalıdır ki hikmet-i vücudu mevcut olsun. Çocuklar için büyük bahçeler, oyun ve eğlence yerleri, sergiler, müzeler, oyuncak ve model mağazaları, resimli güzel kitaplar, haritalar, resimler, levhalar, konferanslar, tefriciler, seyahatler,

ziyaretler.. Tertib edilmelidir. Çocukların her yer önlerine esbâb-ı tenbih ve talimi serpmeli. Köyün muhtarı, mektebin muallimi, camiinin imamı çocuklara ilim numuneleri olmalı ve rütbelere, mürettibler yükseldikçe ilim de nazarında yükselmeli. Hiç bir ilim makamında cahil görmemeli, hiçbir cahili haddin ziyade yükselmiş görmemeli. Hususi ve umumi işlerin hep ilim ile görüldüğünü ve ilimsiz görülmediğini ve görülse de makbul olmadığını anlamalı. Muhitini mesvuk-u ilim ve taleb-i ilim görmeli. Ticaret yapmak, servet sahibi olmak, büyük memuriyetlere geçmek ancak ilim ile olacağını yakinen bilmeli ve insan gibi yaşamak için taleb-i ilimden başka bir tarık görmemeli; ilimden gayri bir sanat ve meziyet ile yükselmiş kimse gözüne ilişmemeli. İlimin emniyet, adalet, refah ve saadet getirdiğini, ilmin maişet ve hayatı tanzim ettiğini, ilimden ve âlimden merhamet, muhabbet geldiğini bilmeli. Âlimin kimseye yük olmadığını, cahilin ve cehlin çekilmez bir yük olduğunu görmeli. Anasını, babasını, bütün civarındaki büyükleri okumaya, öğrenmeye çalıştığını, mualliminin dahi daima tahsil-i ilim ile meşgul olduğunu, servet sahiplerinin, ticaret ve ziraatte ileri gidenlerin, devlet memuriyetinde bulunanların, hâsılı göze görünen büyük küçük bütün makam sahiplerinin zaman, mekân müsait oldukça tahsil-i ilimden, tenvir-i fikirden fariğ olmadıklarını görmeli. İşte hükümet ve onu doğuran cemiyet, çocukları ve halkı böyle bir muhit içinde yaşatırsa maarifi neşredebilir.

Ebeveyne evladını talim ve terbiye etmek vazifesini fitrat tevdi etmiş. Ebeveynin evlad üzerindeki hükümeti ve evladın ebeveyne itaati kanun-u mahiyet yahut kanun-u hilkat muktezasıdır; tarafeyn birbirinden, birbirinin hak ve vazifesinden, selâhiyet ve hizmetinden memnundur. Ebeveyn evladının nasihatten, misal ibret ve hikmetinden ders almadığını muhabbet, şefkat itaat gibi insani faziletleri unutup hayvaniyete düştüğünü görünce sesini yükseltmeye, sözünü sertleştirmeye mecbur olur; bazen cebir ile, darp ile onu insaniye iade etmekte muzdâr kalır. Ebeveynin hak ve selâhiyetini tebyid edecek misal tabiatta da vâki olur. Hepimiz nefsimizi muhakeme edersek görürüz ki her işte, her yolda hatta vaktinde ve itidal ile yiyip içmek, yatıp kalkmak gibi âdi işlerde bile ilk yanlış fitrat affeder, ikinciye belki yine affeder; üçüncüyü pek hafif ceza ile yani tenbih ile geçer.. Gittikçe cezasını teşdid eder. Eğer biz anlamamakta ısrar edersek o da anlatmakta ısrar eder ve bunun sonunda bizim için hezimet, nedamet, hastalık ve nihayet ölüm muhakkaktır.

Şimdi gelelim hükümetin bu babdaki hak ve vazifesine: malumdur ki hükümet dediğimiz zat yahut zatlar halkın mukavele ile bazı hizmetlerini deruhde etmiş kimselerdir ve bu hizmetler ile suret-i ifası mukavele ile yani nizam ve kanun ile mafsal ve muvazzıh gösterilmiştir. Yahut gösterilmek lazım gelir. İcap ettikçe de tarafeyn görüşür, anlaşır. Mebuslar halkın vekilleri olup hükümete nizam ve kanun verirler; işte maarif nâfia ve lâzımeyi neşretmek vazifesi de bu meyandadır. Bu vazifeyi halkın hükümete gördürmesi doğru mudur, değil midir? Halk kendi kendine ilim ve marifeti tahsil, tervec ve ilan etmiyor mu, edemez mi, etmemiş mi? Biz de hükümet bu vazifeyi deruhte etmezden evvel maarif-i umumiye ve hususiye cihetiyle ne halde idik? Bade ne haller kesb ettik? Bunlar hep düşünülecek, insaf ile muhakeme edilecek noktalardır. Mamafih biz diyelim ki millet; bilâitiraz malik olduğu hürriyet-i kâmile ile düşünüp bu vazifeyi hükümete tevdi ve o da kabul etmiş. Kezalik bu vazifenin suret-i ifası; esas noktaları gözetilerek tayin edilmiş olsun. Bu takdirde maarif nezareti hakiki milletvekillerinin verdiği yahut onlarla görüşerek tayin ettiği nizamnamenin ahkâmı dairesinde neşr-i maarif etmek vazifesiyle tevzif edilmiş demektir.

### **YİNE SİNEKLERE DAİR**

Geçen nüshadaki makalemizde mahiyet katillerini bir nebze izah ettiğimiz sineklerin tahribat-ı müthişesinden milletimizi, dolayısıyla bütün enbâ-ı beşeri kurtarmak için herkesin el ele vererek bunlara karşı müthiş bir mücadele açmaları lazımdır.

Bilhassa Amerika'da sineklere karşı açılan mücadelelerden büyük ve müfid neticeler elde edilmiştir. Her hastalıkta olduğu gibi sinek afetinden de kurtulmanın en birinci çaresi, tedavi değil ancak tedâbir-i maniâdır. Tedavi, (mâni)nin yanında arzî bir şekildir. Bunun için de yapılacak iş, haddizatında pek basit olmakla beraber ziyadesiyle külfetlidir. Mâhaza bu külfetin mukabili olan nimet-i sıhhat her halde bizi, o külfeti ihtiyara sevk edecek derecede mühim ve tatlıdır. Sineklerden kurtulmak için tavsiye edilen yegâne tedbir, sineğin yumurtlayacağı pislik yığınlarını ortadan kaldırmaktır. Bu da merâm edildiğinden sonra o kadar güç bir mesele teşkil etmese gerektir.

Mesela Amerika'nın "Ceksonvil" denilen şehrinde evvelleri müthiş bir tifo hastalığı hüküm sürüyormuş. Buranın sıhhiye müdürü olan Doktor "Çarls Feri" namındaki zat memleketini bu hastalıktan kurtarmaya azim etmiş; çalışmış ve görmüş ki tifo hastalığı sineğin, insan pisliğinden tecridiyle mütenâsip bir surette tenâkus ediyor; tedâbiri bu müşahedeye ibtinâen tatbik suretiyle az zamanda şehri tifo hastalığından tamamıyla kurtarmıştır.

Gerçi bizim su ve lağım tertibatımızın berbatlığı, berbatlığı değil adeta yokluğu bu mühim mücadele-i sıhhiyede o kadar sarih muvaffakiyet temin etmemize müsait olmadığını da teslim ederiz. Fakat herhalde hiçbir şey yapmamaktan, az olsa da yine bir şey yapmak yeğdir.

Birçok Amerika ve Avrupalı müdakkiklerin bu hususa dair olan tedkikât ve taharriyatının netâyici şöylece hülâsa edilebilir: "İlkbaharda meydana çıkan sinekler, kıştaki uyuşukluk veya uyku devrinde hayatını kurtarabilenlerdir. İlkbahar günlerinin öğleye doğru artan sıcaklığı bunları, buldukları aralıklardan, yarıklardan dışarıya çıkmaya teşvik eder. Dışarı çıkınca ilk işleri bittabii yaşamak için yiyecek tedarik etmektir. Bu esnada ısırarak derecede kuvvetleri olmadığı için maya halinde yiyecek ararlar yahut buldukları yiyeceği sulandırmaya çalışırlar.

Bunun için de tercihen çürümekte, tefessüh etmekte olan mevâdı ararlar ki bu mevâd bittabii milyarlarca "bakteriya" yı hâvi bulunur. Buralardan aldıkları gıdayı, sinek pisliği halinde rastgele her yere bırakırlar. İşte asıl tehlike menbâ; bilhassa yiyecek ve içecek üzerine bırakılan bu ifrazâttır. Bu vechile kuvvet peyda eden sinekler biraz sonra çiftleşirler ve dişi sinek on, on beş gün zarfında yumurtlayacağı.150 yumurta için münasip bir yer arar. Aradığı bir yer, çıkacak yavrularla kendisinin kolaylıkla gıda bulabileceği bir yerdir ki bu da her nevi gübre yığınlarıyla tefessüh etmekte olan her türlü mevâddır. Yumurtalarını böyle pislik yığınlarına bıraktıktan sonra gelir, gayri mahfuz süt kaplarına, matbahta veya kilerde bulunan her şeyin üstüne konar ve pislik yığınının aldığı mikropları bırakır. Onu tamamlamalıdır ki bir tek sineğin taşıdığı mikroplar takriben bir ve bir çeyrek milyondur".

Yukarıda sineklerden kurtulmanın çaresi onları öldürmeye çalışmaktan ziyade üremesini teshil eden pislik yığınlarını ortadan kaldırmaktır demiştik. Bu vazife kısmen hükümete, kısmen de ferde aittir. Hükümete ait olanı hükümete bırakalım.

Elbette hükümet ikâzât-ı lâzıme-yi nazar-ı itibara alarak ümit ederiz ki elinden gelen her şeyi yapar. Bu hususta efrada düşen vazife de mücemmil bir ifade ile “ferdî temizlik” dir. Bundan maksadımız sadece beden temizliği değildir. Asıl iş, sinekler için bir men-i gıda ve tesir olabilecek hiçbir şeyi meydana bırakmamaktır. Ferd bir defa bunu vazife bilir ve huy edinirse, bu huy, sâri bir surette komşularına da geçebilir. Herkes içinde yaşadığı cemiyetin sıhhat ve saadetinden mesuldür. Nasıl ki bir yere zehir yapmak hakkımız dahilinde değildir, sineklere ... bırakmak da aynıyla böyledir. Lâkaydının tevliid ettiği mesuliyet çok defa tasdik tevliid ettiğinden fazladır.

İnsan kendi bahçesinde gübre yığını mevcut olup olmadığına, bulaşık suyunun meydana dökülüp dökülmediğine dikkat ettikten maada komşularının bu hususa riayet edip etmediklerini de kontrol etmelidir.

Unutmamalıdır ki bu gibi tekayyüdâta karşı gösterilen lafzı ve ihmali, kendiniz ve efrad-ı ailenizin hayatıyla beraber hemşehrilerinizin de hayatını göz göre tehlikeye maruz bırakmak demektir. Bu ise insanlığa her halde yakışır bir hal değildir. Sinek mücadelesinin derece-i azimetini layıkıyla izah için netice olarak bir tek sinek bir yaz zarfındaki zürriyetinin miktarına bir göz gezdirelim.

Şimali Karolina meclis-i suhhiyesi tarafından neşredilen atideki miktarlar akla durgunluk verecek bir mahiyettedir:

1 Mayıs'ta: bir sinek yumurtasından bir küçük kurt çıkar ki bu kurt dişi bir sinek olur.

25 Mayıs'ta: bu dişi sinek vasatî olarak 120 yumurta bırakır.

5 Haziran'da: 120 sinek çıkar ki bunun 60 tanesi dişi olup 7,600 yumurta bırakırlar.

1 Temmuz'da: 7,600 sinek çıkar. Bunların 3600'ü dişidir.

14 Temmuz'da: 2600 dişi sinek 432,000 yumurta bırakır.

25 Temmuz'da: 432,000 sinek çıkar; 216,000 dişidir.

14 Ağustos'ta: 216000 dişi sinek 25,920,000 yumurta bırakır.

24 Ağustos'ta: 25,920,000 sinek çıkar; bunun 12,960,000 dişidir.

17 Eylül'de: 12,960,000 dişi sinek 1,000,200,000 yumurta bırakır ki bu yumurtalardan 4 Teşrinievvel'de (1,000,200,000) sinek çıkar!

### **Tolstoy'un Masallarından:**

#### **KÜÇÜK ŞEYTAN ÇALDIĞI EKMEK KABUĞUNU NASIL HAK ETTİ?**

İşte size küçük bir masal. Fakat dünyanın en büyük adamlarından birinin yani meşhur Rus hâkimi "Tolstoy" un kaleminden çıkma.

Çok defa işitiriz:

*"Filancı, rütbesi veya mevkiî küçük iken yahut fakir veya orta halli iken çok mükemmel ve faziletlidir. Vatanperver bir kimse idi... fakat, rütbesi büyüyünce veya mevkiî yükselince veyahut zenginleşince...."*

İşte birçok kimseyi şaşırtan bu şâyan-ı hayret tebdilin sebebini şu küçük masalı okuyup bitirdiğiniz zaman aynen görecek ve son senelerin birçok muamelelerini halletmiş bulunacaksınız.

Fakir bir mujik kahvaltı etmeden tarla sürmeye gitti. Beraberine bir ekmek kabuğu almıştı. Sapanını hazırladı, barkirlerini koştu. İşe başlamadan evvel ekmek kabuğunu bir çalının altına koydu ve kaftanıyla da üstünü örttü. Barkiri yorulduğu ve kendisi de acıkmaya başladığı zaman durdu; barkirin takımlarını çıkararak otlamaya koyuverdi. Kendisi de kahvaltı etmek için kaftanının olduğu yere gitti.

Mujik kaftanı kaldırdı- ekmek kabuğunun yerinde yeller esiyor!.. Mujik aradı, aradı, kaftanı evirdi, çevirdi; silkeledi- ekmek kabuğundan hala eser yok! Mujik şaşırdı. Garip şey! Görünürde kimse yok; fakat ekmek kabuğunu da herhalde biri almış!

İşte küçük şeytan, mujik tarlayı sürmekle meşgul iken ekmek kabuğunu çalmış ve çalının arkasına çömelerek mujiğin küfür savurmasını bekliyordu. Mujiğin biraz canı sıkıldı.. İşte o kadar.

*"Zarar yok!" dedi "herhalde benden ziyade ihtiyacı olan biri almış olmalı. Yesin! Afiyet olsun!"*

Mujik yakındaki ırmağa gitti, biraz su içti ve bir müddet dinlendikten sonra barkirini tuttu ve tekrar sapan sürmeye başladı.

Küçük şeytan, mujiği günaha sokmadığına hayıflandı. Geriye baş şeytana giderek, mujiğin ekmek kabuğunu nasıl çaldığını mujiğin kızıp küfür edeceğine “*afiyet olsun!*” dediğini anlattı.

Büyük şeytan fena halde kızdı. “Eğer mujik bu işte seni alet ediyorsa senin şeytanlığına yazık!” dedi devam etti” tuhaf şey!.. Eğer bütün mujikler bu vechile bize galebe edecek olursa bizim şeytan namı altında yaşamamıza ne lüzum, ne mana var? İşi herhalde bu şekilde bırakamayız. Haydi bakayım! Git ve mujiğin ekmek kabuğunu hak et! Eğer üç yılda mujiği alet edemeyecek olursan seni mukaddes suya sokarım!

Mukaddes suya sokulmaktan ziyadesiyle ürken küçük şeytan, ekmek kabuğunu nasıl hak edebileceğini düşünmeye başladı. Düşündü, düşündü. Nihayet bir insan kılığına girdi ve fakir mujiğe “yanaşma” oldu. Mujiğe akıl öğretti ve kuru mevsimde sazlığa buğday ektiler. Güneş öbür mujiklerin tarlalarını yaktı. Kavurdu. Fakir mujiğinkiler ise sulak yerde mükemmel büyüyerek zengin ve iri taneli başaklar verdi. Aldığı mahsul mujiği bütün sene idare ettikten başka artıyordu bile!

İlkbaharda “yanaşma” tepelere buğday ekilmesini mujiğe söyledi ve öyle yaptılar. O sene, pek yağmurlu gitti. Diğer mujiklerin mahsulâtı ya seller tarafından sürülüp götürüldü yahut tarlalarda çürüdü kaldı. Fakir mujik ise tepelerdeki tarlalardan bol bir mahsul aldı. O kadar bol ki fazlasını ne yapacağını bilemiyordu.

“Yanaşma” imdada yetişti ve fazla mahsulden ispirto yapmayı tavsiye etti. Mujik ispirto çekti ve içki yaptı; kendisi içindi ve diğer mujiklere de içirdi.

Küçük şeytan, büyük şeytana giderek ekmek kabuğunu herhalde hak ettiğini müftehirâne anlattı. Büyük şeytan meseleyi bizzat tahkik etmek üzere küçük şeytanla birlikte mujiğin kulübesine gittiler. Mujik, komşularını davet etmiş içki ikram ediyordu.

Mujiğin familyası sakilik ediyor..

Komşulara içki dağıtıyordu. Bir aralık ayağı bir iskemleye takılarak düştü ve bardaktaki içkiyi döktü. Mujik fena halde hiddetlendi ve karısına sövüp saymaya başladı!

Küçük şeytan, büyük şeytanı dirseğiyle dürterek sordu “*acaba mujik ekmek kabuğunun çalındığına şimdi hiddetlenip küfür etmez mi?*”

Mujik karısına gönlünün istediği kadar küfür ettikten sonra kalktı, içkiyi kendisi dağıtmaya başladı. O aralık tarlalardan fakir bir mujik, davetsiz olarak geldi, selam verdi... oturdu. Herkesin içki içtiğini görünce, yorgunluğunu gidermek için bir “yudum” da kendisi istedi. Bekledi, bekledi; dudaklarını yaladı. Ev sahibi hiç aldırmadıktan başka mırıldanarak “kim bilir kim! Ona da verip içkimi ziyan edemem!” dedi.

Büyük şeytan buna fevkalade memnun oldu. Fakat küçük şeytan mütekebirâne “*dur bakalım! Dahası var!*” dedi.

Zengin mujikler oturdu ve içmeye devam ettiler. Ev sahibi de muttasıl içiyordu.

Şimdi birbirlerini medh etmeye, yalan yanlış söz söylemeye başladılar. Büyük şeytan dinliyor ve işittiklerinden fevkalade mahzuz oluyordu.

“*Eğer bu içki onları bu derece tilki yapmakta devam ederse çok geçmeden birbirlerinde dolandırmaya başlayacaklar ve işte o zaman tamamıyla bizim pençemize düşmüş bulunacaklar*” dedi.

Küçük şeytan “*biraz daha sabret*” dedi. “bir kadeh daha atsinlar. Şimdi onlar birbirlerini aldatmaya çalışan bir tilkidir. Fakat biraz sonra birbirini yemeye, parçalamaya müheyyea bir kuvvet olacaklar!”

Mujikler birer kadeh daha parlattılar. Dilleri kabalaştı. Terslik, titizlik geldi. Layıkıyla anlaşamadıkları için hiddetlenip bağışmaya, boğuşmaya ve nihayet birbirlerini yumruklamaya başladılar.

Hatta ev sahibine bile küfür edip dayak attılar. Büyük şeytan sevincinden çıldırıyordu. Küçük şeytan “biraz daha sabırlı ol!” dedi “onlar şimdi aç kurt gibi birbirlerine saldırıyorlar. Hele bir kadeh daha içsinler... domuz gibi çamurlar, pislikler içinde yuvarlanıp duracaklar!”

Birer kadeh daha içtiler ve artık zil zurna sarhoş oldular. Söylenmeye, homurdanmaya başladılar. Neye dair konuştuklarını bilmeksizin hep birden konuşuyor, homurdanıyor ve barışıyorlardı. Bir müddet sonra kalktılar, kimisinin



kimisi de çift olarak evlerine döndüler. Yolda sallana, sallana, düşe kalka çamurlarda, pisliklerde yuvarlana yuvarlana gidiyorlardı. Ev sahibi, misafirlerini selamlatmak için ilk evvel dışarıya çıkmıştı. Yüzükoyun çamurun içine düştü. Tepeden tırnağa kadar çamura bulandı. Yerde yuvarlanıyor ve domuz gibi homurdanıyordu.

Büyük şeytan, hepsinden ziyade bundan memnun oldu.

*“Aferin!” diye küçük şeytana bağırdı “Yaptığın bu içki çok iyi! Ekmek kabuğunu tamamıyla hak ettin! Doğrusunu söyle, bu içkiyi nasıl yaptın? Zannedirim ki mujikleri tilki gibi yapmak için evvela biraz tilki kanı karıştırdın, sonra biraz da kurt kanı karıştırdın ve en nihayet onları hakiki birer domuz yapmak için bir miktar da domuz kanı karıştırdın, değil mi?” dedi.*

*Küçük şeytan “hayır!” diye cevap verdi “Öyle değil. Benim yaptığım yegâne iş mujiğe lüzumundan fazla mahsul aldırma oldu. O, murdar hayvanların kanları insanların damarlarında esasen mevcuttur. İnsan yalnız kendisini besleyecek kadar ekmeğe mâlik bulunursa bu kan cibiletini hiçbir vakit gösteremez. Bu halde iken o kanatkardır. Hatta en son lokmasını bile kaybetse fazla keder etmez. Fakat bir de ona lüzumundan, ihtiyacından fazla ekme ver; o anda eğlenecek, kendini eğlendirecek vesâit araştırmaya başlar. İşte ben ona mükemmel bir eğlence - içki- öğrettim. Her ne zaman ki Allah’ın nimetini, zevki için içki haline ifrâü eder. İşte ancak o zaman esasen damarında bulunan tilki, kurt ve domuz kanları yüze çıkar. Bundan sonra her ne zaman içkiye el sürerse derhal bir hayvan olur”.*

Büyük şeytan küçük şeytanı fevkalade takdir ve tahsin etti. Hak ettiği ekme kabuğunu verdi ve maiyetinde ona daha yüksek bir mevki bahşetti.

## ÇOCUĞUN MERTEBESİ VE HAKKI

Çocuğun bize gelmezden evvel mevcudiyeti, bir mazisi olduğunu gördük; bu veche ile gökten yere indikten sonra tah’ül arz birçok tabakalardan mürûr etmek üzere cereyan ede ede nihayet bir noktada yeryüzüne çıkıp yeniden akmaya başlayan suya teşbih olunabilir. Bizim köyümüze gelen suyun kemiyet ve keyfiyeti metbundan biri geçtiği yerlere tâbi olduğu gibi neb’an etmezden evvet mürûr ettiği tabâkat-ı arziyeye de tâbidir; yani çocuk rahm-i mâderde var oluyor değil, varlığın şâmil

manasıyla rahm-i mâdere geliyor, düşüyo; hilkat orada yahut doğduktan sonra başlıyor, daha evvel başlamış, binaenaleyh çocukta tedricen veya defaaten zuhur eden evsaf-ı maddiye zemnuye mâzi ile hâlk müşterek ve mümteziç eserdir ki bu eserlerin müesserleri meyanında biz yani ebeveyn e dahiliz. Evladında hasenat görmek isteyen kendini cüzî, küllî siyaseten âleldevam tecrit ve hasenat ile tezyin etmeli; yani çocuğu terbiye etmeye, doğmazdan pek çok evvel başlamalı. Biz burada terbiyeye alelade hangi yaşta başlanıyorsa oradan itibar ile tevcihe nazar edeceğiz. Vâkıa terbiye de mübdeî iyi ve doğru düşünüp esas vaz' etmenin mâbad için büyük, pek büyük tesiri olur. Lakin o bahs yani çocuğun bize gelmezden evvel matlûba her veche ile muvaffak bir muhite girip yetişmesini ve öyle bir tarikten geçmesini temin etmek meselesi bildiğimiz bâdelmilad-ı terbiye maddesinin besmelesi veya fatıhası olduğu cihetle suret-i mahsusada mütalaa ve müzakere edilecek ve şimdi burada çocuğun ailede mertebesi ve hakkı düşünülecektir.

Çocuğa mahdum denilmesinde büyük bir hakikat görünüyor. Çünkü mahdum, kendisine hizmet edilen demektir. Bu halde peder, valide vesair efrâd-ı aile çocuğa hizmet edecekler. Filhakika çocuğun maddeten manen en âciz olduğu iyi düşünülür ve hiç uzatılmazsa aile içinde mâişet ve siyanet en ziyade ihtimâm edilecek çocuk olduğuna hükmedilir.

Çocuğun aciz ve zayıfı bütün harekât ve sekânetinde zâhirdir; o derecede ki ona bakıp da merhamet, şefkat, muhabbet duymamak mümkün değildir. Mesela doğar, nefes almasın bilmez, siz öğreteceksiniz. Meme emmesini bilmez, suret-i mahsusada siz talim edeceksiniz. Ellerini, ayaklarını hareket ettirmesini bilmez, hatta onların ne olduğunu bilmez. Açlığını bilmez; doyduğunu bilmez; dişleri çıkar, yemeği çiğnemesini bilmez. Ayağa kalkar, yürümesini beceremez. Hâsılı dikkat edilirse görülür ki hiçbir şey bilmez, o kadar bilmez ki biz taacüb ederiz, bunu bilmeyecek ne var deriz; bazen hiddet bile ederiz. Binaenaleyh çocuğa hizmet, bütün bilmediklerini ve bittabii öğrenmek istediklerini öğretmektir; yani ona muhtaç olduğu ilmi vermektir.

Mesela çocuğa yemek vermek ona bir hizmet etmektir; lakin asıl mesele, asıl hizmet, yemesini öğretmektir. Ona da bize de rızkımızı veren veriyor; bizim o babda gerçekten dâhilimiz yok; bize düşen, nimeti hüsn-ü istim'al etmesini, velinimeti bilmesini öğretmektir. Vazifemizi bu nokta-i nazardan ayân olarak tayin edip de

ifâsına ihtimam etmezsek çocuğa hakkını vermemiş oluruz ve böyle bir hakka tecavüz etmenin cezasını da o zaman ve mekânda mutlaka görürüz ki o da çocuğun aileye bir naat ve saadet olmaktan çıkıp bir bela, bir musibet olmasına kadar varır.

Çocuğun âciz ve zayıf olduğunu bilmeliyiz. Hataları, kabahatleri hep acz ve zaafındandır; bağırıp çağırması, atıp tutması da öyle. Hatta büyükler yaptığı halde hata ve kabahat addolunacak efâlin çocukta sudurunu görüp de yine öyle addetmek ve hele çocuğa aklısızlık yahut su-i kast gibi haller isnâd etmek büyük cehalettir; cehâleti kabul etmezsek bu hareketimiz acze ve zayıfa kasdi bir tecavüz olur. Binaenaleyh çocuğa hizmet, muavenet ve delaletimiz hem daimi olmalı hem de merhamete, şefkate ve muhabbete layık bir takayyüd, bir ihtimam, bir melâmiyet ile olmalı.

Çocuğa edilecek hizmet mutlaka tam zamanında, mekânında ve icap ettiği surette yapılmalı ve asla tehir, tebdil edilmemelidir. Çünkü çocuk fidan gibi nâzandır, ihtiyacı tam tesviye edilmezse beden ve zihnen mütessir olur. Büyükler gibi sağlam, kaba değildir, saniyen çocuk sabırsızdır. Yani uzunca bir ömür sürüp de bir hayli sabır dersi almış değildir nefsimize rücû ile düşünürsek çocuğun sabırsızlığı pek tabii buluruz. Bunun için çocuğumuzda ne derece sabırsızlık görürsek kendimiz o derecenin fevkinde sabır göstermeliyiz ki müdeyyir ve müdebber olabilelim. Salisen bu tahammül ve sabır fıkdanına bir de ilim noksanını ilave etmeliyiz. Çocuğun cehlini bilfiil anladığı ve ilme ihtiyacını gerçekten duyduğu ve binaenaleyh aciz ve zayıf etrafına bakıştığı vakit ona muhtaç olduğu ilmi en tabii, en güzel en makbul bir surette yetiştirmeli; bu zamanı geçirirsek bir vazifeyi terk, bir hakkı iptal etmiş oluruz. Eğer çocuğa bilmediğini, isteyerek severek öğretmek üzere öğretmezsek âciz veya nâehil olduğumuzu itiraf etmeliyiz. Çünkü çocuğun öğrenmekten aciz olduğuna hükmedilmezden evvel bizim öğretmekten aciz olduğumuz tezâhür eder.

Bahçıvan yetiştireceği bir fidan için güneşli bir yer, yumuşak ve zengin toprak, orta ve sâire hazırlar; tohumu eğer, örter, su verir; muzır böceklerden vesâireden vikâye eder. Fide olunca daha ziyade gözünü açar. Yetişmiş fidanlardan, büyümüş ağaçlardan ziyade tah fidanlara bakar. Bilir ki onlar pek naziktir. Yine bilir ki onların gizli ve aşikâr düşmanları pek kesretli ve pek kuvvetlidir. Bundan maada bahçıvan fidanı büyütmekte, dal budak salıvermekte, çiçek açıp meyve vermekte

kendi emrine tâbi kılmaya çalışmaz, hatta bunu hatırına bile getirmez. Bilakis fidanın ihtiyacı ne ise onu bilip tedarik eder; fidan lisan-ı haliyle ne söylüyorsa onu anlayıp cevabını verir; bütün muamele ve idaresinde, b ütün vazifesinde fidanın hükmüne tabiat eder; bilir ki hizmet ve muvaffakiyet mutlaka böyle olur, başka türlü olmaz.

Kaptan akan suya, esen rüzgâra göre gemisini idare ve muhafaza eder, süvari hayvanını bilerek kullanır. Makinist, makinesini tanzim eden ve hareket ettiren kuvvetleri gözeterek işletir. Tacir malını ve müşterisini bilip onlardan istihrâç ettiği ahkâma göre hürmet ve muamele ederse işinde muvaffak olur. Muharrir, muhataplarının hayatını, hissiyatını, ihtiyacâtını besleyip de yazarsa okutur. Hâsılı insan bir kuvveti, bir mevcudiyeti tasarruf ve idare etmek isterse onu tasarruf ve idare eden kuvvetlere, kanunlara ve tamamen mûti ve münâkîd olmalıdır ve bunun başka yolu yoktur.

İşte çocuğumuza böyle yetiştirilecek bir fidan, idare edilecek bir gemi, bir makine nazarıyla bakarız. Yahut mütalaa ve telif edilecek bir kitap, rast ve keşfedilecek bir âlim, halledilecek bir mesele, işletilecek bir sermaye, mütekellim olacak bir muhatap, matbu olacak bir tâbi nazarıyla da bakabiliriz. Lâkin böyle hangi noktadan görürsek görelim onu görüldüğü gibi görmeye, olduğu gibi bilmeye ve bu görgü ve bilgi ile hareket ederek onu olacağı gibi yapmaya çalışmalıyız; yani onu olacağı gibi olmakta tamamıyla serbest bırakıp böyle büyümesine hizmet edecek esbabı ihzar ve ikmale, mâni olacak esbabı izaleye dikkat etmeliyiz.

Ebeveynin vazifesini böyle göstermek bakınız ne kolaydır; lakin hüsn-ü îfasına gelince iş pek ziyade, güçleşir. Mamafih bu sûbui de işin içine gerçekten girenler ve doğrusu olanlar çıkar.

Şimdi çocuğun aile ve cemiyet içinde mertebesini ve hakkını tayin edebiliriz. Mademki çocuk içimizde daima ve mutlaka en aciz, en zayıftır, herkesten evvel ve herkesten ziyade hizmete muhtaçtır; çocuğa hizmet edebilmek için ne servet, ne dikkat sarf etmek lazım gelirse bilâtereddüt ve bilâihtiyar sarf etmeliyiz. Bu bâbda ne kadar zahmet çekmek icap ederse çekmeliyiz; ne kadar üzölmek, ne kadar lazım gelirse çekinmemeliyiz. Uğraşmaktan, çabalamaktan, gece gündüz düşünmekten asla fariğ olmamalıyız. Hâsılı her fedakârlığı yapmalıyız yoksa vazifemizi terk etmiş oluruz; şefkatte, muhabbette nakıs oluruz. Hakiki ana, baba mertebesinin dûnunda kalırız ve evlâdımızdan bir mukabele beklemeye hakkımız olmaz. Bunun için

çocuğun mertebesi, aile devletinde âdeta hâkim, sultan mertebesidir ve bütün aile onun tâbi ve hadimidir; çocuğun bu mertebesi onun hakkıdır ve ona hakkını vermek bizim vazifemizdir.

Evlâda karşı vazifesini îfa edebilmek için ebeveynin en büyük fedakârlığı mânen olur; o maddi fedakârlık mâneviyesinin yanında pek sönük kalır. Mesela baba yahut ana çocukla beraber bulunduğu vakit mutlaka onun tabii olan hevesât ve temâüliyatına mümâşat ederek kendi emellerini, endişelerini kemâlen terk etmeye mecburdur; yoksa müsâdeme muhakkaktır. Ailenin bütün umur-u mâişeti ve hayatı çocuğun umur-u terbiye ve idaresine tâbi olur. Daima lütuf ile mümaaşat ve medara ile hareket etmek, çocuk sertledikçe yumuşamak, o ateş püskürdükçe ona yalvarmak, yaltaklanmak, mamafih nadiren icap ettiği vakit darılmak, gücenmek ve çocuk gülerek geldiği vakit her şeyi unutup hüsn-ü kabul etmek, hep kinaye tarikiyle nasihat etmek, emrini emir suretinde vermeyip isticram, istifham suretinde vermek, hâsılı çocuğun huzurunda kendinden, bütüm amal ve efkârından tecrit etmek kolay yapılır fedakârlık mıdır?

**İbrahim Aşkî**

### **HAFTANIN DERTLERİ**

Jeoloji ulemâsı, arzın çekirdeği edvâre taş, tunç, demir türleri diye birer isim vermişler. Kim bilir kaç bin sene sonra, yirminci asırdan bahsolunurken, zamanımızda kâğıt devri dyecekler. Kâğıt fiyatının? Terfi-i hâzırasına rağmen her şey ondan: elbise, çorap, yakalık, kundura, ip, çanta... Hatta para!

Kâğıdın görmediği iş, girmediği köşe bucak yok. Bilhassa aklâm-ı devâirde.. Devr-i sabıkın- daha doğrusu devr-i esbâkın- usul-ü kırtasiyesi şimdikine nisbetle gül suyu..

Bu bolluğa bakıp da sakın kâğıdın mebzuliyetine hükmetmeyiniz. Zirâ gazeteciler aksini iddia ediyor. Nüshasını utana, sıkıla iki köşe sattıkları gazetenin, on paraya satıldığı zamanlardan az temettü bıraktığını yana yakıla anlatıyorlar.

Haddim olmayarak onlara bir akıl öğreteyim. Lakin ciddiyetle telakki etmeleri için şurasını da ilave edeyim ki: Nasrettin Hoca'nın sığircık kuşu hikâyesi gibi, bu benim kendi buluşum değil. On beş yirmi sene evvel bir kitapta görmüştüm: Almanya'nın bilmem hangi şehrinde tecrübe edilip muvaffakiyetle neticelenen bir ihtira'.. Bakınız anlatayım: talebenin biri gazetelerini, yufka gibi, hatta daha ince açılmış hamur tabakaları üzerine tab edip mürekkep yerine de yağlı ve renkli bir madde kullanmış. Gazeteyi alanlar bâdelmütalaa ilmin satırda değil sadırda mahfuz olmasını tebyiden parça parça koparıp öyle başlarmış. Bu usulü fena bulmadım. Fenn-i iktisâdide muvaffak. Hala bizim diyar için fevâid-i müteaddiyeyi câmi: evvela- kâğıt fiyatına nazaran uhuvviyetinden ve esbâb-ı âtiyeden dolayı gazetecilik karn duyuruacak meslek sırasına geçecek. Saniyen- gazeteyi yalnız okuma bilenler ve hâl ve vakti yolunda olanlar değil, pek az okuyanlar, hatta, hiç okumayanlar da alacak, bu sayede maarif, beyn'elhâli süratle intişâr edecek..

Bâhusus lodos havalarda, her matbaa ikinci, üçüncü tabulada? Kanaat edemeyerek mütemadiyen ilaveler neşrine mecbur kalacak. Çünkü her lodosta âhaliye

ekmek yerine nasihat veren iâşenin bir mâtud, günün birinde; “ ....Allah .... İki günden beri ..... Olan... henüz kesb-i itidâl eyleyememsi ve bu hava ile zâhire naklinin hâriç az ihtimal görülmesi hasebiyle ahali-i muhteremenin kemâl-i vakur ve sükuniyetle keşâyiş-i havaya intizar buyurmaları hamiyet-i vataniyelerinden muntazırdır” kabilinden vereceği ilan üzerine işin nereye varacağını anlayarak fevc fevc matbaalara şitâb eden halka; değil bu ilaveler, günü geçmiş hüshalar bile kâfi gelmez sanırım.

Yağmur duası yerine, lodos duasına çıkarmak kâfi gelir. Mâhaza iş duaya kalırsa Allah kerim. Mucirlerin hemen hepsi dest nazar ellerini kaldırmış; sekenât-ı kanunun bir an evvel çıkmasına dua huvan hususuyla bizimkinin yüzünde parıldayan beşâşet-i müntakimaneyi gördükçe tüylerim ürperiyor. Bedel-i icâr- dedikleri gibi- aşağı yukarı iki veya üç mislini bulursa eliyâzübillah...

Fikrimce buna karşı yapılacak en basit çare, Çinlilerin şemsiye merâkı gibi bizde de çadır merakını tâ'mimden ibarettir. Hele birkaçımız kanunun neşrini müteâkip, ister istemez birer çadır edenip yazı boğaziçi sahillerine, kışın İstanbul'daki yangın yerlerine, hâli arsalara rekz edecek olursak diğerlerinin de bizi

taklit edeceklerinden ve bir taraftan yangınların tevâli-i tahribatı, müveccirleri de; er, geç bize iltihâk ettireceğinden eminim. Bu suretle bir iki sene sonra; Venedik, nasıl kanaldan sokaklarıyla maaruf ise İstanbul’umuz da çadırdan evleriyle şehri teşâur olacaktır.

Ama diyeceksiniz ki pâyitahtımızı ziyarete gelenler, gittikleri yerde, Osmanlıların birkaç bin çadır halkından ibaret olduğunu söyleyeceklermiş... varsın desinler biz de onlara deriz ki: tarih tekerrürden ibarettir!

8 Mayıs 1919

H. Necâti

### **KUŞLARIN SEFERBERLİĞİ**

Erbâin, hâmisin denilen sayılı günler geçtikten sonra yani rûmi mart evâsıtında bir gün baktık ki leylek gelmiş, uzun ayaklarıyla yeşil çayırlarda, su kenarlarında geziyor ve uzun gagasıyla çöpleniyor yahut kaşınıyor. Geçen yazın sonlarına veya ilkbahar ibtidâlarına doğru yapraklar sararmaya başlayınca bu zararsız ve fâideli güzel mahlûklar hep bir yere toplanıp gökyüzünde ve hayli yüksekte döne döne dönüp gitmişlerdi. Şimdi altı aylık bir gaybûbetten sonra yine bize misafir geldiler. Acaba bunlar niçin gider ve nereye gider ve sonra yine niçin gelir? Leylektan sonra kırlangıç, daha sonra bülbül geldi. Hele birinin cıvıltılı uçuşu ve birinin de görünmeden sabahları ve geceleri aşk ve şevk ile ötüşü bize bahar ve taze hayat getirir.

Bunlar ahali gibi olduğu için gelip gittikleri öteden beri göze çarpmış ve takvimlere de geçmiştir. Hâlbuki şehir ve köylülerden uzak tarla, kuru bağ, bostan gibi yerlerde ismini bildiğimiz ve bilmediğimiz ne kuşlar vardır ki yazın gelir, kışın gider. Kezâlik son baharda ve kışa doğru daha soğuk şimâl memleketlerinde cenûba, sıcak yerlere hicret ederken biraz duran veya kalan saka, floriye, ispinoz gibi kafes kuşlarıyla kekliğin, karatavuk, bildircin, ördek gibi av kuşları vardır. Bir de yaz kış bizden, yurdundan ayrılmayan serçe, kumru gibiler de vardır. Bilakis yazın gidip kışı gelen karatavuk gibi deniz veya kış mahlûkları da vardır.

Asıl hayretle tefekkür edilecek mesele o kuşların sürü ile ve bir kılavuz idaresinde sefer etmesi ve engin denizlerin, büyük kıtaların üzerinden geçip daima seyrini, yurdunu bulması, sefer vakti geldiğini bilmesidir. Mesela her vakit

gördüğümüz kırlangıç gelir, bir intihap eder, yuva yapar, yumurtlar, yavrular, yavrularını besleyip uçurur; yazı uzunca ve yiyeceği bolca olan yerlerde bir yavru daha yetiştirir ve sonra vedaya hazırlanır. Bunların üçer beşer sağdan soldan gelip toplanması ve birike birike azim bir sur yapıp yola düzülmesi hakikaten hayretle temaşa veya tasavvur edilecek bir muhîb manzara olur! O küçücük cüsselerde bu ne büyük teşebbüstür! Günlerce devam eden yorucu bir yolculuktan sonra hemen hiç yatıp tembellik etmeden bir iki yavru yetiştirip bade onlarla beraber geldiği yerine dönüyor! Eğer yolda ve evvel yahut sonra bazıları kazaya uğramamış on senenin içinde yeryüzünü hatta gökyüzünü kırlangıç kaplar; alelhusus bu ve emsali hasret ile tagaddi eden kuşlar yalnız sıcak ve mûtedil memleketlerde yaşadığı için bu yerleri daha çabuk doldurur. Her sene mesela cenubi Amerika'dan şimale, Afrika'dan Avrupa'ya, Anadolu'dan Arabistan'a, şimali Asya'dan cenuba doğru mütemadiyen seyrüsefer eden kuş kârbânlarını şöyle bir tasavvur edersek heyetiyle ve heybetiyle ne ulvî bir temaşa olur!

Tarih-i tabiinin bu gibi mesâileyle iştigâl edenler tarafından bu bâbda hayli müsbet neticeler elde edilmiştir. Mesela kuşların tarik seferleri harita-i âlem üzerinden işaret edilebilecek derecede sıhhatle tayin ve sırât seyirleri sıhate hayli karîb olarak tahmin edilebilmiştir. Mesela bir kırlangıcın saatte (420) kilometre süratle uçabildiği tecrübe ve tarassud neticeleriyle hesap edilmiştir. Bu ne fevk'eltasavvur sürattir!

Tayyarelere bu süratin nısfî olsun verilemedi zannederim. Böyle inanılmaz bir süratle uçan bir kırlangıç sürüsü hep bu hızla gidebilse muhît-i arzı en ziyade dört günde devr edebilecek! Kırlangıçlar nevi nevi olup içlerinde bundan az uçanlar olduğu gibi daha serî uçanlar da var deniliyor; lakin kırlangıç bütün kuşların en hızlı uçanı sayılıyor. Mesela bir güvercinin bir günde (1500) kilometre kat ettiği görülmüştür.

Kuşların mevsim seferlerini bir sevk-i fitrî ile yaptıkları muhakkaktır. Böyle bir sâikanın yerine yiyeceğin azalması, havanın bozulması, yavru yetiştirmek vazifesinin bitmesi gibi sebepler ikame etmeye çalışanlar yok değilse de bunlar hiç olmadığı yahut görünmediği halde de kuşların yurtlarını hatta bazen daha uçacak hale gelmemiş yavrularını terk edip gittikleri birçok defa görülmüştür. Alelhusus



ilkbaharda bize gelmek üzere terk ettikleri sıcak memleketlerde yiyecek azalması, havanın bozulması gibi sebeplerin mevcut ve müesser olduğuna hükmedilemez.

Kuşların arı, karınca gibi bir kılavuza yahut bir reis, bir serdâra tâbi olması bize hele şu zamanda bir ders-i ibrettir. Vâkıa münferiden yolculuk eden kuşlar da vardır. Lakin sürü ile uçanlar her halde bir kılavuza, her veche ile kendileri gibi bir başa tâbi oluyorlar. Sonra bunların azîmet ve avdette deniz gibi iz bırakmayan havada yollarını nasıl bulup uçtukları düşünülecek bir meseledir. Deniz kenarlarını, dağ tepelerini yahut güneşi rasd ederek seyrettikleri iddia edilmiş ise de yalnız bunlar selâmeti temine kifayet edemese gerek. Alelhusus leylek gibi, turna gibi bazı kuşlar pek yüksekte uçar ve oradan yeryüzünde göze çarpacak arızalar görünmez yahut seçilmez.

### **Âlemi Fotoğrafyadan**

#### **Keten Vesair Kumaşlar Üzerine Resim Almak**

Kumaş atideki mahlûle sıcak iken daldırılır ve tozsuz, rüzgarlı bir yere asılarak kurutulur:

Su 1000 mikâb santimetre

Tutkal 10 gram

Kumaş kuruttuktan sonra beş dakika tuzlu suda banyo edilir ve iki havlu arasına konarak kurutulur. Bade zirdeki banyoda hislendirilir:

Su 100 m.s.

Nitrat darjan 5 gram

Banyo sarı ziyalı yahut petrol, gaz, mum gibi şeylerle tenvir edilen laboratuvarda icra edilmesi ve yine orada kurutulmalıdır.

Bu suretle hazırlanan kumaş tıpkı kâğıtlar gibi tab, telvin, tetebbüs olunur.

Diğeri:

Kumaş, zirdeki banyoya daldırılır:

İspirto 1000 m.s.

Aslebned 8 gram

Damla sakızı 5 gram

Klorür dökadyum 30 gram

İki sünger kâğıdı arasında kumaşı sıkıştırıp fazla mâyı almalı, bade rüzgârda kurutulmalıdır. Bade atideki banyoda hislendirilmelidir:

Mâ miktar 100 m.s.

Nitrat darjan 12 gram

Kumaşı bu banyoda bir dakika bulundurmalı ve bu ameliyatı yukarıda gösterildiği gibi sarı ziyalı laboratuvarda yapmalıdır. Yine orada kurutulur. Kumaşa şasipersde resmi tab ettikten sonra beher defasında beşer dakika durmak üzere beş-altı kere yıkamalı, bade atideki banyoda telvin etmelidir:

Su 500 m.s.

Bîkarbonat dösud 1 gram

Mâ miktar 10 m.s.

Klorür doz 0,1 gram

İstimal için, her ikisi de iyice hallolduktan sonra 2 numaralı mahlülü 1 numaralı içine birden bire dökmelidir.

Telvinden sonra kumaşı yıkamalı ve bade 1000 de 10 derecesinde isposülfite desud mahlulunde tessebbüt etmelidir. Tesebbütten sonra tekrar yıkamalı ve iki sünger kâğıdı arasına koyup ütölemelidir.

**K. Emir**

### **MÜTENEVVİA**

Âyandan Rıza Tevfik Bey'in Darülfünun namına sadrazam paşaya hitaben îrad ettiği nutku okuyanlardan bir vapurun salonunda cereyan ettiği nutku okuyanlardan değildim. Lakin takdirler bittikten sonra güzelliği bir zât nutukta bazı tenâkızat gördüğünü söyledi ve dedi ki evvela siyasetle bir münasebetimiz yoktur diyor, çünkü şimdi âyandan oldu. Hâlbuki fir firkanın erkânındandır. Saniyen efkâr-ı

siyasiyesini Darülfünuna ithal etmeyeceğini söylüyor, hâlbuki konferansa kızların girmesini Darülfünun müdürü men ettiği halde bu mümânaata cebren mâni olmuş diyorlar. Bilmem doğru mu? Salisen...

Bu esnada tıraşlı ve orta yaşlı diğer bir zat dedi ki: efendim tenakızları teaddüde hâcet yok. Zaten müşarileyh bir müverrihtir yani felsefe müverrihidir; bütün feylesofların felsefelerini söyler. Demek isterim ki müstahsil değil müstehlikdir, yabancı değil sâticidir. Şimdi asıl kendi namına ve kendi hesabına söylediği sözleri seçip onlara bakmalı. Mesela bir yerde ilmin hiçbir din ile alakası yoktur diyor hâlbuki bizim bildiğimiz, din ilimden gayri birşey değildir yahut ilmin aynîdir. Sonra ahlâkı dinden ayırıyor. Hâlbuki ahlak, ilim ile amil olmaktadır ve ilim o dereke muktezasıyla emel-i vâcib olur. Biz din-i Muhammediye tâbi isek peygamberimizin (ben mukârem ahlâkı itmâm için baş olundum) mealindeki hadisini biliyoruz.. Derken kamarot buyurunuz efendim dedi. Vapur köprüye yanaşmış. Yolcular çıkmış, salonda kimse kalmamış idi.

\*\*\*

İnci, *Gün Doğuşu*'na bir nekâh-ı ibtesam atfediyor. Teşekkür olunur. Yalnız ibiz iki İngilizce mecmuaya benzetmek istiyor ki bu teşbihdeki münasebet sahifelerimizin arasında Londra kokusu hissetmesi gibi pek açıl değil. Mamafih yeni bir yol açıp yürümek istediğimizi takdir ve teşvik ile görmesi şâyan-ı teşekkürdür. Bu mecmua-i latifenin bugün ne büyük fedakârlık ettiği inci gibi parlıyor lâkin inciye hanımların gösterdiği rağbet derecesinde bir rağbeti biz henüz Gün Doğuşu'na karşı beylerden görmedik. Malumdur ki muhabber karşılıklı olur. Hakkımızda ki teveccühü ziyadeleştirmek üzere tekâmül etmeye çalışacağımızı biz vaat etmekten çekinmeyiz. Mamafih ilk nüshamızdaki makalede arz ettiğimiz üzere tenvir-i fikre, teneşsüt-ü kalbe hizmet etmek maksadının husûlu için sahib-i iktidar ve ihtisâs olanların bizle muavenet ve inâyet etmesini tekrar temenni ederiz.

\*\*\*

Devr-i şebâbında zekânın şiddet tefavvuzunu. Hayalin şâîâ-i cazibesini gösterecek bir güzel misal görmek isterseniz Darülfünun müdavimlerinden Hasan Ali Bey'in şu manzumesini okuyunuz:

## Babamın Oğluna

Küçük Filozof İçin

Rıza'nın oğlusun, ondan yamansın,  
Soyuna çekmişsin, küçük şeytansın,  
Görsün de zekânı, (daha) utansın,  
Ne yavuz er çıktın sen bu savaşta

Gözleri (velfecrî) okuyan çocuk  
Bu kadar çalışma, benzin pek uçuk.  
Saçına iliştir bir maî boncuk.  
Nazara uğrarsın sonra bu yaşta

Şeyhülislam duymasın, (mehdi) der sana  
İnanma herkese, hatta babana..  
Ne olur sen bize (hoca) olsana  
Akıl yaşta değil, baştadır başta.

### BİR GECENİN HATALARI

**Nâfi Bey :** (Taaccüp ve can sıkıntısı ile etrafa)

İnallahi mi sâbirin! Bu da mı alafrangralık? Yüzüme karşı bu nasıl sual? Allah selamet versin, birader oğlunu amma terbiye, tahsil ettirmiş ha!

**Sadi Bey:** İştittiniz mi, babalık? Şu yemeği çabuk hazırlatsanız, açlığa dayanacak takat kalmadı. Şimdi kilerinize hücum edeceğiz. (ayağa kalkar)

**Nafi Bey:** (kendi kendine)

Şimdi çıldıracağım, bu ne yüzüzlük. Lakin sabır, dedim ya; herifler Avrupa'da terbiye olmuş! Tabii bize çılgın görünecekler! (misafirlere hitaben) lakin beyler; yemek hazırlanır, ama ne yiyeceğimizi ben pek bilemem, o işe içeriden bakarlar.

**Sadi Bey:** İçerdekiler mi bakar

**Nafi Bey:** Evet, beyler; zannederim ki: şimdi matbahda uğraşıyorlardır.

**Sadi Bey:** Öyle ise zannederim ki: yemek hazırlayanlar beni meclis-i müşaverelerine dâhil ederler: ensa-yı seyahatte yemeklere zaten kendim nezaret etmeyi mütad etmişimdir. Şu aşçıyı çağırır mısınız?

**Nafi Bey:** Beyefendi, aşçıyı çağırmak bir şey değil; lakin aşçı biraz titizdir; yemek işine kimseyi karıştırmaz. Karışacak olsak korkarım hepimizi kapı dışarı etmeye kalkar.

**Said Bey:** (söze karışarak)

Pekâla, peder; lütfen bari yemek fihristini görelim; bunu bir lütf-u mahsus olarak rica ediyoruz. Malumunuz olsun ki: ben iştihamı yemek fihristine göre hazırlarım.

“Nafi Bey misafirlerine son derece şaşkınlıkla bakar”.

**Sadi Bey:** Evet, doğru söylüyor beyefendi; benim de âdetim böyledir!

**Nafi Bey:** (Bir teslimiyet-i menfulâne ile)

**Beyefendi:** filhakika burada kumanda etmek hakkına mâliksiniz; ben fazla asabılık ediyorum.

(Sağ taraftaki kapıya seslenir.)

Mehmet, git yemekleri anla da gel.

**Said Bey:** Babalık hâcet yok; ben Mehmet'ten matbahı öğrenirim yemekleri anlarım..

(Sağ taraftaki kapıdan çıkar)

**Nafi Bey:** (Etrafa) Amma tuhaflığa çattık; bereket versin evde kaçgöç yok. Ne zıppır şey imiş bu!

(Nafi Bey de arkasından çıkar)

**Said Bey:** Bu herifin tuhaflıkları da artık çekilmez oldu; lakin pek nazik ve yaşlı bir şey. Otel de pek temiz, hele sabredelim.

(bu esnada soldan sabiha hanım girer)

**Said Bey:** (Ayağa kalkarak)

Vay Sabiha Hanım, ne bahtiyarlık! Lakin siz burada ne arıyorsunuz?

**Sabiha Hanım:** Ah Said Bey, bizi ne kadar beklettiniz, safa geldiniz.

(mahcubâne ve meftunâne bakar)

**Said Bey:** Lakin azizim, siz, siz burada misafirhanede ne arıyorsunuz? Şaşkınlığımdan bir şey söyleyemiyorum!

**Sabiha Hanım:** Nasıl misafirhane, Said Bey! Burası sizin amcamızın ve benim teyzemin evi. Burası bizim evimiz, ne misafirhanesi Allah aşkına?

**Said Bey:** Sabiha Hanım, biz Sadi ile amcamıza geliyorduk; yolu kaybettik, aşağıda bir gazinoya uğradık; temiz bir misafirhane diye oradaki genç, şık bir delikanlı bize burasını tavsiye etti.

**Sabiha Hanım:** (gülmeye başlayarak)

Ah anladım; mutlaka çapkın teyzezâde size bir oyun oynamış. Canım bizim mâhud (Şadan) hani Mısır'da daima size bahsederdim. (Mahcubâne) teyzemin Şadan ile bana ait arzusundan bahsetmişim zannediyorum.

**Said Bey:** (hararetle)

Şimdi anladım; lakin siz arzu ettiğiniz halde artık korkacak bir şey kalmaz. Mademki: ben buraya kadar geldim!

**Sabiha Hanım:** Yanlış fikre düşmeyiniz, Said Bey, eğer Şadan'ın benden ne kadar hoşlanmadığını, beni ne kadar ehemmiyetsiz gördüğünü bilseniz delikanlıyı siz de seveceksiniz. Bu halini teyzem de bildiğinden işi kendisi deruhde ediyor; her gün onun hesabına bana kuruntular ediyor, ben de bu zamanın hulûlunu bekleyerek itaatkârane dinliyorum.

**Said Bey:** “Hararet ve cüretle hareket eder.” Muazzez Sabiha'm “itaatkârane dinliyorum” diyerek yüreğimi parçaladığını hissetmiyor musun? Demek yengene; o inatçı kadına adeta rıza gösteriyorsun, Şadan senden hoşlanmıyormuş; hâlbuki: o havaî, iradesiz bir çocuk. Yarın senin emrine tâbi olur: o halde benim için her şey biter. (Büyük bir ızdırab tavrı göstererek) Yarabbi! Sabiha bana karşı böyle muamele etsin!

**Sabiha Hanım:** (endişekârane)

Said, Said Bey. lakin..

**Said Bey:** -şiddetle-

Ben bir şey dinlemiyorum, Sabiha! Eğer bana verdiğin sözler ciddi ise, eğer beni cidden seviyorsan, eğer vaadinde vicdanına karşı hilaf etmek cesareti yoksa ben şimdi seni bu müşkülattan, bu izdivaç tazyikinden kurtarabilirim. Demek sen buralarda ayları günleri benim saadetime düşman bir ihtiyar ile deli, terbiyesiz bir oğlanın arasında, ısrarları içinde geçiriyorsun, öyle mi? Şimdiden tezi yok, bizi getiren araba aşağıda duruyor; şimdi atlar çıkar gideriz.

**Sabiha Hanım:** Said, size her zaman itaate hazır olduğumu söylemez miydim, lakin bir mazeret dermiyan etmişim. Söylemeye hicâb ediyorum, servet-i teşkil eden mücevheratım ve sıyyem olmak münasebeti ile teyzemin elinde, bunları doğrusu bırakıp çıkmak istemiyorum. Çoktan beri teyzemi elmaslarımı bana evde takınmak için vermeye ikna etmekle meşgulüm, zannedirim ki: pek yakında muvaffakiyete nail olacağım. Bunları elime geçirir geçirmez arkanızdan gelmeye hazır bulunacağım

**Said Bey:** Kahrolsun o elmaslar! Azizem Sabiha, bana lazım, benim için muhterem ve kıymettar olan bir şey varsa o da senin vücudun, ruh-u pâk ve naz getirendir. Her ne ise Sabihacığım, biz burada kendi derdimizle uğraşarak Sadi'yi düştüğümüz tuhaf yanlışlık içinde terk etmemeliyiz. Mamafih, Sadi o kadar mahcup ve garip tabiatlıdır ki: şayet hatasını birden bire yüzüne vurursak korkarım ki: evden paldır küldür çıkar ve kaçır.

**Sabiha Hanım:** Lakin nasıl yapmalı: hem Sadi Bey'i haberdar etmemek, hem yanlışlık etmesine mani olmak nasıl mümkün olur? Şimdi büyük hanım ortaya çıkmak üzere.. Ne yapmalı, yarabii? (ikisi başbaşa verip müşavereye dalarlar. Bu esnada Sadi Bey girer)

**Sadi Bey:** (meşgulâne ve geriye çekilen Sabiha hanımı görmeyerek)

Artık bu bunak ihtiyarın yaptığı işlere tahammül edemeyeceğim. Onun için de nereye gitsem peşimden ayrılmıyor, şimdi de kendisi yetişemiyormuş gibi kuyruğuma bir de acûze karısı takıldı. Bu da yetişemiyormuş gibi yemeğe bizimle oturacaklarını söylüyorlar! Şüphesiz yavaş yavaş herifin ailesinin hepsi başımıza toplanacak. Buraya nereden geldik?

**Said Bey:** Sadi, şimdi misafirhaneye kimler geldiğini biliyor musun?

**Sadi Bey:** Hayır kimler geldi?

**Said Bey:** Düşün bul, bakalım!

**Sadi Bey:** Mümkün değil!

**Said Bey:** Kim gelecek, Güzin Hanım ile Sabiha Hanım.

**Sadi Bey:** (büyük bir taaccüble)

Ne diyorsun Said, burada işleri ne?

**Said Bey:** Dinle, araba ile bir bildiklerine gitmişler, gelirken hayvanlar ürkmüş, arabanın dingili kırılmış, hanımlar vakit geç olduğundan çamurda yürüyememişler, iki uşakla misafirhanenin hanımlara mahsus tarafında kalmışlar. Arabacı da başka araba getirmek için çiftliğe gitmiş. Ben de burada olduğumuzu söyledim. Malum ya artık sabra mecâlim yok! Zaten kaçan yok göçen yok!

**Sadi Bey:** (etrafa hitaben)

Al bir bela daha, zaten burada son derece sıkışmışım. Bu sıkıntı yetmiyormuş gibi bizim hanımefendi de teşrif etmiş. Artık eksigi kalmadı

**Said Bey:** Ne düşünüyorsun Sadi? Bundan bahriyarâne bir tesadüf olabilir mi?

**Sadi Bey:** (Pek sıkılmış bir halde)

Oh, ne demezsin! En bahtiyarâne bir tesadüf! (Birden telaş eder) lakin Said, elbiselerimiz! Baksan a, çamur içindeyiz. Mülâkatı yarına kadar tehir etsek ne olur? Hem hanımlarla evde mülakat daha kibarâne olmaz mı? Aman yarına görüşelim, yarına..

(Çıkmaya teşebbüs eder)

**Sabiha Hanım:**(Soldan ve arkadan gelerek Sadi Bey'e hitaben)

Olamaz, Sadi Bey! Sizin bu teklifleriniz, resmiyetiniz Güzin Hanım'ın hiç de hoşuna gitmeyecek. Hususiyle şimdi sizin burada olduğunuzu biliyor ve sizin kendisini görmenize müsaade ediyor. Zannedirim ki bu halde içtinap biraz nahoş olur.

**Sadi Bey** (Büsbütün sıkılıp şaşırarak)

Yarabbi! Yarabbi! Şimdi ne yapmalı? Hay allah bu mahcubiyetin belasını versin, adeta illet. (Yavaşça Said Bey'e hitap eder) lakin Said, sakın sen çekileyim deme.



Bana biraz yardım edersin. Yoksa mashara olup kalırım.. Lakin ne olursa olsun, bütün cesaretimi elime almalı.

**Said Bey:** (kezâlik yavaşça Sadi Beye)

Said ne oluyorsun, bu iş denize girmek gibi bir şey, içine düşünceye kadar! Nihayet bu bir kadın vesselâm!

**Sadi Bey:** Hayıf ki: bütün kadınların içinde karşı karşıya gelmekten en ziyade çekindiğim bir kadın

(bu esnada Güzin Hanım içeri girer)

**Said Bey:** (Hâzırünü yekdiğerine takdim ederek)

Güzin Hanımefendi hemşiremiz; Said Beyefendi biraderimiz! Yekdiğerlerini zaten gıyaben takdir ve tâziz eden ve görüşünce büsbütün tezyîd-i takdirât edecek olan böyle iki muhterem zâtı yekdiğerine takdime vâsıta olduğumdan dolayı, bahtiyarım.

**Güzin Hanım:** (Bir tarafa)

Şimdi bizim mahcup beyefendiye tam kendi âdetimce muamele edeyim.

(Biraz sakit durur, bu esnada Sadi Bey'in pek ziyade sıkıldığı, ezildiği hissedilir. Nihayet Güzin Hanım Sadi Bey'e hitap eder.)

**Güzin Hanım:** Hoş geldiniz, Sadi ve Said Bey efendiler. Sadi Bey, hayli merak ettik, galiba yolda bir kazaya tesadüf etmişsiniz?

**Sadi Bey:** Evet, pek az kazalara tesadüf ettik, hanımefendi, evet hanımefendi, hayli kazalar geçirdik.. Lakin nihayet bu kadar bahtiyarâne neticelenen kazalara tesadüften dolayı muketder, hayır, hayır pek memnunuz...

(öksürür)

**Said Bey:** (Gizlice Sadi Bey'e)

Bravo! Ömründe bu kadar güzel söz söylediğini duymamıştım. Devam et, devam et!

**Güzin Hanım:** Korkarım ki: bizimle istihza ediyorsunuz, siz ki o kadar parlak cemiyetler gördünüz, böyle bir köy köşesinde şüphesiz çok sıkılacaksınız.

**Sadi Bey:** (Oldukça cesaretleterek)

Hakikaten, hanımefendi, hemen bütün âlem-i medeniyeti gördüm. Lakin cemiyetlerde pek az bulundum. Hanımefendi başkaları hayattan bilfiil mütelezziz olurken ben sadece hayatı tarassudla vakit geçirdim.

**Güzin Hanım:** (zârifane bir tebessümle)

Zannederim ki: hayatı tedkik ile meşgul olan zât-ı âlileri gibi bir zatın vakti pek hoş geçmez. Çünkü hayatta takdirden ziyade tenkîde müstehak şeylere tesadüf etmişsinizdir.

**Sadi Bey:** (biraz şaşkın)

Pek de öyle değil, hanımefendi, oldukça eğleniyordum. Çünkü başkalarının ahmaklıkları beni müteessir etmekten ziyade eğlendirir.

**Said Bey:** (gizlice Sadi beye)

Bravo! Bravo! Ömrümde böyle hoş konuşmamışsındır. Güzin Hanımefendi, mualaliftihar? Görüyorum ki: aranızda pek lâtif ve hoş bir refakât hâsıl oldu. Artık bizim burada bulunmamız sizin canınızı sıkmaktan başka bir işe yaramaz!

**Sadi Bey:** (Said'in kolundan yakalayarak)

Esrtâğfirullah Said Bey, asla, asla! Biz her şeyden ziyade sizin refakatinize meftûnuz. (yavaşça Said Bey'e) Said, nereye gidiyorsun, beni nereye bırakıyorsun?

**Said Bey:** Bizim huzurumuz hasbîhâlinize mani olacak. Biz öteki odaya gidiyoruz. (gizlice Sadi Bey'e) anlamıyor musun, Sadi, biz de içerde hasbîhal ile baş başa iki söz konuşalım!

(Said Bey ile Sabiha Hanım çıkarlar)

**Sadi Bey:** (büyük bir sıkıntı içinde bir müddet samit durduktan sonra)

(kendi kendine) Allah'ım şimdi ben ne yapayım? (Cehri Güzin Hanım'a hitap eder) Lütfen oturunuz, Hanımefendi!

(Kendisi bir sandalye alıp evvelce oturur, anında kemâl-i telaş ile şaşkın kalır. Güzin Hanım için de bir sandalye vaz' eder, otururlar. Uzunca bir sükût daha vâki olur) ha; ne söyleyecektim, Hanımefendi?

**Güzin Hanım:** Buyurun efendim!

**Sadi Bey:** Hanımefendi... (durur), korkarım ki hanım efendi... ben, şey... bilmem o kadar bahtiyarım ki şey...

**Güzin Hanım:** Neden dolayı beyefendi?

**Sadi Bey:** Şey, kendimi, kendimi hanımlar için hoş bir hale.. Koymak..

**Güzin Hanım:** (mütebessimâne)

Tabii bütün hanımlar terbiye ve arifânı takdir ederler..

(sandalyesini Sadi Bey'e doğru getirir)

**Sadi Bey:** (büsbütün sıkılıp bozularak)

Afedersiniz, hanım efendi, benim.. benim.. arifân

**Güzin Hanım:** (mültefitâne)

Ârifanınız müsellemdir, beyefendi..

**Sadi Bey:** (Son derece perişan ve sıkılmış bir halde sandalyesinden Güzin Hanım'ın sözünü keserek kalkar.)

Affedersiniz, Hanımefendi, benim ârifanım ancak erkeklerle mülâkemeye elverecek kadar, eminim ki: sizi izaç etmeye başladım.

**Güzin Hanım:** Katiyen, katiyen bey efendi! Ben de ciddi muhaverelerden lezzet alırım. En bıkmadığım bir meşgale budur. Hatta bazılarının kalben hissedilmeyen havâiyat ile nasıl vakit geçirdiklerine her zaman taacüb ederim.

**Sadi Bey:** (Sandalyesini Güzin hanımdan sağa doğru uzaklaştırarak tekrar müteredditâne oturur.)

O hal dimağın bir hastalığı olmalı, hanım efendi, herkesin.. Âlemin zevki muhtelif olduğuna göre... (öksürür) ... bazıları (tekrar şaşırarak öksürür.)

**Güzin Hanım:** Fikrinizi tamamıyla anlıyorum efendim. Bazıları ince, hissi eğlencelerden bir şey anlayamadıkları için hissetmeye gayri müste'id oldukları bu latif meşgaleleri istihkara yeltenirler (Sandalyesini Sadi beye doğru yaklaştırır.)

**Açık Muhabere:**

Horhor'da Kadri Bey'e

Makaleniz hakkında görüŖülmek üzere cumartesi veya perŖembe günü idarehaneyi teŖrifiniz rica olunur.



## Yıldız Pazar

Her türlü levazım-ı kırtasiyenizi bu İslam müessesinden tedarik ediniz.

Bilhassa tek çizgili, çifte ve kare (merbu) çizgili mektup defterleri kaliteli mevcuttur.

Musiki notu defterleri de bulunur.

Nefis kartlar renkli levhalar için pazarımız şöhret-i mahsusayı haizdir. Mahaza ahval hazıra dolayısıyla bu hususce pek zengin olmadığımızıda itiraf ederiz.

Mağazamızda mevcut resim kâğıtlarını bugün başka bir tarafta bulmak mümkün değildir.

Gayet güzel fantezi cep defterleri, kâğıt ve tarifler mevcuttur.

### **Kitapçılık Kesimi:**

Bu kesimde kaliteli mevcut eserden bazıları:

Neşriyat-u Edeb Muşerat: Ser karın hasret şehriyarı lütf-ü simavi pek aktı.

Mektep Terbiyesi: Mekteb-u aile terbiyesi hakkında en zevk telkiyatı camu mükemmel bir eserdir.

Çocukların Şiir Defteri: Her çocuğun istifade edebileceği mükemmel ve resimli şiir mecmuasıdır.

Nefrin: Ustad muhterem Mahmut Ekrem Bey merhumun en zevk eseridir.

Medain Harabeleri: Hüseyin Daniş Bey Efendinin; Feylezof Rıza Bey tarafından yazılmış bir mukaddemeyi havi.

Katırcı Oğlu: (Tarihimizin açıklı bir va'kasını musavver küçük hikâye).

Bektâşilik ve Bektâşiler Muharriri: Şeyh. Baba Terya.

İngilizceden Tercüme Numuneleri: İngilizceye çalışan her zatın birer tane edinmeleri adeta elzem olan mühim ve istifadeli bir eserdir.

Kütüphanemiz yakında pek mühim asar neşrine başlanacağını şimdiden tebşir ederiz.

Donanma, Mihbân ve Gün Doğuşu mecmuaları kütüphanemizde tevzi olunur.

**Fiyatı 7 Buçuk Kuruş**

**İki Hatırât Üç Şahsiyet**

**Muhariri: Ahmet Rasim**

Evvelce matbaa hayriyede tabii edildiği halde mevki intişara vazi tehir eden bu mühim tarihi eserin birkaç güne kadar mevku-i intişare konulacağı kar'ın muhteremeye tebşir olunur. Muharir muhtereminin sadece ismini zikr etmek eserin kıymeti hakkında uzun uzadıya yazmaktan bizi mestettiğini bırakmaktadır. Bu mühim kitap yakında "Ay Yıldız" pazarı tarafından tevzi edilecektir.

**Evkât-ı Şerhali**

**Cep Takvimi**

**1335 senesine mahsus**

Ay Yıldız Pazarı'nın, hissbi pek mükemmel ve malumatı pek vası olan bu küçük, sevimli takvimi geçen sene olduğu gibi bu senede büyük bir rağbete mahzur olduğundan miktarı ziyadesiyle azalmıştır. Her halde en doğru ve nefis bir cep takvimi kullanmak isteyenlerin acele etmeleri lazımdır.

O satı ve ezanı saatleri ati olan hissayat kırmızı ve siyah mürekkeple ayrı ayrı renkte basılmış olan bu mükemmel takvimin fiyatı (5) kuruşdur.

**Takvimli**

**Akıl Defteri**

Ay Yıldız Pazarı'nın geçen sene tabi ettirdiği küçük takvimli akıl defteri, memleketimizde şimdiye kadar hiçbir mahilerin nail olamadığı fevkaledede bir rağbete mazhur olmuş ve binaenaleyh az zamanda mevcudi kalmamıştı. Bu sene vesaitin fikdanni nazar itara alan müdürüyeti tabinden sırf nazar etmiş ettisede muhterem müşteriler tarafından gerek şefaha ve gerek tahiren vuku bulan müracatı mütüvelliyeye üzerine sırf müşterilerini memnun etmek maksadıyla mühtevid miktarda olarak tabi mecbur olmuştur. Esasen mevcudu azalmış olan bu sevimli muhtıralar sırf sermayesine ölmek üzere biz ciltlileri 35 kuruş ve altı biz o seti fantezi kâğıtla kaplı olanlar 25 kuruş fiyatla satılmaktadır.

3.8. Sekizinci Sayı

*GÜN DOĞUŞU*

(Kapak)

MÜNDERCAT

Hafta Muhasebesi

Deniz Altında Sinema

Tenkid ..... İbrahim Aşkı

Hülasa-ı Müterbid ..... Halil Necati

Zabit Varakaları ..... Aka Gündüz

Âlemi Fotoğrafyadan ..... K. Emir

Yıldızlı Gece (şiiir)

Mütenevvia .....

Bir Gecenin Hataları ..... Ali Rıza Seyfi

Dersaadet

Ali Şükrü Matbaası

1335

<b>Gün Doğuşu Dergisi</b>	Abone Şeraiti: 47. Nüsha itibariyle bir seneliği 200 kuruş Altı aylığı 155 kuruş Bayilere yüzde yirmi tenzilat yapılır.
-------------------------------	---

**İhdar:** Mektep talebeleri için Bahr nüshası idareden almak şartıyla – (6) kuruşdur.

Abone fiyatı ise altı aylığı (120) ve seneliği (240) kuruşdur. Mamafiya talebe olduğuna dair mektepten bir vesika getirmesi meşruttur.

İdaremiz; mektep talebisine diğer bir suhulet olmak üzere abone bedelinin üç taksitte ödenmesinide kabul eder. Herhalde talebelerin bu müsfeta suhulettten istifade edeceklerini ümit ederiz.

#### **İlan Şeraiti:**

için ilan at müdürümüzle görüşmek lazımdır. Bu hususta idarehaneye kadar ihtiyar-ı zahmet olmayıp yalnız bir kartla beyan-ı keyfiyet edilmesi kâfidir. Memurumuz her halde gelir, sizi bulur.

#### **Bedii Eserler Kütüphanesi:**

##### **Karin-i Osmaniyeye Mühim Bir Tebşir!**

Arifan-ı Milliyemizi Tezyid ve Temenniye Yolunda Atılacak Yeni Bir Adım!

Mecmuamız sahib-i imtiyaz ve müdürü tarafından “Ciddi Eserler Kütüphanesi” namı altında yeni bir kütüphane tesis ediliyor. Bu kütüphanenin umumi projesini gelecek nüshamızda neşredeceğiz. Bu kütüphane şark ve garbın ciddi ve (silik) âsârını ihtiva edecektir. Kütüphanenin yakında neşredilecek olan birinci kitabı, meşhur İngiliz feylesofu “Herbert Spencer”ın “Terakki: Kanun ve Sebebi” adlı eseridir. Bu eser, aslındaki ruhu kaybetmeyecek surette ehliyetli bir kalem tarafından tercüme esdirmiştir.



**GÜN DOĞUŞU**Müdür ve Sahib-i İmtiyaz:İdarehane: Çağaloğlu Yokuşu

Ali Şükrü

Ali Şükrü Matbasında

**Haftalık Edebî ve İlmî Mecmua****HAFTA MUHASEBESİ**

Leyl-i Mîraç ile Leyl-i Berâtin hakkımızda mübarek olmasını rahim ve rahman olan hak teâladan temenni ederiz. Bu mübarek geceler geçip gittiye de hakikatte hayalleri yahut nazar-ı tahayyülde hakikatleri zahir ve daim olduğundan bizim tebriğimiz gecikmiş addolunamaz. Alelhusus bu geceler devr-i şemsî hasebiyle seninin sabir gir gününe bağlı olmayıp devr-i kamerî hesabıyla mütebdil olduğundan bazı evliyanın işaret ettikleri gibi her gece böyle bir leyl-i mukaddese (Miraç, Berat, Kadir) olabilir. Filhakika kalbe, ruha ait (savm ve salât gibi) ibadetlerin kuvvetleri hep devr-i kamerî hesabıyla bizzat rü'yet tayin edildiğinden sarf-ı enfüsidir ve âfâka, mevâsime, rasadât ve hesabâta tâbi ve mahkum değildir. Bu vakitleri, maişet ve hayat-ı maddiye vakitlerine kıyas ile nispet etmek isteyenlerimiz vardır. O zatlar derler ki mesela hulûlu takrib eden Ramazan-ı Şerif ayının ilk günü hesap ve rasat ile tayin edilse olmaz mı? Havanın bulutlu, dumanlı İmasından gurûb-u şemsî müteakip hilâlin pek cüzî müddet fevkülfevk durmasından yahut o esnada şafak parıltısının galebesinden dolayı rü'yetin bilfiil vâki olamaması hilâlin hakikaten âdem-i subûtunu iktiza etmez; sıhhati biltecrûbe ve bilrasat muhakkak olan hesabât ile hilâl sabit oluyorsa yani mesela bugün güneş şehrimizde zahiren gurûb ederken yahut müteakip cirm/cerem kamer cirm/cerem şemsten ayrılıp gözle görülecek vaziyette bir hilâl görüneceği hesap ve rasatla ispat edilebiliyorsa mahzâ havanın müsaitsizliği yahut rasatın beceriksizliği yüzünden niçin ertesi gün yeni ay olmasın da bitip gitmiş olan eski aya ait olsun? Asırlardan beri sıhatti tecrûbe ve tahkik edilmiş olan hesabât-ı felekiyeye neden itimat ediliyor? İlmin, aklın hiç hükmü yok mu? Alelhusus

Ramazan-ı şerifin veya ıyd-ı sa'idin ilk günü evvelce mâlum olmayıp hatta o gece bile müşkül olursa muamele ve idarece hayli uygunsuzluğu muceb olur ve oluyor...

Hâlbuki böyle mülâhaza ve tavsiyeler yeni değil eskidir ve cevapları da verilmiştir; mesela denilmiştir ki savm için rü'yet, müşâhede şarttır, sarîh ve katîi şarttır. Hatta rü'yet bizzat olacaktır. Binaenaleyh hesap ile hareket edelim demek nasdan, emr-i sarîh aleyhten gaflettir. Müminler böyle mütalaada, böyle tavsiyede bulunamaz, belki rü'yetin şart olmasının hikmetini, bununla şehri ramazanın ve sıyâmın münasebetini sual edebilirler.

Filhakika sıyâm ve salât nasıl mefrûz ise vakitleri de öyledir; bu emirleri telakki ve kabul etmişlerdir. Bunun için o vakit ibadet, mâbud ile âbid beyinde muayyen iken ecnebi gibi müdahale etmek mümin için büyük bir gaflet olur. Düşünülecek yahut öğrenilecek mesele bu ibadetlerin hakikati, şems ve kamerin tûlû ve gûrûbu ile münasebeti gibi şeylerdir. Bir hadis-i şerif de Kuran'ın zâhiri, bâtını ve bâtınınin bâtını... Yedinci bâtını olduğu tebliğ buyuruluyor. Binaenaleyh orucu emreden ayet-i kerimenin zâhiri ve âfaki manasından fazla olarak hayli manalar olmak gerektir; belki o manalar inkâz-ı nazar edilirse savm ve ıydın hilâl ile münasebeti zâhir olur; belki bugün bizim görmediğimiz hikmet ve hakikat o vakit görünür. İlmimizle mahdûd olan nazarımızın keşf edemediği hakikatleri görmeye çalışmayıp gözümüz kapalı olduğu halde yürüyecek olur isek kendimizi esirgemiş, korumamış oluruz. Çünkü kendi evinde karanlıkta yürüyen kimsenin ziyânı kendisine olur.

Saniyet şeriat-ı Muhammediye de bu mübarek gün, gece ve vakitlerin böyle bizzat müşahedeye bağlı olmasıyla bizim hesap ve kitaba kıymet vermemekliğimiz hiç lazım gelmez. Akıl ile hesap edilecek şey olduğu gibi hesap edilemeyecek şey de vardır. Bu âlemin adi işlerinde bile akla, hesaba uymayan neler oldu! Hem de hangimizin aklımız hangi şeye tamam erdi? En âdi bir şeyin hakikatinden, en adi bir hadisenin hikmetinden gafiliz ve bu aklımızla belki hep gafil ve cahil kalırız. Bütün âleme, akla, hükemâ maddiyatın künhüne teneffüz nazar edemedikleri gibi maneviyatın mahiyetini de hiç görmemişlerdir. Binaenaleyh kalp ve ruh âleminin hakayıkından olan ibadetlere, vakitlerine gerçekten vâkıf olmadığımız halde şöyle hesap edilmeli, böyle tayin olunmalı dersek bu sözümüz ancak cehlimize delil olur. Şemsin tûlû ve gûrûbunda inkisâr vesaire tesirâtı kaale alınmayarak yalnız gözle

keşfin ufuktan zâhir veya gâib olduğunun görülmesine itibâr etmek ve kezâlik hilâlin gûrûb-u şemsden sonra mağribde açıkgözle görülmesi şartını gözetmek hesap ve kitaba âdem-i itimâd neticesi değil belki nefis'ülemir muktezasıdır. Binaenaleyh bu vâdide ve emsali mesâilde ilim ile dini karşılaştırmak doğru değildir. Biz âlim isek ilmimiz bize evkât-ı şeriyenin hikmet ve hakikatini ya bildiğimizi gösterir, ya bilmediğimizi. İki halde de dine geçerken ilmi, ilme geçerken dini hâriç görmek lazım gelmez. Hâsılı öyle denilebilir ki din ile ilim hakikatte muâriz değil belki tamamen muvafıktır. Ve din, ayn-ı ilimdir.

Evkât-ı şeriyeye hesabı, husûf ve kusûf hesabı ulemâ-yı din nazarında itimad edilmez hesaplar değildir; lakin ibadetin vakitlerini bilmediğimiz hikmet ve hakikat-ı ulviyesi yerine bildiğimiz bir hakikat rasadiye ve riyaziyeyi ikâme etmek yani ruh meseleden tegâfûl ile suret-i zâhireye bağlanıp kalmak câiz görülmez. İlmin, aklın hükmü dinde daha ziyade caridir; şu kadar ki ilim, ilmi menbâından içindir ve akıl da akıllının ve aklın hududunu bilendir. Hatta bazı ulema-i cahil kendini âlim bilen, aklını beğenen diye tarif etmişlerdir.

Bu meyanda şu meseleler de vardır hatır oluyor: mesela şimal ve cenuba doğru gidildikçe gündüz ve gece müddetleri beyindeki nispet azalır yahut çoğalır; gündüz 24 saate yaklaşır yani bütün günü doldurmaya çalışır, diğer taraftan da bütün gün gece olabilir. Öyle yerlerde salat ve sıyam nasıl olur? Hatta şimale ve cenuba daha ziyade gidildiği vakit gündüz müddeti bir günü bulur ve geçer. Yani güneş günlerce, hatta haftalarca, aylarca gûrûb etmeyip ufkun fevkinde devreder ve binaenaleyh hiç gece olmaz. Buna mukabil mevkide aynı mevsimde bunun aksi olarak güneş günlerce, haftalarca, aylarca tûlû etmeyip ufkun tahtında devreder ve hiç gündüz olmaz. Bizim memleketimizde nihayet iki saat devam eden fecr ve şafak müddetleri öyle yerlerde günlerce, haftalarca devam edebilir; şimdi güneşin harekâtına tâbi olan evkât-ı şeriyeye böyle yerlerde de tıpkı bizimki gibi midir? Bizimki gibi olursa mesela bir sabah namazı kılındıktan sonra günler geçecek, güneş doğacak, yükselecek, zuhr ve asr gelecek.. Nihayet haftalar, belki aylar geçecek gûrûb vâki olup sâlat mağrib vakti dâhil olacak. Bade ışaa vakti gelinceye kadar günler, haftalar geçecek. Bir de böyle yerlerde oruç nasıl olur? Tûlû ve gûrûba nazaran olsa bir oru. Günler, haftalar hatta yalar sürer ve buna belki kimse tahammül edemez. Alehusus öyle yerler fevkalade soğuk olduğu için yemeğe, hele yağlı

yemeğe ihtiyaç ziyadedir. Her ne kadar öyle bârid müncemid memleketlere dâhil islam kesretle mevcut değilse de mesele amelî değil belki nazarfî yani aklî olduğundan ve mamafih hayli şimali yerler de mevcutlar bulunduğu gibi daha şimale gitmeleri de muhtemel olacağından bu gibi suallere ulemamız tarafından ilmi ve mukni cevaplar verilmesini hep isteriz.

## DENİZ ALTINDA SİNEMA

Bir Amerikalı muhterî deniz altında fotoğraf almayı temin edecek tertibat yapmaya muvaffak olmuştur. Bu ihtirân ehemmiyetini izâha hâcet yoktur. Şimdiden sonra deniz dibinin henüz bâkir bir halde duran ahvâl-i tabiiyesini, fotoğraf camlarına tespit suretiyle rahar rahat tedkik etmek imkân dâhiline girecektir. A'mâk-ı îcarın takriben 150,000,000 mil merî kadar olan mesâhası göz önüne getirilecek olursa bu ihtirâkın ehemmiyet-i harikulade-i fenniyesini izah lüzumsuz kalır.

### Denizaltı Atölyesi

Deniz altında şimdiye kadar ancak 100 kadem umka kadar fotoğraf almak mümkün olmuştur. Bunun için kullanılan tertibat ve âlat pek basittir. Fotoğrafçının "atölyesi" çelikten mâmul kürevî bir üstüvandır. 4 kadem katrandaki bu üstavananın ön tarafında bir çıkıntı olup nihayeti gayet kalın bir hacim ile kaplıdır.

Bu üstüvana bütün teferruatıyla beraber bahr-i pos? Merbî üzerine (140) litre tazyike tahammül edilebilecek bir haldedir.

Muhterîlerin tertip ettikleri bir tuluma tertibatı vasıtasıyla dâhildeki hava tazyikle hariçteki su tazyikni tevâzün ettirmek ve bu sayede câmi muhafaza etmek mümkündür.

Bütün bu tertibat bir kayık dâhilindedir. Bu kayığın ağırlık kaldırmak için bir matakora? Ve palangası vardır. Teknenin orta yerinde, uzalıp kısalma tertibatını hâvi bir boru vardır. Bu boru vasıtasıyla kayıktan fotoğrafhaneye inilip çıkılır.

İşte bütün bu tertibât sayesinde fotoğrafçının aşağıya inip istediği âmikde resim çekmesi imkân dâhiline girmiştir.

Mister “Vilyelmson” un bu mühim ihtirâ, sayesinde deniz altının hakiki resimleri alındığı gibi 20,000 metrelik yerde sinema yapılmıştır. Bu makaledeki fotoğraflar Bahama Adaları’nın “Nassau” limanında alınmıştır. Mister “Vilyelmson” kayığına pek haklı olarak “jul- vern” adını vermiştir. Deniz altında ilk defa alınan bu 20,000 metrelik sinema şeridi “ Jul vern”in deniz altında 20.000 millik seyahat adlı romanını hatırlatıyor. Bu şeridi yapmak için deniz altında hem gündüz, hem de geceleyin birçok fotoğraf alınmıştır. Gündüzün alınan resimler, suyun aydınlığı ile koral sedlerinin aks ettirdiği ziya sayesinde pek mükemmel olmuştur.

Gece resimleri ise 2400 mum kuvvetindeki bir elektrik lambasının yardımıyla alınmıştır.

Deniz altı fotoğrafçılığının şimdiye kadar yaptığı henüz bir başlangıç halindedir. Mâhaza icâr-ı muhîtenin o müthiş derinliklerinde fotoğraf almanın kabil olup olmayacağı henüz meşkûktur.

Nassau Limanı’nda 9 kulaç derinlikte bulunan bir gemi enkazının 40 kadem mesafeden ayan surette fotoğrafı çekilmiştir.

Hatta bırak bir günde süratle hareket eden mevâdın mesela bir dalgıcın fotoğrafını almak mümkün olmuştur ki böyle bir müteharrik-i maddenin fotoğrafını alabilmek için poz müddeti saniyenin binde biri olmak lazımdır.

## **Tenkid-i Edebi**

### **Kavaid ve Usulü**

-5-

### **Tenkidde Mikyas Numuneleri**

Bir eser-i edebiyi tenkit etmek, onun emsaline nispetle kıymetini, mertebesini tayin edip göstermekten ibaret olduğunu görmüş idik. Böyle bir eserin kıyas ve nispet edilecek emsali ölçü, muh.. Yahut mizan, mikyastır ve bu da bittabii en yüksek bir derece-i sıhhati, en sabit ve daim bir mertebe ve kıymeti hâiz olmalıdır ki, velev bir devir yahut bir kavim için, muteber ve cari olsun; yoksa daima değişebilir. Bir de bir devre mahsus olan efkâr-ı hâkime ve hissiyat galiba âlem-i şiiir ve edebide tecelliyat-ı mahsusa ile zâhir olacağından o devrin âşarı tenkid olunurken o hayat-ı

edebiyeye, o kâinat-ı şiiyeye göre en yüksek yani mevzuun ciddiyet ve kıymet-i şairanesiyle üslubunun letâfeti cihetinden en bâlâ makamı hâiz numuneler intihâb ve onları mehn yahut mizân ittihaz etmek lazımdır. Mesela ecdadımızı altı asır besleyen, zevk ve neşe ile yaşayan edebiyatta hâkim fikir hikmet ve tasavvuf ve gâlip his dahi muhabbet ve aşk idi; binaenaleyh o devrelerin âsar-ı edebiyesine kıymet tayin edebilmek için onları kendi emsalinden intihap edilecek numunelere kıyas etmek ve bu kıyası da bittabii sahib-i eserin fikriyle mütefekkir ve hissiyle mütehassıs olarak icra etmek lazımdır; yoksa o âsar-ı kadimeyi o efkâr ve hissiyat ile perverde olmayan zamanımız gibi bir başka devrin idrak ve muhakemesine, his ve hayaline göre ölçersek netice bizim cehl ve acimizden başka bir şeyi ispat etmez. Saniyen edebiyat-ı kadimemizin tabiaten münkasım bulunduğu devirlerde veyahut aynı devirde gelmiş şâirlere dair yapılacak tenkidler için ayrı ayrı mizanlar istim'ali muktezidir. Daha doğrusunu hatta en doğrusunu söylemek lazım gelirse diyebiliriz ki terbiye ve talimde her ferde istidadına ve haline göre muamele etmek icap ettiği gibi tenkitte de her eseri haddi zatıyla görüp aynı sınıftan eserler ile yahut kendisiyle mukayese etmek iktiza eder. Çünkü evvela kıyas edilecek eserlerin hangi nokta-i nazardan mukayese edileceği evvelce tayin edilmeli; saniyen mutlaka aynı sınıf eserlerle kıyas edilmeli. Hâlbuki ekseriya nokta-i nazar tayin ve tahdid edilmeyerek iki eser birbirine nispet edilir ki bunun neticesi bittabii basit ve mahdûd olmaz. Bundan maada aynı sınıftan eserleri seçip gösterebilmek kolay değil, belki gayet güçtür; hatta mantığın istediği gibi bir tertip yani aynı evsâf-ı zâtiyeyi hâiz eserleri tefrik ile bir tasnif yapmak ekser ahvalde kabil değildir.

Mamafih ruhun en yükseklerde pervâz ederek yahut en derinlere inerek gayb âleminden müşâhede vâdisine getirdiği hakikatler yahut hayaller sınıfından bazı numuneler arz etmek lazım. Lakin şu ciheti unutmayalım ki tenkid-i edebi, muhakeme-i edebiyenin mertebe-i aklî ve mantıkî olursa olsun en ziyade zevkidir; yani münekkid ve hâkime rehber olan ilmi değil ilmi de ağışunda götüren zevkidir. Bütün âmâl ve hususâta, bütün hissiyat ve muhakemâta hâkim olan, bütün melekât-ı akliye ve ahlâkiyeyi doğuran, besleyen ve büyüten ilim, sahibi evvel ve ahir zevk ile yaşatırsa ilimdir, yoksa değildir. Binaenaleyh zevk ile ilmi, sanat ile tabiatı birbirine maruz gibi telakki etmeyelim.

Şimdi mikyas diye göstereceğimiz numuneler mutlaka şiir için umumi ve daimi bir ölçü, bir m.. değildir ve olamaz; bunlar olsa olsa sahibiyile müntehibinin zevklerine, muvaffakiyetlerine numune olabilir. Bunun için yukarıda izah edilen ahval ile meşrût olmak üzere şahıs, mevzû, tarih, üslup ve sâire hiç gözetmeyerek mahzurdan işte şu numuneleri arz ediyoruz:

Umdum ki yüzü sıcak bir renk-i hazin bağlar

Recaizade Ekrem

O şanlı avdetî güya selamlıyor öteden  
Değirmenin açılan kollarında bir şefkat,  
Ağaçların eğilen dallarında bir hürmet!

Tevfik Fikret

Devlet bidâr-ı çeşm-i h'âbana gündür senin

Hayâlî

Mest-i medhuş u nâz cemâli,  
Şem-i fânus sebistân-ı vısâl

Hâkâni

Bîmar nekâhı düşman cân  
Kisve-i siyâhi hasm-ı îman

Şeyh Galip

Feryâd ki bir vermedi bîdaddan özüne  
Gözyaşım ile beslediğim taze nihâlim

Fuzuli

Mest çıkıp salma nazar her yana  
Görme reva kim ola âlem-i harap

Fuzuli

Leyl içinde hayalete benzesem de beni  
İzale eyleyecek bir sabah sadıktır

Abdülhak Hamid

Bir çocuk ruhu kadar şimdi münevver, lekesiz uyuyor mavi deniz

Tevfik Fikret

Sanki enkişt bir dehan, melkut?  
Bütün eşyaya der: sükût, sükût!

Cenab Şahabeddin

Çalıyor, perde perde eğleniyor  
Onu kim böyle gamla söyletiyor?

Kezâ

Aşk bir şem-i aleyhidir benim pervanesi

Hayâli

Ne efsûnkar imişsin ah ey dîdar-ı hürriyet  
Esîr-i âşıkın olduk gerçi kurtulduk esaretten.

Kemal

Ey kudretin esrarını mestûr ve bedîdâr!



Âmâk-ı zulmünde tutan leyl-i bîdâr

Recaizade

Gözlerin bezm-i ezelden beri mahmur gibi

Nedim

Nâz olur dembeste çeşm nim huebeğden senin

Şerm eder renk-i tebessüm la'l nâbeğden senin

Nedim

Mey ateş meclis ateş, sağır ateş, rûyar ateş

Aceb mi olsa dil aşkı ile daim yanar ateş

Şerif Hanım

Öyle bir arz-ı cemâl eyle ki ey reşân melek

Seyr eden suret-i dîdârını allah desin

Avni

Baştan ayağa nur mücessim

Bir kere görsen iman edersin

Leyla Hanım

Gören sanır ki safâdan semağdar ederim

Döner döner bakarım köy/koy? yâre âh ederim

Esrâr dede

Renk ve bu da zülûf cânâna meşâbe olmasa  
Kim bakar gülizâr deharın sümbül ve şebbusine

Fıtnat

Acıdır hâl-i âlem gül güler, öbür bahar ağlar.

Nevî

### **HÜLASA-I MÜTERBİD**

Tamam beş senedir, günü gününe  
Dünyayı bizlere zindan ettiler  
Bu kadar belanın derdin üstüne  
İâşe diyerek bir nevi diktiler

Umdukdu Belgrad'dan, yıllarca, derman  
Tâ kırmızı siperler etmişti ihsân  
Sonra da kolera geldiği zaman:  
Bir başa iki dert çöktü. Dediler

Ekmeğin yüzünden çekilen çile  
Pek ehven gösterdi emrâzı bile  
Şerrin ehvenini ihtiyar ile  
İaşeyi lağva krar verdiler.

**16 Mayıs 1919**

**H. Necati**

## ZABİT VARAKALARI

Pek ılık ve parlak bir bahar ikindisi.. Parkın nasılsa sağ kalan bir kanepesi üzerinde, ikimiz de tembel tembel oturuveriyorduk. Uzaklarda, sürüklenir gibi giden, sakat pervaneleri ve pis gövdeleriyle güzelim boğazın temiz çehresini şamarlayıp tahkir eden vapurlar vardı. Ben yine kızdım:

-Şu şirketten de..

Diye söze başlarken arkadaşım tek gözlüğünü itina ile birleştirerek:

-Onu bırak, dedi, asıl bu şirkete bak.

-Nasıl şirket? Ne şirketi?

-Hüsnüân şirketi. Zarâfetin anonim şirketi..

Burnunun ucu ve gözlerinin kırılmasıyla sol tarafımızdan geçen beş altı şık, genç ve güzel kadını gösterdi. Geçerlerken bizi şöyle, kuş bakışı süzdüler. Hepsinde de gururdan ziyade azimete, istiğnâya, istihzâya benzer bir hal vardı. Benim de bilmukabele kibrim dokundu:

-Ne azimet furuş şeyler! dedim. Arkadaşım:

-Yoo.. Dedi. Belki vakar ve zerafet.

Ses çıkarmadım. Arkadaşımın feminist olduğunu biliyordum. Bir pot kırarsam, bu güzel bahar gününün istirahatini bana haram eder diye çekindim. Çünkü bu gibi hususlarda çok defa başımın etini kemirdiği olmuştu. Bu grup karşımızda, biraz uzakta bir yerde oturdular. Müzika (yanıma da yanıma da yanı başıma, şu gençlikte neler geldi garip başıma) havasını alafrangaya uydura uydura çalıyordu, arkadaşım da gözündeki tek camekânı unutarak, ıslıkla aynı havayı takip etmeye başladı.

Genç mektepliler, kadınlar, çocuklar, yaşlılar, geçiyorlar, geziniyorlardı. Bir aralık solumuzdan beyaz iskarpinli, siyah çoraplı, yeşil çarşafı ve sarı

Bluzlu bir çift geldiler. Beş on adım kadar yaklaştıkları zaman sağdaki şişmanı haykırır gibi seslendi:

-Vay! Cicim!

Kime söylüyor diye etrafıma bakınırken sağdan gelen bir adam gördüm. Sol omzu üzerinde mühimce bir kambur, kavuniçi pardesüsünün açık göğsünden şal yeleşği ve kalın alkon kordonu görünüyordu. Kırmızıya yakın sarı sakalının çerçeveleşdiği esmer yüzünün ortasında uzun, köprülü, kalın ve dehâş bir burun vardı. Çatık çatık yürüyor ve başını o tarafa çeviriyordu. Şişman kadın tekrar etti ve yürüdü:

-Vay cicim! Görmemezlik mi?

Ve elindeki kırmızı, ince şemsiyesiyle sarı sakallı efendinin karşısına bir mânia çekti:

-Çekinip geçmek olur mu güzelim? Cârîyenize karşı bu bir nev'i hakarettir. Aman elmasım! Somurtma! Seni gökte ararken yerde buldum.

Sarı sakallı efendi, şemsiyeyi itti ve geçmek istedi. Bu sefer zayıfı fıkırdarak mâni oldu:

-Sarı beyim, uzun etme, bu akşam berabersiniz..imkanı yok..

Adamcağız bir şeyler mırıldandı. Rengi de sakalına dönmüştü. Sendeleştiğinin farkında idim. Şişman ileriye geçti:

-Ya! Dedi. Demek öyle. Pekala ben de seni bırakmayacağım. Bakalım ne yapacaksın işte..

Derhal sarı sakallı efendinin koluna girdi. Efendi, o kadar sıçradı ve öyle tedhiş etti ki, kamburu sakatlanacak diye korktum. Arkadaşım doğruldu, gözlüğünü bir daha düzelitti:

-İş var, dikkat..

Demeye kalmadı, sarı sakallı efendinin sert sert sesi geldi:

-Polis..burada bir polis yok mu?

Polis mi? Fakat polisi niçin arıyordu?

Hemen kolunu çekti, kamburunu dikti ve paytaklaya paytaklaya parkın kapısına doğru süratle yürüdü..

Zayıfı katılır gibi:

-Kambur feleşe ne olmuş kuzum? Dedi, şişman dudaklarını büktü:

-Maymun!

Ve aksi tarafa yürümeye başladılar.

Arkadaşım, dizime vurdu:

-Haydi, kamburun arkasından gidelim. Bakalım ne olacak?

-Onu tanır mısın?

-Maşallah..

Bu basit vaka bizde garip bir merak uyandırdı. Kalktık, sekiz on hatve yürümemiştik, baktık, bir polis memuruyla sarı sakallı efendi, köşedeki büyük çınarın arasından göründüler.

-İşte, dedi. Bunlar.

Karşıdan ikisi de dönmüş, ağır ağır geliyorlardı. Polis soruyordu:

-Peki efendim, bu hanımlar size ne yaptı?

-Ne mi? Ne mi? Kaç defa söyleyeyim aa polis efendi? Ne yapacaklar? Harf endâzlıkta bulundular!

-Size mi?

-Evet, bizzat bana..

-Ne dediler?

-Aman cicim, dediler

-Hiç zannetmem.

-Siz zannedip etmemeye değil, şikâyeti dinlemeye memursunuz.

-Öyle olsun. Peki, daha ne dediler?

-Daha? Şey.. Güzelim de, dediler.

-Hiç ümit etmem

-Polis efendi! Rica ederim, size ahlâk-ı umumiye namına müracaat ediyorum. Zati mütalaalarınız sizin olsun. Bâhusus yalnız laf atmadılar.

-Taş da falan mı attılar?

-Hayır, el attılar.

-El mi?

-Ya..

-İşte o başka.. Nasıl oldu?

-Ben, aldirmeden geçmek istedim, işte şu bakınız bakınız! Hala sırtıyor, şu şişmanı eşini, koluma geçirmesin mi?

-Bundan ne çıkar, a efendim?

-Ahlaksızlık çıkar, fesat-ı ahlak çıkar, terbiye-i içtimâiyenin tefessühü çıkar, her şey çıkar..

Kadınlar yaklaşmıştı. Polis dudaklarını ısırarak ve gülmemeye çalışarak:

-Affedersiniz hanımlar.

Diye kadınları durdurdu.

-Bir şey mi istiyorsunuz?

-Hakkınızda müşteki var da..

-Kim efendim?

-Bu efendi.

-Ne olmuş? Neden şikâyet ediyormuş?

-De demişiz?

-Cicim demişsiniz.

Sarı sakallı efendi atıldı:

-Güzelim de dediler? Sarı beyim de dediler.

-Biz mi?

-Evet.

-Rica ederiz polis efendi, lütfen şu efendinin suratına bir defa bakınız. Bakınız bakınız.. Sırtındakinden sarf-ı nazar, hatta ayaklarından da sarf-ı nazar ediyoruz. Yalnız suratına bakınız! Lütfen.. Sarı sakallı hiddetle atıldı:

-Görüyorsunuz ya.. Şimdi de hakaret. Ahlâk-ı umumiyeden maada hukuk-u umumiye, hukuk-u şahsiye namında davacıyım. Efendim bu ne rezalet. Dost var

düşman var. Heyet-i içtimaiyemizi zedeleyen bu gibi harekâtın önüne ne zaman geçilecek? Fesat-ı ahlâka, tefessüh ve tereddiye lâkayd kaldığımızdan değil midir ki başımıza bu kadar belalar geliyor. Biz ne zaman adam olacağız. Görüyorsunuz ya? Benim gibi iki üç aylık müteehhil, saçlı sakallı bir adama karşı bunu yaparlarsa, tecrübesiz, hayatı henüz anlamamış, masum gençlere ne yapmazlar?

Şirâze-i içtimaiyemiz yazık ki kopmakta devam ediyoruz. Fakat susmayınız polis efendi! Vazifenizi yapınız. Bakınız işte.. Sizi de dinlemiyorlar da yürüyüp geçiyorlar.

Filhakika iki kıvrak arasında ikisi de kapıya doğru yürümeye başlamışlardı. Polis ellerini kavuşturdu:

-Peki ama beyefendi ne yapabilirim?

-Kanunu bilmiyor musunuz? Tatbik ediniz.

Kanunda harf endazlığın cezası mı var.

-Fakat buradakilerin..

-Erkek kadın. Vâz' burada da ahlâk-ı umumiye ile harf endazlığını düşünmemiştir.

-Peki o halde ne yapalım istiyorsunuz?

-Derhal bir zabıt varakası

-Bu hanımları tanıyor musunuz?

-Tanıyor.. Hayır hayır.. Şey asla tanımıyorum.

-İsimlerini filan?

-Şey..fat.. Yok yok. Onu da bilmiyorum. İşte tanıdık bildik burada..

Sarı sakallı efendi, bir aralık bize döndü. Arkadaşımı görür görmez:

-Vay! Dedi. Burada mı idiniz. Ne âlâ ne âlâ! Rica ederim siz de bulununuz. Tereddi-i içtimâiyemizde iki şahit daha fazla olsun. Vakayı..

-Evet, tamamen biliyoruz.

-O halde tamam. İşte polis efendi iki muteber şahit daha. Beyi tanıyorum. Fevkalade ahbâbdandır. Diğerini-beni göstererek- gerçi tanımıyorum ama.. Herhalde ahlâk-ı umumiye namına..

Polis ikmale meydan bırakmadı:

-Pekala, pekala.. Lütfen karakola teşrif buyurunuz.

Vakîâ parkta pek eğlenceli oldu. Dadısından kaçan çocuklar. Haminesini dinlemeyen genç kızlar, ihtiyarlar. Mektepliler geçiyor, duruyor, bakıyorlardı. Kimi gülüyor, kimi başını sallıyor, kimi de:

-Ne günlere kaldık yarabbi! Batmadığımıza şükür..

Diye ellerini havaya kaldırıyorlardı.

O esnada arkadaşımın zarafet şirketi dediği grup da gelmiş, vakıyı gurur ve azimetle, fakat biraz fazla merak ile şöyle dinleyerek geçmişti. Polis efendi kadınları durdurmak için hızlı yürüdü. Arkasından biz geliyorduk. Arkadaşım sarı sakallı efendinin koluna girdi.

-Ne oldu Allah aşkına? Bu yaptığın..

Sarı sakallı efendi, parmağını dudaklarına götürdü ve sus işareti verdi. Grubun yanından geçerken yüksek sesle söylenmeye başladı:

-Ahlaksızlık efendim, ahlaksızlık. Hiçbir müteehil erkeğe harfendazlık olur mu? Hatta beyler bile ol.. Sen böyle şeylere tahammül edeyim. Şimdi de karakolda zabıt varakasını tanzim ederler, onlar da hezeyanlarının cezasını görürler. Yarabbi bu ne sukût! Bu ne sukût!

Gariptir ki, zarafet şirketi de peşimizi bırakmıyor ve sarı sakallı efendinin ağzından çıkan her bir sözü kaçırmak istemiyorlar gibiydi. Doğrusu ben korkmaya başladım. Öyle ya.. Bu mağrur kadınlardan biri kalkar da:

-Efendiler! Kadınlar hakkındaki hakaretiniz çok oluyor..

Filan diye bir patırtıya başlarsa..bereket versin, karakola geldik. Polis memuru bizi komiser efendiye takdim etti. Hissediyordum, komiser gülmek için, müsvettesini yazdığı zabıt varakasını yüzüne tutmuş güya bir göz daha gezdiriyordu.

Her şey usul dairesinde cereyan etti. Fakat harfendâz hanımlar yoktu. Sarı sakallı efendi sordu:

-Maznunlar nerede?

-Gittiler efendim.



-Acaip! Onları tevkif etmediniz mi?

-Hayır efendim, kefalete rapt ettik

-Kefalet mi? Demek onlara kefil olacak adamlar da var?

-Hayır efendim, onlar kendinden mükeffeldir.

-Anlayamadım?

- Onların ceplerinde birer musaddık vesika vardır ki istediğiniz zaman..

-Ya!

Sakallarını karıştırmaya başladı. Biz zabıt varakasına imzalarımızı attık. Sarı sakallı efendi imzaya kanaat etmeyerek bir de mühür bastı. Çıkarken komiser efendi arkadaşımın yanına sokuldu ve gizlice dedi ki:

- Bu zabıt varakasını ne yapalım?

Arkadaşım kahkahasını uzun bir öksürük gürültüsüne saklayarak işaretle cevap verdi:

-Yırtıp atınız.

Dışarı çıktığımız vakit, polisle komiser efendinin de boğmacaya tutulmuş gibi öksürdüklerini işitiyorduk. Arkadaşım, tekrar sarı sakallı efendinin koluna girerek:

-Yahu! Dedi. Ben bundan hiçbir şey anlamadım.

-Sus! Biraz uzaklaşalım.

Ebusuud Caddesi'ne saptık, etrafına bakındı. Vaziyetinden emin olduktan sonra kahkahayı salıverdi. Bu işte ben de şaşırđım. Dedi ki:

-Efendim, bu haspaları iki seneden beri tanırım. Haftamın üç gecesi şişmana tahsis edilmiştir. Hatta bir aralık onu almaya kalkıştım. Bereket versin almamışım.

-Ne beis vardı?

Diye arkadaşım sırttı.

-Ne mi? İştmedin mi? Çarşaf kadar vesikası varmış..

-Peki, sonra?

-Sonrası, üç ay evvet tehil ettim.

Fakat ne tehil! Mazallah-ı teâla..

-Berbat mı?

-Hayır, gül gibi. Gül gibi ama.. Müthiş feminist

-Sana ne?

-Nasıl ne? (muhafaza-i hukuk zevcât) cemiyetinde aza. Son intihâbda kâtib-i umumiliğe de..

-Anladık. Bu vaka ile onun arasında ne münasebet var?

-Çok.. Görmediniz mi? Hani sana parkta sus diye işaret ederken beş altı şık hanım geçiyordu. Onlar ta, karşıda oturmuşlar bütün vakayı gördüler.

-Görsünler!

-Sus Allah aşkına.. Sonra ne olur bilir misin?

-Ne olur?

-Hemen bir zabıt varakası..

-Zabıt varakası mı?

-Öyle ya.. Nizamname esasileri mucebince herhangi bir kocayı böyle münasebetsiz bir halde görürlerse görenler hemen bir zabıt varakası yaparak imza ederler. Hem iki imza kâfi.

-Ne! Sonra?

-Sonrası, zabıt varakası doğru cemiyetin merkezine gider. Üç gün zarfında bilâiçtime krar verirler.

-Neye?

-Mukaveleye göre.

-Muamma oluyorsun.

-Dinle hanım. O cemiyete mensup âza hanımlar tehil ederken aralarında şart koşuyorlar. Eğer bâdelizdivac, bey yahut efendi bir defa münasebetsizlik ederse berveche mukavele bir miktar para veya emlâk karısına verir.. İki olursa, daha fazlasını ve evde hem ayrı odada üç ay tevkif.. Üçüncü de büyük bir tazminat ve talâk...

-Alimallah hoşuma gitti.

-Öyle ya.. Senin başın bağısız. Bir de bana sor!

-Sen nasıl bağlattın?

-Birincisinde üç bin lira ceza-i nakdî.

İkincisinde Kalyoncu Konağı'ndaki apartmanla üç bin lira daha... Üçüncüsün de ... Sarı sakallı efendi burada yutkundu, nefesi kesildi, gözleri döndü

-Ee! Üçüncüsünde

-Vefat

-Vefat mı?

-Yani cascavlak kalacağım. Bütün tapu senetlerini hanım efendiye ..

-Fakat buna dair kitapta bir şey yok ki..

-Onlar kitaba uydurarak yapıyorlar. Ellerine bir düşersen, kitabı mitabı anlarsın.

-Peki şimdi ne olacak?

-Zabıt varakası.. Lehimde bir zabıt varakası tanzim edecekler. Ve ben, hınzır şişkonun falsosundan tehlikeye düşen üç bin liracığımı muhafaza edeceğim.

Ben dayanamadım, gülerek dedim ki:

-Fakat bu hanımlar muhafaza-i hukuk zevcât cemiyetinde

-Hem heyet-i idare azası!

-Pekala, öyle olduklarını ne biliyorsunuz? Onları nereden tanıyorsunuz?

-Onlar mı? Şey.. Merkez-i umumileri bizde toplanır. İçtima akdettikleri zaman onları anahtar deliğinden görmüştüm.

**Aka Gündüz**

## Âlemi Fotoğrafyadan

### **İPEK KUMAŞ ÜZERİNE FOTOĞRAF YAPMAK**

Evvela kumaşın perdahını gidermek için ılık suda yıkamalı ve iyice kuruttuktan sonra âtideki mahlûle bastırılmalıdır:

Mâ miktar 100 m.s.

Klor sodyum 4 gram

Ararot 4 gram

Sirke ruhu 15 m.s.

Biraz suda ararotu bulamaç gibi karıştırmalı, mütebâki suda dahi tuzu halletmeli. Bulamacı karıştırarak klor sodyum mahlulunu üzerine dökmeli ve ateşe koyarak pişirmeli, berrak hale gelince ateşten indirip üzerine de sirke ruhunu ilave etmeli. Kumaş bu banyodan çıktıktan sonra kurumalı ve zirdeki banyoya daldırılarak hislendirilmelidir:

Su 100 m.s.

Azotit faza 12 gram

Hamız azot 20 damla

Karanlık yerde kurutmalı. Âdi albümin/albomin kâğıtları gibi tab, telvin ve tesebbüt edilir.

### **Tahta Üzerine Fotoğraf Yapmak**

Evvela, zirdeki mahlulu tahtaya iyice içirmelidir:

Su 100 m.s.

Şap 5 gram

Kuruttuktan sonra zirdeki mahlulu klişeyi ve renkler gibi sıcak olarak tahtanın üzerine dökmeli ve fazlasını tekrar bardağa almalıdır:

Su 100 m.s.

Beyaz sabun 2 gram

Tutkal 2 ila 3 gram

Şap 1 gram

Evvela, biraz sıcak suda şapı hal etmeli. Saniyen, mütebâki sıcak suda jelâtin ve sabunu da hal etmeli. Salisen şap mahlulunu azar azar jelâtin mahlulune ilave etmeli ve bu esnada jelâtin mahlulunu karıştırmalıdır.

Kurutuktan sonra bir iki dakika atideki banyoda bulundurmalıdır:

Su 100 m.s.

Klor maiyet amonyak 2 gram

Su sıcak olmalıdır. Yine kuruttuktan sonra atideki banyoda hislendirilmelidir:

Mâ miktar 100 m.s.

Azotit faza 20 gram

Karanlıktan kurutmalı ve aydınlıkta tap etmelidir. Lüzumu kadar tap olunup olunmadığını muayene için bu gibi sert maddelere mahsus olan şasipers kullanılmalı yahut klişe pelinül ise bir zılı üzerinde bulunan iki köşesinden resim çivisi ile tahtaya rapt etmeli ve üzerine kalın bir cam koyarak tap etmelidir. Tesebbüt için alelade iposülfite de sud mahlulu istimâl olunur.

## YILDIZLI GECE

Bir kâinata (...) ey gece, ne güzel  
Güllerin var! Güzel ve köklü açar,  
Çeşm-i masum gibi ne neşe saçar!  
Her biri bir sara. Hüsn-ü ezel.  
Söyle vardrum de sende mi acaba?  
Taze, gonca gülüm, civan yavrum,  
Nur aynım, güzel, fidan yavrum,  
Cana canan ve ayn-ı can yavrum,  
Özleyip de bizi eder mi bina?  
Ah incinmesin aman o melek,

Ey sevimli gece gözet onu pek.

\*\*\*

Yavru bülbülü mü güllere nekrân

Âşıkane ahı mı okuyor?

Nur içinde hayali gül kokuyor,

Gözlerimde tüter o ruh-u revân.

Kim bilir yâd eder mi özleyerek

Bizi kâhı sevimli nurullah?

Altısındaydı ah yavrum ah!

Bir muhabbet ve şefkat oğlum vah!

Sensiz ömrüm acep nasıl geçecek?

Yâd et ey rabbimin lâtif eseri!

Bir de öksüz bıraktığım pederi.

\*\*\*

Benziyordu sana o esmerdi,

Ey gidi yüzü. Gözü perker.

Hem uzun hem siyah o kirpikler

O elâ gözleri gözetlerdi.

Kıyamazdım severken öpmeye ah

Gül gibi ya güneş gibiydi o nur.

Nevbaharın şukûfesi idi fahûr,

Her gün gözlere verirdi surûr,

Parlamıştı onunla baht-ı siyah,

Gecemin yıldızıydı hep meleşim,

Gündüzümde güneşti gözbebeğim

\*\*\*

Tulûmdu fakat gurûb ederek  
Bir derin makbere düşürdü beni,  
Nur-u aynım gören, gören ki seni  
Özleyen güzelim uçup gidecek.  
Sen meleksin garibe hürmet et,  
Gözleri hep dolar dolar boşalır,  
Zehir içer içer bunalır,  
Sensiz etrafımı ateşler alır,  
Âcize, bînasibe hürmet et,  
Nimetimdin bulunmaz evladım,  
Sohbetin oldu pek az evladım  
\*\*\*  
Ey sevimli gece desem mi ayan  
Hüsn ve aşıkın şerefli câmiisin?  
Nurumun secdegâh-ı lâmiyesisin,  
Sende zahir değil mi sende nihan?  
Seni, yıldızlar mı, ayı, güneşi  
Seyrederdi, sual ederdi bana  
Benziyordu sekerâtı, hâli sana,  
Benziyorsun sen işte böyle ona  
Ah ey ruhumun sevimli eşi!  
Ettik Allaha canlı kurban,  
Fark ettikten ve hasrettikten aman!

## MÜTENEVVİA

### **Konuşan Hayvanlar**

#### **Kuzuların lisanı ve kedilerin muhaveresi**

Hayvanların kendilerine mahsus lisanları olup olmadığı henüz iyi anlaşılammış ise de herhalde bazı seslerle birbirlerine merâm anlattıkları muhakkak gibidir.

Mesela koyunun bir kaç türlü “me...me!..” leri vardı. Evvela acıklı bir “me...ee!” ki bakılmaya ihtiyacı olduğunu anlatır. Sonra muzaffer bir “me...ee!” si vardır ki bulduğu yiyeceğinden menuniyeti ifhâm eder. Aynı zamanda bu “bağırış” arkadaşlarını ziyafete daveti tazmin eder.

Dişi koyun kuzusunun sesini 200 metre mesafeden tanır. Alekser kuzu “me...ee!” diye bağırınca, anası cevap verir ve kuzu derhal sıçrayarak anasının yanına gelir.

Kedi de muhtelif manalarla “miyav!” lar. Dışarıda yavruları için yiyecek avlayan bir kedi avı ağzında olduğu halde kapıya geldiği zaman bir tarz-ı mahsusta miyavlar ve içerideki yavrular aynı tarzda cevap vererek kapıya koşarlar.

Hâlbuki yavruların bulunduğu yere alelade bir surette girmek isteyen bir kedi başka türlü “miyav!” lar ve bu bağırış yavrularda hiçbir tesir yapmaz.

Geceleri baykuşlar bir düziye çıkardıkları fısıltı gibi seslerle, bağrışmalarla birbirleriyle konuşur dururlar.

Kuşların en zekilerinden biri de “kuzgun” dur. Bunlar da adeta bir ta’biyeci beyni vardır. Eğer kuzgunlar, henüz eksilmiş olan bir buğday tarlasını basmak isterlerse evvelce civar bir ormancıkta müzareke ederek bazı tertibât yaparlar. Evvela keşif vazifesini îfa etmek üzere bir kuzgun gönderilir. Eğer bu üç beş kilometrelik bir sahada şüpheli bir kimse görmezse, iki veya üç kuzgun daha gönderilir. Bu suretle tekmil sürü tarlanın üstünde uçuşmaya başlar. Sonra beş, altı tanesi gözcülük etmek üzere yakında bir ağaca konarlar. Bu gözcüler tarlaya şüpheli bir şahsın yaklaştığını görünce derhal “gak!” Diye bir işaret verirler, bir anda tekmiş sürü kalkıp kaçar.

Tavuklara yem vermek için çağırma lüzum yoktur. Horoz bu vazifeyi tıpkı bir kuluçkanın civcivlerini çağırması gibi mükemmelen ifa eder.



Zamanın büyük bir kısmını maymunların lisanını tedkike hasreden bir profesör bu hususa dair bir İtalyan musiki muallimi ile mülakat etmiş. Muallim, maymunun kullandığı kelimelerin birçoğunu anladığını söylemiş. Bu kelimelerden yemek demek olanı profesörlerin bildiğinin yahut öğrendiğinin tamamıyla aynı çıkmış “su” manasına delâlet eden kelime ikisinde de birbirinin aynı zuhur etmiş. İtalyan bunu teyid için kafesin önünde maymunun susadığı zaman çıkardığı sesi taklitten bağırmış ve maymun biraz dinledikten sonra kafesin içinde bulunan bir teneke kabı uzatmış.

Yine aynı profesör bir maymunun seslerini fotoğrafa almış. Bilâhare fotoğrafı başka bir maymunun kafesinin yanına koyarak işletmiş. Maymun bir müddet dinledikten sonra müteheyyiç bir surette cevap vermeye başlamış.

### **Bütün Bir Cemaat De Kayıp Olurmuş!**

İnsan, tek bir şahsın kaybolmasını anlayabilir, fakat bütün bir cemaatin kaybolması! Inanılmayacak bir şeydir! Mâhaza o kadar, hem de bir, iki değil, birçok defalar!

Mesela, takriben yüz sene evvel “Raskolnikis” denilen Rus (Jön Konformist) lerin bir kolu gördükleri tazyik üzerine “Don” nehri havalisinde bulunan yurtlarını terk etmişler ve Asya merkezinin havali-i meçhulesine dalıp gitmişlerdir.

Bir müddet sonra bunların şimali Tibet hududunda bulunan esrarengiz “Lobnor” Gölü civarında gördükleri işitilmiş ve bâde izleri tamamıyla kaybolmuştur.

İsveçli siyah meşhur (Seven Hedin) bu siyâr cemaatin bazı izine rast gelmişse de akıbetleri hakkında hiçbir muamelat elde edememiştir.

“Asya merkezi ve tibet” adalı eserinde: şarki Türkistan’da seyahat ederken sahrada iki mezar keşfettiğini ve bu mezarların içinde biri erkek, diğeri kadın olmak üzere iki ceset gördüğünü söylüyor.

Kum bu cesetleri tamamıyla kurutmuş ve adeta hayatta imiş gibi yatıyorlarmış. Bunların Avrupalı oldukları alenen görüldüğü gibi uzun zamanlardan beri burada yattıkları da anlaşılıyormuş.

Doktor Hedin bunların (Raskol Nikis) lerden olduğunu zannederek tahkikata girişmiş. Bir hayli zaman tahkikatı bir semere vermemiş.

Nihayet “Kızgın Pavan” adlı gayet ihtiyar bir çobana rast gelmiş. Bu çoban menfilerin bu civardan geçtiklerini tahattur etmiş.

Bunların 1827 tarihinde “Korla” dan “Gonca Derya” nehrine vasıl olduklarını ve kavak ağaçlarından yapılmış kaba sallarla bu nehirden aşağı seyahat ettiklerini anlatmıştır.

Bunlar çoluk çocuk elli aileden mürekkep imiş. Gayet ağır seyahat etmişler ve fasılalarla konaklamışlar. Sonra nehri bırakarak Gobi sahrasına dalmışlar ve bu andan itibaren izleri tamamıyla kaybolmuş.

İhtimal ki bunlar bu çorak sahraların tenhalıklarında sefilâne mahvolmuşlardır. Yahut elyevm bunlar veya bunların evlat ve afhâdı bir vahayı şenlendirmektedir. Veyahut belki de bazı kâbail tarafından esir edilmişlerdir.

\*\*\*

Kraliçe İzabella tarafından İspanya’dan kovulan ve Cibraltar tarikiyle Fas’a geçerek sahra-yı kebir hududuna tavattun eden 800 Musevi’nin akıbeti de yukarı ki kadar esrarengizdir.

Bunların yeni meskenleri Cebel-... cenûb eteğindeki (Tisint?) vahası imiş. Burada bir şehir inşa ederek ticarete başlamışlar. Bunların burada yerleşmesinden ancak 160 sene sonra bu havâlide seyahat eden Fransız seyyahı “Düşezen” bunların ne bir izini bulabilmiş ve ne de bunlara ait bir hatıra işitmiştir.

\*\*\*

1857 tarihinde Amerika Hükümeti, Misuri’den Kaliforniya’ya giden 160 kişilik bir muhacir kafilesinin esrarengiz bir surette kaybolmasından fevkalade telaşa düşmüş.

Bunların ardından asker çıkarmış. Bu askerler, o zaman pek az malum olan “Ota” havalisine kadar bunların izini takip etmişlerse de “Tuzlu Göl Şehri” civarında izlerini tamamıyla kaybetmişler.

Bir hayli zaman sonra bu sır hallolunmuş. Bazı avcılar bugün “dağ merasimi” denilen dar bir vadiden birçok erkek, kadın ve çocuk kemikleri ile bir hayli araba ve

ev eşyası enkazı görmüşler. Bu bakâyanın kayıp olan muhacir kafilesine ait bulunduğunu tahkikat meydana çıkarmış. Bu bedbaht kafile Amerika kafilesine giren “Moron” lar tarafından katledilmiş. Katiller bu mezhebin papazlarından “Ay” adalı bir Habeş tarafından sevk ve idare olunmuş. Bu müthiş havadis vasıl olur olmaz bu herif tevkif edilmiş ve aradan yirmi sene geçtiği halde bilmuhakeme idam olunmuş.

\*\*\*

Bundan takriben dokuz asır evvel “Grönland” ın şark sahilinde Normanların bir müsta’meresi olduğunu müverrihler tasdik etmektedir. Bu müsta’mereler Hıristiyan oldukları için bir iki kilise ve manastır inşa etmişler; bir de piskoposları varmış. Dört yüz sene kadar bu (silik) Danimarka ve Norveç ile muntazaman muhabere ve devam etmiş.

Sonra 1406 tarihlerinde biri birini müteakip birçok şiddetli havalalar olmuş ve tahsil eden buz dağları âlem-i harbi ile bu müsta’merenin muvasalasını kat etmiş. Mürûr zaman ile müsta’mere ve müsta’mereler büsbütün unutulup gitmiş. Sonraları bu müsta’merenin mevkiini bulmak için birkaç teşebbüs yapılmışsa da hiçbir netice hâsıl olmamış. İklim, daha evvelki zamanlara nazaran pek ziyade şiddet nida etmiş. Buz sahraları cenûba doğru daha ziyade uzamış.

Hülâsa bu buz sahralarının altında bir yerde bütün müsta’mere halkının, çoluğu çocuğu, evi, mabedi ile birlikte son uzun uykularını uyumakta oldukları şüpheden varestedir.

### **BİR GECENİN HATIRALARI**

**Sadi Bey:** Tam benim fikrim. Hanım efendi; lakin daha mükemmel bir surette beyan olundu... (öksürür) lakin... Lakin şunu da ilave edeyim ki: bu riyakârlık devrinde...

(Sandalyesini Güzin Hanım’dan uzağa çeker)

**Güzin Hanım:** (Etrafa)

Hâlbuki bakan bu beyin ara sıra coşkunculuklarda bulunduğunu nasıl ümit eder. (Sadi Bey’e cehreyi) evet, riyakârlıktan bahsediyordunuz, beyefendi

**Sadi Bey:** Evet.. evet hanımefendi; bu riyakarlık devrinde.. (öksürür) ne diyecektim? Evet, ahvali tahkik olunsa pek az efsaneler...(öksürür)

**Güzin Hanım:** Fikrinizi mükemmelen anlıyorum. Beyefendi

**Sadi Bey:** (Şaşkın, kızarmış, bozarmış bir halde etrafa)

Of. Artık tahammül edemeyeceğim

**Güzin Hanım:** Demek istiyorsunuz ki: bu riyakârlık asrında hemen herkes gizlice kendilerinin de yaptıkları şeyleri herkesin yanında bol bol zem ediyorlar ve bununla fâzıl olduk sanırlar!

**Sadi Bey:** Pek doğru hanım efendi; ağızlarında fazilet lafı en çok gezdirenlerin kalbinde faziletten pek az eser bulunur. (sandalyesinden kalkar) Lakin zannederim, Sabiha Hanım öteki odada sizi bekliyor, zevkinize mâni olmak istemem.

**Güzin Hanım:** Estağfurullah, beyefendi, ömrümde bu kadar hoş vakit geçirdiğimi derhâtur etmiyorum. Lütfen devam edin!

**Sadi Bey:** Evet hanımefendi, lakin sanırım Sabiha Hanım bekliyorum demişti. Size refakat etmeliğime müsaade buyrulur mu?

**Güzin Hanım:** Siz de Said Bey’i görmek istersiniz, haydi sizi takip ediyorum, beyefendi

**Sadi Bey:** (seyircilere)

İşte bu ilâve musahabet hesabı kapandı!

“Reverans yaparak duvara çarpar ve telaşla çıkar.”

**Güzin Hanım:** (yalnız) Kahkaha ile güler

Hah, hah, ha! Bir nişanlı muhaveresi ki: deme gitsin! İyi biliyorum ki: gözlerini yüzüme bir kere bile kaldırmadı. Lakin Sadi beyimiz, şu manasız mahcubiyeti bir taraf, pek latif, pek yakışıklı bir delikanlı. Hassas ve zeki olduğu da belli, lakin o kadar korkak ki: bu hâli insanı cehaletten fazla sıkıyor. Şimdi, evet şimdi bu mahcubiyeti kaldırmanın, onda bir itimat-ı nefis hâsil etmenin çaresini bulayım. Hem de şimdi bulacağım. Bu latif nişanlı Sadi Bey evimizden tekrar yabancı olarak çıkmamalı..

(dışarı çıkar)

(Şadan Bey elinde bir bira şişesi olarak içeri girer, arkasından Sabiha Hanım gelir)

**Şadan Bey:** Güzel teyze zâdem, neden böyle arkamdan geliyorsun? Ben senin yerinde olsam genç bir erkeği böyle tenhalara kadar kovalamaktan hicâb ederim.

**Sabiha Hanım:** (ciddiyetle) Azizim, zannederim ki: insan bir hısmıyla serbestçe konuşabilir, bunun için kimsenin muvâhezeye hakkı olamaz.

**Şadan Bey:** Evet, evet senin beni kendine nasıl bir hısım yapmak istediğini pekala biliyorum. Sana bir kere daha söyleyeyim, o kurduğun iş olamaz. Rica ederim uzaktan bahs edelim, öyle pek yakın hısımlık istemez.

(Şadan yürür, Sabiha şuhâne ve tavırlarla gülererek onu takip eder, ikisi çıkarlar boş sahneye Pervin Hanım ile Said Bey girerler.)

**Pervin Hanım:** Hakikaten Said Bey efendi, mülakatımız beni son derecede bahtiyar etti Avrupa'da Mısır'da bulunmak bahtiyarlığına nâil olmadım ama o parlak cemiyetleri, eğlenceleri o kadar hoş tarif ediyorsunuz ki insan sizinle müsahebeden ilânihaye lezzetiyâb olacak.

**Said Bey:** Aman hanımefendi, tavr-ı âliyeleri cidden o medeniyet âlemlerinde gördüğümüz en kibar madamlara, prenseslere gıpta bahş olsa sezâdı! O madamlar gelsinler de nezaket ve ârifânı sizin gibi milli birer elmaspâre-i nezâket ve arifânımız olan hanım efendilerden öğrensinler!

**Pervin Hanım:** Oh, Said Bey, mahza terbiyeniz size bu sözleri söyletiyor. Biz İstanbul'u bile unuttuk. Böyle köylük yerlerde, dağ başlarında insan sahihten vahşi gibi oluyor; şu elbiselere baksanız a, ne terzi var, ne zevkten anlayın!

**Said Bey:** Aman efendim; elbise pek şık, hususiyle son modaya tamamıyla müteallik. Hatta şimdi zât-ı ismetkestranelerine? “Burada Fransız terzisi nasıl bulursunuz?” diyecektim.

**Pervin Hanım:** İltifat buyurdunuz, Said Bey oğlumuz; bu modeli geçen seneki moda gazetelerinden kendim çıkarmıştım!

**Said Bey:** Tebrik ederim, hanımefendi herhalde fetânet ve zarâfet-i âlileri asıl modele pek kıymetdâr ve hoş ilaveler yapmış olacak. Eminim şu elbise Paris tiyatrolarından, Londra cemiyetlerinden birinde görülse bütün madam ve matmazellerin, hatta sahib-i zevk erkeklerin enzârını bilâihtiyar cezbeder.

**Pervin Hanım:** (Mağrurane, lakin biraz müteessif içini çeker)

Ah Said Bey oğlumuz; ne kadar zevk sahibi olursanız olunuz yanınızda amcanız Nafi Bey gibi âsâr-ı âtikeden bir zat oldukça ne faidesi var. Kendisi âlemden vazgeçmiş, bizi, hususiyle genç kızlarımızı, oğullarımızı da kendisi gibi yapmak istiyor.

(Bu esnada yine Sabiha Hanım tarafından takip olunarak Şadan Bey girer.)

**Said Bey:** Şuna dikkat ettim ki: asla mücevherât takmıyorsunuz. Avrupa'da ise madamlar..

**Pervin Hanım:** Bilmem ki: Bu yaştan sonra bize...

**Said Bey:** Estağfurullah, Avrupa'da mücevherât tam sizin yaşınızdaki hanımların ziyetini teşkil eder. Kırk yaşına kadar...

**Pervin Hanım:** Deseniz a, Said Bey, ben henüz moda göre fazla bile gencim! Hâlbuki hemşirezâdem Sabiha şimdiden kendini mücevherât takınacak bir kadın olmuş addediyor da her gün beni rahatsız eyliyor.

“Şadan beyle Sabiha'ya bakarak”

Şadan, yine bu akşam teyzezâdene ne tatlı şeyler anlatıyorsun?

**Şadan Bey:** Benim ona tatlı şeyler filan söylediğim yok. Lakin böyle her yere peşim sıra gelerek jandarma gibi içimi sıkıyor. Vallahi ne yapacağımı şaşırđım, bu evde ahırdan başka bana yer kalmadı!

**Pervin Hanım:** Sabiha, kızım, sen onun sözlerine bakma, malum ya, onun iltifatı böyledir!

**Sabiha Hanım:** Bilirim, teyzeciğim, böyle sert sert söyler ama sonra tenhada taleb-i af eder. Teyzezâdemın kalbi hakikaten büyüktür!

**Şadan Bey:** Al koca bir iltifat daha!

**Pervin Hanım:** “Said Beye yavaşça”

Şu iki genci böyle gördükçe insanın ömrü artıyor, Said Bey! Tam da birbirlerinin dengi değil mi? Bir hayırlı niyetimiz var, allah muvaffak etsin!

**Şadan Bey:** “İstihza ile”

Tam boylarımız da bir, ikimiz bir arabaya layık. (Sabiha ile boyunu ölçer, ölçerken başını Sabiha Hanımın başına çarparak kahkaha ile güler)

**Sabiha Hanım:** Ay, Şadan! Yaramaz az kaldı başımı yarıyordu.

**Pervin Hanım:** Utan, küçük efendi, utan, erkek oldun, bir hanıma böyle mi nezaket gösterilir?

**Şadan Bey:** Mademki: ben bir erkek olmuşum, bana servetimi veriniz de istediğim gibi zevk edeyim.

**Pervin Hanım:** Ah nankör çocuk; ben seni nâzenin ile böyle söylemek için mi tahsil ettirdim, henüz küçük bir bey iken beşikte o küçük ağzına bunun için mi kaşık kaşık yemek koydum?

**Şadan Bey:** “İstihza ile”

Elbet ağzıma kaşıkla yemek koyacaksın, kürekle koyacak değilsin a..

**Pervin Hanım:** Ah, Said Bey, görüyor musun, bu çocuk benim yüreğime indirmek istiyor. Böyle sevgili, latif hoşmeşreb, insanı kızdırıcı ve kıymetli bir oğul gördünüz mü? Sen biraz benimle gel, Sabiha Hanım!

“Pervin Hanım ve Sabiha Hanım çıkarlar”

Said Bey Şadan Bey’e hitaben

**Said Bey:** Azizim küçük bey, validenize ettiğiniz

Muameleye nazaran sizi kadınlara pek muhib görmüyorum.

**Şadan Bey:** (Islık çalarak)

Adam siz de, kadın dediğiniz ne oluyor ki.. Akılsız, hükümsüz bir sürü mahlûk!

**Said Bey:** Lakin namzedi olduğunuz Sabiha Hanım hakkında fikriniz böyle değildir zannederim

**Şadan Bey:** Sabiha mı? Aman bırakın Allahın aşkına, hoşlanmadığım kadınların arasında en hoşlanmadığım kadın işte o!

**Said Bey:** Bana pekiyi tabiatlı bir hanım kız görünüyor.

**Şadan Bey:** Ah, siz onu benim kadar tanımıyorsunuz da... öyle muazzeb, soğuk bir şeydir ki..

**Said Bey:** (etrafa)

Maşallah bir aşika karşı maşukesini çok güzel takdim!

**Şadan Bey:** Said Bey, ben Sabiha ile büyüdüm, ne afacan olduğunu bilmez miyim?

**Said Bey:** Lakin bana sakın ve hassas görünüyor.

**Şadan Bey:** Ortalıkta yabancı olursa elbet..

**Said Bey:** Lakin etvârında bana pek hoş gelen bir mahcubiyet var..

**Şadan Bey:** Öyle görünüyor diyorum size.. Ne afacandır, ne afacan!

**Said Bey:** Lakin oldukça güzel bulunduğunu inkâr edemezsiniz ya.

**Şadan Bey:** Adam sen de, siz benim güzel Ayşe'yi görmeliydiniz ki: ağzımızın suyu aksın. Kömür gibi gözler, kapı gibi endam, kırmızı köşe yastığı gibi kırmızı yanaklar. Ortasından biçsek Sabiha gibi iki tane çıkar!

**Said Bey:** (Birdenbire yaklaşarak)

Ne, Şadan Bey, doğru söyle: şimdi bir dost çıksa da sizi zorla evlendirmek istediklerini bu biçimsiz Sabiha'yı kaçırmak sizi kurtarırsa ne dersiniz?

**Şadan Bey:** Ah azizim, şimdi öyle âlicenap dostlar nerede? Belki eski zaman masallarında bulunur; lakin mateessüf burada avanaklar yok!

**Said Bey:** İşte, ben avanak değilsem de size böyle bir dostluk yapmak isteyen bir adam sıfatıyla kendimi takdim ediyorum. Ne diyorsunuz? Bu hususta bana muavenet vaat eder misiniz?

**Şadan Bey:** (hayretle) Siz ha! Lakin muavenet vaat etmek söz mü? Azizim, bu hususta uğurunuzda kanımın son damlasına kadar dökeceğimi ahd ediyorum.. Demek siz Sabiha'yı kaçırmak istiyorsunuz.. (gezinerek) ne ala, ne ala! Size rüzgâr gibi uçar iki araba atı bulmak boynumun borcu olsun; gözünüzü açıp kapatıncaya kadar sizi İzmit'e götürürler! Bundan başka ihtimal sizin haberiniz olmayan bir şey, Sabiha'nın elmaslarını da kurtarırım.

**Said Bey:** Şadan Bey, hakikaten Osmanlı namına lâıyk bir babayiğit imişsiniz!

**Şadan Bey:** (mağrurane) Gel bakalım şimdi, benim nasıl bir delikanlı olduğumu anlarsınız! (Şadan türkü söyleyerek çıkarlar)

Biz Köroğlu yavrusuyuz korkmayız! Olur olmaz belalardan kaçmayız!

Köroğludur..



## İKİNCİ FASIL

### Birinci Sahne- Aynı mevki

**Nafi Bey:** (içeri girerek)

Acayip, bizim birader oğlunu dünyanın en arif en mahcup en edip delikanlısı diye ne yüzle, ne akılla takdim etmiş, anlayamıyorum: bana kalırsa, ömrümde bu herif kadar yüzünüz, arsız, zıpır şey görmedim! Salonda ocağın başındaki koltuk sandalyeme temelli olarak kuruldu, bacaklarını alabildiğine omzuma doğru uzattı. Misafir odasından çizmelerini çıkarttıktan başka bana bunlara göz kulak olmamı bile söyledi. Acaba bu terbiyesiz tavırları kızım (Güzin)i ne kadar muazzab, müteessir etti. KIZI bir kere görsem..

(Güzin Hanım pek.. Bir elbise giyinmiş olduğu halde girer.)

Hah, Güzin, gel bakayım, pekala, dediğim gibi sade giyinmişsin! Zaten bence öyle süslenmeye filan hacet yok.

**Güzin Hanım:** Babacığım, emirlerinize itaat bence o kadar mültezimdir ki: kabalık olup olmayacağını düşünmeden hemen buyurduğunuz gibi elbisemi değiştirdim.

**Nafi Bey:** Lakin kızım, bazen sana söylediğim sözler mucib-i ızdırabın olmaktan hâli kalmıyor, mesela, amcanın oğlu Sadi'yi nişanlı olarak takdim etmeliğim bu kâbilden..

**Güzin Hanım:** Babacığım, bunu söyler iken oldukça fevkalade bir şey göreceğimi ihtar etmiş idiniz. Filhakika Sadi Bey'i görünce tarifinizden daha fevkalade buldum.

**Nafi Bey:** Ya kızım? Ben senden ziyade! Ömrümde bu kadar taaccüp etmemiştim. Adeta ne söyleyeceğimi, ne yapacağımı şaşırardım...

**Güzin Hanım:** Ben de böyle birini görmemişim. Hem de o kadar memâlik-i mütemeddine dolaşmış!

**Nafi Bey:** Kızım, anlamıyor musun? Hep o işleri dolaştığı memalik-i mütemeddinede öğrenmiş!

**Güzin Hanım:** Hâlbuki bana o hali haklı gibi değil, tabii gibi geliyor.

**Nafi Bey:** Bir kere hilkati bozuk imiş, sonra da fena adamlar, fena cemiyetler ile büsbütün bozulmuş..

**Güzin Hanım:** Aman babacığım, zannederim ki: yanılıyorsunuz. Fena damlar, fena cemiyetler insana o edebiyata tavrı, o mahcûbane bakışı nasıl öğretirler?

**Nafi Bey:** (hayretle kızına bakarak)

Ne diyorsun, kız? Hangi edebiyata tavrı? Hangi mahcûbane nazar?

**Güzin Hanım:** Kimin olacak, pederim? Sadi Bey'i ilk görüşümde mahcubiyeti beni hayretlere dûçar etti.

**Nafi Bey:** Sonra anladın ki: ilk görüş seni aldatmış değil mi? Çünkü bu adam gördüğüm arsızların şahı!

**Güzin Hanım:** Pederim, eminim ki: çok yanılıyorsunuz. Ben ise ömrümde bu kadar mahcûp zat görmedim.

**Nafi Bey:** Aman ciddi mi söylüyorsun, Güzin? Bence Sadi en terbiyesiz bir herif!

**Güzin Hanım:** Cidden şaşılacak şey! Benim karşımda Sadi Bey gözlerini yerden ayırmadı, sesi titriyor, sözlerini şaşırıyordu.

**Nafi Bey:** Benim karşımda da dik dik söylüyordu. İngiliz Lordları gibi geziniyordu. Kanımı donduracak bir teklifsizlik gösteriyordu.

## Yıldız Pazar

Her türlü levazım-ı kırtasiyenizi bu İslam müessesesinden tedarik ediniz.

Bilhassa tek çizgili, çifte ve kare (merbu) çizgili mektup defterleri kaliteli mevcuttur.

Musiki notu defterleri de bulunur.

Nefis kartlar, renkli levhalar için pazarımız şöhret-i mahsusayı haizdir. Mahaza ahval hazıra dolayısıyla bu hususce pek zengin olmadığımızıda itiraf ederiz.

Mağazamızda mevcut resim kâğıtlarını bugün başka bir tarafta bulmak mümkün değildir.

Gayet güzel fantezi cep defterleri, kâğıt ve tarifler mevcuttur.

### **Kitapçılık Kesimi:**

Bu kesimde kaliteli mevcut eserden bazıları:

Neşriyat–u Edeb Muaşerat: Ser karın hasret şehriyarı lütf-ü simavi pek aktı.

Mektep Terbiyesi: Mekteb-u aile terbiyesi hakkında en zevk telkiyatı camu mükemmel bir eserdir.

Çocukların Şiir Defteri: Her çocuğun istifade edebileceği mükemmel ve resimli şiir mecmuasıdır.

Nefrin: Ustad muhterem Mahmut Ekrem Bey merhumun en zevk eseridir.

Medain Harabeleri: Hüseyin Daniş Bey Efendinin; Feylezof Rıza Bey tarafından yazılmış bir mukaddemeyi havi.

Katırcı Oğlu: (Tarihimizin açıklı bir va'kasını musavver küçük hikâye).

Bektâşilik ve Bektâşiler Muharriri: Şeyh. Baba Terya.

İngilizceden Tercüme Numuneleri: İngilizceye çalışan her zatın birer tane edinmeleri adeta elzem olan mühim ve istifadeli bir eserdir.

Kütüphanemiz yakınında pek mühim asar neşrine başlanacağını şimdiden tebşir ederiz.

Donanma, Mihbân ve Gün Doğuşu mecmuaları kiütüphanemizde tevzi olunur.

**Fiyatı 7 Buçuk Kuruş**  
**İKİ HATIRÂT ÜÇ ŞAHSİYET**

**Muhariri: Ahmet Rasim**

Evvelce matba hayriyede tabii edildiği halde mevki intişara vazi tehir eden bu mühim tarihi eserin birkaç güne kadar mevku-i intişara konulacağı kar'ın muhteremeye tebşir olunur. Muharir muhtereminin sadece ismini zikr etmek eserin kıymeti hakkında uzun uzadıya yazmaktan bizi mestettiğini bırakmaktadır. Bu mühim kitap yakında "Ay Yıldız" pazarı tarafından tevzi edilecektir.

**Evkât-ı Şerbeli**

**CEP TAKVİMİ**

**1335 senesine mahsus**

Ay Yıldız Pazarı'nın, hissbi pek mükemmel ve malumatı pek vası olan bu küçük, sevimli takvimi geçen sene olduğu gibi bu senede büyük bir rağbete mahzur olduğundan miktarı ziyadesiyle azalmıştır. Herhalde en doğru ve nefis bir cep takvimi kullanmak isteyenlerin acele etmeleri lazımdır.

O satı ve ezanı saatleri ati olan hissayat kırmızı ve siyah mürekkep ayrı ayrı renkte basılmış olan bu mükemmel takvimin fiyatı (5) kuruşdur.

**Takvimli**

**AKIL DEFTERİ**

Ay Yıldız Pazarı'nın geçen sene tabi ettirdiği küçük takvimli akıl defteri, memleketimizde şimdiye kadar hiçbir mahilerin nail olamadığı fevkaledede bir rağbete mazhur olmuş ve binaenaleyh az zamanda mevcudi kalmamıştı. Bu sene vesaitin fikdanni nazar itara alan müdürüyeti tabinden sırf nazar etmiş ettisede muhterem müşteriler tarafından gerek şefaha ve gerek tahiren vuku bulan müracatı mütüvellie üzerine sırf müşterilerini memnun etmek maksadıyla mühtevid miktarda olarak tabi mecbur olmuştur. Esasen mevcudu azalmış olan bu sevimli muhtıralar sırf sermayesine ölmek üzere biz ciltlileri 35 kuruş ve altı biz o seti fantezi kâğıtla kaplı olanlar 25 kuruş fiyatla satılmaktadır.

## SONUÇ

*Gün Doğuşu*, 1 Nisan-22 Mayıs 1919 arasında yayımlanan ve içerik itibariyle dönemini aydınlatır nitelikte öneme sahiptir. Ali Şükrü'nün tek başına imtiyaz sahibi olduğu dergi, İstanbul Cağaloğlu'nda bulunan matbaasında neşredilir. Haftalık olarak çıkan yayın organı, toplamda sekiz sayıya ulaşarak edebî yönden zengin malzeme sunar. Dergide, farklı bakış açılarıyla sunulan edebî ve bilimsel içeriklerin, öğreticilik gayesine uygun bir yayın politikasıyla yansıtıldığı görülür.

Derginin yayın hayatının kısa olmasına rağmen muhtevası itibariyle hem Osmanlıdaki sosyal hayatın değiştirilmesine hem de Osmanlı edebiyatının modernleşmesine hizmet ettiği anlaşılmaktadır. Metinlerin okuyucuyu eğitmek, okuyucuların değişen dünya şartlarına ayak uydurmalarını sağlamak, özellikle de Batı'dan yapılan çeviriler sayesinde dünyada olup bitenlerden haberdar etmek gibi bir yönünün de olduğu görülmektedir. Okuyanları eğitmeyi ve aydınlatmayı gaye edinen bu derginin içerik bakımından amacına ulaştığı görülür.

Dergide sadece edebî metinlerin tercümesi yapılmayıp tarih, sağlık, ziraat, pedagoji, fotoğrafçılık, gelişim psikolojisi gibi birçok farklı alanla ilgilenilmesi ise derginin yayın politikasının çağdaş bir çizgide ilerlediği izlenimini bırakmıştır. Bunun yanında dergide kız ve erkek çocuklarının birlikte eğitim alması üzerine yazılmış olan bir yazının bulunması dönem düşünüldüğünde tartışılıyor olması bile takdire şayandır.

Yirminci yüzyıl başlarında Avrupa'da bir ders mahiyetinde okutulan tenkitin İbrahim Aşkî tarafından detaylı bir açıklamasının yapılması ve öğretici nitelikte bir ders kitabı gibi incelenmesiyle döneminin ötesinde bir değere sahiptir. Modern bir çizgi izleyen dergi özellikle pedagojik konular üzerine yaptığı çeviriler ile de dikkat çeker. Değeri o dönemde tam olarak anlaşılmamış olan ailede çocuğun statüsü ve hakları, eğitimine verilen değer, geleneksel eğitim yanlışları ve tipik ebeveyn yaklaşımları dışında gelişen yeni nesil üzerine yapılan değerlendirmeleriyle de ileri görüşlü bir bakış açısı sunar. Mecmuanın her nüshasında şiir metinlerine yer verilmesi, dönemin edebî zevki açısından önem arz ederken Hasan Ali Bey gibi gençlerin şiirlerine yer verip destek olması da öne çıkan bir özelliktir.

Dergide bulunan hafta muhasebesi bölümünde dönemin güncel konuları yanında felsefe, tasavvuf, eğitim, siyaset gibi konuları da sohbet havasında irdelenir. Bu

bölümde yapılan tespitler aktarılan düşünceler dönemin genel durumu hakkında önemli ipuçlarına yer vermesi hasebiyle ayrıca bir araştırma konusuna kaynak teşkil eder.

Dergide yer alan metinler edebî tür olarak öncelikle kurmaca metinler ve kurmaca dışı metinler olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır. Özellikle Necip Fazıl ve Nazım Hikmet gibi şöhretlerinde hocalığını yapmış ve cumhuriyet tarihimizde de değerli bir eğitimci olarak bilinen İbrahim Aşki'nin şiir, tenkit ve makale türündeki yazıları dergide önemli bir yekûna sahiptir. Bu bakımdan çalışmaya konu olan dergi edebiyat tarihimiz açısından ayrıca değerli bir kaynaktır.

Çıkarımda bulunacak olursak *Gün Doğuşu* dergisi özellikle çıkarıldığı dönemin şartları göz önüne alınca ne denli zor şartlar altında bir yayım hayatı olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Bu şartlarda dahi bilimsel ve edebi olarak geniş bir içerik sunmayı başarmıştır. Bilhassa mecmuada yer alan şiirler dönemin dil anlayışına uygun olarak yazılmıştır. Genel çerçeve içerisinde bakıldığında dil akıcı ve sade olduğu görülür. Buna istinaden Ahmet Haşim, Yahya Kemal Beyatlı gibi saf şiir anlayışını burada da devam edilmiştir. Bu durumun, dönemin genel anlayışına ters olan aruz vezninin sözü edilen şairlerin etkisinde kalınarak tercih edilmiş olması da olasıdır.

Ali Şükrü'nün çıkarmış olduğu *Tan Gazetesi* ve *Donanma Mecmuası*'nın çeviri yazısı yapılarak edebiyata kazandırılmışken *Gün Doğuşu* dergisinin yirmibirinci yüzyıla kadar çalışılmamış olması büyük bir talihsizliktir. Derginin yüz birinci yılında yeni harflere aktarılarak edebiyatımıza kazandırılması edebiyat tarihimizin gelişimi ve yapılacak olan bilimsel çalışmalara kaynak oluşturmak açısından atılan önemli adımlardan biridir. Bu gibi süreli yayınlardaki metinlerin ortaya çıkarılması, tahlilinin ve tasnifinin yapılması derginin yayımlandığı dönemi daha net bir şekilde tanımamızı sağlar. Sonuç olarak bu alanda yapılacak olan çalışmaların edebiyatımıza yön verir nitelikte olduğunu söyleyebiliriz.

## KAYNAKÇA

- Adivar, H. E. (2017). *Dağa Çıkan Kurt*. İstanbul: Can Yayınları.
- Alkan, N. (2016). Trabzon Mebusu Ali Şükrü Bey'in Türk Basın Hayatındaki Yeri ve Entelektüel Kimliği. *Tarihi Okul Dergisi* , 705-706.
- Ansiklopedisi, İ. (2003). Matbuat. Â. Kahraman. içinde Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları.
- Begtimur, M. E. (2018). İlk Matbaanın Mucidi. *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi* , 160-168.
- Demir, K. (2016, Nisan). Osmanlı'da Dergiciliğin Doğuşu ve Gelişimi (1849-1923). *İğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* , s. 71-112.
- Gönenç, A. Y. (2007). Türkiye'de Dergiciliğin Tarihsel Gelişimi . *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi* , 63-68.
- Gönenç, A. Y. (2006). *Türkiye'de ve Fransa'da Dergicilik ve Kadın Dergileri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları.
- Günaydın, Y. T. (2013). Ahlâkçı Bir Edebiyat Hocası İbrahim Aşkî Tanık (1873-1977). *Diyanet Aylık Dergi* , 68-70.
- Koloğlu, O. (2010). *Osmanlı Dönemi Basının İçeriği*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları.
- MEB. (2011). *Gazetecilik Türk Basının Doğuşu ve Gelişimi*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Parlatır, İ. (2010). *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Yargı Yayınevi.
- Tokmakçioğlu, E. (2011). *Türk Basın Tarihi*. Ankara: İsim Yayınları.
- Topuz, H. (1996). *Başlangıçtan Bugüne Türk Basın Tarihi*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Üçüncü, N. A.-U. (2017). *Ali Şükrü Bey Mücadeleyle Geçen Bir Ömür* . İstanbul: Kronik Kitap.
- Yapar, A. (2000). Türk Dergiciliğinin Sorunları. *İstanbul Üniveristesi İletişim Fakültesi Dergisi* , 65-69.

### **Diğer Kaynaklar**

Milli Kütüphane (Sürelî Yayınlar), Gün Doğuşu, Yer Numarası:1956 SA 228,  
İmtiyaz Sahibi: Ali Şükrü Bey, S. 1-8, Basıldığı Yıl: 1335

### **İnternet Kaynakları**

[www.tdk.gov.tr](http://www.tdk.gov.tr)

[www.lugatim.com](http://www.lugatim.com)

[www.osmanlicaturkce.com](http://www.osmanlicaturkce.com)

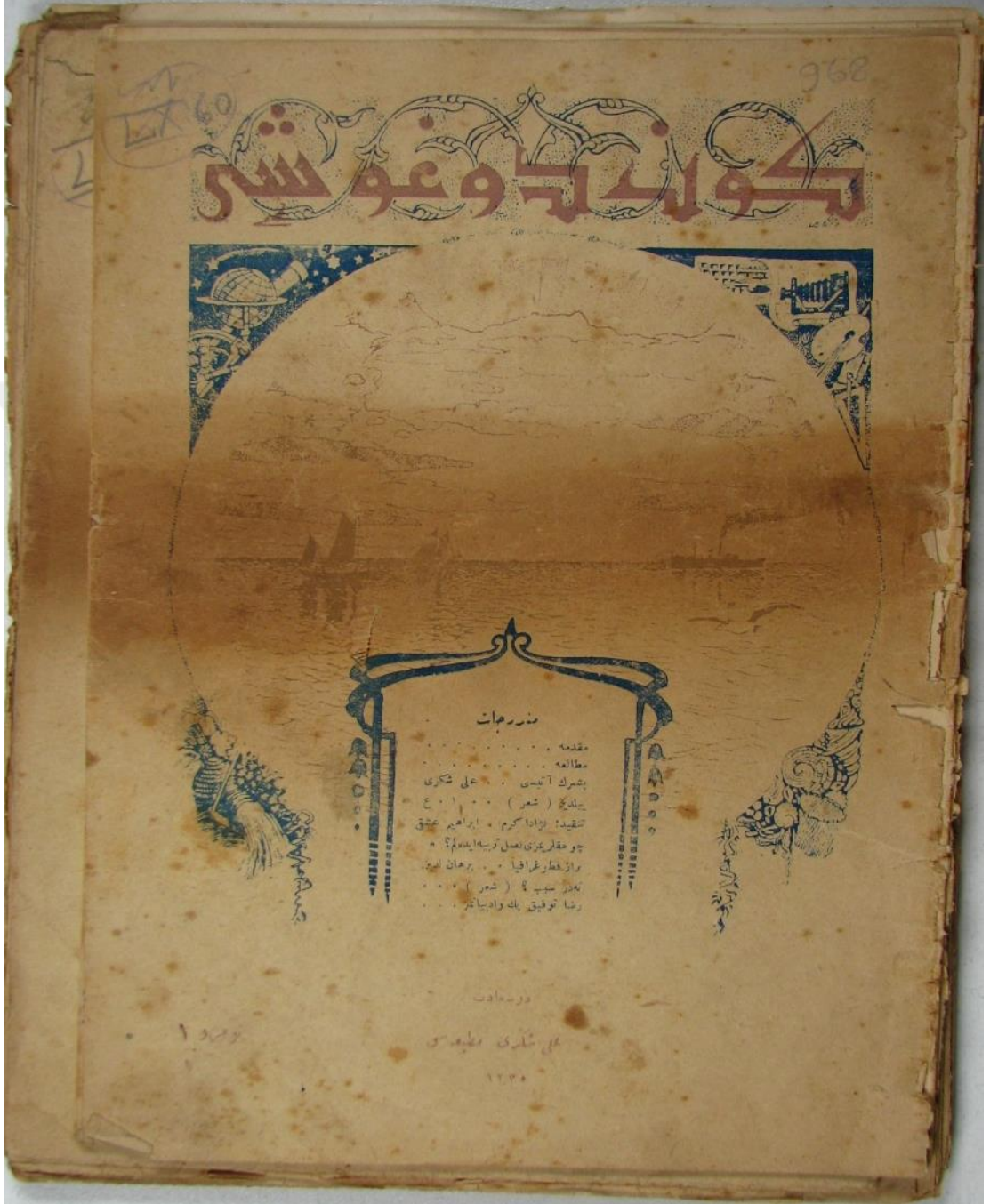
[www.kamusiturki.com](http://www.kamusiturki.com)



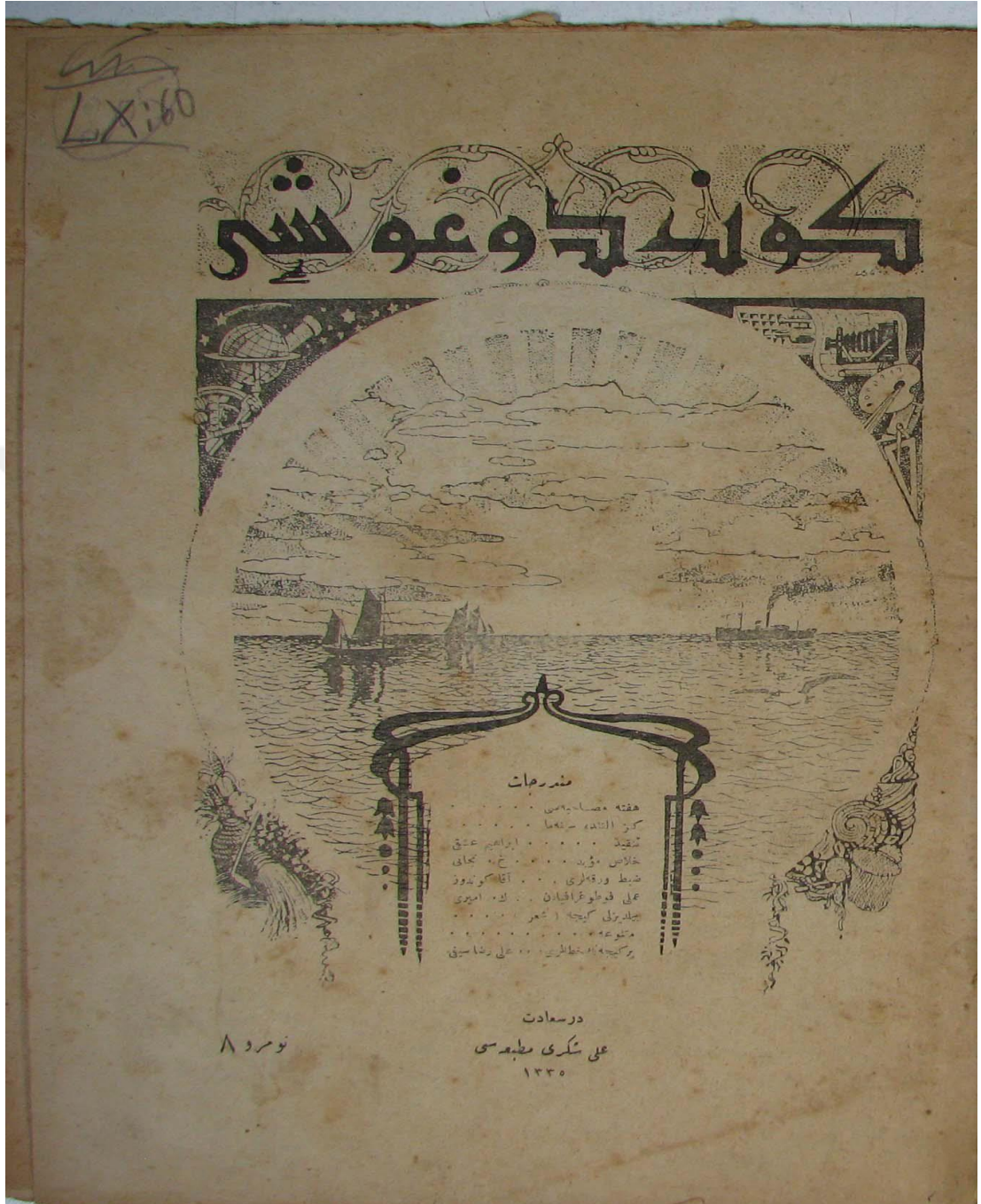


## EKLER

Ek 1. *Gün Doğuşu* Dergisinin Birinci Sayısının Kapağı



Ek 2. *Gün Doğuşu* Dergisinin Sekizinci Sayısının Kapağı





### Ek 3. Ali Şükrü Bey'in "Londra" Başlıklı Gezi Yazısı



#### لوندرا

برجر قارىشك قولنججه لوندرا دنيا لاد باختيدرا

تأسسنى ادراك ايتمش اولان روما امپراطورلنى  
 اوج كالنى بولدىنى بردورده اوزمانكى اسى  
 «لوتيتيا» اولان پاریس، سن نهرنده كى اطه.  
 جقلىردن برى اوستنده بولونان كوچوجك  
 برکوى، ويانه اوفاق بر روما اردو كاهى ابدى  
 «برلين» ك قورولماسى ايجون ايسه دها برچوق  
 عصرلر لازم ابدى .  
 بوكون «سیتی اوق لوندون» دهنلین

في الحقیقه صوك ايتكى عصرک تاريخى كوز .  
 دن كچيريله جك اولورسه بوتسميه ده اصابت  
 اولدىنى آكلاشيلير . بزم ساده جه لوندرا  
 ديديكمز شهر معظم ؛ برچوق لوندرا لرى  
 احتوا ايدر . مثلا ، روماليرك لوندرا سى ؛  
 ساقسونلرك ، نورمانلرك ، «پلاناجهنت» لرك ،  
 شكسپيرك ، «ديكنس» ك لوندرا سى ؛  
 قلوبلرك ، فابريقه لرك لوندرا سى ؛ سباحلرك

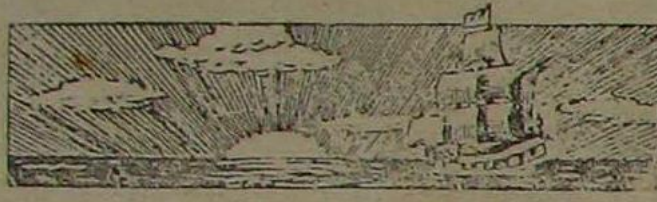


انكتره بانقەسى ورويال اكس چه نيچ

وياختك قلكه تجارتى اولان مركزى لوندرا؛  
 بر اسكى برىتانيا كوينك وروما قصه سنك  
 برىنى اشغال ايدر . وسعتى ، تقريباً بر ميل  
 مربعيدر . كوندوزن بورانك خلقى ۳۰۰.۰۰۰  
 كيشيدر . كيجه لين بومقدارك آتجق اون ايكيده  
 برى بوراده اوپور - چونكه بوراده اراضى  
 اقامتگاه انشا ايديله ميه جك درجه ده قيمتداردر .

ياز لوندرا سى ، كانون اولك سيسى ، دومانى  
 لوندرا سى كى ا . . .  
 اوروباده لوندرا دن دها اسكى پاختلر  
 وازسه ده بوپوكسى بو قدر . لوندرا نك  
 تاريخى حقتده اورته ده دون روايتلر بر طرفه  
 ييراقيله جق اولورسه ، اصل تاريخى روما  
 فرقه لرينك وروديه باشلار . بدنجى عصر

Ek 4. *Gün Doğuşu* Dergisinde Yer Alan Bir Şiir Metni



— دکز شعرلری —

دکز لر دورغون دورغون،  
اوستنده قوشلر یورغون .  
قییلده بر تورکی  
سویلنیر وورغون وورغون .

ساحلار برتازه طول ،  
آغلیور ، لول ، لول .  
کوزنده ابر نیسان ؛  
کوکلنده صولغون ایلول .

کیجه لر سر ایندن  
عربان چیقدی آی سلطان .  
نیلوفر لر دو کولدی  
بولنه رعشان ، رعشان .

کوزلر وقف نماشاک ،  
کوکلر غرق سوداک .  
دورغون صولیر اوستنده  
بیقاک ، بیقاک آی سلطان !

هکبه لی آطه : هر رنی



# یکرمی میلیون سنه‌لک بر حکایه طبیعت



آرویایک بویوک موزه خانهلردهکی « حیوانات زاخقه » دائره لرنده جامکانلر ایچنده محفوظ واوزلری یاتمه‌لش بیکارجه کیمکار و طاش پارچهلری وارد کله : بونلر نوع بشرک کوره ارض اوزینه قدم ناساسندن چوقسته لر اولنه نالدر . بونلرک بزه نقل ایتدیکی حکایه لر ، بونکون زیاده موجود آک جیسیم حیوانلک ، یا کله رنده پک کوچوکله ناده اوجوه قالدیجی مخلوقات جیسیمدن خبر وریور . بون مخلوقات جیسیمه شیمیدیکی حیوانلردن بوسوتون باشقه دورلو یاشاپورلر ، باشقه دورلو حرکت ایدپورلر و تعیش ایلدیورلردی . موزده لره کی بوقایا مثلاً عنوز اوزکاتره نك بر آله حالته کله دیکی وشیمیدی قارلی طانلردن متشکیل مجلیده وولقانلرک آتشین سیلار قیشقیردیجی دورلری نقل و اخطار ایتمکده در . شیمیدی سزه [ قنادیاره قلی ] و آک اوزچق نه سوزوله اوکرندیکی حقدنه سولیده جکارم تمامیه حقیقندنر . شیمیدی انکاتره ده ( ساؤز - کن سینقین ) دهکی

تاریخ طبیعی موزمسنه کیردیجک اولسه کیز اوراده هواده اوچان ایلک کرتکله نك اسکانی کوره رک سوزلرک حقیقت اولدیغی تصدیق ایدمکده کیز . تاریخ طبیعی علماسی بوحیوانه [ پنه رود قیل ] نامی وریورلر . لکن بولکده قنادیاره قلی نك دیکر اسمندن باشقه برشی دکادر . بخت ایشیکیز موزده برده [ مده او روس ] ذیلن حیوانک اسکانی وارد کله ، بونک جسامتنه حیرت ایدمکده کیز کی ، غایت دهاش اولان آتشدن تخلیص حیات ایدیلک ایچین کوچوک [ قنادیاره قلی ] نك اوچه اوکرنمک مجبوریت قطعه مننده اولدیغی ده تصدیق ایدرسکیز .

اوله بیان بوتون - سعادت ورفاه ایچنده اصرار عمر ایتمکده ایدیلر .  
بوعائله نك وطنی انکاتره نك ( لندس - نه ند ) بوروندن بوز آلی میل قدر جنوبده بریطانلق ایدی . شیمیدی آرزو ایتسه کیزده کید ب اوراسنی کوره حسسکیز ؛ چونکه : چوق دورلر اول بحر محیط اوراسنی قایلانمدر . آتجق بحث ایتدی کیز زمانلرده بوموقع شیمیدیکی ( بسکی ) کورفرزی ساحله تصادف ایدپوردی ؛ واوزاقدن لطیف ، مائی تپه لر مشهور بر دوز ساخه ایدی .  
« قوتلی قول » ایله « اوزون غاغالی » کندیلرینه اوزمانره وره « کبارانه بر اقامتگاه » تعبیرینه موافق پک کوزل بر پورد انتخاب ایتلردی . بواقامتگاه ، ایکی آلچق و طائی میلی تپه چک آراسنده بوکونکی « کبارانه اقامتگاهلر » کده قسم اعظمی کی پک رطوبتی ایدی . لکن مسعود زوج و زوجیه بوکا هیچ اهمیت ویرمه پورلردی . چونکه : بورطوبت ، بووالرینک

بوندن جان یکرمی میلیون سنه اول دکیز قیستده کی پک خوش و کوچوک بو واده پک بختیاره متأهل ، برچینت مکان طومتلردی . بونلرک هر ایکسی ده کرتکله ایدی . باشلری بر قوشک باشی کی اوزون ، - بیوری ، وینه اوزون و قوتلی قوللری جسدلردن اوزانلره قدر واصل اولغه مقتدر ایدی . بونلرک آیانلری ده وارسده پک کوچوک ، نارین ، اوچلری ککین طیرانقلره میجزدی .  
بونلردن « قوتلی قول » زوج ایدی . بو پک کول بر مخلوق اولوب بره آلبا بروس قوشی بو پک ککده ، وینه جان اوشکله ایدی . آتجق قنادلری و توکاری یوفدی . « اوزون غاغالی » بونک زوجیه سیدی . بو ، رفیقی قدر بری ، سکین نظری دکادی و هر کونکی غذالری تشکیل ایدن عین جنسدن کوچوک کرتکله لری پانالانقده زوجی قدر چویکک ، مهارت کوستره میوردی . لکن زوجیه پک محبتکار اولوب بوچینت ، دورنای ارض کرتکله لری ایچین ممکن

Ek 6. "Bir Gecenin Hataları" İsimli Tiyatro Metninden Görsel

۱۸۸

بر کچه نك خطالری



[شادان بك التده بر بپرا شیشه می  
اوله ق ایچری کیرره آر قسندن صبیحه خام  
کلیر]

شادان بك

كوزل تیزه زادهم ؛ نه دن  
بویله آر قامدن کلیورسك ؟ بن سنك  
برنده اولسه م کنج برار کچی بویله  
تهازله قدر قووالامقدن حجاب ایدرم .

صبیحه خام  
«جذبته»

عزیزم ، ظن ایدرم که : انسان  
بر حصیله سرنسجه قونوشه بیایر ؛  
بونک ایچین کیسه نك مواخذه به  
حق اوله ماز .

شادان بك

اوت ، اوت ؛ سنك نی  
کندیته نصل بر حصم باقی ایسته ویکنی  
پك اعلا بیلیورم . سکا بر کوره دها  
سویله م ؛ اوقوردیغك ایش اوله ماز .  
رجا ایدرم اوزاقدن بخت ایدم ؛  
اوله پك یقین حصه لقی ایسته م .  
(شادان بورور ، صبیحه شوخانه  
وطورلره کوله ک آتق تعقیب ایدر ؛ ایکسی  
چیقارلر . بوش صحنه به پروین خام ایله سعاد  
بك کیررلر )

پروین خام

حقیقه سعاد بك افندی ؛ ملا قانز بی صوك  
درجه ده بختیار ایدی . آروپاده ، مصرده بولنق  
بختیارلغنه نائل اولادم اما ، اوبارلاق جمعیتلری ،  
اککنجه لری اوقدر خوش تعریف ایدیورسكز که  
انسان سزکله مضاجه دن الی نهایت لفتیاب اوله جق .

سعاد بك

امان خام افندی ؛ طور علیه لری جدا اومدنیت  
عالمزنده کوردیکمز الك کبار ماداملره ، برنسسلره  
غبطه بخشا اولسه سزادر ! اوماداملر کلسینلرده  
نزاکت و عرفانی سزک کی ملی برر الماسپاره نزاکت  
وعرفانز اولان خام افندیلردن اوکرنسینلر !

پروین خام

(محظوظت عظیمه ایله)

اوخ ، سعاد بك ؛ محضاً تربیه کن سزه

سعدی بك شاشیرارق و باشی قاپی به چاربارق محبوبتله دیشاری چیقار

بوسوزلری سویله تیور . بز استانبولی بیله اوتوندق .  
بویله کوبلك برلرده ، داغ باشلرده انسان محبندن  
وحشی کی اولیور ؛ شوالیه لره باقه کزآ ، نترزی  
وار ، نه ذوقدن آکلایان !

سعاد بك

امان افندی ؛ البسه پك شیق ، خصوصیه الك  
صوك موده به تامله مطابق . حتی شیددی ذات  
عصمتکسترانه لرینه « بوراده فرانسر ترزیبی نصل  
بویورسكز ؟ » دییه جکدم .

پروین خام

(محظوظ و متعظم)

الفتان بیوردیکز ، سعاد بك اوغلرز ؛ بومودی  
کچن سنه کی موده غرتلردن کندم چیقارمشدم !

سعاد بك

تبریک ایدرم ، خام افندی . هر حالده قطاعت  
وطرافت علیه لری اصل مودله پك قیامتدار و خوش



## Ek 7. Derginin İç Kapak Sayfasında Bulunan İlan ve Tanıtımlar



هر درلو لوازم قرطاسیه کزی بوا-اسلام مؤسسسه سندن تدارك ایدیکیز .  
بالخاصه نك چیزکیلی ، چیفته وقاره ( مربع ) چیزکیلی مکتب دفترلی کیتله موجوددر .  
موسیقی نوطه دفترلی ده بولونور .  
نفیس قارتلر ، رنگلی لوحلر ایچون بازاریمز شهرت مخصوصه بی حانزدر . مع هذا احوال حاضره  
دولایسیله بوخصوصه بک زنگین اولمادیغمیزی ده اعتراف ایدهرز .  
مغازه منده موجود رسم کاغذلری بوکون بشقه برطرفده بولوق ممکن دکلددر .  
غایت کوزل فانتازی جیب دفترلی ، کاغذ و ظرفلر موجوددر .

**کتابچیلیق قسمی :**

بو قسمده کیتله موجود آناردن بعضلری :

تشریفات و آداب معاشرت : سرقرین حضرت شهریار لطفی سپاوی بک اقدی .  
مکتب تربیه سی : مکتب و عائله تربیه سی حفنده اک صوک تلقیاتی جامع مکمل بر آنردر .  
چوچوقلرک شعر دفترلی : هرچوچوغک استفاده ایدهبیله چکی مکمل و رسملی شعر مجموعه سیدر .  
نفرین : استاد محترم محمود اکرم بک مرحومک اک صوک اثری .  
مداین خرابه لری : حسین دانش بک اقدینک؛ فیلسوف رضا بک طرفندن یازیلش بر مقدمه بی حاوی .  
قاطرچی اوغلی : ( تاریخیمزک آجیقلی بروقه سی مصور کوچوک حکایه ) .  
بکتاشیلک و بکتاشیلر . محرری : شیخ . بابا تریا .  
انگلزجه دن ترجمه نمونه لری : انگلزجه به جالبشان هرذاتک برر دانه ایدینه لری عادتاً الزم اولان مهم  
واستفاده لی بر آنردر .

کتابخانه من یاقینده بک مراسم آنار نشریه باشمدریمینی تیمبره بشهر ایدهرز .  
دونانما ، مچبان و کون دوغوشی مجموعه لری کتابخانه منده توزیع اولنور .





## ÖZ GEÇMİŞ

### Kişisel Bilgiler

Adı-Soyadı : Semra ÖZEN

Uyruğu : T.C.

Doğum Yeri ve Tarihi: Diyarbakır/ 01.05.1992

Tel : 0531 706 07 81

E-posta : semraozen34@gmail.com

Yazışma Adresi : Orta Mahalle, Piri Reis Sokak, Güler Apartmanı A Girişi, No: 9, Daire:1 Soğanlık/ Kartal İstanbul.

### Eğitim

Derece	Kurum	Mezuniyet Tarihi
İlköğretim	Öğretmen Salih Nafiz Tüzün İlköğretim Okulu	2006
Ortaöğretim	Medine Tayfur Sökmen Lisesi	2010
Lisans	Erciyes Üniversitesi TDE	2015
Tezli Yüksek Lisans	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi TDE	2020

### YABANCI DİL

İngilizce